

श्रीमद्बल्लालसेनदेवविरचितः

दानसागरः

DĀNASĀGARĀ

OF

BALLĀLA SENA

EDITED

BY

BHABATOSH BHATTACHARYA, M.A., B

Kā

*Sir William Jones Research Fellow,
The Asiatic Society.*

Work Number

274

Fasciculus 3

Issu

CALCUTTA :

Printed at the Calcutta Oriental Press Ltd.

Published by the Asiatic Society,

1, Park Street

1955

अथ प्रतिश्रयदानावर्तः । (३८)

यमः :—

दत्त्वा प्रतिश्रयं लोके तथा दत्त्वैव चाभयम् ।

तथा दत्त्वा क्षितिं विप्रे ब्रह्मलोके महीयते ॥१॥

अत्र यजमानो ब्राह्मणादेर्विश्रामार्थं^१ गृहं मनोहरं निर्मायात्सृज्य दद्यात् । भोक्तृ-
कर्मब्रह्मलोकप्राप्तिकामोऽहं विश्रामार्थं^२ प्रतिश्रयमुत्सृजे । ततश्चारभ्य यथायथमागतान्
ब्राह्मणादीन् विश्रामयेत् ।

महाभारते (अनु—६६।३०ख—३१क) :—

तथा गवार्थं शरणं शीतवर्षसहं शुभम् ।

आसप्तमं तारयति कुलं भरतसत्तम ॥२॥

शरणं गृहम् । उपकल्प्येति विशेषः । शुभं सुदृढं^३ यद्योक्तृदृष्टमुत्पाय गवां निवासार्थ-
मुत्सृज्य दद्यात् । ॐ महाभारतोक्त-गोदान-फलप्राप्तिकामोऽहं गवार्थमुत्सृजे इत्युत्सृज्य
गास्तत्त्वावारितं विश्रामयेत् ।

विहारावसथोद्यान-कूपाराम-सभाप्रदाः ।

विप्राणाञ्चोपकर्तारस्ते नराः स्वर्गगामिनः ॥३॥ (अनु—२३।६६)

विहारावसथोऽमिहोत्तगृहं सभा^४ सभा^५-जनगृहं यत्र बहवो जनाः सुखेनोपविश्य कथादि
कुर्वन्ति । अमिहोलिखे अमिहोत्तकरणोचितं गृहमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ महाभारतोक्त-
विहारावसथदानफलप्राप्तिकामोऽहममिहोलिखे तुभ्यं विहारावसथं ददानि । नानासत्त्वविश्रा-
मार्थं सभामुत्सृज्य दद्यात् । ॐ ब्राह्मणमुखनानासत्त्वेभ्यः स्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतां विश्रामार्थं
सभामुत्सृजे । तदादि यथायथं तत्र भ्रान्तान् विश्रामयेत्^६ ।

तथा (वन—१६६।२४) :—

पादोदकं पादघृतं दीपमन्नं प्रतिश्रयम् ।

प्रयच्छन्ति तु ये राजन्नोपसर्पन्ति ते यमम् ॥४॥

१ & २ I. O. विश्रामार्थं

३ I. O. सुदृढं शुभं

४ I. O. सभा

५ I. O. सभा

६ I. O. विश्रामयेत्

प्रतिश्रयं निर्माय श्रान्तविश्रामार्थमुत्सृज्य दद्यात् । ॐ ब्राह्मणप्रमुखनानाश्रान्तेभ्यो विश्रामार्थं ^१यमानुपसर्पणरूपफलप्राप्तिकामोऽहमेतं प्रतिश्रयमुत्सृजे । इत्युत्सृज्य ^२यथाकाल-
मागतान् श्रान्तान् ^३विश्रामयेत् ।

तथा (अनु—५.७।३.७ख) :—

प्रतिश्रयाच्छ्रादनसंप्रदाता प्राप्नोति ^४तान्येव न संशयोऽत्र ॥५॥

तान्येवेति प्रतिश्रयाच्छ्रादनान्येव इत्यर्थः । श्रान्तविश्रामार्थं प्रतिश्रयमुत्सृज्य दद्यात् । ॐ ब्राह्मणप्रमुखनानाश्रान्तेभ्यो विश्रामार्थं बहुप्रतिश्रयप्राप्तिकामोऽहमेतं प्रतिश्रयमुत्सृजे । तदादि यथायथमुपस्थितान् श्रान्तान् तत्र ^५विश्रामयेत् ।

स्कन्दपुराणे :—

योगिभ्यो ब्रह्मचारिभ्यो ब्राह्मणेभ्यो यतात्मवान् ।

यः प्रयच्छेदावसथं सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥६॥

आवसथं विश्रामगृहम् ।

आप्तावास^६ पुरण्डरीकं गोसहस्रञ्च विन्दति ।

स्मृतिं च परमां^७ लब्ध्वा योगमाप्नोति सुव्रतः ॥७॥

शीतवर्षाद्युपद्रवरहितं दृढं गृहमुत्पाद्य त्रिदशज्येकदशिडभ्योऽवस्थानार्थं सङ्कल्प्य दद्यात् । ॐ स्कन्दपुराणोक्तावसथदानफलप्राप्तिकामोऽहं योगि-ब्रह्मचारि-ब्राह्मणविश्रामार्थ-
मेतमावसथमुत्सृजे । ततश्चारभ्य यथायथं त्रिदशिडन एकदशिडनश्च विश्रामयेत्^८ ।

आग्नेयपुराणे :—]

कारयित्वा दृढस्तम्भं [शुभं पक्के]^९-ष्टकामयम् ।

प्रतिश्रयं [सुविस्तीर्णं सुभूमिं]^{१०} लक्षणान्वितम् ॥८॥

शुभं शोभनं सुभूमिं^{११} ^{१२}परिकल्पितभूमिं लक्षणान्वितं मठलक्षणान्वितम् ।

1 I. O. यानासुसर्पण

2 I. O. यथकाळ.

3 I. O. विश्रामयेत्

4 I. O. चान्येव

5 I. O. विश्रामयेत्

6 I. O. आप्तावास

7 I. O. परमं

8 I. O. विश्रामयेत्

9 A यच्च for the bracketed portion

10 I. O. सुविस्तीर्णभूमि for the bracketed portion

11 I. O. भूमिं

12 I. O. परिकल्पितभूमिं

मठं कमठ(१)-[पृष्ठाभं भञ्ज(१)सितदिगम्बरम् ।]^३

सुधानुलितं गुप्तञ्च सुखशाला^२-विराजितम् ॥६॥

गुप्तं रक्षितं प्राकारादिवेष्टितमित्यर्थः ।

दद्यादनन्तफलदं शैववैष्णवयोगिनाम् ॥१०॥

यथोक्तं मठं निर्माय शिवध्यानरतेभ्यो ब्राह्मणोभ्योऽथर्ववेदविहितपाशुपतव्रतधारिभ्यो वा विष्णुध्यानरतेभ्यो द्विजेभ्यो^४ भगवद्भ्यो वा उत्सृज्य दद्यात् । ॐ आग्नेयपुराणोक्त-मठ^५-प्रतिश्रयदानफलप्राप्तिकामो शैवयोगिभ्यो वैष्णवयोगिभ्यो^६ विश्रामार्थमेतं सुखशालान्वितं [मठं प्रतिश्रययुतं ददानि इत्युत्सृजेत्]^७ । ततःप्रभृति यथासम्भवमुपस्थिता- [न् शैवयोगिनो वैष्णवयोगिनो वा यथेच्छं]^८ मठे विश्रामयेत्^९ ।

^{१०}वायुपुराणे (२।१८।५६) :—

[प्रतिश्रयन्तु यो]^{११} दद्यादतिथिभ्यः^{१२} कृताञ्जलिः ।

^{१३}देवास्तमुपतिष्ठन्ते दिव्यातिथ्यैः सहस्रशः ॥११॥

वातवर्षादिसहं^{१४} ^{१५}गृहमुत्पाद्यातिथिभ्यो विश्रामार्थमुत्सृज्य दद्यात् । ॐ ^{१६}वायुपुरा-
णोक्तप्रतिश्रयदानफलप्राप्तिकामोऽहमतिथिभ्यो विश्रामार्थमेतं प्रतिश्रयमुत्सृजे । ततःप्रभृति
यथाकालमुपस्थितानतिथीन् कृताञ्जलिरादरेण विश्रामयेत् ।

ब्रह्मपुराणे :—

गृहावसथदातारो गृहैः काञ्चनमण्डितैः ।

ब्रजन्ति बालार्कनिभैर्धर्मराजगृहं नराः ॥१२॥

1 A omits the bracketed portion

2 A स्वशाखान्

3 I. O. and A प्रकारादि.

4 I. O. omits द्विजेभ्यो

5 I. O. मत्

6 I. O. omits this

7 I. O. मठप्रतिश्रययुत्सृजे इत्युत्सृज्य for the b. p.

8 A 'शैव योगिनी वा यथेच्छ' for the b. p.

9 I. O. विश्रामयेत्

10 A पद्मपुराणे

11 Vāyu P. प्रतिश्रयं सदा for the b. p.

12 A दद्यादतिथिभ्यः

13 Vāyu P. देवास्ते संप्रतीक्षन्ते

14 A निदिताय for सहं

15 I. O. omits उत्सृजेत्

16 A पद्मपुराणोक्त.

आवसथो विश्रामार्थं गृहम्^१ । श्रान्तविश्रामोचितं दृढं गृहमुत्पाद्य श्रान्तेभ्य उतसृज्य
 दद्यात् । [ॐ ब्रह्मपुराणोक्तावसथदानफलप्राप्तिकामोऽहं श्रान्तविश्रामार्थमेतमावसथमुत्सृजे ।
 ततःप्रभृति तस्मिन् वेश्मनि यथाकालमागतान् श्रान्तान् विश्रामयेत् ।]^२

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते
 श्रीदानसागरे प्रतिश्रयदानावर्तः ।

१ I. O. गृहं twice

२ A ब्रह्मपुराणे only for the
 bracketed portion

अथ प्रजापतिद्वतशय्यादानावर्तः । (३९)

¹विष्णु :—

शय्यादानेन भार्याम् ॥१॥

प्राप्नोतीति शेषः² । अत्र यजमानो ब्राह्मणायार्चितायार्चितां शय्यां दद्यात् । ॐ अथामुकसगोत्रायामुकवेदामुकशाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं भार्याप्राप्तिकामोऽहमेतां शय्यां ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा शय्येयं प्रजापतिदैवतेत्युक्त्वा³ यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । ततः ॐ अथ कृतैतदानप्रतिग्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा शय्यां स्पृशेत् ।

याज्ञवल्क्यः (१।२।१।१ख) :—

यानं वृत्तं प्रियो⁴ शय्यां दत्त्वात्यन्तं सुखी भवेत् ॥२॥

ब्राह्मणायार्चितायार्चितां शय्याम् ॐ अथादि⁵ तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अत्यन्तसुख-
प्राप्तिकामोऽहमेतां शय्यां ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

महाभारते (अनु-५।७।४०) :—

सुगन्धिचित्रास्तरणोपधानं दद्यान्नरो यः⁶ शयनं द्विजाय ।

रूपार्थितां⁷ रूपवतीं⁸ मनोज्ञां भार्यामपत्योपचितां लभेत् सः ॥३॥

उपधानं गेरुडुक्म । ब्राह्मणायार्चिताय शय्यां सुगन्धिचित्रास्तरणां सोपधानां⁹ खट्वा-
रूपमर्चियाम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्तशय्यादानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेतत्¹⁰ सास्तरणोपधानं शयनं ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

1 A reads विष्णु: before the heading of this topic, just above.

2 A प्राप्नोतीत्यर्थः

3 I. O. प्रजापतिदैवतेति पठित्वा

4 A and I. O. प्रियं

5 A प्रतिग्रहीता for ॐ अथादि

6 A 'सुयज्ञ' for नरो यः

7 A रूपान्वितां

8 A दक्षवतीं

9 I. O. adds पथरूपाम् after

खट्वा रूपाम्

10 A स्तरणोपधानम्

स्कन्दपुराणे :—

यस्तु शय्यां प्रयच्छेत स्वास्तीर्णा^१ नरसत्तम ।

स हि भार्याः प्रिया दिव्या बह्वीर्भर्ता^१ समश्नुते^२ ॥४॥

स्वास्तीर्णां खट्वोपरिविस्तृतशोभनरूपाम् । अर्चितां स्वास्तीर्णां शय्यामर्चिताय
ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । स्कन्दपुराणोक्त-शय्यादानफलप्राप्तिकामोऽह-
मेतां स्वास्तीर्णां शय्यां ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

शिवपुराणे :—

शय्याप्रदानं यो दद्याद् ब्राह्मणेभ्यो^३ विशेषतः ।

षष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ।

यदि कालक्षयं गत्वा^४ जायते विपुले कुले ॥५॥

^५यथेष्टसंख्यब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्यो^६ यथाशक्ति शय्यामर्चितां^७ दद्यात् । ॐ अद्या-
मुकामुक्सगोत्रेभ्योऽमुकामुकवेदामुकामुकशाखाध्यायिभ्योऽमुकामुकदेवशर्मभ्यो युष्मभ्यं शिव-
पुराणोक्तशय्यादानफलप्राप्तिकामोऽहमेताः शय्या ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।
अत्र फलोत्कर्षार्थुत्कृष्टशय्यादानम् ।

आदित्यपुराणे :—

ये च शय्यां प्रयच्छन्ति देवेषु च गुरुष्विह ।

ज्ञानवृद्धेषु विप्रेषु दत्त्वा नश्यन्ति कण्ठकम् ॥६॥

सम्प्रदानबहुत्वं दातृबहुत्वापेक्षम् । गुरुवे ब्राह्मणाय^८ बहुभ्रूतायार्चितायार्चितां शय्याम्
ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । कण्ठकनाशकामोऽहमेतां शय्यां ददानि । स्वस्त्यादि-
स्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

^९ब्रह्मपुराणे :—

^{१०}उपानद्युगलं छलं ^{११}शय्यासनमथापि च ।

ये प्रयच्छन्ति वस्त्राणि तथैवाभरणानि च ॥७॥

1 A बह्वीभर्ता, I. O. बह्वीभक्ताः

2 A सन्नाश्नुते

3 I. O. ब्राह्मणेषु,

4 A दत्त्वा

5 A यथेष्ट

6 A omits अर्चितेभ्यो

7 I. O. अर्चिता

8 A omits बहुभ्रूतायार्चिताय

9 A omits ब्रह्मपुराणे

10 A पादुका for उपानद्

11 A अर्चितां कार्त्तं for अर्चितासनम्

ते यान्यश्वै रथैश्चैव कुञ्जरैश्चाभ्यलङ्कृताः ।

धर्मराजपुरं रम्यं ह्यत्रैः सौवर्णराजतैः ॥८॥

अत्र फलोत्कर्षश्रवणादुत्कृष्टशय्यादानम् । ब्राह्मणायार्चिताया^१-र्चिता शय्याम् ॐ
अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ब्रह्मपुराणोक्त-शय्यादानफलप्राप्तिकामोऽहमेतां शय्यां
ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१।२-३) :—

दत्त्वा द्विजाय शयनं स्वास्तीर्णं सोत्तरच्छदम् ।

कुले महति [सम्भूतां रूपद्रविणसंयुताम्]^२ ॥६॥

तथा पञ्चवती^३ भार्य्यां प्राप्नोति वशागां^४ तथा ।

अनेनैव तु दानेन भार्य्या पतिमवाप्नुयात् ॥१०॥

^१पञ्चवतीं कुटुम्बनीम् । भार्या पतिमिति^६ महाकुलत्वादियुक्तं पतिमित्युन्नेयम् । शय्यां
सुपरिष्कृतामुपरि^७-वस्त्राच्छादितामर्चिता^८ मर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-स्वास्तीर्णशय्यादानफलप्राप्तिकामोऽह- [मेतत् सोत्तरच्छदं शयनं
ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१।२.५ख) :—

शय्याप्रदानं लोकेषु तथा स्थानकरं परम् ॥११॥

ब्राह्मणायार्चिताय यथाशक्नुष्यपकल्पितां शय्यामर्चिताम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तानुपकरणशय्यादानफलप्राप्तिकामोऽह]^९-मेतां शय्यां ददानि ।
स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्ब्रह्मालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे शय्यादानावर्तः ।

1 I. O. omits अर्चिताय

2 Corrected from V. D. I. O.
रूपभूतो रूपद्रविणसंयुतम् and A
सम्भूतां रूपद्रविणसम्यदा for the
b. p.

3 A द्वावतीं

4 Corrected from V. D. A
शय्यां and I. O. च सयां

5 A द्वावतीं

6 I. O. पति for पतिमिति

7 I. O. सुपरिष्कृतां परि, A उप-
स्कृतामुपरि

8 A omits अर्चिताम्

9 A omits the bracketed por-
tion

अथ विष्णुदैवतेन्धनदानावर्तः¹ । (४०)

विष्णुः :—

इन्धनप्रदानेन दीप्ताग्निर्भवति संग्रामे च जयमाप्नोति ॥१॥

अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमिन्धनं दद्यात् । ॐ अथामुकसगोत्रायामुकवेदामु-
कशाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं विष्णुकृन्धनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदिन्धनं ददानि ।
प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा इदमिन्धनं विष्णुदैवतमित्युक्त्वा यथाशाखं
कामस्तुतिं पठेत् । ततः ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिप्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि ।
^२प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा^३ इन्धनं स्पृशेत् ।

महाभारते ब्राह्मणायेन्धनदानानुवृत्तौ (अनु—६५।१४ख-१६क) :—

प्रतापनार्थं राजेन्द्र व्रतवद्भूयः^४ सदा नरः ।

सिध्यन्त्यर्थाः सदा तस्य कार्यार्थाणि विविधानि च ॥२॥

उपर्युपरि शतूणां वपुषा दीप्यते च सः ।

भगवांश्चास्य सुप्रीतो^५ वह्निर्भवति नित्यशः ॥३॥

^६शीतार्त्तानां ^७व्रतकृच्छ्रब्राह्मणानां प्रतापनार्थं काष्ठान्युत्सृज्य दद्यात् । ॐ महाभारतोक्त-
प्रतापनार्थकाष्ठदानफलप्राप्तिकामोऽहं ^८व्रतपरब्राह्मणेभ्यः प्रतापनार्थं काष्ठमुत्सृजे । "[ततः
काष्ठानि दद्यात् । तत्कार्यार्थगयावृत्त्या^{१०} सदेतिपददर्शनात् ।

आग्नेयपुराणे :—

य इन्धनानि काष्ठानि ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छति ।

सर्वार्थास्तस्य सिध्यन्ति तेजस्वी चाभिजायते ॥-॥

इन्धनानि^{११} काष्ठविशेषणं वह्निप्रज्वालनोपयोगीनि काष्ठानोत्यर्थः । अर्चितेभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽ-
र्चितानि काष्ठानि दद्यात् । ॐ] अथामुकसगोत्रेभ्योऽमुकामुकवेदामुकामुकशाखाध्यायिभ्यो

1 A omits this heading, I. O.

...दैवत इन्धन...

2 A प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा इन्धनं ददानि before this

3 A omits सावित्रीं पठित्वा

4 I. O. व्रतवद्भूयः

5 I. O. सुप्रीतो

6 I. O. शीतार्त्तानां

7 A व्रतकृच्छ्रं, I. O. वृक्षं

8 I. O. व्रतवद्ब्राह्मणेभ्यः

9 A reads the following only for the bracketed portion viz. ततः काष्ठान्याहत्या दद्यात्

10 I. O. वृत्तयात्

11 I. O. इन्धनादीनि

[ऽमुकामुकदेवशर्मभ्यो]¹ युष्मभ्यमग्नेयपुराणोक्तकाष्ठदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि काष्ठानि ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । उत्सृज्य वा क्रमशो दद्यात् ।

मार्कण्डेयपुराणे (१०।५७क) यममार्गं गमनानुवृत्तौ :—

शीतं ²जयन्तीन्धनदाः ॥५॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमिन्धनम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । मार्कण्डेय-पुराणोक्तेन्धनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदिन्धनं ददानि । ³स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । सङ्कल्प्य वा क्रमशो दद्यात् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे इन्धनदानावर्तः ।

1 A omits the bracketed por-
tion

2 Mārkaṇḍeya P. जयन्ति धनदाः

3 A reads this sentence before
शीतं जयन्तीन्धनदाः (V. 5)

1 अथ विष्णुदेवतदीपदानावर्त्तः । (४१)

तत्र दीपदानस्तुतिः ।

महाभारते (cf. अनु—१३०।२६ख) :—

प्रदीपस्य प्रदानेन श्रूयतां गुणविस्तरः ।
 तमोऽन्धकारे नियतं^१ दीपदो न प्रणश्यति^२ ॥१॥
 प्रभाञ्जास्य^३ प्रकच्छन्ति सोमभास्करषावकाः^४ ।
 देवताश्चानुमन्यन्ते किम्ललाः सर्वतो विशः ॥२॥
 द्योतते च यथादित्यः स्वर्गलोकगतो^५ नरः ।
 तस्माद्दीपः प्रदातव्यः पानीयश्च विशेषतः ॥३॥
 यस्माद्दुर्द्गमेतत्तु तमसश्चैव भेषजम् ।
 तस्माद्दुर्द्गमतिर्हीता^७ भवत्यत्रेति निश्चयः ॥४॥
 देवास्तेजस्विनो यस्मात् प्रभावन्तः प्रकाशकाः ।
 तामसा राज्ञसारश्चैव तस्माद्दीपः प्रदीयते ॥५॥
 आलोकदानाच्चक्षुष्मान्^८ प्रभायुक्तो भवेन्नरः ।
 तान् दत्त्वा नोपहिंसेत न हरेन्नोपनाशयेत्^९ ॥६॥
 दीपहर्त्ता भवेदन्धस्तमोगतिरसुप्रभः ।
 दीपप्रदः स्वगलोके दीपमालेव^{१०} राजते ॥७॥

ब्रह्मपुराणे :—

दीपदा^{११} यान्ति यानैस्तु दीपयन्तो दिशो दश ।
 आदित्यसदृशैर्यानिर्दीप्यमाना^{१२} यथाप्रयः ॥८॥

1 A omits this heading

2 A तमोन्धकारनिवृत्तां

3 A दीपदा न प्रपश्यति

4 A प्रभावहृत्

5 A ऽपावगाः

6 B. O, स्वर्गलोकात्मनो, A प्रेतलोकात्मनो

7 A ऽगतिनाम

8 I. O. ऽदानाश्चक्षुष्मान्

9 A ऽनोपनाशयेत्, I. O. नोपनाशयेत्

10 A दीपदानेव

11 I. O. वास्तु पारेषु

12 A ऽदीप्यमाना

वरहपुराणे (almost the same as २०५।५.२.स्व-५.३.क) :—

^१दीपप्रदानेन श्रुतिं लभन्ते श्रुतेन तेजः सुकृमारताश्च^२ ।

प्राणश्रुतिं^३ ज्ञिग्धताश्चापि तैलैः^४ प्रवैर्नारसत्सत्ताश्च ॥६॥

नन्दिपुराणे :—

याम्यं तमोमयं घोषं^५ वनं दुर्गं^६ महाभयम् ।

^७व्रजन्ति ते च सुखिनो ये केचिदीपदायिनः ॥१०॥

अथ दीपदानपरिभाषा ।

महाभारते :—

हविषा प्रथमः कल्पो द्वितीयश्चौषधी × ।

वसामेदोऽस्थि-^७निर्यासैर्न कार्य्यः पुष्टिमिच्छता^८ ॥११॥

विष्णुधर्मोत्तरे :—

घृतेन दीपा दातव्या तैलेर्वा यदुनन्दन ।

वसामज्जादिभिर्देया न तु दीपाः कथञ्चन ॥१२॥

^९दत्त्वा दीपं न कर्तव्यं तेन कर्म विजानता ।

निर्वापणञ्च दीपस्य हिंसनञ्च विगर्हितम् ॥१३॥

यः कुर्यात्तानि^{१०} कर्माणि स्यादसौ पुष्टितैक्ष्णः ।

दीपहर्त्ता भवेदन्धः काणो निर्वापको^{११} भवेत् ।

दीपस्य दानात् परं दानं न भूतं न भविष्यति ॥१४॥

अथ दानम् ।

याज्ञवल्क्यः (१।२१०) :—

भूदीपाश्चान्न^{१२}-वस्त्राम्भस्तिलसर्पिःप्रतिश्रयान् ।

नैवेशिक्खर्ण-^{१३}[धुर्यान् दत्त्वा स्वर्गं]^{१३} महीयते ॥१५॥

1 I. O. दीपप्रदाने दुर्गतिं लभते

2 I. O. स्वर्गभावभाष्य

3 I. O. ज्ञिग्धताश्च

4 I. O. चरेण०

5 A वनदुर्गं for वनं दुर्गं

6 I. O. व्रजन्ते तेन

7 A नजाय for निर्वासे

8 I. O. भिच्छतः

9 I. O. नन्वा

10 I. O. कुर्यात्तेषु, A कुर्यात्तान

11 I. O. निर्वापको

12 I. O. चान्न०

13 I. O. धुर्यान् स्वर्गलोके for the bracketed portion

¹इदं ब्राह्मणमात्रदेयभूम्यादिसमभिव्याहारात् ब्राह्मणाय ²दीपदानम् । अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं दीपं दद्यात् । ॐ अथामुक्सगोत्रायामुक्वेदामुक्शाखा-
ध्यायिनेऽमुक्देवशर्मणे तुभ्यं सोत्कर्ष-³स्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतं दीपं ददानि । प्रतिप्रहीता
खस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा [दीपोऽयं विष्णुर्देवत इत्युक्त्वा]⁴ यथाशास्त्रं कामस्तुतिं पठेत् ।
ततः ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामेतत् काश्चनं ददानि । प्रतिप्रहीता
खस्तीत्युक्त्वा दीपं स्पृशेत् ।

शिवपुराणे :—

दीपप्रदानं⁵ यो दद्याद् दैवते ब्राह्मणेषु च⁶ ।

तेन दीपप्रदानेन ⁷अक्षय्यां गतिमाप्नुयात् ॥१६॥

ब्राह्मणेष्विति बहुवचनं प्रयोगबहुत्वापेक्षया । अर्चिताय ⁸ब्राह्मणायार्चितं दीपम् ॐ
अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ⁹अक्षय्यगतिप्राप्तिकामोऽहमेतं दीपं ददानि । खस्त्यादि-
स्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

नन्दिपुराणे :—

दीपं ददाति यो मर्त्यः सुरब्राह्मणवेशमनि¹⁰ ।

स ¹¹दिव्येन तु ¹²यानेन महाद्युति¹³-प्रभासिना¹⁴ ।

¹⁵गच्छति स्वर्गमरुडलं वसेत्तत्र समाः शतम् ॥१७॥

¹⁶गृहीतोदपूर्णात्प्राप्तप्रात्र उदङ्मुखो दीपदानं सङ्कल्प्य ब्राह्मणवेशमसु ¹⁷यथेच्छकालावधि
दद्यात् । ॐ नन्दिपुराणोक्त-¹⁸ब्राह्मणवेशम-दीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं ब्राह्मणवेशमसु दीपं
दास्ये¹⁹ । ²⁰[अथ फलभूयस्त्वाद् यथेष्ट]-चिरकालदीपदानम् ।

1 A ततः	11 I, O. दिव्ये च
2 A omits दीप	12 I, O. पानेन, A जातेन
3 A क्वच०	13 I, O. महाप्राप्त
4 A omits the bracketed portion	14 A प्रभासिना
5 A दीपं प्रासाद्	15 I, O. गच्छति
6 A वा	16 A reads ता before गृहीतो०
7 I, O. अन्वयः	17 A यथेच्छया
8 A omits ब्राह्मणाय	18 A adds इष before ब्राह्मण०
9 I, O. अन्वयः	19 A ददानि
10 A देवब्राह्मणवेशमनि, I, O. सुर-	20 A अतिस्मृतिसंभूययथेच्छ for the bracketed portion

शाम्बपुराणे :—

दीपं ददाति¹ यो नित्यं देवतायतनेषु च ।

चतुष्पथेषु रथ्यासु रूपवान्² सुभगो भवेत् ॥१८॥

चतुष्पथेषु दीपदानं पूर्ववत् सङ्कल्पयेत् । ॐ शाम्बपुराणोक्तदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं चतुष्पथेषु दीपं दास्ये । ततो यथेष्टचिरकालावधिं दद्यात् । रथ्यासु दीपदाने रथ्यास्त्रिति³दानवाक्ये विशेषः । फलभूय-⁴[स्त्वार्थिनोक्तदेशे⁴-श्वेकदैव दीपा देयाः । ⁵अत्र च वाक्येऽ-मुकामुक-⁶देवतायतनेषु चतुष्पथेषु⁷ रथ्यासु च दीपं दास्य इति विशेषः ।

महाभारते (cf. अनु-५.७२२) :—

⁸दीपालोक्तप्रदानेन चक्षुष्मान्⁹ भवते नरः ।

तस्माद्दीपाः प्रदातव्याः¹⁰ सायं वै गृहमेधिभिः ।

¹¹दिव्यं चक्षुरवाप्नोति¹² प्रेत्य दीपस्य दायकः ॥१९॥

शुचीं स्थाने¹³ सायं यथेष्ट-¹⁴बहुसंख्यान् दीपान् यथेष्टचिरकालावधिं सङ्कल्प्य दद्यात् ।

ॐ महाभारतोक्त-सायं-दीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं साय-¹⁵मेतान् दीपान् दास्ये ।

विष्णुधर्मोत्तरे :—

दीपदान-¹⁶[न्तु कर्तव्यं विप्र]-वेश्मसु परिडत्तैः ॥२०॥

एतद्दीपदानं¹⁷ मोक्षफलम् । अन्यत्र दीपदानेन महत्फलमवाप्नुयादित्यनन्तरं¹⁸-श्रुतेः ।

महत्फलं मोक्षः । अन्यत्रेति देवगृह-¹⁹व्यतिरिक्ते दीपदानस्थान इत्यर्थः । दीपदानं सङ्कल्प्य जन्मसंस्कारविद्यासम्पन्नब्राह्मणगृहेषु चिरं दद्यात् । ॐ विष्णुधर्मोत्तरोक्तविप्रगृहदीपदान-फलप्राप्तिकामोऽहं विप्रगृहेषु दीपान्²⁰ दास्ये ।

1 A ददाति

2 A सुखभगो

3 A and I. O. लिखितदानवाक्ये

4 A स्थाविरा राठ्यावतने चतुष्पथादि
for the bracketed portion

5 A तत्र for अत्र च

6 I. O. देवायतनेषु

7 A चतुष्पथ

8 A तस्माद्दीपप्रदानेन

9 A भवति

10 A सायं वै for सायं वै

11 A दिव्यचक्षुःमवाप्नोति

12 A प्रत्य

13 A omits सायं

14 A चिरकाल for बहु

15 A एतं दीपं

16 I. O. स्थान इत्यर्थः for the
bracketed portion

17 A दानस्य

18 A उत्तरत्र for अनन्तर

19 I. O. व्यतिरिक्तां दीपं for
व्यतिरिक्ते

20 A दद्यात्

तथा :—

गिरिशृङ्गे प्रदातव्या नदीनां 'पुल्लिनेषु च ।

वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु ^२कान्तारगृह्येषु च ।

दीपदानेन सर्वत्र महत् फलमुपास्यते ॥२१॥

^३यावन्त्यक्षिनिमेषाणि दीपः प्रज्वलते ऋष ।

तावन्त्येव स राजेन्द्र ऋषिणि दिशि मोक्षते ॥२२॥

दीपदानेन राजेन्द्र चक्षुष्मानिह जायते ।

रूपसौभाग्ययुक्तश्च धनधान्यसमन्वितः ॥२३॥

'गिरिशृङ्गादिषु पूर्वोक्तेषु दीपदानं पूर्वनत् सङ्कल्पयेत्^५ । ॐ ^६विष्णुधर्मोत्तरोक्त-गिरिशृङ्गदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं गिरिशृङ्गे दीपं दास्ये इति सङ्कल्प्य गिरिशृङ्गे यथेष्ट-कालावधि दीपं दद्यात् । एवं नदीपुल्लिनदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं ^७[नदीपुल्लिन इति । वृक्षमूलदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं] वृक्षमूल इति । गोष्ठदीपदान-^८फलप्राप्तिकामोऽहं गोष्ठ इति । कान्तारदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं कान्तार इति । वनदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं ^९[वन इति लिखितवाक्ये विशेषः । अत्र फलभूयस्त्वार्थिनोक्तदेशेषु एकदैव दीपा देयाः । तत्र दान-वाक्यम् । ॐ ^६विष्णुधर्मोत्तरोक्त-महत्फलजनकत्वोपलक्षितदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं] गिरिशृङ्ग-नदीपुल्लिन-वृक्षमूल-गोष्ठ-कान्तारवनेषु दीपान् दास्ये इति सङ्कल्प्य उक्तस्थानेषु दीपान् दद्यात् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्कशङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे दीपदानावर्तः ।

- 1 A अजिलिष च
- 2 A कान्तारे गृह्येषु
- 3 I. O. यावन्त्यक्षि०
- 4 A गिरिशृङ्गादिषु
- 5 A omits सङ्कल्पयेत्
- 6 I. O. विष्णुधर्मोक्त

- 7 A omits the bracketed portion
- 8 A omits च
- 9 A omits the bracketed portion

अथ सरस्वतीदेवतपुराणदानावर्तः । (४२)

मत्स्यपुराणे (५३।१३-४) :—

पुराणां सर्वशास्त्राणां प्रथमं ब्रह्मणा^१ स्मृतम् ।
अनन्तरञ्च वक्रोभ्यो वेदास्तस्य विनिर्गताः ॥१॥
[पुराणमेकमेवासी-^२त्तस्मिन् कल्पान्तरे सदा ।
त्रिवर्गसाधनं पुण्यं शतकोटिप्रविस्तरम् ॥२॥

^३तथा (५३।११-५६) —

‘तदर्थोऽल चतुर्लक्षैः संक्षेपेण प्रदर्शितः ।]^५
पुराणानि दशाष्टौ च ^६साम्प्रतं तदिद्वोच्यते ॥३॥
नामतस्तानि वक्ष्यामि^७ शृणुष्वमृषिसत्तमाः ।
ब्रह्मणाभिहितं पूर्वं^८ यावन्मातं मरीचये ।
ब्राह्मं^९ तद्दशसाहस्रं पुराणं परिकीर्त्यते ॥४॥
लिखित्वा तच्च^{१०} यो दद्याज्जलधेनुसमन्वितम् ।
वैशाखे पौर्णमास्यां स ब्रह्मलोके महीयते ॥५॥
एतदेव यदा पद्ममभूद्धिररमयं जगत् ।
^{१०}तद्दृष्टान्ताश्रयन्तद्वत् ^{११}पाद्ममित्युच्यते बुधैः ॥६॥
^{१२}पाद्मं तत् पञ्चपञ्चाशत् सहस्राणीह पठ्यते ।
तत्पुराणञ्च यो ^{१३}दद्यात् सुवर्णाकमलान्वितम् ।
ज्यैष्ठ्ये मासि तिलैर्युक्तं सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥७॥

1 A ब्रह्मणा

2 M. P. •तदा कल्पान्तरेऽनन्तरं

3 A omits तथा

4 A reads this line as तदर्थो
च चतुर्लक्षौ संक्षेपेण प्रदर्शितः

5 A repeats the bracketed
portion

6 A संप्रतं

7 A वक्ष्यामि

8 M. P. त्रिदश•

9 I. O. तत्र

10 A तत्तथान्ताश्रयं तद्वत्

11 A पद्म•

12 A पद्मं

13 I. O. दद्यात्

अत्र पौर्णमासीप्रकरणात् ¹ज्यैष्ठ्यपौर्णमासी ग्राह्या ।

²वराहकल्पवृत्तान्तमधिकृत्य पराशरः ।

³यान् प्राह धर्मानखिलास्तद्युक्तं वैष्णवं विदुः ॥८॥

⁴तदाषाढे तु यो दद्याद् घृतधेनुसमन्वितम् ।

पौर्णमास्यां ⁵हि पूतात्मा स पदं याति ⁶वारुणम् ॥९॥

तयोविंशतिसाहस्रं तत्-⁷पुराणं विदुर्बुधाः ।

श्वेतकल्पप्रसङ्गेन ⁸धर्मान् वायुरिहाब्रवीत् ॥१०॥

यत्न तद्वायवीयं स्याद्गुह्यमाहात्म्यसंयुतम् ।

⁹चतुर्विंशत्सहस्राणि पुराणं तदिहोच्यते ॥११॥

¹⁰श्रावणयां श्रावणे मासि गुडधेनुसमन्वितम् ।

यो दद्याद्-धि¹¹-संयुक्तं ब्राह्मणाय कुटुम्बिने ।

शिवलोके ¹²स शान्तात्मा कल्पमेकं वसेन्नरः ॥१२॥

¹³यत्राधिकृत्य गायत्रीं वर्यते धर्मविस्तरः ।

वृत्ताम्बुरवधोपेतं¹⁴ ¹⁵तद्भागवतमुच्यते ॥१३॥

¹⁶[सारस्वतस्य कल्पस्य मध्ये ¹⁷ये स्युर्नरोत्तमाः ।

तद्गतान्तोद्भवं लोके तद्भागवत-¹⁸मुच्यते ॥१४॥]

1 A जैष्ठ्यमासी जैष्ठ्यमासीकपौर्णमासी

2 A वराहकल्पवृत्तान्तमधिकृत्य and M. P. वाराह०

3 A यत्नं च

4 A तदाभावा

5 A विपूतात्मा

6 A वारुणम्

7 M. P. प्रमायां

8 Corrected from M. P. A धर्मान्नापूर्वितान्ब्रवीत् and I. O. धर्मायांसु०

9 A चतुर्विंशत्सहस्राणि पुराणं

10 A

11 M. P. षष्ठं० and A गाव० for द्वि

12 A समन्ताद्वा and M. P. स पूतात्मा

13 I. O. यत्राधिकृत्य गायत्री

14 A यत्र for पेतं

15 I. O. तद्भागवतं चकते

16 A omits the bracketed portion

17 I. O. येसु नरानराः

18 I. O. च for सु

लिखित्वा ¹तच्च यो दद्याद्धेम-² शृङ्गसमन्वितम् ।
 पीर्यामास्यां प्रौष्ठपद्यां स याति परमं पदम् ।
 अष्टादशसहस्राणि पुराणं ³तत् प्रकीर्तितम्⁴ ॥१५॥
 यत्नाह नारदो धर्मान् ⁵वृहत्कल्पा-⁶श्रयांस्त्वित्वाह ।
⁷पञ्चविंशत्सहस्राणि नारदीयं तदुच्यते ॥१६॥
⁸आश्विने पञ्चदशयान्तु यो दद्याद्धेनुसंयुतम् ।
 परमां सिद्धिमाप्नोति पुनरावृत्तिदुर्लभाम् ॥१७॥
⁹यत्नाधिकृत्य शकुनीन् धर्माधर्मविचारणा ।
¹⁰[व्याख्याता वै मुनिप्रश्ने मुनिभिर्धर्मचारिभिः ॥१८॥
 मार्कण्डेयेन कथितं तत् सर्वं विस्तरेण तु ।]
 पुराणं नवसाहस्रं मार्कण्डेयमिहोच्यते ॥१९॥
¹¹प्रतिलिख्य तु यो दद्यात् सौवर्ण-¹²करिसंयुतम् ।
 कार्त्तिक्यां पुण्डरीकस्य ¹³यज्ञस्य फलभाग् भवेत् ॥२०॥
¹⁴यत्तदीशानकल्पस्य वृत्तान्तमधिकृत्य च ।
 वशिष्ठा-¹⁵यामिना प्रोक्तमाम्नेयं तत् प्रचक्षते ॥२१॥
 लेखयित्वा च यो दद्या-¹⁶द्धेमपद्मसमन्वितम् ।
¹⁷मार्गशीर्ष्यां विधानेन तिलधेनुयुतं तथा ।
 तच्च षोडशसाहस्रं सर्व-¹⁸ऋतुफलप्रदम् ॥२२॥

1 I. O. तन्न	11 Corrected from M. P. I. O.
2 I. O. ०सिंह०	परिलिखन्तु यो दद्या, A परिलिख्य etc.
3 I. O. तं	
4 M. P. प्रचक्षते	12 Corrected from M. P. A कवि०, I. O. कनि०
5 A छद्गतकन्याश्रयन्तिह	
6 M. P. ०श्रयाणि च	13 A सकल
7 A पञ्चविंशत्साह मुनिनारदीयं तदुच्यते	14 M. P. यत्तदीशानकं कल्पं, I. O. and A यत्तु, द्योशानकल्पस्य
8 A तद्दिने, I. O. तद्दीये	
9 I. O. repeats पञ्चविंशत्...तदु- च्यते of V. 16 before this	15 A omits या
10 A omits the bracketed por- tion, I. O. reads the first line of the b. p. as व्याख्यानं जैमिनिप्रश्ने पञ्क्तिभिर्धर्मचारिभिः	16 A हेमस्य च चतुस्रंखम् 17 Corrected from M. P. A मार्गशीर्षं, I. O. मार्गशीर्षां 18 A षम for ऋतु

यत्नाधिकृत्य ¹माहात्म्यमादित्यस्य चतुर्मुखः ।
 अघोरकल्पवृत्तान्तप्रसङ्गेन ²जगत्स्थितिम् ॥२३॥
 मनवे कथयामास भूतग्रामस्य लक्षणम् ।
 चतुर्दशसहस्राणि तथा ³पञ्चशतानि च ।
⁴भविष्यच्चरितप्रायं भविष्यं तदिहोच्यते ॥२४॥
 तत् पोषे मासि यो दद्यात् पौर्णमास्यां विमतसरः⁵ ।
⁶गुडकुम्भसमायुक्तमग्निष्ठोमफलं लभेत ॥२५॥
⁷रथान्तरस्य कल्पस्य वृत्तान्तमधिकृत्य च ।
⁸सावर्णिना नारदाय कृष्णमाहात्म्यसंयुतम् ॥२६॥
 यत्नं ब्रह्मवराहस्य ⁹चरितं ¹⁰वर्यते मुहुः ।
 तदष्टादशसाहस्रं ब्रह्मवैवर्तमुच्यते ॥२७॥
 पुराणं ब्रह्मवैवर्तं दद्याद् यो माघमासि तु¹¹ ।
 पौर्णमास्यां ¹²सभवनं ब्रह्मलोके महीयते ॥२८॥

[सभवनं गृहसहितम् ।]¹³

यत्नामिलिङ्ग¹⁴-मध्यस्थः प्राह देवो महेश्वरः ।

धर्मार्थकाम-¹⁵मोक्षार्थानाम्नेयमधिकृत्य च ।

¹⁶[कल्पान्ते लैङ्गमित्युक्तं¹⁷ पुराणं ब्रह्मणा स्वयम् ॥२९॥

1 A' माहात्म्येनादित्यस्य

2 A अक्षयिणी

3 A दश०

4 M, P. भविष्यच्चरित० I, O. भविष्य-
चरित०

5 Corrected from M, P, I, O.
and A विशेषतः

6 I, O. यु०

7 I, O. राथान्तरस्य, M, P. रथान्तरस्य

8 Corrected from M, P, A नाम
यदाह and I, O. सावर्णिनाराम-
वायाह

9 I, O. रचितं, M, P. चोदन्तं

10 M, P. वर्यितं

11 A and M, P. च

12 A स भगवान्, M, P. शुभदिने

13 A omits the bracketed por-
tion

14 I, O. सिद्धं for सिद्ध

15 A मोक्षार्थानां for मोक्षार्थान्

16 I, O. omits the bracketed
portion

17 Corrected from M, P, A
कल्पं तस्मिन्सुचार्यं

तदेकादशसाहस्रं फाल्गुन्यां यः प्रयच्छति ।
 तिलधेनुसमायुक्तं स याति शिवसात्मताम् ॥३०॥
 महावराहस्य ^२पुनर्माहात्म्यमधिकृत्य च ।]
 विष्णुनाभिहितं क्षौर्यै तद्द्वाराहमिहोच्यते ॥३१॥
 मानवस्य प्रसङ्गेन कल्पस्य मुनिसत्तमाः ।
^३चतुर्विंशत्सहस्राणि तत्पुराणमिहोच्यते ॥३२॥
 काञ्चनं गरुडं कृत्वा तिलधेनुसमन्वितम् ।
 पौर्णमास्यां ^४मधौ दद्याद् ब्राह्मणाय कुटुम्बिने ।
 वराहस्य प्रसादेन पदमाप्नोति वैष्णवम् ॥३३॥
 यत्न माहेश्वरं धर्ममधिकृत्य च षण्मुखः^५ ।
^६कल्पे ^७[तत्-^८पुरुषे वृत्ते चरितैरुपशोभितम् ॥३४॥
 स्कान्दं नाम पुराणन्तु ^९ह्येकाशीतिर्निगद्यते ।
 सहस्राणि शतञ्चैकमिति [यत्ने न पठ्यते]^{१०} ॥३५॥
 परिलिख्य च यो दद्याद्देमशूलसमन्वितम् ।
 शैवं पदमवाप्नोति मीने चोपागते^{११} रवौ ॥३६॥

अतैकस्मिन् वाक्ये पौर्णमास्यां मधाविति माससहितपौर्णमासीश्रवणादन्यत्र च मीने
 चोपागते रवाविति तिथिविशेषाश्रवणात् अन्योन्यापेक्षया चैत्रपौर्णमास्यामेव दानद्वयम् ।

त्रिविक्रमस्य माहात्म्यमधिकृत्य चतुर्मुखः ।
 त्रिवर्गमभ्यधाद् यत्^{१२} वामनं परिकीर्त्यते^{१३} ॥३७॥
 पुराणं दशसाहस्रं ^{१४}कौर्मकल्पानुगं शिवम् ।
 यः शरद्विषुवे दद्याद्वैष्णवं याल्यसौ पदम् ॥३८॥

1 M. P. ०द्यान्वताम्

2 Corrected from M. P. A
 पुरा for पुनर्

3 A चतुर्विंशं

4 Corrected from M P. A
 च यो and I. O. तु यो

5 Corrected from M. P. A
 षण्मुखः, I. O. षड्मुखः

6 A' कल्प

7 A omits the bracketed por-
 tion

8 M. P. ०पुरुषं वृत्तं

9 Corrected from M. P. I. O.
 देकाशीति०

10 M. P. मत्स्येषु गद्यते for the
 b. p.

11 Corrected from M. P. I. O.
 चोपागते

12 M. P. ०धातुषु

13 M. P. परिकीर्तितम्

14 M. P. कूर्म०

यत्र धर्मार्थकामानां मोक्षस्य च रसातले ।
 माहात्म्यं कथयामास कूर्मरूपी जनार्दनः ॥३६॥
^१इन्द्रशुभप्रसङ्गेन ऋषीणां ^२शकसन्निधौ ।
^३अष्टादशसहस्राणि लक्ष्मीकल्पानुषङ्गिकम् ॥४०॥
 यो दद्यादयने ^४कौर्मं हेमकूर्मसमन्वितम् ।
 गोसहस्रप्रदानस्य ^५स फलं प्राप्नुयान्नरः ॥४१॥
 श्रुतीनां यत्र कल्पादौ प्रवृत्त्यर्थं जनार्दनः ।
 मतस्य-^६रूपी च मनवे नरसिंहोपवर्णनम् ॥४२॥
 अधिकृत्याब्रवीत् सप्तकल्पवृत्तं मुनीश्वराः ^७ ।
 तन्मातृस्यमिति जानीध्वं सहस्राणि ^८तयोदश ॥४३॥
 विषुवे हेममतस्येन धेन्वा चैव समन्वितम् ।
 यो दद्यात् पृथिवी तेन दत्ता भवति चाखिला ॥४४॥
 यदा च गारुडे कल्पे ^९विश्वारुडाद् गरुडोद्भवम् ।
 अधिकृत्याब्रवीत् ^{१०}कृष्णो गारुडं तदिहोच्यते ।
^{११}[तदष्टादशकं चैव] सहस्राणीह पठ्यते ॥४५॥
^{१२}[सौवर्णहंसमिधुनसंयुक्तं] विषुवे नराः ।
 यो ददाति पुमान् सिद्धिमाप्नोति शिवसम्मितः ॥४६॥]
 शिवसम्मिदः शिवतुल्यरूपः । अतएव सिद्धिमणिमाद्यष्टैश्वर्यम् ।
 ब्रह्मा ब्रह्मारुडमाहात्म्यमधिकृत्याब्रवीत् पुनः ।
 तच्च द्वादशसाहस्रं ब्रह्मारुडं द्विशताधिकम् ॥४७॥

1 Corrected from M. P. I. O.

इन्द्रस्य सु०

2 Corrected from M. P. I. O.

शत्रु

3 Corrected from M. P. I. O.

सप्तं

4 M. P. कूर्मं

5 Corrected from M. P. I. O.

०प्रदानेन

6 M. P. ०रूपेण for रूपी च

7 Corrected from M. P. I. O.

सुनिवृत्ताः

8 M. P. चतुर्दश

9 Corrected from M. P. I. O.

विश्वारुड

10 Corrected from M. P. I. O.

कृष्णं

11 Corrected from M. P. I. O.

reads the b. p. as तदष्टादश

चैकष

12 M. P. reads the b. p. as

सौवर्णहंससंयुक्तं यो ददाति पुमा-

निह । स सिद्धिं लभते सुख्यां

शिवशोके च संस्थितिम् ॥

भविष्याणांश्च कल्पानां^१ श्रूयते यत्र विस्तरः ।

तद्ब्रह्माण्डपुराणन्तु ब्रह्मणा समुदाहृतम् ॥४८॥

यो^२ दद्यात्तु व्यतीपाते^३ पीतोर्णायुगसंयुतम् ।

राजसूयसहस्रस्य फलमाप्नोति मानवः ॥४९॥

अत्राष्टादशपुराणानि लेखयित्वा यजमानो वैशाखपौर्णमास्यां शुचि पुराणपाठशक्तं श्रद्धालुं कुटुम्बिनं ब्राह्मणमभ्यर्च्य तस्मै पुराणोक्तजलधेनुसहितं ब्रह्मपुराणमर्चितं दद्यात् । ॐ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदासुकशाखाध्यायिनेऽसुकदेवशर्मणे तुभ्यं सोत्कर्षब्रह्मलोकप्राप्तिकांमोऽहमेतज्जलधेनुसहितं ब्रह्मपुराणं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तित्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा पुराणमिदं सरस्वतीदेवतमित्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । तत ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिप्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तित्युक्त्वा पुराणं सृशेत् । एवमपरपुराणसप्तदशकदानेष्वपि दक्षिणादानं^४ सरस्वतीदेवतपुराणस्पर्शनं स्वीकरणञ्चोत्रेणम् । एवं ज्यैष्ठ्यपौर्णमास्यां सौवर्णकमलतिललघुप्यङ्किकासहितपद्मपुराणदानवाक्ये अश्वमेधफलप्राप्तिकांमोऽहमेतत् सुवर्णकमलतिलसहितं पद्मपुराणं ददानीति विशेषः ।^५ आषाढपौर्णमास्यां मतस्यपुराणोक्तघृतधेनुसहित-विष्णुपुराण-^६दानवाक्ये पूतात्मतापूर्वकवारुणपदप्राप्तिकांमोऽहमेतद्घृतधेनुसहितं विष्णुपुराणं ददानीति विशेषः । भाद्रपौर्णमास्यां दधिपूर्णपात्रम्^७स्यपुराणोक्तघृतधेनुसहितवायुपुराण-^८दानवाक्ये शान्तात्मकत्वपूर्वकैककल्पशिवपुरवासकांमोऽहमेतद्दधिगुडसहितं वायुपुराणं ददानीति विशेषः । भाद्रपौर्णमास्यां सुवर्णशृङ्गयुक्तभागवतपुराण-^९दानवाक्ये परमपदप्राप्तिकांमोऽहमेतत् सौवर्णशृङ्गसहितं भागवतपुराणं ददानीति विशेषः । आश्विनपौर्णमास्यां सुवर्णशृङ्गायलङ्कृतस्वरूपधेनुसहितनारदीयपुराण-^{१०}दानवाक्ये पुनरा] -वृत्तिदुर्लभ-परमसिद्धिप्राप्तिकांमोऽहमेतत् सुवर्णशृङ्गायलङ्कृतधेनुसहितं नारदीयपुराणं ददानीति विशेषः । कार्तिकपौर्णमास्यां सौवर्णहस्तिसहितमार्कण्डेयपुराणदानवाक्ये पुण्डरीकयज्ञफलप्राप्तिकांमोऽहमेतत् सौवर्णहस्तिसहितं मार्कण्डेयपुराणं ददानीति विशेषः । मार्गशीर्षपौर्णमास्यां मतस्यपुराणोक्तसौवर्णपद्म^{१०}-तिलधेनु-

1 Corrected from M. P. I. O.

स्नूयते

2 M. P. दद्यात्तद्

3 Corrected from M. P. I. O.

पवीर्णां

4 I. O. सरस्वतीदेवतञ्च पुराणस्पर्शनञ्च

स्वीकरणसुस्त्रेणम्

5 I. O. आषाढे

6 I. O. दाने

7 I. O. दाने

8 I. O. दाने

9 I. O. दाने

10 I. O. सौवर्णपद्ममत्स्यपुराणोक्तः, A

omits सौवर्णपद्म

सहिताभे यपुराणदान¹-वाक्ये सर्वऋतु²-फलप्राप्तिकामोऽहमेतत् सौवर्णपद्मतिलधेनुसहितमाभे य-
पुराणं ददानीति विशेषः । पौषपौर्णमास्यां गुडकुम्भसहितभविष्यपुराण³-दान⁴-वाक्ये अग्नि-
ष्टोमफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्गुडकुम्भसहितं भविष्यपुराणं ददानीति विशेषः । माघपौर्णमास्यां
गृहसहितब्रह्मवैवर्तपुराणदान⁵-वाक्ये सोत्कर्षब्रह्मलोकप्राप्तिकामोऽहमेतत् सभवनं ब्रह्म-
वैवर्तपुराणं ददानीति विशेषः । फाल्गुनपौर्णमास्यां मत्स्यपुराणोक्ततिलधेनुसहितलिङ्ग-
पुराण⁶ दान⁷-वाक्ये शिवसात्मताप्राप्तिकामोऽहमेतत्तिलधेनुसहितं लिङ्गपुराणं ददानीति
विशेषः । चैत्रपौर्णमास्यां⁸ मत्स्यपुराणोक्तसौवर्णगरुडतिलधेनुसहित-⁹वराहपुराणदान¹⁰-वाक्ये
¹¹वैष्णवपदप्राप्तिकामोऽहमेतत् सौवर्णगरुडतिलधेनुसहितं वराहपुराणं ददानीति विशेषः ।
तथा ¹²तस्मिन् दिने सौवर्ण-¹³शूलसहितस्कन्दपुराण-¹⁴दानवाक्ये शैवपदप्राप्तिकामोऽहमेतत्
सौवर्ण-¹⁵शूलसहितं स्कन्दपुराणं ददानीति विशेषः । शरद्विषुवे केवलवामनपुराण-¹⁶दान-
वाक्ये वैष्णवपदप्राप्तिकामोऽहमेतद्द्वामनपुराणं ददानीति विशेषः । ¹⁷उत्तरायणे सौवर्णकूर्म-
सहितकूर्मपुराणदानवाक्ये गोसहस्रप्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् सौवर्णकूर्मसहितं कूर्मपुराणं ददा-
नीति विशेषः । वसन्तविषुवे सौवर्णमत्स्यसुवर्णशृङ्गाद्यलङ्कृतधेनुसहितमत्स्यपुराण¹⁸-दानवाक्ये
अखिलपृथिवीदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् सौवर्णमत्स्यसुवर्णशृङ्गाद्यलङ्कृतधेनुसहितं मत्स्यपुराणं
ददानीति विशेषः । तथा वसन्तविषुव ¹⁹एव सौवर्णहंसमिथुनसहित-²⁰गरुडपुराणदानवाक्ये
शिवसालोक्यपुर्वकसिद्धिप्राप्तिकामोऽहमेतत् सौवर्णहंसमिथुनसहितं ²¹गरुडपुराणं ददानीति
विशेषः । म्यतोपाते ²²धौतकौशेयवस्त्र²³-युगयुतब्रह्माण्डपुराण²⁴-दानवाक्ये राजसूयसहस्रफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतत् ²⁵पीतोर्णायुगसहितं ब्रह्माण्डपुराणं ददानीति विशेषः ।

1 I. O. दाने	13 I. O. •मूळ०
2 A omits ऋतु	14 I. O. दाने
3 A' •पुराणोक्तपुराण०	15 I. O. •मूळ०
4 I. O. दाने	16 I. O. दाने
5 I. O. दाने	17 A omits उत्तरायणे
6 A •पुराणोक्त०	18 A •पुराणोक्त०
7 I. O. दाने	19 I. O. एतत्
8 A omits मत्स्य, I. O. सौवर्ण- गरुडमत्स्यपुराणोक्त०	20 I. O. गारुड०
9 A omits वराह	21 I. O. गारुडपुराणं
10 I. O. दाने	22 A धौत twice
11 A विष्णु०	23 I. O. •वसु
12 A अश्विनमेव	24 A' •पुराणो
	25 I. O. कौशेयवस्त्रयुग०

कूर्मपुराणे (२।४६।१२२, १२४-१२६) :—

एतत् पुराणं 'परमं भाषितं'^१ कूर्मरूपिणा ।

साक्षाद्देवाति^३-देवेन विष्णुना विश्वयोनिना ॥५०॥

लिखित्वा चैव यो दद्याद् वैशाखे 'मासि सुव्रतः'^५ ।

विप्राय वेदविदुषे^६ तस्य पुण्यं निबोधत ॥५१॥

सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वैश्वर्यसमन्वितः ।

भुक्त्वा तु विपुलान्[भोगान् स्वर्गं]^७ दिव्यान् सुशोभनान् ॥५२॥

ततः स्वर्गात् परिभ्रष्टो विप्राणां जायते कुले ।

पूर्वसंस्कारमाहात्म्या^८-द्वद्धविद्यामवाप्नुयात् ॥५३॥

कूर्मपुराणं यथाशक्ति लेखयित्वाचिंतं वैशाखाभिमततिथौ ब्राह्मणायाचिंताय ॐ अथादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । कूर्मपुराणोक्त-कूर्मपुराणदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् कूर्मपुराणं
ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वज्रालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे पुराणदानावर्तः ।

1 K. P. सकणं

2 A भाषितं

3 K. P. पि for ति

4 K. P. क्वात्किंकेऽपि वा for मासि
सुव्रतः

5 I. O. तत्वतः

6 A विदुषे only

7 K. P. मर्त्वी भोगान् for the b. p.

8 A ० माहात्म्ये

अथ ब्रह्मदैवतविद्यादानावर्तः । (४३)

तत्र विद्यादानप्रशंसा ।

मनुः (४।२३३) :—

सर्वेषामेव दानानां ब्रह्मदानं विशिष्यते ।

^१वार्यन्न-^२गोमहीवास-^३स्तिलकाञ्चनसर्पिषाम् ॥१॥

याज्ञवल्क्यः (१।२१२) :—

सर्वदानमयं^४ ब्रह्म प्रदानेभ्योऽधिकन्ततः^५ ।

^६तं ददत् समवाप्नोति ब्रह्मलोकमविच्युतः^७ ॥२॥

यम :—

य इमां पृथिवीं दद्यात् सवैरत्नोपशोभिताम् ।

दद्याच्छाल्मश्च विप्राणां ^८तच्च दानञ्च च ततसमम् ॥३॥

आदित्यपुराणे :—

क्षीणि तुल्यप्रदानानि क्षीणि तुल्यफलानि च ।

सर्वकामदुघा धेनुर्गावः पृथ्वी सरस्वती ॥४॥

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३०३।१-४) :—

विद्या कामदुघा धेनुर्विद्या चक्षुरनुत्तमम् ।

^९[विद्यादानात् परं दानं न भूतं न भविष्यति ॥५॥

विद्यावान् सर्वकामानां भाजनं पुरुषो भवेत् ।

तस्माद्विद्यां हि ददता किं न दत्तं भवेदिह ॥६॥

पराध्यापनतः क्लेशं पुरुषस्तु यदश्रुते ।

तपस्तत् परमं तस्य ब्रह्मलोकं परं स्मृतम् ॥७॥

दानानामुत्तमं ह्येतत्तपसश्च तथोत्तमम् ।]

विद्यादानं महाभागाः^{१०} सर्वकामफलप्रदम् ॥८॥

1 I, O. पवित्र

2 I. O. शो

3 A स्यात्काञ्चनसर्पिषी

4 A सर्वदानाञ्चयं

5 A अधिकन्तु तत्

6 A ब्रह्मलोकमवाप्नोति

7 A अविच्युतं

8 I, O. तद्दानानि

9 A omits the bracketed portion

10 A महाभागाः

अथ विद्यादानस्वरूपं तत्फलञ्च ।

नन्दपुराणे :—

शास्त्रे यस्माज्जगत् सर्वं संश्रितञ्च शुभाशुभम् ।

तस्माच्छास्त्रं प्रयत्नेन दातव्यं पुरयकर्मणा ॥१॥

विद्याश्चतुर्दश प्रोक्ताः क्रमेण तु यथास्थिति¹ ।

षडङ्गाश्चतुरो वेदा धर्मशास्त्रं पुरातनम् ॥२॥

पुरातनं पुराणम् ।

मीमांसातर्कमपि च एता विद्यास्तु कीर्त्तिताः ।

²आसामेवान्तरोत्पन्नाः परा विद्याः सहस्रशः ॥३॥

आयुर्वेदः ³शस्यवेदो धनुर्वेदः प्रकीर्त्तितः ।

सर्वोत्तमा ⁴चात्मविद्या संसारभयनाशिनी ॥४॥

⁵सर्वदुःखान्तकरणी ⁶सर्वपापविनाशिनी ।

एता विद्याः समाख्याता बहुभेदोपभेदजाः ॥५॥

कला विद्या तथा ⁷वार्त्ता शिल्पविद्या तथापरा ।

⁸सर्वा एव महाभागाः ⁹[सर्वाः सर्वार्थसाधिकाः ॥६॥

स्थिताश्च तारतम्येन] विशिष्टफलसाधिकाः ।

आत्मविद्या प्रधाना तु तथायुर्वेदसंहिता¹⁰ ॥७॥

धर्माधर्मप्रणयिनी कला शिल्पानुसाधिका¹¹ ।

¹²सैषा विद्या च वितता एता विद्या महाफलाः ॥८॥

¹³ययैको जीवति प्राणी कयापि ¹⁴किल कुलचित् ।

अप्रधानापि सा विद्या कुलानां शतमुद्धरेत् ॥९॥

1 A and I. O. यथास्थितिः

2 A अस्मात् सर्वान्तरोत्पन्नाः

3 I. O. सस्यवेदो, A अस्त्रवेदो

4 I. O. मात्मविद्या

5 A सर्वदुःखान्तःकरणी

6 A ०प्रणाशिनौ

7 I. O. वार्त्ताः

8 A सर्वत्रैव

9 A' omits the bracketed portion

10 A ०संश्लिषा

11 I. O. ०गाधिका

12 A यस्य

13 I. O. ययैको

14 I. O. कत

यापि ¹साप्यवरोधत्वाद्द्विधा वै यत् कुलचित् ।

प्रापयत्यक्षयसङ्घो कान् विधिना ²वाविधानतः ॥१०॥

³[विधिना वाविधानतः] वक्ष्यमाणविधिना ⁴विधानमन्तरैषौ दद्यादित्यर्थः ।

⁵शिल्पविद्यां नरो दत्त्वा याति वै ब्रह्मणोऽन्तिकम् ।

⁶कलाविद्यां नरो दत्त्वा वैष्णवं लोकमाप्नुयात् ।

⁷कल्पमेकं न सन्देहः स्वर्गभोगसमन्वितः ॥११॥

⁸शस्यविद्यां नरो दत्त्वा तृप्तिमान् कामसंयुतः ।

प्रजापतिपुरं गच्छेत् तारयन्नरकात् पितृन् ॥१२॥

आयुर्वेदं नरो दत्त्वा लोकानाप्नोति निर्मलान् ।

⁹अश्विन्योर्दिव्यकामाद्यं ¹⁰मन्वन्तरशतं नरः ॥१३॥

तर्कविद्यां नरो दत्त्वा वारुणं लोकमाप्नुयात् ।

मीमांसान्तु बुधो दत्त्वा शास्त्रमिन्द्रपुरे ¹¹वसेत् ॥१४॥

धर्मशास्त्रं नरो दत्त्वा स्वर्गलोके महीयते ।

दशमन्वन्तरान् मर्त्यस्तारयेन्नरकात् पितृन् ॥१५॥

¹²वेदविद्यां नरो दत्त्वा स्वर्गं कल्पलयं वसेत् ।

आत्मविद्या-¹³[न्तु यो दद्यात्] ¹³ तस्य संख्या न विद्यते ॥१६॥

¹⁴पुण्यध्यागदितं सम्यगपि वर्षशतायुतैः ।

एतावच्छक्यते वक्तुं यत् ¹⁵कल्पायुतमुत्तमम् ।

सत्यलोके वसेन्मर्त्यो ¹⁶यत्नं ब्रह्म वसेत् प्रभुः ॥१७॥

अप्येवं ¹⁷निरुजीकृत्य जन्तुं यादृशतादृशम् ।

आयुर्वेदप्रसादेन किं न दत्तं भवेद्भुवि ॥१८॥

1 A साप्यवरोध

2 A omits वा

3 A इति for the bracketed portion

4 A विधानमन्त्रे नैव वा

5 I. O. शिष्ये for शिष्य

6 A reads कलाविद्यां नरो दत्त्वा याति वै ब्रह्मणोऽन्तिकं before this line

7 I. O. कालमेकं

8 A सत्य विद्यां, I. O. सत्य०

9 I. O. अश्विनोर्दिव्यकामाद्यं, A अश्विन्योर्दिव्यकामाद्यं

10 I. O. दिव्यं मन्वन्तरं

11 I. O. षड्रो

12 I. O. वेदविदां

13 I. O. ऋतपोविद्यां for the b. p.

14 A पुण्यध्यागदितं

15 A कल्पान्तसमुत्तमं

16 A विष्णुर्धत्त

17 A नीरुजीकृत्य

^१शस्यवेदप्रसादेन सम्पन्ना यस्य^२ शालयः ।

किं नाम न कृतं ^३तत्र पुरयं भवति शाश्वतम् ॥१६॥

मीमांसाशास्त्रमाहात्म्याद्बुद्ध्वा वै वेदनिर्यायम् ।

किं नाम न शुभं ^४दत्तं यज्ञकर्मप्रवर्तनात् ॥२०॥

आत्मविद्या च पौराणी धर्मशास्त्रात्मिका च या ।

एता विद्यास्तिस्रो मुख्याः सर्वदानक्रियाफलैः ॥२१॥

^५[धर्मशास्त्रं नरो बुद्ध्वा यत्किञ्चिद्धर्ममाश्रयेत् ।

तस्य धर्मं दशगुणं धर्मशास्त्रप्रदस्य वै ॥२२॥

पुराणाख्यानविद्वांसः पितृदेवार्चने रताः^६ ।]

लोकान् ^७सर्वान् कामपूर्यान् यान्ति सर्वशुभोदयान्^८ ॥२३॥

पुराणविद्यादातारस्त्वनन्तफलभागिनः ।

आत्मविद्याप्रदातारो नरा धर्मसमाश्रयाः ।

न पुनर्योनिरयं प्रविशन्ति दुरत्ययम् ॥२४॥

उत्तीर्णाः सर्वपापेभ्यः ^९सपुत्रपशुबान्धवाः ।

मुच्यन्ते निरयैर्धौरैर^{१०}संख्यैर्यातनात्मकैः ॥२५॥

तथा :—

श्लोकं प्रहेलिकां ^{११}गाथामन्यद्वापि ^{१२}सुभाषितम् ।

दत्त्वा प्रीतिकरं याति ^{१३}लोकमप्सरसां शुभम् ॥२६॥

यदेतत् पुरयमाख्यातं विद्यादानस्य साम्प्रतम् ।

देशकालविधिभ्रद्धा-^{१४}पात्रयोगात्तथा बुधः ।

प्राप्नोति कोटिगुणितं फलं विद्याप्रदानतः ॥२७॥

यत्तु पुरयपरो मर्त्यो जिगीषुः कीर्तिसाधकः ।

स विधानेन वै विद्यां दद्याद् विविधकामदाम् ॥२८॥

1 I. O. सख्यः, A सन्धकः

2 I. O. पथ

3 A तत्र

4 I. O. दात

5 A omits the bracketed portion

6 I. O. रतः

7 A सर्वोत्तमान् पूर्यान्

8 I. O. सर्वशुभोदयः

9 A नराः सपुत्रबान्धवाः

10 I. O. संख्यैः पातनात्मकैः

11 I. O. शाखाः

12 I. O. सुभाषिता

13 A श्लोकमसाविनं

14 A चान्नः

एवं विद्याप्रदानं वै सर्वकामगुणाधिकम् ।
 १ यत्तत् पात्रे तु संत्यक्तं रहस्यञ्चै तदुत्तमम् ॥२६॥
 उद्दिश्य देवतां दातुं प्रधानां यत् २ कूत्रचित् ।
 तस्य समाप्तपुरयस्य केन पुरयं निरूप्यते ॥३०॥

उद्दिश्य देवतां देवताप्रीतय इत्यर्थः ।

गुरुमाराध्य यत्नेन विद्याव्याख्यानपारगम् ।
 [शक्त्या भक्त्या प्रणामेन]^३ धनैः सर्वगुरौस्तथा ॥३१॥

अथ गुरुप्रशंसा ।

यथा घटप्रतिच्छन्ना ४ रत्नराजमहाप्रभाः ।
 अकिञ्चित्करतां ५ प्राप्तास्तथा विद्याश्चतुर्दश ॥१॥
 विना तु गुरुणा ६ सम्यग्बोधनेन विपश्चिता ।
 नैव विद्याफलप्राप्तिर्गुरुं तस्मात् प्रपूजयेत् ॥२॥
 स्वर्गवासोभूषणैर्नित्यं यथा देवं पिनाकिनम् ।
 यां गुरुं पूजयेन्नित्यं स्थितं वा प्रस्थितञ्च वा ॥३॥
 तत्प्रसादेन यस्मात् स प्राप्नुयात् सर्वसम्पदः ।
 तस्माद् गुरुं प्रयत्नेन महादेववदर्चयेत् ॥४॥
 भक्त्या प्रीत्या प्रयत्नेन श्रद्धया च सदैव हि ।
 एष माता पिता ह्येष एव च बान्धवः ॥५॥
 एष चिन्तामणिः स्फोत एष एव च मे सुहृत् ।
 एवं श्रद्धापरो नित्यं गुरुमाराधयेद्बुधः ।
 अज्ञानदुःखशमनं ७ नरकोद्धरणं तथा ॥६॥
 कुतो माता पिता वापि बान्धवो वा महागुणः ।
 तादृग्भ्युदयं कुर्याद् यत् कुर्याच्च गुरुर्महान् ॥७॥
 कोऽन्यो ज्ञानेन ८ दुःखौघादुद्धरेद्बहुबन्धनात् ।
 सम्यक् शास्त्रार्थबोद्धारं महादेववदर्चयेत् ॥८॥

1 I. O. पतेत् पात्रे तु संत्यक्तं

2 I. O. कूत्रचित्

3 A सद्यो तत् प्राथम्येन for the
b, p.

4 A बहुराजमहाप्रभुः

5 A प्राप्त०

6 A सम्यक्बोधनेन विपश्चितः

7 A नरकोद्धरणं

8 A दुःखौघादुद्धरेद्बहुबन्धनात्, I. O
दुःखौघोद्धरेद्बहुबन्धनात्

¹वस्तुमात्रेण यो ज्ञानं शास्त्ररूपमुपन्यसेत् ।
 स तावच्छिववत्² पूज्यो भक्त्या³ भवति पापहः ॥६॥
 यः शास्त्रमविविक्तार्थं⁴ विशेषार्थं प्रबोधयेत् ।
⁵पदवाक्यार्थबोधेन सम्यक् शास्त्रप्रवर्तनात् ॥१०॥
⁶पूर्वोत्तरार्थसङ्गत्या समुदायार्थनिश्चयः ।
⁷सुशास्त्राभिमता वाचः सम्यग् यो वेत्ति तत्त्वतः⁸ ॥११॥
 स तु साक्षान्महाबुद्धिर्भगवानिव शङ्करः ।
 तं भजेत् सर्वभावेन भक्तियोगेन सर्वदा ॥१२॥
 आदित्येन विना⁹यावज्जगदन्धं विभाव्यते ।
 गुरुवाक्यैर्विना¹⁰सर्वं तथैव हि तमोमयम् ॥१३॥
 तस्माद् यथा महादेवं [तद्वदेव गुरुं सदा ।]¹¹
 यः पश्यति स पुरुषः¹² सर्वधर्मानवाप्नुयात् ॥१४॥

अथ विद्यादानपात्राणि ।

विद्या च मुख्यं दानानां¹³ गुरुतोऽस्य विधिं बुधः ।
 श्रुत्वा विधेयं विधिवच्छ्रद्धया भावितात्मना ॥१॥
 सत्पात्रेभ्यः¹⁴ स्तुतां दद्याद्¹⁵ विशेषाद् गुणशालिषु ।
 उपयोज्यञ्च¹⁶ यद् यस्य तत्तस्य प्रतिपादयेत् ॥२॥
 सुरालयेषु सिद्धेषु यथा-¹⁷ विभवविस्तरैः ।
 दातव्यास्तु प्रयत्नेन¹⁸ सदा पुण्यफलार्थिभिः ॥३॥

1 A वट मात्रेण	10 A सर्वतथैव हि तमामयं, I. O. •तमोमयं
2 A भावस्थिररत	11 I. O. गुरुं यदा for the brack- keted portion
3 A भक्तो	12 I. O. adds सर्वकामान् after सर्वधर्मान्
4 A ०विविक्तानां	13 A गुरु तस्य
5 I. O. तद्वाक्याद्गुरोरोधेन	14 I. O. स्तुतं विद्या
6 I. O. पूर्वोत्तरार्थसङ्गम्य, A पूर्वो- त्तरनुसंधानात्	15 I. O. विशेषा
7 A सुशास्त्रविहिताशौवारं, I. O. स्वभावात्	16 I. O. पद्यस्य
8 I. O. तत्ततः	17 I. O. ०विस्तरविस्तरैः
9 A यतजगदन्धं	18 A महापुण्यफलार्थिभिः

अथ पुस्तकलिखनारम्भः ।

शुभे नक्षत्रदिक्से 'शुभे चापि' दिनग्रहे ।

लेखयेत् पूज्य देवेशान् रुद्रब्रह्मजनार्दनान् ॥४॥

अथ सरयन्त्रविधिः ।

पूर्वादिग्वदनो भूत्वा लिपिज्ञो लेखकोत्तमः ।

विद्याधरं प्रकुर्वीत हेमरूप्यमयं शुभम् ॥५॥

विद्याधरं सरयन्त्रम् ।

नागदन्तमयं वापि सारदारुमयं तथा ।

मनोज्ञमगुरु रम्यं शुक्लपत्रप्रयोगजम् ॥६॥

^३सङ्कोचयन्तसंयुक्तं ^४विकाशनसमन्वितम् ।

^५पत्रविद्याविनिहतां कुर्यात् पुस्तकसंस्थिताम् ॥७॥

अथ पत्रसञ्चयविधिः ।

कुर्यात्तु पुस्तकं यत्र लेख्याद्दिगुण-^६विस्तृतम् ।

^७सुशुक्लं लघु रम्यञ्च कृष्णमेचकितं तथा ॥८॥

पुस्तकं पत्रसञ्चयं ^८[लेख्यालिखनीयस्थानाद्दिगुणविस्तृतं] सुशुक्लं सुमर्दितं कृष्णमेच-
कितं मसोनिर्मितसमयज्ञादिलिखनानुगुण-[श्यामरेखम् ।

अथवा]^{१०} रक्तवर्णां^९ मेचकानं कृतं शुभम् ।

कार्पाससूत्रप्रथितं नानागन्धादिवासितम् ॥९॥

रक्तवर्णाभिमिति कृतकृष्णलोहितरेखं नानागन्धादिवासितं नानाधूपधूपितम् ।

- 1 I. O. शुभवादि
- 2 Raghū reads in Div. T. (p. 588) राशि but चापि in Dik. T. (p. 650) and reads in the above two pages the following in the second line of V. 5:—निरीधो हस्तवाहोश्च मसौपत्रविधारणे
- 3 I. O. सङ्कोचयन्तसंयुक्तं
- 4 I. O. विकाशनसमन्वितम्, A' विकाशिन समन्वितम्

- 5 A यच्च विद्या च विहितं
- 6 I. O. and A 'विस्मृतं'
- 7 A सुशुक्लञ्च (सुशुक्लञ्च ?) सुरम्यञ्च
- 8 I. O. लेख्यादादप्रनात् दिगुणविस्तृतं बहूतरं for the bracketed portion
- 9 A प्रस्तारयुतं for विस्तृतम्
- 10 I. O. श्यामरेखा सुखवा for the b. p.

अथ मसीनिर्माणम् ।

मसीभिश्चाप्यनेकाभिश्चतुर्वर्णाभिरेव च ।

दृढस्तम्भन¹-युक्ताभिर्मेचकैश्चाप्यनेकशः ॥१०॥

[मसीभिश्चाप्यनेकाभिः प्रचुरभागकज्जलाभिः]² चतुर्वर्णाभिः पीतरक्कहरितकृष्णवर्णद्रव्य-
रसमयीभिः³ दृढस्तम्भन⁴-युक्ताभिर्भद्र⁵-गन्धरसादिसहिताभिः । मेचकैश्चाप्यनेकश इति ⁶पीत
× × नानाद्रव्ययुक्ताभिः ।

अथ लेखनीयष्टिकानिर्माणम् ।

लेखनीभिश्च दिव्याभि⁷-हैमचित्राभिरेव च ।

बहिश्च वर्णं कुर्वीत पुस्तकस्य मनोरमम् ॥११॥

पीतरक्ककषायैर्वा सुनिबन्धं सुचित्रितम् ।

रम्यं लघु सुविस्तीर्णं निप्रन्थि ग्रन्थिसंयुतम् ॥१२॥

बहिश्च पुस्तकस्य काष्ठपट्टिकादिकं पीतरक्ककषायैर्वैति पीतरक्कैः कषायैर्वा वर्णं⁸ कुर्यादिति
सम्बन्धः । निप्रन्थि ग्रन्थिशून्यदारुमयं ग्रन्थिसंयुतं सूत्रग्रन्थिसहितम्⁹ ।

अथादर्शपुस्तकारोपणम्

विद्याधरे ततो यन्त्रे¹⁰ संस्थितं पूर्वपुस्तकम् ।

गृहे मनोरमे गुप्ते सुधालेपितभित्तिके ॥१३॥

पूर्वपुस्तकमादर्शं कृत्वेति शेषः¹¹ ।

नानारागा¹²-ङ्करोपेते¹³ सुरवृन्दमनोरमे ।

धूपामोदमनोज्ञे तु वितानकपरिष्कृते ॥१४॥

नानारागा¹⁴-ङ्कुरः नाना-¹⁵तरुपुष्पपल्लवः ।

1 A च्छान्न for स्तम्भन	8 I. O. omits वर्णं
2 I. O. omits the bracketed portion	9 A omits it
3 I. O. •मयाभिः	10 I. O. पात्रे
4 A स्तान्न for स्तम्भन	11 A विशेषः
5 A omits भद्र	12 I. O. •रामा•
6 A: पीतसानपानीयाद्दिनानाद्रव्य- युक्ताभिः, I. O. प्रचुरभागकज्जलाभिः	13 A अत्रविषयमनोरमे
7 A लेखनीयश्च द्रव्याभिः	14 I. O. •रामा•
	15 I. O. •गुह•

अथ लेखकस्यालङ्कारादिदानपूर्वकलिखनारम्भः ।

लेखको बुद्धिमान् ¹त्नातः शुक्लपुष्पाम्बरो²-ज्ज्वलः ।

सुवर्णयुक्त³-केयूरमुद्रिकाशोभिताङ्गुलिः ॥११॥

सुसमृद्धे⁴ मसीभाण्डे लेखनीशस्त्रसंयुते ।

⁵प्रारमेत् तूट्यर्घोषेण पूज्य देवान् पितृ⁶स्तथा ॥१६॥

शस्त्रसंयुते नखरञ्जनीकर्त्तरीसहिते प्रारमेत् लेखकः प्रारमेदित्यर्थः ।

⁶ब्राह्मणान् स्वस्ति वाच्यादौ शास्त्रं सञ्चारयेद्बुधः ।

⁷श्लोकपञ्चकमादौ तु दशकं वापि लेखयेत् ॥१७॥

अयमर्थः—बुधो यजमानो देवान् पितृ⁸श्च⁸ सम्पूज्य पत्रसञ्चये शास्त्रं लेखयेदिति ।

ततो नक्षत्रयोगेन द्वितीयेऽहनि तस्मिन्नेत् ।

तादृशेनैव विधिना पुण्याहैः शुभसंयुतैः ॥१८॥

ततः समाप्ते शास्त्रे तु⁹ पुनः पुण्याहसंयुतम् ।

¹⁰कुट्यात्तदहरप्रथमैश्च ¹¹पानभोजनवस्तुभिः ॥१९॥

अथ शोधनविधिः ।

उभयञ्चापि तल्लेख्यं मसो (?) कुट्याच्च वाचयेत् ।

[ऊनाधिकैश्च संयुक्तं वरुणैर्मात्वादिभिस्तथा ॥२०॥

अनुस्वारविसर्गैश्च युक्तयुक्तैर्विचारयेत् ।

शास्त्राप्रतिक्रियायुक्तया पुनरुक्तया च शोधयेत् ॥२१॥]¹²

जनाधीक्या¹³ प्रसङ्गस्य शब्दयोग्यतया तथा ।

¹⁴सूत्रान्तरानुरोधेन प्रश्नोत्तरविवेकतः ॥२२॥

असूत्रत्वाच्च शास्त्रस्य समुदायानु-¹⁵रोधतः ।

प्रकान्त-¹⁶सूचनोद्देशैर्गदितैश्चोदितैरपि ॥२३॥

1 A सुतः

2 A ०सुरो०

3 A omits युक्त

4 I. O. सुसमिद्ध

5 I. O. प्रारम्भे

6 A ब्राह्मणो

7 I. O. श्लोक०

8 A पितृन्

9 I. O. omits तु

10 A कुट्यात्तदहरं अ ह

11 A पानभोजनवस्तुभिः

12 A omits the bracketed portion

13 A जनाधीक्या

14 I. O. सूत्रान्तरार्थबोधेन

15 I. O. ०बोधतः

16 A ०रचनो०

¹बह्वर्थानाञ्च शब्दानां ²योग्यमर्थं परीक्ष्य तु ।
सर्वशास्त्राविरोधेन³ [कारकार्थै रविप्लुतैः ।
कचिच्च शब्दं चर्येव (?)]⁴प्रकृतार्थं निरूपयेत् ॥२४॥
[छन्दसा वापि बुध्येत वृत्तसंयोगमीप्सितम्]⁵ ।
एवं विद्यात्तु मेधावी शास्त्रं सत्कृत्य कृतज्ञशः ॥२५॥

अथ देवायतननिवेदनविधिः ।

प्रदद्याद्विभवैर्दिव्यैः पुरायतनवेश्मसु ।
व्यक्रदेशलिपिन्यासं मुख्यं ⁶नापरमुच्यते ॥१॥
⁷आरोग्ययानरत्नाढ्ये शुभवस्त्रपरिष्कृते ।
घण्टाचामरशोभाढ्ये रत्नदण्डातपत्रिणि ॥२॥
गजवाजिरथस्थं वा महाशोभासमन्वितम् ।
पुरतो गीतनृत्येन नानावाद्यरवेण च ।
मङ्गलैर्वेदघोषैश्च देवाय विनिवेदयेत् ॥३॥
नानाधूपोपहारैश्च सम्पूज्य तु दिवोकसः ।
दत्त्वा तु पुस्तकं तल पितृणां धर्ममुद्दिशेत् ।
बान्धवानाञ्च हृद्यानामनन्तफलमिच्छताम् ॥४॥

पितृणां धर्ममुद्दिशेदित्यादेः पितृन् ⁸बान्धवानुद्दिश्य दद्यादिति सम्बन्धः⁹ ।

ततो ¹⁰दद्याद्विधानेन तां विद्यां शिवमन्दिरे ।

ततश्च दक्षयेद्विप्रान् शिवभक्तांश्च मानवान् ॥५॥

¹¹[दक्षयेत् कृतनिवेदनप्रतिप्रार्थं दक्षिणादिभिः] पूजयेत् ।

1 I. O. बन्धार्थानाञ्च

2 I. O. योग्यासन्नं

3 I. O. सर्वशास्त्राविरोधेन

4 A omits the bracketed portion

5 A चन्दसा रूपिष्कृते तु संयोग-
माहितं for the b. p.

6 A' नगरं

7 A आरोग्याने तद्वाठ्ये

8 I. O. बान्धवानुद्दिश्य

9 A' adds अम्भस्ता...विद्यारद्ः of
V. 10 below after this

10 A दत्त्वा for दद्याद्

11 A दक्षयेत् विद्याप्रतिष्ठार्थं दक्षिभिः
for the b. p.

यथाशक्ति च कर्त्तव्या ¹[उत्सवा विष्णुवेशमनि] ।

राज्ञा तु नगरे² कार्य्या ग्रामे ग्रामाधिपैस्तथा ॥६॥

गृहे गृहस्थैः कर्त्तव्यमुत्सवं बन्धुभिः सह³ ।

ज्ञातैर्भुक्तैः समालम्ब्यैः स्त्रिभूमिः सुसमाहितैः ॥७॥

अथ श्रोतृपाठक⁴-गुरुगुणसहितव्याख्यानविधिः ।

प्रीतियुक्तैस्ततः⁵ श्रव्यं शास्त्रं ⁶श्रद्धासमन्वितैः ।

वाचकं दक्षयेत्तत्र यथाविभववित्ततः ।

गुरुश्च शकृषा मतिमान् यथाशक्ति त्वमायया ॥८॥

दक्षयेद्वस्त्रादिभिरर्चयेदित्यर्थः ।

ततः पुष्पैश्च धूपैश्च श्रावकं संप्रपूजयेत् ।

वाचको ब्राह्मणः प्राज्ञः श्रुतशास्त्रो महामनाः⁷ ॥९॥

श्रावकं पाठकं पाठसमये पुष्पधूपपादिभिरभ्यर्चयेदिति सम्बन्धः ।

अभ्यस्ताक्षरविन्यासो ⁸वृत्तशास्त्रविशारदः ।

सूत्रार्थवित् प्रगल्भश्च विनीतो मेधया युतः ।

⁹नीतिज्ञो वाक्पटुः ¹⁰श्रव्यस्वरो × × भाषकः ॥१०॥

गुरुश्च धर्मवान् प्राज्ञः श्रुतशास्त्रो विमर्त्सरः ।

विप्रः प्रकृतितः शुद्धः शुचिः स्मितमुखः सुधीः¹¹ ॥११॥

[सुव्रतो व्रतशास्त्रज्ञः सर्वशास्त्रविशारदः ।

अभ्यस्तशास्त्रसन्देहः प्रकृतार्थप्रवर्तकः ।

¹²सश्रद्धः सुकृतव्याख्यः पौर्वपर्यार्थवित् सुधीः ॥१२॥]¹³

अध्याय-¹⁴सर्गविच्छेदविभक्त्यर्थप्रयोजकः ।

1 I. O. तत्संवाः स्वेषु वेशमसु

2 A¹ नसठये

3 A सदा

4 A श्रावक for श्रोतृपाठक

5 A जेष्ठ

6 A ज्ञाता समन्वितः

7 I. O. महामनाः

8 A विद्वान्

9 A गौतिज्ञो

10 A आठ्यसुरो

11 A सदा

12 A नाश्रद्धमकृतव्याख्यां

13 I. O. omits the bracketed portion

14 A अर्थ for सर्ग

शास्त्रार्थ-^१पदविद्धीमान् पदश्लोकार्थबोधकः ॥१३॥

समुदायप्रकीर्णार्थमुख्यशास्त्रानुसङ्गकः^२ ।

अनन्तरञ्च हृद्वस्तु व्यपदिश्यार्थबोधकः ॥१४॥

अनन्तरमनुक्तं हृद्वस्तु परस्याशयस्थ^३ किमपि विवक्षितमित्यर्थः ।

प्रक्रान्तादिषु शास्त्रार्थविभागपरिनिष्ठितः ।

कथाभिधान-^४[गुढार्थभङ्गेन च विबोधकः]^४ ॥१५॥

श्रद्धेयश्च गतालयः श्रौतचिन्तावबोधकः ।

संस्कृतैः संस्कृतां^५ विद्यां प्राकृतैः प्राकृतामपि ॥१६॥

आलापमात्रै^६-व्याख्यानैर्यश्च शिव्यान्^७ प्रबोधयेत् ।

देशाभिधानविन्यासैर्बोधयेच्चापि^८ यो गुरुः ॥१७॥

स गुरुः स पिता माता^९ स तु चिन्तामणिः स्मृतः ।

स शास्त्रोपायमाह्वयाय नरकेभ्यः समुद्धरेत् ॥१८॥

कस्तेन सदृशो लोके [बान्धवो भुवि]^{१०} विद्यते ।

यस्य वाग्रश्मिवृन्देन^{११} हृदयान्नश्यते तमः ।

महासंसाररजनीभवं सोऽर्कं^{१२} महाद्युतिः ॥१९॥

नोद्विजेत्तस्य पारुष्ये^{१३} न च वैलोभ्यमिच्छतः ।

न चास्य व्याधिदुःखेषु मलानां वाप्रियो^{१४} भवेत् ॥२०॥

[प्रसादयेच्च कुपितं]^{१५} दुःखमग्र^{१६} समुद्धरेत् ।

1 I. O. ०पर०

2 A ०शास्त्रानुसङ्गकः, I.O. ०शास्त्रार्थ-सङ्गकः

3 I. O. परस्याशयस्थ, A परस्या-अशयस्थ

4 A भूयन्वभङ्गेषु स्वनिरोधकः for the bracketed portion

5 I. O. संस्कृतां

6 A शास्त्र for मात्रैर्

7 A सुबोधयेत्, I. O. प्रबोधकान्

8 A ०हापि

9 I. O. स गुरुः माता पिता, A च गुरुमपि कामस्ता

10 I. O. बान्धवोषु न for the bracketed portion

11 I. O. हृदयं पश्यते, A हृदयान्नश्यते

12 A लोके

13 A रूपस्य

14 A गोपी

15 A कस्तेन सदृशे लोके for the bracketed portion

16 I. O. दुःखमग्र

रोगेभ्यश्चापि मत्नेन¹ [परित्यागेन चोद्धरेत्]² ॥२१॥

अथ व्याख्यायां विधिनिषेधविधिः³ ।

‘एवं व्याख्यां शुभां श्रुत्वा⁴ गुरुवक्त्रान्नरोत्तमः ।

विधेयं चिन्तयेद् यत्नात्⁵ परत्र हितकारणम्⁷ ॥१॥

श्रुत्यात् श्रद्धया⁸ युक्तः प्रणतोऽभिमुखो⁹ गुरोः ।

¹⁰अनन्यसंकथाक्षेपी निष्प्रमादो ह्यतन्द्रितः ॥२॥

¹¹सूत्रे च संशये जाते पृच्छेद्वाक्य¹²-मुदीरयेत् ।

¹³[गुरुणा चोक्तमेकान्ते] श्रद्धावान् वाक्यमाश्रयेत् ॥३॥

न पुरो गुरुवाक्यानि गुरुकं परिपालयेत् ।

भिषजां वचनं कार्यं¹⁴ गुरुणाश्च महात्मनाम् ॥४॥

गुरुवाक्यानीत्यत्र हन्यादिति शेषः ।

न तत्कृतं स्वयं कुर्यात्ते समिद्धानलार्चिषः¹⁴ ।

अप्रस्तुतकथाक्षेपं यः कुर्यादप्रतो गुरोः ।

स ब्रह्महत्यामाप्नोति गुरुवाक्येषु निश्चयः ।¹⁵॥

[यः श्रुत्वा अन्यतः]¹⁵ शास्त्रं संस्कारं प्राप्य वा शुभम् ।

अन्यस्य जनयेत् कीर्तिं गुरोः स ब्रह्महा भवेत् ॥६॥

विस्मरेच्चाथ वा मौग्ध्याद् योऽपि शास्त्रमनुत्तमम् ।

स याति नरकं घोरमक्षयं भीमदर्शनम् ॥७॥

यस्तु बुद्धा नरः शास्त्रं¹⁶ किञ्चित् कुर्याच्छुभाशुभम् ।

भवेच्छतगुणं तद्वै विज्ञानेभ्यो नरस्य¹⁷ च ॥८॥

1 A यत्नेन	11 I. O. सूत्रेषु, सूत्रायां
2 A परित्यागप्रतीकत्वेत् for the bracketed portion	12 A अर्थम् for वाक्यम्
3 A विविधविधिः	13 A गुरुनेष्टयावाच्यरान्ते for the bracketed portion
4 A श्रुत्वा	14 I. O. समिद्धानलार्चिषः, A स समिद्धानलार्चिषः
5 I. O. कृत्वा	15 A यच्च अत्रान्यतः for the bracketed portion
6 A यत्नात्	16 A शास्त्रं
7 A हितकारकम्	17 I. O. रघस्य
8 I. O. यत्नात्	
9 A अभिमुखः	
10 A अन्योन्यं	

अथ पाठक्रमः ।

एवं विधानतो [वाच्यं पाठकेन विपश्चिता]¹ ।

तपःशमात्मकं स्वर्गधर्मादि²-फलसाधनम् ।

शनैर्विचिच्य³ तद्वाच्यमध्यात्मादि च यद्भवेत् ॥६॥

तपःशमात्मकं ग्रन्थमध्यात्मप्रतिपादकश्च शनैर्विचिच्य⁴ पठेत् ।

ऋद्धोक्तं युद्धसंज्ञोभं त्वरायुक्तेन वाचयेत् ।

सरागं ललितैर्वाक्यै⁵-र्वाचयेद्दृढयङ्गमैः ।

नानाचिन्तार्थ⁶-रूपेण ललितेन [च वाचयेत्]⁷ ॥१०॥

सरागं शृङ्गारग्रन्थम् ।

सर्गाध्यायसमाप्त्यैव⁸ कथापर्यन्तमेव च⁹ ।

¹⁰प्रशस्तशब्दसंयोगे¹¹ कुर्यादिति विरामणम् ॥११॥

विरामणं पाठसमाप्तिः ।

समाप्ते वचनेऽभीष्टं कुर्यादेव विचक्षणः ।

अवधार्यं जगच्छान्तिमन्ते¹² शान्त्युदकं सृजेत् ॥१२॥

शान्त्युदकं ¹³शान्त्यर्थमुदकम् ।

सुश्रुतं ¹⁴सुश्रुतं ब्रूयादस्तु व्याख्या तु¹⁵ नित्यदा ।

लोकः प्रवर्त्ततां धर्मे राजा चास्तु¹⁶ सदा जयी¹⁷ ॥१३॥

धर्मवान् धर्मसम्पन्नो गुरुश्चास्तु निरामयः ।

इति प्रोच्य यथायातः¹⁸ गन्तव्यश्च विभावितैः ॥१४॥

अथ चिन्ताविधिः ।

शिष्टैः परस्परं शास्त्रं चिन्तनीयं विचक्षणैः ।

कथावस्तुप्रसङ्गेन नानाव्याख्यानभावनैः ॥१५॥

- 1 A वाक्यं वाचकेन परिस्थिता
- 2 I. O. सर्गस्वर्गादि°
- 3 I. O. विरोध्य
- 4 I. O. विपश्य
- 5 A वक्तुं for वाक्यैर्
- 6 A वृत्ताद्यु for चिन्तार्थ
- 7 A तथाचक्षयेत्
- 8 A संसमाप्तौ च
- 9 A वा
- 10 I. O. वायुशब्द for प्रसङ्ग

- 11 A संयोगात्
- 12 I. O. अन्ते for अन्ते, A omits it
- 13 I. O. शान्तासुदकं, A शान्त्युदकं
- 14 A सुश्रुतं
- 15 I. O. त
- 16 I. O. वस्तु
- 17 I. O. जयी
- 18 I. O. यथायातं

युक्तिभिश्च स्मरेद्दद्याख्यां चिह्नैश्चापि स्वयं कृतैः ।

एवं दिने दिने व्याख्यां शृणुयान्नियतो नरः ॥१६॥

अथ शास्त्रव्याख्यासमाप्तिकृत्यम् ।

समस्तशास्त्रश्रवणेन पुंसः^१ श्रद्धाप्रधानं भवतीह चेतः^२ ।

रागञ्च^३ शास्त्राच्छ्रममभ्युपैति दोषाश्च नाशं^४ निखिलेन यान्ति ॥१७॥

^५यथाकथञ्चिच्छृणुयाम् शास्त्रमश्रद्धया वर्जितधर्मसन्धः^६ ।

ततः समाप्तावथ शास्त्रमार्गकथोदये^७ चापि विनीतकुद्धिः ॥१८॥

शक्त्यार्चयेद्^८[वाचकमग्र एव गुरुञ्च]^९भक्त्या पितृवन्निकामम् ॥१९॥

एष [विद्याप्रदानस्य प्रधानो]^{१०}विधिरुच्यते ।

अथ ब्राह्मणाय दानम् ।

अनेनैव विधानेन ब्राह्मणे शीलशालिनि ।

प्रबोधयति^{११}धीयुक्ते विधिज्ञे^{१२} वेदवादिनि ।

प्रबोधयति व्याख्यातरि^{१३} ।

विन्यस्येत शुभं शास्त्रं महाभोगजिगीषया ॥२०॥

अनेनैव विधानेनेति यथा देवाय निवेदने विधिरुक्त्वायं ब्राह्मणायपि^{१४} गृहं नोत्वा
विद्यां^{१५} दद्यादित्यर्थः ।

अथ शास्त्रानुष्ठानम्^{१६} ।

धर्मेर्वा विपुलेर्वस्त्रैः^{१७}गुरुं कृत्वा सुतर्पितम् ।

अध्यापयेच्छुभान् शिष्यान्भिजातान् सुमेधसः ॥२१॥

1 I. O. युक्तः

2 I. O. भवदौघचेतः

3 A शास्त्राश्रममभ्युपैति, I. O.
शास्त्राश्रममभ्युपैति

4 A निखिलेन इत्यन्ति

5 I. O. कथा

6 A संघं

7 A कावाद्ये

8 I. O. शास्त्रान्वयेद्

9 A वाचकमभादिषं आकथ for the
b. p.

10 I. O. विद्याप्रधानस्य प्रदाने for the
b. p.

11 I. O. वायुक्त

12 A विविक्ते

13 A व्याख्यातानि

14 I. O. ब्राह्मणापि

15 A omits विद्यां

16 I. O. शास्त्रानुष्ठानं

17 A गुरुः कृत्वा सुतर्पितं

एतेन यथाप्रसिद्ध-¹शास्त्रानुष्ठानमुक्तम् । [तथा च शास्त्रदान²]सङ्कल्पयेत् ।

अथ विद्यादानफलम् ।

एवं विद्याप्रदानन्तु सर्वदानोत्तमं स्मृतम् ।
 सर्वदा सर्वदानानां ³नरकोतुल्लवमुत्तमम् ॥१॥
 अनेन विधिना दत्त्वा विद्यां ⁴धर्मपरो नरः ।
 फलं दशाश्वमेधानां शतस्य सुकृतस्य च ॥२॥
 राजसूयसहस्रस्य सम्यगिष्टस्य यत् फलम् ।
 तत्फलं लभते मर्त्यो विद्यादानेन भाग्यवान्⁵ ॥३॥
 [सर्वशस्यसुसम्पूर्णां सर्वरत्नोपशोभिताम् ।
 ब्राह्मणेभ्यो महीं दत्त्वा ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ।
 यत् फलं लभते मर्त्यो विद्यादानेन तत्फलम्]⁶ ॥४॥
 यावदक्षरसंख्यानं विद्यते शास्त्रशंसने ।
 तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गं विद्याप्रदो वसेत्⁷ ॥५॥
 यावन्त्यः पङ्क्तयस्तत्र पुस्तकेऽक्षरसंश्रिताः ।
 तावतो नरकात् ⁸कुल्यानुद्गत्य नयते दिवम् ॥६॥
 यावच्च पत्रसंख्यानं पुस्तके विद्यते शुभम् ।
⁹तावद्युगसहस्राणि सकुलो¹⁰ मोदते दिवि ॥७॥
 यावच्च पातकं तेन कृतं जन्मशतैरपि ।
 तत्सर्वं नश्यते तस्य विद्यादानेन देहिनः ॥८॥
 स जातो मनुजो लोके स धन्यः स तु बुद्धिमान् ।
 यो ¹¹विद्यादानसम्पर्कप्रसक्तः पुरुषोत्तमः ॥९॥

1 I. O. °ग्रन्थानु°, A °मन्त्रानु°.

2 I. O. तदा च सत्रदानं, A तथा च मन्त्रदानं

3 I. O. नरकात्°.

4 A पुष्यपरो

5 A केवळं

6 A omits the bracketed portion

7 A भवेत्

8 A वंस्त्रानुदरुष्ट

9 A तावद्वर्षं

10 A सकुले, I. O. स्वकुलो

11 A विद्यादानतः सम्यक्प्रसक्तः

यथाविभवतो दत्त्वा विद्यां शाठ्यविवर्जितः ।

याति पुरयमयान्¹ लोकानक्षयान्² भोगभूषितान् ॥१०॥

³येऽपि एवं मसीपाललेखनी-⁴सम्पुटादिकम् ।

⁵दद्युः शास्त्राभियुक्ताय तेऽपि विद्याप्रदायिनाम् ।

यान्ति लोकान् शुभान् मर्त्याः पुरयभाजो महाधियः⁶ ॥११॥

इति विद्याप्रदानस्य महाभाग्यं प्रकीर्तितम् ।

श्रुत्वैतत् पातकैर्मुच्येन्नियतं⁷ सप्तजन्मजैः ॥१२॥

अत्र वेदाश्चत्वारस्तदङ्गानि च शिक्षाकल्पनिरुक्तच्छन्दोज्योतिषव्याकरणानि धर्मशास्त्रं⁸ मन्वादिस्मृतिसंहितारूपम् । पुराणानि⁹ ब्रह्मादीनि कर्मब्रह्मात्मिका च मीमांसा न्याय-
श्रेति चतुर्दशविद्याः । उपविद्याश्च कृषिविद्या-शिल्पविद्या-¹⁰कलाविद्याप्रमुखविद्या यथायथ-
मुन्नेयाः । तदासां विद्यानां मध्याद् यथेष्टं¹¹ विद्यामुक्त- [विधायतनं नीत्वा स्वेष्टदेवाय]¹²
निवेदयेत् । तद्यथा—यजमानः शुभनक्षत्रयुक्तं दिनमनुसन्धाय गृहं सुदृढं¹³ सुस्तम्भं सुधा-
लिप्तभित्तिकं निःसन्धि घटयित्वा तत्र यथेच्छदेवताप्रतिमां स्थापयित्वा लेखयित्वा वा नानापुष्प-
¹⁴नानातरुपल्लवालङ्कृतं¹⁵ सुधूपावासितम् [उपरिविततचन्द्रातपं च]¹⁶ तद्गृहं कृत्वा तत्र
महेश्वरं ब्रह्माणं जनार्दनञ्च प्रतिमासु स्थण्डिले वा¹⁷ आवाहनपूर्वकं सम्पूज्य यथाविधि वृद्धि-
श्राद्धं कृत्वा यथेष्टसंख्यानं ब्राह्मणानभ्यर्च्योस्मिन् विद्या¹⁸-लिखनारम्भे पुरयाहं भवन्तो
ब्रुवन्त्विति वदेत् । पुरयाहमिति तैत्तिः प्रत्येकमुक्ते स्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्त्विति वदेत् ।
¹⁹[स्वस्तीति तैत्तिः प्रत्येकमुक्ते ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्त्विति वदेत्] । ते च ऋद्धयतामिति प्रत्येकं
लिब्रूयुः । ततो नागरलिपिञ्चं तदसम्भवे लिप्यन्तरङ्गमपि वा ज्ञातं लेखकं यथाशक्ति हैम-

1 A उपयसंसा

2 A लोथ०

3 A येषपरं

4 I. O. ०संपदादिकं

5 I. O. दक्षः

6 I. O. महाधियः

7 I. O. निरयं

8 I. O. मन्वादिस्मृति०

9 A ब्राह्मणादीनि

10 A omits कलाविद्या

11 A यथेष्टं

12 A विधिना यन्नाज्ञीत्वा अष्टदेवाय
देवान्तराय वा for the bracketed
portion

13 I. O. सुप्तं

14 A omits नाना

15 I. O. सुधूपाधिवासितं

16 A उपरिवितचन्द्रातपं for the
bracketed portion

17 A मन्वावाहनपूर्वकम्

18 A अस्तिश्रित्वादि for अस्मिन् विद्या

19 I. O. omits the bracketed
portion

विद्यादानविधिः

केयूरान्तुरीयकं¹-शुक्रवल्गुमाल्यादिभिरन्वेत् । लेखकस्तु शुक्रमाल्याम्बरधरेण² लेखकं³ शिखण्डो⁴ यथोक्तं⁵ सरयन्तमारोप्य तत्र लेख्यं शास्त्रं यथोक्तं पत्रसञ्चयञ्च स्थापयित्वा⁶ विधिना मसीं कृत्वा तत्पूर्णाभारडे यथोक्तलेखन्या मसीमादाय तूर्यघोषपूर्वकं⁷ लेखनीयशास्त्रस्यादौ पञ्चदश वा श्लोकान् लिखेत् । ततोऽपरस्मिन्नपि दिने शुभवेलायां पूर्ववत् पुण्याह्वाचनतूर्यघोषपूर्वकं लिखेत् । एवञ्च क्रमेण शास्त्रं लेखयित्वा लिखनसमाप्तिदिने पुण्याहादिवाचनं ब्राह्मण-भोजनादिकञ्च कुर्यात्⁸ । ततो यथोक्तक्रमेण⁹ शोधयित्वा¹⁰ शलाकाडोरपट्टिकादिना पुस्तकरूपं कृत्वा वस्त्रेणाच्छाद्य शक्तिशतदुर्दोलं दोलायानं¹¹ गजमश्वं रथं वा¹² श्वेतवस्त्रादिशोभितं¹³ मुकुटारत्नालङ्कृतं घण्टाचामरपताकाद्यन्वितं विधृतं¹⁴ यथाशक्त्युपात्तरत्नमयं¹⁵ दण्डातपत्रमुप-कल्प्य तत्र लिखितं पुस्तकमारोप्य नृत्यगीतवाद्यमङ्गलघोषवेदध्वनिभिर्देवायतनं नयेत् । तत्र¹⁶ च तं देवं सम्पूज्य तदप्रतः पुस्तकं स्थापयित्वा देवाय निवेदयेत् ।¹⁷ तद् यथा—ॐ अथ पुण्येऽहनि श्रीमदमुकभट्टारकाय मत्पितृ-¹⁸गत-नन्दिपुराणोक्तामुकविद्यादानफलप्राप्तिकामोऽह-मेतद्विद्याध्ययनसिद्धयर्थमेतां विद्यां ददानि । ततः शिवभक्तेभ्यो देवान्तरभक्तेभ्यश्च यथेच्छ-संख्यब्राह्मणेभ्योऽभोष्टसंख्यं सुवर्णं दद्यात् । तद् यथा—कृतैतद्दानप्रतिप्रार्थं¹⁹ युष्मभ्यमहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानि । स्वस्तीति ब्राह्मणा ब्रूयुः । बान्धवोद्देशदाने तु मत्पितृपद-स्थाने अमुक-²⁰सद्वन्धुपदनिवेशो विशेषः ।²¹ स्वोद्देशेन दाने तु²² मत्पितृपदं²³ सद्वन्धुपदञ्च पूर्वनिवेदन-²⁴वाक्येनैव प्रयोज्यम् । ततो यथाशक्ति यथोक्तं वाचकमुपाध्यायञ्च सुवर्णादिभिः परितोष्य गुरुवाचकयोर्निवाहाय वृत्तिमुपकल्प्य तदा तस्मिन्नायतने श्रोतृन् पुराणानि शास्त्राणि च श्रावयेदध्यापयेच्च । पाठसमये पाठकं पुष्पधूपाभ्यां पूजयेत् । शास्त्रनिवेदनदिने यथायथं नृपत्यादयो यथाशक्ति पौरपरितोषणहृद्दरथ्यादिशोभागीतनृत्यवाद्यादीन्नगरादिषु कारयेयुः । ततः श्रोतारो यथोक्तक्रमेण²⁵ श्रवणं कुर्यात् ।²⁶ चिन्तयेदनुदिनं पाठसमाप्तौ च²⁷ पाठको

1 A and I. O. अङ्गुलीयक	12 I. O. omits च
2 A माल्याम्बरो	13 I. O. omits तद् यथा
3 I. O. सरपत्रं. A शिवयन्त्रं	14 A शतमन्दिपुराणोक्तां
4 A कुर्तुः	15 A तुभ्यमहं
5 A लेखयित्वा	16 A सम्मत्य for सहस्यु
6 I. O. शलाकाडोरपट्टिकादिना	17 A स्वदेय
7 A चतुर्दोषकं दोषायां	18 I. O. पितृपदं, A मपितृपदं
8 A नेत्रवस्त्रादि, I. O. नेत्रवस्त्रादि	19 A तद्वन्धुपदञ्च
9 A बहुरत्नाशोभितं	20 I. O. omits वाक्येनैव
10 A omits यथा	21 I. O. यथोक्तजनैः
11 I. O. दण्डातपत्रमुपकल्प्य, A दण्डात्- पत्रमुपकल्प्य	22 A चिन्तयेद् यच्च असुदिनं
	23 I. O. omits च

यथोक्तं 'जगच्छान्त्याद्यवधारणं कुर्व्यात् । 'शास्त्रपरिसमाप्तौ च श्रोतारोऽपि 'वाचकपूजा-
पूर्वकं गुरुमर्चयेयुः । अध्यापकत्वादिगुणयुक्तब्राह्मणाय दाने तु पूर्वोक्तक्रमेणैव' यथोक्त-
ब्राह्मणग्रहं नीत्वा तं ब्राह्मणमभ्यर्च्य तस्मै दद्यात् । तत्र दानवाक्ये श्रीमदमुकभट्टारकायेति
स्थाने^५ अमुकसगोत्रायामुकवेदामुकशाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यमिति देवतानिवेदन-^६दान-
वाक्याद्विशेषः । प्रतिग्रहीता च स्वस्तीत्युक्त्वा साविलीं पठित्वा विधेयं ब्रह्मदेवतेत्युक्त्वा
यथाशास्त्रं कामस्तुतिं पठेत् । '[ततो दक्षिणादानम् ।] ^७ॐ अथ कृतैतदान-
प्रतिप्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानि । ब्राह्मणः स्वस्तीत्युक्त्वा पुस्तकं^९
स्पृशेत् । ब्राह्मणेभ्यश्च देवतानिवेदनवत् दक्षिणादानम् । ततः पूर्ववद् गुर्वादि-
परितोषणवृत्त्युपकल्पनपूर्वकं तद्ब्राह्मणग्रह एव ^{१०}यथेच्छकालमध्यापनादि कारयेत् । ^{११}सत्र-
दाने च यथाशक्तीष्टकादिना ग्रहं निर्माय यथाशक्ति बहुभिर्वस्त्रकाञ्चनादिभिरुपाध्यायम-
भ्यर्च्य^{१२} ^{१३}यथेच्छकालमभीष्टविद्याध्यापनं सङ्कल्पयेत् । तद् यथा— ॐ नन्दिपुराणोक्ता-
मुकविद्यादानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदमुकविद्याध्यापनं कारयिष्ये^{१४} । ततो ^{१५}वृत्त्युपकल्पन-
मुत्सवादिकरणश्च पूर्ववत् । विद्यादानशक्तस्तु तत्तद्विद्यालिखनोचित-मसीपात्र-लेखनी-नख-
रंजनीपुस्तकवाहनाय^{१६} संपुटादिकं नन्दिपुराणोक्तफलसिद्धिकामनया^{१७} तत्तद्विद्याभियुक्तेभ्यो यथा-
शक्ति दद्यात् । एतच्च विद्यादानं यथोक्तपुस्तकलिखनादि^{१८}-क्रमव्यतिरेकेणापि यथाकथञ्चित्
पुस्तकमुपादायाविधिनैव कुर्व्यात् पूर्वलाविधानत इति श्रुतेः । विष्णुधर्मोत्तरेऽप्येतदुक्तम् ।

तथा च विष्णुधर्मोत्तरम् (३।३०३।५-७) :—

वेददानादवाप्नोति सर्वयज्ञफलं नरः ।

उपवेदप्रदानेन^{१९} गन्धर्वैः सह मोदते ॥१॥

1 I. O. गजच्छान्त्याद्यवधारणं

2 A शास्त्रपरिसमाप्तौ

3 I. O. श्रोतारो

4 A पूर्वोक्तक्रमेण च

5 A omits स्थाने

6 A वाक्ये for दानवाक्याद्

7 A reads the bracketed por-
tion after दक्षिणादानम्, two
lines below.

8 I. O. omits ॐ

9 A omits पुस्तकं

10 A यथाकालम्

11 I. O. अथदाने, A संप्रदाने

12 I. O. •रुपाख्यायदभ्यर्च्य

13 A यथेष्टम्

14 A करिष्ये

15 I. O. सत्युपकल्पनस्त्रैवादिकरणश्च

16 I. O. बहिर्भूतयत्र for वाहनाय

17 I. O. •सिद्धिमभिप्राय

18 I. O. •लिखनानि •

19 I. O. •प्रदानेन

¹वेदाङ्गानां ²प्रदानेन शकलोकमवाप्नुयात् ।

धर्मशास्त्रप्रदानेन धर्मेण सह मोदते ॥२॥

³सिद्धान्तानां प्रदानेन मोक्षमाप्नोत्यसंशयम् ।

⁴शास्त्राणि दत्त्वा चान्यानि⁵ नरो ⁶लोके महीयते ॥३॥

सिद्धान्ताश्च योगियाज्ञवल्क्येनोक्ताः । तथा च योगियाज्ञवल्क्यः :—

हैरण्यगर्भैः⁶ ⁷कपिलैरपान्तरतमैस्तथा ।

सनत्कुमार-⁸[ब्रह्मिष्ठैस्तथा पाशुपतैरपि] ।

⁹पञ्चरात्रैः सदोन्मुक्तैः सिद्धान्तेरत्न सप्तभिः ॥४॥ (२।६५क-६८क)

विद्यां यथेच्छं पुरुषस्य दत्त्वा

मन्त्रं शुभं ¹⁰[वाप्यथ वापि] शिल्पम् ।

¹¹शिल्पस्य भाण्डं यदि वा द्विजेन्द्राः

प्राप्नोति ¹²लोकान् मनसस्त्वभीष्टान् ॥५॥ (=वि, ध. ३।३०३।१५)

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे विद्यादानावर्तः ।

1 A प्रसङ्गे न

2 I. O. प्रधानेन ~

3 A विद्यान्तानां

4 I. O. शास्त्राणि

5 A' नाना

6 V. D. नाके

7 A कापिलै रयान्तिवतथैस्तथा

8 A ब्रह्मादौस्तथा पाशुपतैरपि for the bracketed portion

9 A पञ्चरात्रै मदीमुक्तैः, Yogi-yāj. पाञ्चरात्रैः सदोद्भूतैः

10 A' वापि तथैव for the bracketed portion

11 I. O. मन्त्रस्य

12 A लोक मनसस्त्वभीष्टान्

अथ विष्णुदैवतकल्पदानावर्तः । (४४)

मत्स्यपुराणे (२६०।२-८, ६ख-१२, १८-१६) :—

कल्पानुकीर्त्तनं वक्ष्ये ^१सर्वपापप्रणाशनम् ।

यस्यानुकीर्त्तनादेव ^२वेदपुराणेन युज्यते ॥१॥

वेदपुराणेन वेदपाठपुराणेन ।

प्रथमः श्वेतकल्पस्तु द्वितीयो नीललोहितः ।

^३वामदेवस्तृतीयस्तु ततो ^४राथन्तरः स्मृतः ॥२॥

रौरवः पञ्चमः प्रोक्तः ^५षष्ठः ^६प्राण इति स्मृतः ।

सप्तमोऽथ बृहत्कल्पः कन्दर्पोऽष्टम उच्यते ॥३॥

सद्योऽथ नवमः ^७कल्प ईशानो दशमः स्मृतः ।

^८तम एकादशः ^९प्रोक्तस्तथा सारस्वतोऽपरः ॥४॥

त्रयोदश उदानस्तु गारुडोऽथ ^{१०}चतुर्दशः ।

कौर्मैः ^{११}पञ्चदशो ज्ञेयः ^{१२} ^{१३}पौर्यामास्यामजायत ॥५॥

षोडशो नारसिंहस्तु ^{१४}वामनस्तु ततोऽपरः ^{१५}

आग्नेयोऽष्टादशः प्रोक्तः सोमकल्प-^{१६}स्ततः स्मृतः ॥६॥

1 M. P. महापातकनाशनं

2 A यस्यानुकीर्त्तनं वेद्

3 Corrected from M. P. A वामदेवस्तृतीयस्तु, I. O. वाम-देवास्तृतीयस्तु

4 Corrected from M. P. A राथन्तरं, I. O. वाथन्तरं

5 Both I. O. and A षष्ठप्राण for षष्ठः प्राण

6 M. P. देव

7 M. P. प्रोक्त

8 Corrected from M. P. I. O. ध्यान, A व्यान

9 A एकादश

10 A गारुडस्तु

11 M. P. पञ्चदशः प्रोक्तः

12 A राजन

13 Corrected from M. P. Both I. O. and A पौर्यामासौ प्रजापतेः

14 M. P. समानस्तु

15 A ततः परः

16 M. P. षडथापरः

मानवो विंशतिः प्रोक्तस्तत्पुमानिति चापरः ।
 वैकुण्ठश्चापरस्तद्वृक्षक्षमीकल्पस्तथापरः¹ ॥७॥
 पञ्चविंश [स्ततो घोरो]² वाराहस्तु ततोऽपरः ॥८॥
 सप्तविंशोऽथ वैराजो³ गौरीकल्पस्तथापरः ।
 माहेश्वरस्ततः⁴ प्रोक्तस्त्रिपुर⁵ यत्र घातितम् ॥९॥
 पितृकल्पस्तथा⁶ [न्ते तु या कुट्ट] ब्रह्मणः⁷ पुरा ।
 इत्येव⁸ ब्रह्मणो मासः⁹ सर्वपापप्रणाशनः⁹ ॥१०॥
¹⁰ आदावेव हि माहात्म्यं यस्मिन् ¹¹ यस्य विधीयते ।
 तस्य कल्पस्य तन्नाम विहितं ब्रह्मणा पुरा ॥११॥
 यस्तु¹² दद्यादिमान् कृत्वा ¹³ हेमान् ¹⁴ पर्वणि पर्वणि ।
 ब्रह्मविष्णुपुरे ¹⁵ कल्पं मुनिभिः पूज्यते दिवि ॥१२॥
 सर्वपापक्षयकरं कल्पदानं यतो भवेत् ।
 मुनिरुपांस्ततः कृत्वा दद्यात् कल्पान् विचक्षणः ॥१३॥

अत्र प्रथमं त्रिंशत् कल्पान् सौवर्णमुनिप्रतिमाहूपान् द्विजान् दक्षिणे अक्षसुखधरान्
 वामे कमण्डलुधरान् कृत्वा पौर्णमास्यमावास्याष्टमीद्वयचतुर्दशीद्वयरविसंक्रमणेषु क्रमेणैकैक-

M. P. adds the following
 after this :—चतुर्विंशतिः प्रोक्तः
 सावित्रीकल्पसंज्ञकः, which por-
 tion was presumably want-
 ing in the MS. of M. P.,
 utilised by Ballāla Sena,
 as is evident from the last
 three lines of the accom-
 panying prose comment on
 the next page,
 Corrected from M. P. I. O.
 तिनो घोरे and A तिस्रिंशो for
 the b. p.
 Corrected from M. P. I. O.
 सप्तविंशस्ततो राजा and A सप्त...
 तो राजन्

- 4 M. P. ८स्तु स
- 5 I. O. पत्र
- 6 Corrected from M. P. Both
I. O. and A न्यन्तु मानद for
the b. p.
- 7 Corrected from M. P. I. O,
and A स्मृतः
- 8 A मार्गः
- 9 A प्रणशनः M. P. सर्वपापकनाशनः
- 10 A आचारेण
- 11 I. O. पश्य
- 12 A यत्
- 13 I. O. हेमान्
- 14 A सुनीच
- 15 M. P. वास

शोऽभ्यर्च्य यजमानः शुचिब्राह्मणायार्चिताय दद्यात् । तद् यथा—ॐ अद्यामुकसगोत्रायामु-
कवेदामुकशाखाध्यायिने अमुकदेवशर्मणे तुभ्यं मतस्यपुराणोक्त-कल्प-दानफलप्राप्तिकामोऽह-
मेतं सुवर्णघटितं श्वेतकल्पं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा कल्पोऽयं
विष्णुदैवत इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । ततः ॐ अथ कृतैतदानप्रतिप्रार्थं तुभ्य-
महं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रहाता स्वस्तीत्युक्त्वा कल्पं स्पृशेत् । एवं नील-
लोहितादिकल्पदानवाक्ये श्वेतकल्पपदस्थाने यथायथममुककल्पमिति विशेषः । वैकुण्ठश्चापर-
स्तद्वदिति वैकुण्ठनामैवापरोऽपरनामैव वेति ^१विनिगमनायां प्रमाणाभावात् दानवाक्ये ^२वैकुण्ठा-
नन्तरं ^३त्रयोविंशं कल्पं ददानीति विशेषः ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे कल्पदानावर्तः ।

अथ प्रजापतिदैवत- प्रैष्यदानावर्तः । (४५)

महाभारते (अनु—२३।६८) :—

वैवाहिकानां द्रव्याणां ^२प्रैष्याणाञ्च युधिष्ठिर ।

दातारो वाससाञ्चैव पुरुषाः स्वर्गगामिनः ॥१॥

^३प्रैष्याणामिति विशेषानुपादानादासीदासमिथुनानामुपादानम् । ^४प्रैष्याणामिति बहुत्वं दातृबहुत्वापेक्षया । अत्र यजमानो ब्राह्मणाचार्यताय दासमर्चितं दद्यात् । ॐ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुक^५-शाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं स्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतं दासं^६ ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा दासोऽयं प्रजापतिदैवत इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । ततः ॐ अथ कृतैतदानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणा-मिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा दासं^७ हृदये स्पृशेत् । ^८दासीदासमिथुन-दानवाक्ययोस्तु एतां दासीमेतद्दासमिथुनमिति विशेषः^९ ।

स्कन्दपुराणे :—

रथमश्वं गजं [दासीं कन्यां गृह]^{१०}-मथापि च ।

भूमिञ्च यः प्रयच्छेत्^{११} स राजा भुवि जायते ॥२॥

ब्राह्मणाचार्यताय दासीमर्चिताम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^{१२}भूमिराज्य-प्राप्तिकामोऽहमेतं दासीं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । दासदाने तु एतं दास-मिति विशेषः ।

आग्ने यपुराणे :—

एतद्विचार्य हृदये दासीं दद्याद्दिजातये ।

स्थिरनक्षत्रसंयुक्ते ^{१३}सोमे सौम्यप्रहान्विते ॥३॥

स्थिरनक्षत्रसंयुक्ते [रोहिण्याद्ग्योरन्यतमनक्षत्रयुक्तेसोमे चन्द्रे]^{१४} सौम्यप्रहान्विते × × ।

1, 2, 3 and 4 A प्रैष्य०, प्रथाणाञ्च, प्रथाणामिति and प्रेष्याणामिति

5 A' omits वेदासुक

6 A' omits दासं

7 A' omits दासं

8 A दासीदानदानयोस्तु वाक्यं

9 I. O. शेषः

10 A दासं दासीं कन्या for the bracketed portion

11 A' प्रयच्छेत्

12 A omits भूमि

13 I. O. सोम

14 I. O. रोहिण्याद्ग्योरन्यतमनक्षत्रयुक्तेसोमे चन्द्रे for the b. p.

^१दानकालं प्रशंसन्ति सन्तः पर्वणि वा पुनः ।
 अलङ्कृत्य यथाशक्त्या वासोभिर्भूषणैस्तथा ॥४॥
 इयं दासी मया तुभ्यं श्रीवत्स^२, प्रतिपादिता ।
 सदा कर्मकरो^३ [योजया यथेच्छं] भद्रमस्तु ते ॥५॥
 दत्त्वा क्षमापयेत् पश्चात्^४ 'ब्राह्मणं वस्त्रकाञ्चनैः ।
 अनुगत्वा तु सीमायां विसर्जयेत्^५ द्विजं ततः ॥६॥

सीमायां गृहसीमायां गृहद्वार इत्यर्थः ।

एवं दत्त्वा महाराज कृतकृत्यो भवेत् पुमान् ।
 इहलोके परे चैव सप्तजन्मान्यखण्डितः ॥७॥

उक्तानामन्यतमे समये वस्त्रैर्भूषणैश्चालङ्कृतां दासीमर्चितामर्चिताय ब्राह्मणाय इयं दासी^६ मयेति मन्त्रं पठित्वा ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आग्नेयपुराणोक्त^७-नियतसमयविहित-दासीदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतां वस्त्रैर्भूषणैरलङ्कृतां दासीं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । ततो यजमानो ब्राह्मणं पुनर्वस्त्रैः काञ्चनैश्चाभ्यर्च्य क्षमस्वेत्युक्त्वा^८ सोमामनुगम्य विसर्जयेत् ।

^९[वामनपुराणे (६५।४ः) ब्राह्मणाय दानानुवृत्तौ :—

दासीं दासमलङ्कार-[मन्त्रं षड्रस]^{१०}-संयुतम् ।

^{११}पुरुषोत्तमप्रौत्थर्थं प्रदेयं^{१२} सर्वकालिकम् ॥८॥

ब्राह्मणायार्चिताय दासीमर्चिताम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । पुरुषोत्तमप्रीतय एतां दासीं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।]

तथा :—

गृहकर्मकरी^१ दद्यात्तृणी^१ रूपशालिनीम्^{१३} ।

बहुद्रव्योपसंयुक्तां ग्रामवेश्मसमन्विताम् ॥९॥

1 A reads the entire line as शुभाग्रहाविभेदेन काञ्चं प्रशंसन्ति सन्तः पर्वणिव पुरा	9 A reads the bracketed portion between पूर्ववत् and दास दाने, two lines above आग्नेय, पुराणे on the previous page
2 Both I. O. and A श्रीवत्स ^२	10 A omits the bracketed portion
3 A तोष्या यथेष्टं for the b. p.	11 I. O. and A पुरुषोत्तमस्य प्रौत्थर्थं Vāmana P. पुरुषोत्तमपुरुषार्थं
4 I. O. ब्राह्मणो वस्त्रकाञ्चनैः	12 A द्वयं
5 I. O. वर्जयेत्	13 A omits रूपशालिनीम्
6 A मयेति	
7 I. O. आग्नेयपुराणो	
8 A' सीमान्तमसु.	

¹बहुद्रव्योपसंयुक्तां ²पानीयपाल शय्यासुषलोद्दुखल-वस्त्रालङ्कार-रन्धनसामग्री³-गृहवासो-
चितद्रव्यसहितामित्यर्थः ।

दासीं समीक्ष्य बहुशो गृहकर्मदक्षां यो ब्राह्मणाय कुलशीलवते ददाति ।

विद्याधराधिपतिभिः⁴ प्रतिपूजितोऽमी मर्त्यः प्रयाति ⁵मसुरैः सह मर्त्यलोकम् ॥१०॥

ब्राह्मणाय कुलशीलवतेऽर्चिताय उक्तरूपां गृहवासोचितद्रव्यसहितां गृहयुतां ग्रामसहितां
दासीमर्चिताम् ॐ अथादि⁶ तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आग्नेयपुराणोक्त-ग्रामादियुक्त-
दासीदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतां बहुद्रव्योपसंयुक्तां ग्रामवेरममन्वितां दासीं ददानि । स्वस्त्यादि-
स्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१२।२ख) :—

दासं कर्मकरं दत्त्वा गोसवस्य फलं लभेत् ।

अर्चिताय ब्राह्मणाय कर्मकरणक्षमं दासमर्चितम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
गोसवफलप्राप्तिकामोऽहमेतं दासं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

तथा दासदानानुवृत्तौ (३।३।१२।३क) :—

स याति शकसालोक्यं⁷ यस्तु योग्यं⁸ प्रयच्छति ॥११॥

⁹योग्यं कर्मकुशलम् । अर्चिताय ब्राह्मणाय ¹⁰कर्मकुशलं दासमर्चितम् ॐ अथादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ¹¹शकसालोक्यप्राप्तिकामोऽहमेतं दासं ददानि । स्वस्त्यादि-
स्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

तथा (३।३।१२।३ख-४क) :—

यस्तु कर्मकरीं दासीं ब्राह्मणाय प्रयच्छति ।

लोकास्तु सुलभास्तस्य वसूनां समुदाहताः ॥१२॥

ब्राह्मणायार्चिताय कर्मकरणक्षमं दासीमर्चिताम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।

[वसुलोकप्राप्तिकामोऽहमेतां दासीं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।]¹²

1 I. O. यज्ञद्रव्योपसंयुक्ता

2 A' पानीयपालं पतिं शय्यासुषलोद्दुखल-

3 I. O. -सामग्रिकादि-

4 I. O. विद्याधराधिपतिभिः

5 A सरितैः मर्त्यलोके

6 A omits अथादि

7 A स जाति मकमायुष्यं

8 I. O. and V. D. योषं

9 I. O. योषं युक्तकुशलं

10 I. O. युक्तकुशलं

11 A शकसायुष्यप्राप्तिकामो-

12 A omits the bracketed por-
tion

तथा (३।३।१२।४ख-५क) :—

[¹तरुणीं रूपसम्पन्नां दासीं यस्तु प्रयच्छति ।

²(सोऽप्सरोभिर्मुदा युक्तः कीदृते नन्दने) वने ॥१३॥]³

ब्राह्मणायार्चिताय तरुणीं रूपसम्पन्नां⁴ दासीमर्चिताम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-तरुणीदासीदा १फलप्राप्तिकामोऽहमेतां दासीं ददानि । स्वस्त्यादि-स्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

इति महाराजाधिराजनिःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे ⁵प्रेष्यदानावर्तः ।

1 A तरुणी

2 A अप्सरोपियदायत्र क्रीडंते वने
for the bracketed portion

3 A reads the bracketed por-

tion just before यस्तु कर्मकरि
दासीं, six lines above

4 A रूपवतीं

5 A प्रेष्य०

अथ प्रजापतिदैवतशस्य¹-दानावर्तः । (४६)

मनुः (४।२३२) :—

धान्यदः शाश्वतं सौख्यम् ॥१॥

आप्रोतीति सम्बन्धः । अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छसंख्यं धान्यं दद्यात् । ॐ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुकशाखाध्यायिनेऽमुकदेव शर्मणो तुभ्यं शाश्वत-सौख्यप्राप्तिकामोऽहमेतद्धान्यं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा धान्यमिदं प्रजापतिदैवतमित्युक्त्वा [यथाशाखं कामस्तुति²(पठेत् । ततः ॐ) अथ कृतैतद्दान-प्रतिप्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा]³धान्यमुष्टि गृह्णीयात् ।

महाभारते (अनु—२३।१०१) :—

रसानामथ वीजानां धान्यानां⁴ वा युधिष्ठिर ।

स्वयमुत्पाद्य⁵ दातारः पुरुषाः स्वर्गगामिनः ॥२॥

वीजानां शाककुष्माण्डादिवीजानां कलमादीनां स्वयमुत्पाद्य "कृष्यादिना अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितानि यथोक्तवीजानि ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । स्वर्गप्राप्तिकामोऽह-मेतानि वीजानि ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । एवं धान्यदाने [धान्यं ददानोति]⁷ वाक्ये विशेषः ।

तथा :—

धान्यं⁸ श्रमेणार्जितवित्तसञ्चितं⁹ विप्रे सुशोले प्रतियच्छते यः ।

वसुन्धरा तस्य भवेत्¹⁰ सुतुष्टा धारा वसूनां प्रतिमुद्यतीति ॥३॥

श्रमेणार्जितवित्तसञ्चितं स्वयं वाणिज्यादितलब्धधनेन क्रीतम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं

1 A ०सस्य०

2 A पठित्वा for the bracketed portion

3 I. O. omits the bracketed portion

4 A च युधिष्ठिरः

5 A तैतारः

6 A तै कृष्यादिना

7 A धान्यदानौति for the bracketed portion

8 A क्रमे०

9 A विप्रेषु शाब्धिं

10 A सुतुष्टाववो

यथोक्तधान्यम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-श्रमार्जित-वित्तसञ्चित-
धान्यदानफल^१-प्राप्तिकामोऽहमेतद्धान्यं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

स्कन्दपुराणे :—

^२ओषधीर्यः प्रयच्छेत धान्यानि विविधानि च ।

स ^३सर्वकामसंयुक्तः सोमलोकं समश्नुते ॥४॥

तत्र वर्षसहस्राणि सप्त स्थित्वा^४ पुनर्नरः ।

^५इह सर्वधनोपेतो ^६भोगवानभिजायते ॥५॥

ओषधयो ^७प्राज्ञाः परिभाषोक्ताः । धान्यानि विविधानि क्लमादानि । अर्चिताय
^८ब्राह्मणायाचित्वा यथेच्छमोषधोः ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । स्कन्दपुराणोक्तोषधी-
दानफलप्राप्तिकामोऽहमेता ओषधीर्ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । धान्यदाने^९ तु
वाक्ये^{१०} ओषधीपदस्थाने धान्यपदनिवेशो विशेषः ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१४।१) :—

धान्यानामुत्तमं दानं कथितं द्विजपुङ्गवाः^{११} ।

धान्येभ्योऽपि परं धान्यं रक्तशालिः प्रकीर्तितः ॥६॥

द्विजपुङ्गवा^{१२} इति सम्बोधनम् ।

रक्तशालिं नरो दत्त्वा सूर्यलोके महोयते । (३।३।१४।२क)

^{१३}अर्चिताय ब्राह्मणायाचितं यथेच्छपरिमाणं रक्तशालिम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । सोत्कर्ष-सूर्यलोकोप्राप्तिकामोऽहमेतं रक्तशालिं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१४।२ख) :—

दत्त्वा तथा सुगन्धांश्च गन्धर्वः सह मोदते ॥७॥

अत्र धान्यप्रकरणात् सुगन्धानिति सुगन्धिशालयो बोद्धव्याः । अर्चिताय ब्राह्मणाया-
चित्तान् यथेच्छसंख्यान् गन्धशालीन्^{१४} ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सोत्कर्ष-
गन्धर्वलोकप्राप्तिकामोऽहमेतान् गन्धशालीन् ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

1 I. O. omits फल

2 A ओषधीर्यस्य यच्छेत

3 I. O. सर्वकालसंयुक्तः

4 A स्थित्वा गत्वा for सप्त स्थित्वा

5 A तत्

6 A भोगवानिति जायते

7 I. O. युष्माकाः

8 A ब्राह्मणायाचित्वा

9 I. O. धान्यदानं

10 A वाक्यं

11 A द्विजपुङ्गवः

12 A द्विजपुङ्गवः

13 A omits अर्चिताय ब्राह्मणाया

14 I. O. गन्धशालीन्

तथा (३।३।१४।३क) :—

कलमानां प्रदानेन सोमलोके महीयते ।

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान्^१ कलमान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सोत्कर्ष-
सोमलोकप्राप्तिकामोऽहमेतान् कलमान् ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

^२महाशालेः प्रदानेन ^३वसूनां लोकमाप्नुयात् ॥८॥ (३।३।१४।३ख)

महाशालिः खनामप्रसिद्धः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं महाशालिधान्यं यथेच्छ-
परिमाणम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वसुलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं ^४महाशालि-
धान्यं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।४।४क) :—

काष्ठशालिं नरो दत्त्वा अलकायां प्रमोदते ।

काष्ठशालिर्गन्धहीनशालिः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं काष्ठशालिम्
ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^५अलकावस्थानपूर्वकप्रमोदप्राप्तिकामोऽहमेतं काष्ठशालिं
ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१४।४ख) :—

ब्रौह्मिणाञ्चाद्यमानानां^६ दानात् स्वर्गमवाप्नुयात् ॥९॥

[ब्रौह्मिणां पष्टिकेतर]^७-शरत्पक्वधान्यानाम् ^८आद्यमानानां ^९बहुपरिमाणानाम् । अर्चिताय
ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं^{१०} ब्रौहिम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^{११}स्वर्ग-
प्राप्तिकामोऽहमेतान् ब्रौहिन् ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१४।५क) :—

यवप्रदानेन नरः ^{१२}शकलोके महीयते ।

अर्चिताय ^{१३}ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं ^{१४}यवम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । सोत्कर्षशकलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं यवं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

1 A omits अर्चितान्

2 A महाशालि प्रदानेन

3 A वसुलोकमवाप्नुयात्

4 A महाशालिं

5 A अलंकारान् for अलकावस्थान

6 I. O. ब्रौह्मिणाञ्चाद्यमानानां

7 A ब्रौहिष्मिणां ॐ अद्यादितानां for
the b. p.

8 I. O. आद्यमानानां

9 A बहुपरिमाणानाम्

10 Both I. O. and A यथेच्छबहु-
परिमाणं

11 A स्वर्गलोक for स्वर्ग

12 I. O. स्वर्गलोक

13 A omits ब्राह्मणाय

14 A omits यवम्

तथा (३।३।१४।५ख) :—

तथा गोधूमदानेन वसुनां लोकमाप्नुयात् ॥१०॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं गोधूमम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वसुलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं गोधूमं^१ ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१४।६क) :—

प्रियो भवति लोकस्य प्रियङ्गुं यः प्रयच्छति ।

^२प्रियङ्गुः कामनीति प्रसिद्धा । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितां यथेच्छपरिमाणां प्रियङ्गुम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । लोकप्रियत्वप्राप्तिकामोऽहमेतां प्रियङ्गुं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

[तथा (३।३।१४।६ख) :—

ददाति यस्तु श्यामाकं तस्य प्रीयन्ति देवताः ॥११॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं श्यामाकम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । देवताप्रीतिप्राप्ति^३-कामोऽहमेतच्छ्यामाकं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।^४

तथा (३।३।१४।७) :—

अन्येषां शूकधान्यानां प्रदाननिरतो नरः ।

स्वर्गलोकमवाप्नोति नात्र कार्थ्या विचारणा ॥१२॥

अन्येषां शूकधान्यानामिति पूर्वोक्त-^५शूकसहित-रक्तशालि-गन्धशालि-^६काष्ठशालि-यव-गोधूमेभ्य इतरेषां प्रकृष्टशूकयुक्तानां नीवारादीनां^७ ते च लोक्त एवानुसन्धेयाः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं^८ यथेच्छपरिमाणं शूकधान्यम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । स्वर्गलोक-प्राप्तिकामोऽहमेतच्छूकधान्यं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१४।८ क) :—

^९[मुद्गदः शक्रलोकन्तु ।

लभत इति सम्बन्धः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं मुद्गम् ॐ अद्यादि तुभ्य-मन्तमुक्त्वा दद्यात् । शक्रलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं मुद्गं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

1 A एतद्गोधूमं for एतं गोधूमं

2 A प्रियङ्गुः कामनीति प्रसिद्धा

3 A omits प्राप्ति

4 A reads the bracketed por-
tion twice

5 A ० यङ्गुः

6 A omits काष्ठशालि

7 A तेन

8 A omits अर्चितं

9 A reads the following for
the bracketed portion :—

माषदः शक्रलोकन्तु लभतेति सम्बन्धः

तथा (३।३।१४।८ क) :—

यमलोकन्तु माषदः ॥१३॥

'लभत इति सम्बन्धः ।] अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं माषम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-माषदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं माषं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१४।९क) :—

षष्टिकानां प्रदानेन लोकं नैर्ऋतकं लभेत् ।

षष्टिकाः 'साठिया इति प्रसिद्धाः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान् यथेच्छपरिमाणान् षष्टिकान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । नैर्ऋतलोकप्राप्तिकामोऽहमेतान् षष्टिकान् ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१४।९ख) :—

'सचीणचणके दत्त्वा लोकं वारुणमाप्नुयात् ॥१४॥

'सचीणः कलायः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं कलायम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वारुणलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं सचीणं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । चणकदाने तु एतं चणकमिति वाक्ये विशेषः ।

तथा (३।३।१४।१०क) :—

वायव्यञ्च मसूराणि राजमाषाणि धानदम् ।

'दत्त्वाप्नुयादिति सम्बन्धः । वायव्यं वायुलोकं धानदं धनदलोकम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथेच्छपरिमाणं मसूरम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वायव्यलोक-प्राप्तिकामोऽहमेतान् मसूरान् ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । राजमाषदाने तु धानदलोकप्राप्तिकामोऽहमेतानि ¹⁰राजमाषाणीति वाक्ये विशेषः ।

तथा (३।३।१४।१० ख) :—

अन्येषां ¹¹शिव्विधान्यानां दानात् स्वर्गं मवाप्नुयात् ¹² ॥१५॥

1 I. O. लभतेति

2 A भवेत्

3 A शठेयाः इति प्रसिद्धः

4 A षष्ठौनचनके

5 A षठीनः

6 A omits अर्चितं

7 A सठीनं

8 A वाक्यविशेषः

9 A दाताप्नुयादिति

10 A राजमाषाणि वाक्यविशेषः

11 A शिव्विधान्यानां, I. O. शिव्विका-
धान्यानां

12 I. O. स्वर्गमाप्नुयात्

अन्येषामिति [विष्णुधर्मोत्तरोक्त-मुद्र]-¹माष-तिल-कलाय-चणक मसूर-राजमाषेभ्यो व्यतिरिक्तानां सर्षपादीनाम् । ते च लोकत एव प्रसिद्धाः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चित² यथेच्छपरिमाणं शिम्बिधान्यम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ³स्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतानि ¹शिम्बिधान्यानि ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते
श्रीदानसागरे शस्यदानावर्तः ।

1 A विष्णुधर्मोत्तर for the bracketed portion

2 A स्वर्गलोका for स्वर्ग

3 A सिध्यसिन्धि for सिन्धि

अथ प्रजापतिदेवततिलदानावर्तः । (४७)

तत्र तिलदानप्रशंसा ।

महाभारते (अनु-६६।१०-११) :—

महर्षेः कश्यपस्यैते गात्रेभ्यः प्रसृतास्तिलाः ।

ततो दिव्यं गता भावं प्रदानेषु तिला^१ विभो^२ ॥१॥

पौष्टिका रूपदाश्चैव तथा पापविनाशनाः ।

तस्मात् सर्वप्रदानेभ्यस्तिलदानं विशिष्यते ॥२॥

अथ दानम् ।

याज्ञवल्क्यः (१।२।१०) :—

^३भूदीपाश्वात्रवस्त्राम्भस्तिलसर्पिःप्रतिश्रयान् ।

नैवेशिकस्वर्गधूर्यान् दत्त्वा स्वर्गं महीयते ॥३॥

अथ यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान् यथेच्छपरिमाणान् तिलान् ^४दद्यात् । ॐ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुका^५-शाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं सोत्कर्षस्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतांस्तिलान् ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा साविकी पठित्वा तिला एते प्रजापतिदेवता इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । [तत ॐ अथ]^६ कृतैतदानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काश्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा तिलमुष्टिं गृह्णीयात् ।

यमः :—

तिलप्रदः प्रजामिष्टां पुरुषः खलु विन्दति ।

माघे मासि विशेषेण[शुक्ले कृष्णे]^७विशेषतः ॥४॥

[यत्र कुत्रापि]^८दिनेऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान् तिलान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अभिमतप्रजाप्राप्ति^९-कामोऽहमेतान् तिलान् ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

1 I. O. तिलां

2 A' प्रभो

3 I. O. भूदीपश्वात्रं, A भूदीप वस्त्रान्-
नक्षिणसर्पिषु, प्रतिश्रयान्

4 I. O. omits दद्यात्

5 A omits वेदामुक

6 A' तत्र for the bracketed portion

7 I. O. तत्र विभो for the bracketed portion

8 I. O. अत्र चया for the bracketed portion

9 A प्राप्ति and I. O. प्रजा for प्रजाप्राप्ति

एषामेव माघे मासि शुक्लपक्षतिथौ दाने फलविशेषः । ¹तत्कृष्णपक्षतिथौ च ततोऽपि विशेषः । तत्र माघे मासि तिलदाने यथोक्तमाघमास²-विहिततिलदानफलप्राप्तिकामोऽहमिति वाक्ये विशेषः । ³कृष्णपक्षतिलदाने तु ⁴माघमासिककृष्णपक्षविहिततिलदानफलप्राप्तिकामोऽहमिति वाक्ये विशेषः ।

⁵तथा :—

सर्वपातकसंघातः कामतो वाप्यकामतः ।

शुद्धिं तस्य प्रवक्ष्यामि⁶ [स्वर्गसाधनमेव च ॥५॥

शुक्लैः कृष्णैः समैः न्निगधैर्द्वाविंशदङ्गुलोच्छ्रितः ।

राशिस्तिलैः समे देशे कर्तव्यः पुरुषायतः ॥६॥

समैरिति तुल्यभागैः शुक्लैः कृष्णैस्तिलैर्मिलितैरित्यर्थः । न्निगधैर्मनोहरैः पुरुषायतः

⁷सम्प्रदातृपुरुषायतः ।

प्रतिमाष्टाङ्गुलो दातुः सौवर्णा विभवे सति ।

क्षौद्रेण पयसा दध्ना घृतेनापूरयेद् घटान् ॥७॥

प्रतिमा दातृप्रसृति⁸-रूपा दातुः सन्निहितत्वात् विभवे सतीति श्रवणादशक्तावन्येनापि तैजसेन प्रतिमा कार्या ।

यथाविभवविस्तारं ब्राह्मणे श्रोत्रियार्थिनि ।

दद्यान्माघेऽथ वैशाखे विषुवे चोत्तरायणे ।

यावज्जीवकृतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति ॥८॥

माघवैशाखयोरभीष्टदिने ⁹विषुवोत्तरायणयोर्वान्यतरस्मिन् दिने यजमानः सुपरिमाणागतं द्वाविंशदङ्गुलोच्छ्रितं मधुदुग्धदधिघृतपूर्णघटचतुष्टयसहितमुपरिविन्ध्यस्त-सौवर्णाष्टाङ्गुलात्म¹⁰-कृतिप्रतिमं पानीयशकटसमीकृतभूभागे समभागमिलित-शुक्लकृष्णतिलराशिमर्चितं कृत्वा अर्चिताय ब्राह्मणायार्थिने विद्यातपःशालिने ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । यमोक्त-द्वाविंशदङ्गुलोच्छ्रित-तिलराशिदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं द्वाविंशदङ्गुलोच्छ्रितं पुरुषायत-

1 A omits तत्

2 A omits माघमास

3 I. O. तद्गुमिन्न for कृष्णपक्ष

4 A माघे मासि for माघमासिक

5 A reads तत्र माघे मासि before

तथा

6 A omits the bracketed portion

7 I. O. सम्प्रदातुः

8 I. O. प्रकृतिः

9 I. O. विषुवे चोत्तरायणोर्ध्वा

10 I. O. °बाल्मा

मुपरिविन्यस्ताष्टाङ्गलसुवर्णाप्रतिमं चौद्रपयोदधिघृतपूर्णाघटचतुष्टयसहितं तिलराशिं ददानि ।
स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

महाभारते :—

श्रूयतां वायवो धर्मः सरहस्यो महाफलः ।
इमं कलियुगं प्राप्य मानवानां सुखावहम् ॥६॥
कल्यमुत्थाय यो मर्त्यः स्नातः शुक्लेन वाससा ।
तिलपात्रं प्रयच्छेत ब्राह्मणेभ्यः समाहितः ॥१०॥
तिलपात्रे फलं प्राह भगवान् पाकशासनः ।
गोप्रदानञ्च यः कुर्याद्भूमिदानञ्च शाश्वतम् ॥११॥
अग्निष्टोमञ्च यो यज्ञं यजेत बहुदक्षिणम् ।
तिलपात्रं सहैतेन समं मन्यन्ति देवताः ॥१२॥

शुक्लेन वाससा तिलपात्रमाच्छाद्येत्यर्थः । ब्राह्मणेभ्य इति प्रयोगबहुत्वापेक्षम् ।
ततश्च प्रत्यहमिदं दातव्यम् । एवञ्च चिरामुप्तस्य (?) विष्टरफलत्वमुपपन्नं कल्यमुत्थायेत्यपि
प्रत्यहकर्तव्यत्वार्थमुक्तं न तु प्रातःकाल एव कर्तव्यत्वार्थम् । अर्चिनाय ब्राह्मणायाचितं शुक्लवस्त्रा-
च्छादितं तिलपूर्णापात्रम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्ततिलपात्रदानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतत् शुक्लवस्त्राच्छादितं तिलपात्रं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

ब्रह्मपुराणे :—

ये तिलांस्तिलधेनुञ्च घृतधेनुमथापि वा ।
विप्रेभ्यः श्रोत्रियेभ्यश्च ददाति श्रद्धयान्विताः ॥१३॥
सोममण्डलसङ्काशौर्यानैस्ते यान्ति निर्मलैः ।
गन्धर्वैरुपगायन्तः पुरं वैवस्वतस्य च ॥१४॥

विप्रेभ्य इति बहुवचनं दातृबहेत्वापेक्षया । अर्चिनाय विद्यामंस्कारशालिने ब्राह्मणाया-
र्चितान् तिलान् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । यमगृहानुसर्षणकामोऽहमेतान्
तिलान् ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

आग्नेयपुराणे :—

पुष्ये वा जन्मनक्षत्रे अयने विषुवेषु च ।
ग्रहणे च व्यतीपाते संक्रान्तौ च दिनक्षये ।
यानमश्वमण्डाहं हैमरूप्यमणींस्तिलान् ॥१५॥

ये प्रयच्छन्ति पापेषु निरताः सर्वदा मुने ।

न तेषां भैरवः पन्था दत्त्वैषां दानमित्युत ॥१६॥

उक्तदिनानामन्यतमेऽर्चिताय] ब्राह्मणायार्चितान् तिलान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आग्नेयपुराणोक्त-नियतसमयविहित-तिलदान-फलप्राप्तिकामोऽहमेतान् तिलान् ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा :—

तिला नित्यं प्रदातव्या यथाशक्ति द्विजातये¹ ।

नित्यदानात् सर्वकामा² भवन्ति स्वर्णसंयुताः ॥१७॥

अर्चिताय ब्राह्मणाय यथेच्छपरिमाणकाञ्चन-³युक्तानर्चितान् तिलान् प्रत्यहं⁴ ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अमुककामोऽहमेतान् स्वर्णसंयुतान् तिलान् ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

⁵[विष्णुधर्मोत्तरे⁶ :—

लवणस्य प्रदातारस्तिलानां सर्पिषान्तथा ।

ओजस्विनोऽभिजायन्ते भोगिनश्चिरजीविनः ॥१८॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान् तिलान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त⁷-तिलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान् तिलान् ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।]

विष्णुधर्मोत्तरे⁸ (३।३।१४।८ख) :—

यथेच्छं⁹ लोकमाप्नोति ¹⁰तथा विप्रास्तिलप्रदः ॥१९॥

विप्रा इति सम्बोधनम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान् तिलान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अमुक-¹¹देवलोकप्राप्तिकामोऽहमेतान् तिलान् ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे तिलदानावर्तः ।

1 I. O. द्विजर्षभ

2 A सर्वकामान्

3 I. O. युक्तानर्चितान्

4 A omits प्रत्यहं

5 A reads the bracketed portion just above the colophon

of this section

6 I. O. विष्णुधर्म

7 I. O. विष्णुधर्मोक्तं

8 I. O. विष्णुधर्म

9 A and V. D. यथेष्ट'

10 A यथा

11 I. O. omits देव

अथ वनस्पतिदेवतारामदानावर्तः । (४८)

नन्दपुराणे :—

कीडारामन्तु यो दद्यादुद्यानं¹ पुष्पसङ्कुलम्² ।

सकल्पतरुखण्डेषु³ महेन्द्रोद्यानवेशमसु ।

विनोद्यतेऽप्सरवृन्दैर्वसेचात्र युगं बुधः ॥१॥

अत्र यजमानः कीडोचितवापी⁴ गृहादिसहितं [पुष्पितं वकुलचम्पकादिपादपोपेत]⁵-मुद्यान-
मर्चित⁶-मर्चिताय ब्राह्मणाय दद्यात् । ॐ अथामुकसगोत्रायामुकवेदामुकशाखाध्यायिनेऽमुक-
देवशर्मणे तुभ्यं नन्दपुराणोक्तोद्यानदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् कीडारामोद्यानं ददानि ।
प्रतिग्रहीता स्वस्त्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा उद्यानमिदं वनस्पतिदेवतमित्युक्त्वा यथाशाखं
कामस्तुतिं पठेत् । [तत ॐ अथ]⁷ कृतैतद्दानप्रतिप्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं⁸ काञ्चनं
ददानि । प्रतिगृह्यता स्वस्त्युक्त्वा थथेच्छं वृक्षमूलानि स्पृशेत् ।

महाभारते⁹ (अनु—२३।६६) :—

विहारावसथोद्यान-[कूपारामसभाप्रदाः]¹⁰ ।

विप्राणाञ्चोपकर्तारः¹¹ पुरुषाः¹² स्वर्गगामिनः ॥२॥

उद्यानं सर्वजनोपभोग्यं नानाजातीयतरु¹³-वनम् । आरामो ग्रामसमोपस्थसजातीयतरु-
वनम् । उद्यानमारामं वा कारयित्वा सकलसत्त्वेभ्य¹⁴ उत्सृज्य दद्यात् । ॐ¹⁵ स्वर्गप्राप्ति-
कामोऽहं नानासत्त्वेभ्यो यथासम्भवफल-[पुष्पाद्युपभोगार्थं]¹⁶ भेतदुद्यानमुत्सृजे । तत ॐ
अथ कृतैतद्दानप्रतिप्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानीति कस्मैचिद्¹⁷ ब्राह्मणाय
दक्षिणादानम् । एवमारामदाने एतमाराममिति¹⁸ वाक्ये विशेषः ।

1 A सगृह

2 A पष्यसङ्कुल

3 A ०सत्त्वेभ्य

4 A omits वापी

5 A वङ्कुलचम्पकादिसपुष्पकल्पतरुपादप
for the bracketed portion

6 A omits अर्चितम्

7 A ॐ for the b. p.

8 A एतत् for इद्

9 A omits महाभारते

10 I. O. कूपारामसम्यदाः for the
bracketed portion

11 I. O. विप्राणाञ्चैव कर्तारः

12 A पुरुषैः

13 A omits तरु

14 A सम्भत्

15 A omits ॐ

16 A पुष्पोपयोग्य for the brac-
keted portion

17 A एकस्मै after कस्मै चिद्

18 A वाक्यविशेषः

विष्णुधर्मोत्तरे यममार्गानुवृत्तौ :—

आराम-[दानात् संयान्ति]¹तथैव द्रुमरोपकाः ।

शीतलेन तु मार्गेण फलपुष्पवता सुखम् ॥३॥

यथाशक्त्याराममुपकल्प्याचितमर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
विष्णुधर्मोत्तरोक्त²-केवलारामदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतमारामं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं
पूर्ववत् ।

तथा :—

³आराममथ सोद्यानं नन्दने क्रीडते वने ॥४॥

दत्त्वेति ⁴शेषः । अर्चिताय ब्राह्मणायचितमाराममुद्यानश्च ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । नन्दनवनक्रीडा⁵-प्राप्तिकामोऽहमेतं⁶ सोद्यानमारामं ददानि । स्वस्त्यादि-
स्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे आरामदानावर्तः ।

1 I. O. दाराम यन्ति for the bracketed portion

3 A विष्णुधर्मोक्त

4 A आरामाराममथ

4 A विशेषः

5 A नन्दनक्रीडावनः

6 A एतत् for एतं

7 I. O. सोद्यामाराम

अथ वनस्पतिदैवतवृक्षदानावर्तः । (४९)

महाभारते (अनु—५.७।३६) :—

^१पुष्पोपगं वाथ फलोपगं वा यः पादपं स्पर्शयते द्विजाय ।

^२[स स्त्रीसमृद्धं] बहुरत्नपूर्णं लभस्यन्नोपगतं^३ गृहं वै ॥१॥

पुष्पोपगं पुष्पप्रदं^४ फलोपगं फलप्रदम् । अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं पुष्पोपगं वृक्षं दद्यात् । ॐ ^५अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुक^६-शाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं महाभारतोक्त-पुष्पोपगपादपदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं पादपं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा पादपोऽयं वनस्पतिदैवत^७ इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । तत ॐ अथ कृतैतदानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा, ^८[वृक्षं मूलदेशे] स्पृशेत् । ^९फलोपगवृक्षदाने तु ^{१०}वाक्ये पुष्पोपगपद^{११}-स्थाने फलोपगपद^{१२}-[निवेशो विशेषः]^{१३} ।

आदित्यपुराणे :—

स्कन्धेन ^{१४}तारयेद् यस्तु ^{१५}तृषार्त्तानां जलप्रदः ।

^{१६}पक्वान् ददाति ^{१७}केदारान् ^{१८}सफलांश्चैव पादपान् ॥२॥

षष्टि^{१९} कोटसहस्राणि अर्चुदानाश्च वै ^{२०}तथा ।

कीङ्गन्ति ^{२१}ते श्वेतपुरे एतदुक्तं द्विजोत्तम^{२२} ॥३॥

1 A reads the entire line as follows :—पुष्पोपगञ्चाथ फलोपगन्वयः पादपस्पर्शयते द्विजाय

2 A स स्त्रीसमृद्धं, M. bh. सश्रीकसृद्धं

3 Corrected from M. bh. A नभस्यपस्थावनतं, I. O. नभस्ययत्तोयलभं

4 I. O. प्रष्यद्

5 A अद्यादि असुकगोत्रायासुक०

6 A omits वेदामुक

7 I. O. ऽदेवतम्

8 A वृक्षमूलदेशे for the bracketed portion

9 A फलोपवृक्षदाने

10 A वाक्येषु

11 I. O. omits पद

12 I. O. omits पद

13 A निवेशः for the bracketed portion

14 A भार्येद्

15 I. O. वृषार्त्तानां

16 A पक्षान्

17 A केदानान्

18 A सफलां चैव

19 A षष्टि

20 A त्रयं

21 A omits ते

22 I. O. द्विजोत्तमः

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान्¹ यथेच्छसंख्यान्² सफलपादपान्³ ॐ अद्यादि तुभ्यमन्त-
मुक्त्वा दद्यात् । आदित्यपुराणोक्त-पादपदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान् पादपान् ददानि ।
स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

नन्दपुराणे :—

फलवृक्षन्तु³ यो दद्याद् धर्ममुद्दिश्य मानवः ।

स सर्वकामतृप्तात्मा गच्छेद्द्वरुणमन्दिरम् ।

⁴[वसेच्च तत्र] पुरुषो युगं कामफलान्वितः ॥४॥

अर्चिताय भगवते धर्मायाचितं फलसहितं⁵ वृक्षमाम्नादीनां⁶-मन्यतमं दद्यात् । ॐ
अथ नन्दपुराणोक्त-वृक्षदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते धर्मायैतं फलवृक्षं ददानि । तत
ॐ ⁷अथ कृतेतद्दानप्रतिष्ठार्थं धर्मायाहं दक्षिणामेतत्⁸ काञ्चनं ददानि ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।२६७।११क) :—

आम्नाक्षोड⁹-प्रदानेन¹⁰ सर्वान् कामानवाप्नुयात् ।

अक्षोडः¹¹ खनामप्रसिद्धः । ¹²[आम्नाक्षोडेत्यत्र द्वन्द्वनिर्देशो यद्यप्युभयोः] क्रियासम्बन्ध-
मात्रेणैव उपपद्यते ¹³तथाप्याम्नस्योत्तरत्वापि श्रवणादत्र च ¹⁴फलभूयस्त्वान्मिलितयोरेव दानम् ।
अर्चिताय ¹⁵ब्राह्मणायार्चितावाम्नाक्षोडवृक्षो ¹⁶ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अमुक-
प्राप्तिकामोऽहमेतावाम्नाक्षोडौ¹⁷ ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

¹⁸[तथा (३।२६७।१०ख) :—

दत्त्वा पालीवताम्रौ तु तृप्तिमाप्नोत्यनुत्तमाम् ॥५॥

पालीवतः पारेवत इति प्रसिद्धः । अर्चिताय ब्राह्मणायाचितं पालीवतवृक्षम् ॐ
अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अत्र तु तृप्तिकामोऽहमेतं पालीवतं ददानि । स्वस्त्यादि-
स्वीकारान्तं पूर्व्ववत् । आम्रवृक्षदाने तु वाक्ये पालीवतपदस्थाने आम्रपदनिवेशो विशेषः ।]

1 A यथेच्छसंख्यान्

2 A' फलपादपान

3 T. O. फलवृक्षान्तु

4 A omits the bracketed por-
tion

5 A omits फलसहितं

6 A' आम्रमादीनाम् for आम्नादीनाम्

7 A omits अथ

8 A omits एतत्

9 I. O. आम्नाक्षोडः

10 A सर्वं

11 T. O. आक्षोडः

12 A आक्षोडेत्यत्र निर्देशो यद्यप्युभय
for the bracketed portion

13 A तथाप्यस्तीतरत्वापि

14 A फलभूतत्वं for फलभूयस्त्वान्

15 A ब्राह्मणायाचितं आम्रवृक्षो

16 T. O. omits ॐ

17 A •क्षोडौ

18 A omits the bracketed por-
tion

तथा ^१वृत्तदानप्रकरणे (३।२.६७।६ख) :—

^२नागरङ्गदानाद्भवति ^३नरो रूपसमन्वितः ।

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं नागरङ्गं वृत्तम् ^४ ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।

^५[उत्कृष्टरूपप्राप्तिकामोऽहमेतं नागरङ्गं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

तथा (३।२.६७।१०क) :—

बीजपूरकदानेन सौभाग्यं महदाप्नुयात् ॥६॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं बीजपूरकं वृत्तम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।]
महासौभाग्यप्राप्तिकामोऽहमेतं बीजपूरकं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

तथा :—

पुष्पदं फलदं वृत्तं दत्त्वा विप्राय भक्तितः ।

स्वर्गलोकपरिभ्रष्टो ^६नगराधिपतिर्भवेत् ॥७॥

पुष्पदं नागकेशरादिकं फलदं ^७कण्टकिफलादिकम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं
पुष्पदं वृत्तम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पुष्पदवृत्त^८-दानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतं वृत्तं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् । फलदवृत्तदाने तु वाक्ये
पुष्पद^९-पदस्थाने फलदपदनिवेशो विशेषः ।

तथा (३।२.६७।७ख-८क) :—

चम्पकं मल्लिकाजाती-^{१०}[श्रेष्ठाः पुष्पाकरा मताः] ।

^{११}अन्येभ्योऽधिकमाप्नोति दत्त्वैतान्नात् संशयः ॥८॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं चम्पकतरुम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णु-
धर्मोत्तराक्त-चम्पकतरुदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं चम्पकं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्व्ववत् ।

1 I. O. omits वृत्त

2 A नाना०

3 A नाना

4 A वृत्तान्तरं

5 A omits the bracketed portion but reads instead महा-सौभाग्यमाप्नोति बीजपूरकं दानतः which is a paraphrase of the line viz. बीज...पूयात्,

quoted within this bracketed portion

6 I. O. नागराधिपति०

7 A नाति for कण्टकि

8 I. O. omits वृत्त

9 I. O. पुष्प for पुष्पद

10 A अष्ट पुष्पकला मता for the b. p.

11 A अन्येभ्योऽप्यधिकत्वे

मल्लिकाजातीदानयोर्वाक्ये तु चम्पकपदस्थाने यथायथं मल्लिकापदनिवेशो जातीपदनिवेशश्च^१ विशेषः ।

तथा :—

गुल्मं ^२पुष्पप्रदं यस्तु ^३लतावासं प्रयच्छति ।

विमाने नन्दने सोऽथ क्रीडत्यप्सरसां गरौः ॥६॥

गुल्मोऽभिमुक्तादिः^४ लता नवमल्लिकादिः^५ । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं पुष्पितं गुल्मम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्ता दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तगुल्मदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं गुल्मं ददानि । स्वस्वादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । एवं पुष्पितनवमल्लिकादि^६-दाने लतादानफलप्राप्तिकामोऽहमेतां^७ लतामिति वाक्ये विशेषः ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे वृत्तदानावर्तः ।

1 A. निवेशो

2 A. पुष्पं ददे

3 A. अतां वास'

4 I. O. गुल्मोऽभिमुक्तादि

5 I. O. नवमल्लिकादिः

6 I. O. मल्लिकादिः

7 I. O. एत'

अथ विष्णुदैवतसम्भारदानावर्तः । (५०)

यमः :—

यस्तु सम्भृत्य सम्भारं ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छति ।

तस्य पुण्यकृतो¹ लोका न तस्य ²प्रभवाम्यहम् ॥१॥

सम्भारो विवाहोपनयन-³यज्ञायुपकरणसामग्री । ब्राह्मणेभ्य इति बहुवचनं जात्य-
पेक्षत्वादविवक्षितम्⁴ । अत एकस्मै द्वाभ्यां बहुभ्यो वा दानम् । अत्र यजमानोऽर्चिताय
⁵ब्राह्मणायार्चितं यमोक्तसम्भारं दद्यात् । ॐ अयामुक्तसगोत्रायामुक्तेदामुक्ताखाध्यायि-
नेऽमुक्तदेवशर्मणे तुभ्यं ⁶यमोक्तसम्भारदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं सम्भारं ददानि । प्रति-
प्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा सम्भारोऽयं विष्णुदैवत⁷ इत्युक्त्वा यथाशाखं
कामस्तुतिं पठेत् । [ततः ॐ]⁸ अथ कृतैतदानप्रतिग्रथं⁹ तुभ्यमहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं
ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सम्भारं¹⁰ स्पृशेत् । द्वाभ्यां सम्भारद्वयदाने बहुभ्यो वा
बहुसम्भारदाने ¹¹देयसम्प्रदानथोद्विवचनं बहुवचनमूहनीयम् ।

महाभारते (अनु—२३।६८):—

वैवादिकानां द्रव्याणां प्रैष्याणाश्च¹² युधिष्ठिर ।

दातारो वाससाञ्चैव पुरुषाः स्वर्गगामिनः ॥२॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं विवाहोपकरणद्रव्यम् ॐ अयादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
स्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतानि वैवाहिकानि द्रव्याणि ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (अनु—५७।३३):—

नैवेशिकं ¹³सर्वगुणोपपन्नं ददाति वै यस्तु नरो द्विजाय ।

स्वाध्यायचारितगुणान्विताय तस्यापि लोकाः¹⁴ कुरुषूत्तरेषु ॥३॥

1 A पुण्यकृता	9 I. O. सम्भारं
2 A प्रभवाम्यहं	10 I. O. देयसम्भारयोद्विवचनबहुवचन- मूहनीयं, A देयसंप्रदानयोद्विवचन- बहुवचन चोदाहरणीयं
3 A यज्ञव्यथं for यज्ञादुप०	11 A उरुपाशाश्च
4 A जात्यपेक्षयादविवक्षितं, I. O. जात्यपेक्षत्वादविवक्षितं	12 I. O. सर्वगुणोपपन्नं
5 A omits ब्राह्मणाय	13 A लोकाश्च
6 A यथोक्तं	14 A कुरुषूत्तरेषु
7 A and I. O. विष्णुदैवतं	
8 A omits the bracketed por- tion	

नैवेशिकं विवाहादिक्रियासिद्धयर्चित^१-मुपकरणम् । अर्चिताय विद्यातपःशीलशालिने
ब्राह्मणाय तदभिमतविवाहयज्ञाद्युचितोपकरणं यथाशक्नुयपकल्पयार्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्त-
मुक्त्वा दद्यात् । ^२उत्तरकुसुलाकप्राप्तिकामोऽहमेतन्नैवेशिकं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं
पूर्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३१६।२०ख-२१क) :—

विवाहादिक्रियाकाले तत्क्रियासिद्धिकारकम्^३ ।

यः प्रयच्छति धर्मज्ञाः सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥४॥

तत्क्रियासिद्धिकारकम् ^४तदुपयोग्यद्रव्यम् । आदिशब्देन ^५यज्ञोपनयनप्रतिष्ठामहणम् ।
अर्चिताय ब्राह्मणाय^६-र्चितामुक्त्वा मन्यतमां^७ सामग्रीम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
अश्वमेधफलप्राप्तिकामोऽहमेताममुक्त्वा चित्तसामग्रीं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वृक्षालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे सम्भारदानावर्तः ।

1 A ०चित० for ०चिद्प्रचित०

2 A उत्तरकुसुलाक०

3 A तत्क्रियाकारकं

4 I, O, omits this

5 A यज्ञायतन० for यज्ञोपनयन०

6 A omits अर्चिताय ब्राह्मणाय

7 .I. O. अन्यततां

अथ तानादैवतपशुदानावर्तः । (५१)

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३०६।५६ख—६०क)—

अजामलङ्कृतां दत्त्वा वह्निलोके महीयते ।

तमेव लोकमाप्नोति दत्त्वाज^१ विधिवन्नरः ॥१॥

तमेव लोकं वह्निलोकं^२ विधिवदलङ्कारादिना । अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणाय
छागीं सोवर्णतिलकादिभिरलङ्कृत्यार्चितां^३ दद्यात् । ॐ^४ 'अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुकशाखा-
ध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं सोत्कर्षवह्निलोकप्राप्तिकामोऽहमेतामलङ्कृतां छागीं ददानि । प्रति-
प्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा^५ छागीयमग्निदैवतेत्युक्त्वा यथाशाखं^६ कामस्तुतिं पठेत् ।
ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिग्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं^७ काञ्चनं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा
छागीं कर्णे स्पृशेत्^८ । [एवमलङ्कृतछागदानं^९-वाक्ये एतमलङ्कृतं^{१०} छागमिति विशेषः ।

तथा (३।३०६।६१ख—६२क) :—

^{११}वारुणं लोकमाप्नोति दत्त्वा वस्तं^{१२} नरोत्तमः^{१३} ।

अविप्रदाता च तथा तदेव फलमश्नुते ॥२॥

^{१४}वस्तं छागं तदेव फलं^{१५} वारुणलोकप्राप्तिरूपमिहार्थः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं
वस्तम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^{१६}वारुणलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं^{१७} वस्तं ददानि ।
स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । अविदाने तु वाक्ये ^{१८}वस्तपदस्थाने अविपद-^{१९}[निवेशो
विशेषः] । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरम् अविरयं वरुणदैवत इति प्रतिग्रहोत्वाक्यम्^{२०} ।
^{२०}[कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।] पुच्छग्रहणञ्च स्वीकारः ।

1 A दत्त्वायो	11 A छाग
2 A omits this	12 I. O. नरोत्तरमः
3 A अलङ्कृतां for अलङ्कृत्यार्चिता	13 A omits it
4 A omits अथ	14 A and I. O. वरुणं
5 I. O. छागीयमग्निं	15 A and I. O. वरुणं
6 A एतत् for इदं	16 A वस्तं
7 A वृद्धीयात्	17 A वस्तं
8 I. O. ०दाने०	18 A निवेशः for the bracketed portion
9 A एवंअलङ्कृतं for the bracketed portion	19 A प्रतिग्रहं वृद्धीत्वाक्यं
10 I. O. वरुणं	20 A and I. O. पूर्ववत् कामस्तुत्यादि

तथा (३।३०६।६२ख) :—

आरण्यपशुदानेन वायुलोके महीयते ॥३॥

आरण्यपशवो हरिणशशकादयः । अर्चिताय ब्राह्मण्याय हरिणादीनामन्यतम^१-मर्चितम्
ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सोत्कर्षवायुलोकप्राप्तिकामोऽहमेतमारण्यकपशु^२
ददानि । ^३स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरम् आरण्यपशुरयं वायुदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्^३ ।
कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । पुच्छग्रहणञ्च स्वीकारः ।

तथा (३।३१२।५ख-६क) :—

[उष्ट्रं वा गर्दभं वापि]^४ खरं वा यः प्रयच्छति ।

अलकां स समासाद्य^५ यज्ञेन्द्रैः^६ सह मोदते ॥४॥

खरोऽश्वतरः । अर्चिताय ब्राह्मण्यायार्चितमुष्ट्रम्^७ ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
विष्णुधर्मोत्तरोक्तोष्ट्र^८-दानफलप्राप्तिकामोऽहमेतमुष्ट्र^९ ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरम्
^{१०}उष्ट्रोऽयं गिर्द्धतिदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्^{११} । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [उष्ट्रस्या-
रोहणं स्वीकारः । एवं गर्दभदानवाक्ये तु विष्णुधर्मोत्तरोक्तगर्दभदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं
गर्दभमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं गर्दभोऽयं यमदैवत इति प्रतिग्रहीतृ-
वाक्यम्^{१२} । कर्णग्रहणं स्वीकारः ।]^{१३} अश्वतरदानवाक्ये हि विष्णुधर्मोत्तरोक्तखरदानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतं खरमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं खरोऽयं यमदैवत इति
प्रतिग्रहीतृवाक्यम्^{१४} । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । कर्णग्रहणं स्वीकारः ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वृज्जालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे पशुदानावर्तः ।

1 I. O. अन्यं

2 A स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत्

3 I. O. प्रतिग्रहीतृवाक्यं

4 A स्वर्गवागर्दभस्यपि for the
bracketed portion

5 A सनभावाद्य

6 A ष्ट

7 A खरं for उष्ट्रम्

8 A खड्ग for उष्ट्र

9 A खड्ग for उष्ट्र

10 A खड्गोऽयं

11, 12 and 14 I. O. वाक्यम्

13 A omits the bracketed por-
tion

अथ प्रजापतिदेवत-कृष्णाजिन-दानावतः । (५२)

मत्स्यपुराणे (२०६।१।२१क, २२ख-३०) :—

कृष्णाजिनप्रदानस्य ^१विधिं कालं ममानघ ।

ब्राह्मणञ्च ^२समाचक्षु [तत्र मे संशयो महान्] ^३ ॥

मत्स्य उवाच :—

वैशाखी पौर्णमासी च ^४ ग्रहणं ^५ शशिसूर्ययोः ।

पौर्णमासी ^६ तथा माघी ^७ [आषाढी ^८ कार्तिकी तथा ॥२॥

^९उत्तरायणे द्वादश्यां] ^{१०} तस्यां दत्तं महाफलम् ^{११} ।

आहिताग्निर्द्विजो यस्तु ^{१२} यद्देयं ^{१३} तस्य पार्थिव ॥३॥

^{१४} तथा येन विधानेन तन्मे निगदतः श्रुणु ।

गोमयेनोपलिप्ते तु शुचौ देशे नराधिप ।

आदावेव समास्तीर्य शोभनं ^{१५} वस्त्रमाविक्रम् ॥४॥

गोमयोपलेपादेव ^{१६} शुचित्वप्राप्ते पुनः ^{१७} शुचाविति पदं गोमयोपलेपे ^{१८} कृते पुनः केश
कीटादिवारणार्थम् ।

ततः सभृङ्ग ^{१९} सखुरमास्तरैत् ^{२०} कृष्णमार्गकम् ^{२१} ।

^{२२} कर्तव्यं रुक्मभृङ्गन्तद् ^{२३} रुक्मदन्तं ^{२४} तथैव च ॥५॥

1 M. P. विधिकालौ	14 A and M. P. यथा
2 M. P. तथाचक्षु	15 Corrected from M. P. A वस्त्र- माविकं, I. O. परममाविकम्
3 A यथा मे तन समयः महान् for the bracketed portion	16 A श्रुचित्
4 A तु	17 A शुभाविति, I. O. शुचाविति
5 M. P. यद्दणे	18 I. O. गोमयोपलेपेति
6 M. P. तु वा	19 A भृङ्गं
7 I. O. and M. P. माघे	20 A सखुरान्तरैश्च
8 F. O. आषाढे, M. P. आषाढौ	21 Corrected from M. P. I. O. and A •मार्गकम्
9 M. P. उत्तरायणद्वादशीवा	22 A कर्तव्यवाक्यं भृङ्गन्तु
10 A omits the bracketed por- tion	23 Corrected from M. P. I. O. and A तु for तद्
11 I. O.	24 M. P. रौप्यदन्तं
12 A यथा	
13 I. O. तद्देयं	

रुक्मदन्तं ¹सौवर्णदन्तपङ्क्तिद्वययुतमित्यर्थः ।

[²लाङ्गूले विद्रुमश्चैव नेत्रयोर्मौक्तिकं न्यसेत् ।

³तिलैरात्मसमं कृत्वा वाससाच्छादयेद्वधः]⁴ ॥६॥

आत्मसमं कृत्वा सर्वतः कृष्णाजिनाच्छादकं तिलं दत्त्वेत्यर्थः⁵ ।

⁶सुवर्णनाभं तत् कुर्यादलङ्कुर्याद्विशेषतः ।

⁷रत्नैर्गन्धैर्यथाशक्नुयात् तस्य दिङ्गु च विन्यसेत् ॥७॥

⁸रत्नैः परिभाषोक्तनवरत्नतयेण । ⁹गन्धैः प्रसिद्धचन्दनादिभिः ।

कांस्यपात्राणि चत्वारि ¹⁰तेषां दद्याद् यथाक्रमम् ।

मृन्मयेषु च पात्रेषु पूर्वादिषु ¹¹क्रमेण तु ॥८॥

¹²घृतं क्षीरं दधि क्षौद्रमेवं ¹³दद्याद् यथाविधि ।

चम्पकस्य तथा शाखामत्रणं कुम्भमेव च ॥९॥

बाह्योपस्थानकं कृत्वा शुभचित्तो¹⁴ निवेशयेत् ।

¹⁵जीर्णवस्त्रेण पीतेन सर्वाङ्गाणि च मार्जयेत् ॥१०॥

तत्र चम्पकशाखान्वितस्य कुम्भस्य ¹⁶बहिःस्थापनं पीतवाससा दानोत्तर-¹⁷ज्ञानानन्तरमङ्ग-
मार्जनञ्च यजमानेन कर्तव्यम्, तस्यैव ¹⁸सुकृतत्वात् ।

धातुमयानि पात्राणि पादेष्वस्य प्रदापयेत् ।

यानि काम्यानि¹⁹ पापानि मया ²⁰लोभात् कृतानि तु²¹ ॥११॥

1 A सौवर्णं शृङ्गं खुररूपेत्यर्थः

2 I. O. लाङ्गू लो

3 A तिलैर्वरत्नैश्च

4 M. P. reads the b. p. as
लाङ्गू लं मौक्तिकेषु क्तं तिलपङ्क्तं
तथैव च । तिलं च विहितं कृत्वा
वाससाच्छादयेच्छुचिः ॥

5 A दद्यात्

6 A स्वर्णनाभिं ततः कुर्याद्विशेषतः
for the entire line

7 A वस्त्रे गन्धे.

8 A वस्त्रैः परिभाषोक्तं सर्वद्वयस्यते

9 A वयाव्यं गन्धैः

10 M. P. तेषु

11 A क्रमान्वयेत; M. P. यथाक्रमम्

12 A reads घृतं after दधि

13 Corrected from M. P. I. O.
and A कुर्याद्

14 M. P. शुभचित्तं

15 M. P. सूक्तं.

16 A रक्षितस्थापनम्

17 A स्थापनान्तरमङ्गमार्जनञ्च

18 I. O. प्रदत्तत्वात्

19 M. P. कामि च

20 I. O. लोकात्

21 M. P. नै

लौहपात्रप्रदानेन [प्रणश्यन्तु ममाशु वै] ¹ ।

तिलपूर्णन्तु तत् कृत्वा वामपादे निवेशयेत् ॥१२॥

यानि [पापान्यकामानि कर्मोत्थानि कृतानि तु] ² ।

कांस्यपात्रप्रदानेन तानि नश्यन्तु मे सदा ॥१३॥

मधुपूर्णन्तु तत् कृत्वा पादे वै दक्षिणे न्यसेत् ।

परापवादपेशुन्याद् ³ 'वृथा मांसस्य भक्षणात् ।

⁵तत्रोत्थितश्च ⁶पापं मे ताम्रपात्रात् प्रणश्यतु ॥१४॥

⁷[कन्याया दूषणश्चैव] परदारप्रधर्षणम् ⁸ ।

रूप्यपात्रप्रदानाद्धि क्षिप्रं नाशं प्रयातु मे ।

⁹[ऊर्द्धपादे त्विमे कार्ये ताम्रस्य रजतस्य च] ॥१५॥

¹⁰ऊर्द्धपादयत्रपादे तयोश्च वामकर्मणैव ¹¹ पात्रारोपणम् पश्चात् पादयोस्तथाश्रुतेः ।

जन्मजन्मसहस्रेषु कृतं पापं कुबुद्धिना ¹² ।

सुवर्णपात्रदानान्तु [नाशयाशु जनार्दन] ¹³ ॥१६॥

हेममुक्ताविद्रुमश्च दाडिमं वीजपुरकम् ।

¹⁴प्रशस्ते पात्रश्रवणे ¹⁵सुरैः शृङ्गाटकानि च ॥१७॥

अत्रापवादद्वयस्थ-¹⁶पात्रद्वयस्यानुपदिष्टस्थानक-सौवर्णपात्रस्य श्रवणे इति कर्णस्थानद्वय-
स्येति पञ्चानामाधारतया-¹⁷वगतेराधारद्रव्याणामन्येषां वा श्रुतेर्हेममुक्तादीनां¹⁸ पञ्चानां तत्रा-

1 A क्षिप्रं नश्यन्तु तानि मे for the bracketed portion

2 M. P. reads the b. p. as कानि च पापानि कर्मोत्थानि कृतानि च

3 A परापवादपेशुन्या

4 Corrected from M. P. I O. पृष्ठमांसस्य, A' प्रोष्ठमांसस्य

5 I. O. ततोत्थितश्च

6 A पापश्च

7 I. O. कन्यायाददूषणश्चैव तथा and M. P. कन्यायानुताददूषणश्चैव for the b. p.

8 A परदारप्रधर्षणं, M. P. परदाराभि-
धर्षणात्

9 I. O. omits the bracketed

portion, A ऊर्द्धपादौ त्विमे कार्यौ, M. P. ऊर्द्धपादे त्विमे कार्यौ.

10 I. O. and A ऊर्द्धपादावश्रवणौ

11 A' वामकर्मण्येव, I. O. वामकर्मण्येव

12 A कुबुद्धिना

13 A नश्येदाशु जनार्दनः for the bracketed portion

14 I. O. and A' प्रशस्तपात्रश्रवणे, M. P. प्रशस्तपात्रे श्रवणे

15 M. P. सुरैः

16 I. O. पाद for पात्र

17 A ०रमतेनाधेयद्रव्याणामन्येषां वा च

18 A ०हेममुक्तादीना

धेयत्वं ^१यथासंख्यमुक्तेयम् । ^२पातस्य भवणे इति पात्रभ्रमणे अनिर्दिष्टस्थानस्य^३ सौवर्ण-
पातस्य मध्यस्थान एव निवेशः । 'सुवर्णनाभिक' दद्यात् प्रीयतां वृषभध्वज' इति पुनः
सुवर्ण-^४नाभिकत्वश्रुतेः । एवञ्च 'सुवर्णनाभ' तत् कुर्यादित्युपरिग्रहणेन^५ मध्ये सुवर्णपातं
^६स्थाप्यमिति सिद्धम् । अनेन च पातं सौवर्णं मध्ये ^७स्थाप्यमिति ^८द्विधा सुवर्णनाभि-
कत्वम् । खुरैः शृङ्गाटकानि ^९सिद्धान इति प्रसिद्धानि फलानि^{१०} खुरेषु देयानीत्यर्थः ।

एवं कृत्वा यथोक्तेन सर्वशाकफलानि च ।

तत्प्रतिग्रह-[विद्विद्वाना]^{११}-हिताभिर्द्विजोत्तमः ॥१८॥

एवं कृत्वेति खुरेष्वेव नानाजातीयशाकानि फलानि च नानाजातीयानि देयानीत्यर्थः ।

^{१२}ज्ञातो वस्त्रयुगच्छन्नः स्वशकृषा ^{१३}चाप्यलङ्कृतः ।

प्रतिग्रहश्च तस्योक्तः पुच्छदेशी महीपते ॥१९॥

सुवर्णनाभिक' दद्यात् प्रीयतां वृषभध्वजः ।

अनेन विधिना ^{१४}दत्त्वा [यथावत् कृष्णमार्गकम्]^{१५} ॥२०॥

न ^{१६}सृष्टयः स द्विजो राज्ञिभित्तिरूप-[समो हि सः]^{१७} ।

^{१८}[दाने च] श्राद्धकाले च दूरतः परिवर्जयेत् ॥२१॥

खगृहात् प्रेष्य^{१९} तं विप्रं मण्डले^{२०} ज्ञानमाचरेत् ।

पूणकुम्भन राजन्द्र [शास्त्रया चम्पकस्य च] ^{२१} ॥२२॥

1 I. O. समुत्तमं	13 A वायव्यं तः
2 I. O. and A पातश्च	14 Corrected from M. P. I. O. and A दद्यात्
3 A adds च after this	15 A वस्त्रयुगच्छन्न for the bracketed portion
4 A नाभिकश्च ऋतिः	16 M. P. सृष्टीरूपी
5 A एवञ्च सुवर्णनाभिं कुर्यादित्युपरिग्रहणे	17 A समा हि ता for the bracketed portion
6 A संख्याय.	18 M. P. तं दाने for the b, p.
7 I. O. स्थापनमिति	19 Corrected from M. P. I. O. and A प्रेष्य
8 A द्विरासुवर्णनाभिकद्वयं	20 I. O. and A मण्डले, M. P. मण्डले
9 A सिद्ध	21 A शास्त्रया वस्त्र कस्य च for the b, p.
10 I. O. adds योत्तमानि here	
11 Corrected from M. P. I. O. विद्विद्वाना and A नाभाय च for the bracketed portion	
12 Corrected from M. P. A ज्ञातो वस्त्रयुगच्छन्न and I. O. इवेतवस्त्रयुगच्छन्नः	

^१कृत्वाचार्यश्च कलसं मन्त्रेणानेन मूर्द्धनि ।

आप्यायतां समुद्रस्य ^२द्वयोर्जप्यास्तु षोडश ॥२३॥

[आप्यायतामित्येकः समुद्रस्य त्वेति]^३ पञ्चदश । एवं षोडश भवन्ति^४ ।

^५[आहते वाससी वीत आचान्तः शुचितामियात्]

^६तद्वस्त्रसहितं कुम्भं नीत्वा ^७क्षेप्यं चतुष्पथे ॥२४॥

^८कृतेनानेन या तुष्टिर्न शक्याब्दशतैरपि ।

^९[वक्तुं हि] नृपतिश्रेष्ठ तथाप्युद्देशतः शृणु ॥२५॥

समप्रभूमिदानस्य फलं प्राप्नोत्यसंशयम् ।

सर्वोश्च^{१०} लोकान् जयति^{११} [कामचारी विहङ्गवत्]^{१२} ॥२६॥

अभूतसंज्ञवं यावत् स्वर्गं प्राप्नोत्यसंशयम् ।

न पितुः पुत्रमरणं वियोगो^{१३} भार्यया सह ।

धनदेशपरियागं [नैव चेद्वाप्नुयात्]^{१४} क्वचित् ॥२७॥

अत्र यजमान उक्तानां समयानामिच्छयान्यतमे ज्ञातः शुचि-[गोमयोपलिप्ते अ]^{१५}-पनीत-
केशकीटादौ भूमिभागे स्वरूपं यथाशक्ति कम्बलमास्तीर्य तत्र सखुरं सशृङ्ग^{१६} कृष्णाजिनमास्तीर्य
^{१७}सौवर्णादन्तपङ्क्तिद्वयं विद्रुमलाङ्गूलं मुक्कानेत्रयुगं मध्यस्थानार्पितसुवर्णं कृत्वा सर्वतस्तिलै-
राच्छाद्य वाससाच्छादयेत् । ततः पूर्वस्यां दिशि घृतपूर्णं कांस्यपात्रं [मृन्मयश्च पात्रं]^{१८}
दक्षिणस्यां क्षीरपूर्णं ^{१९}तत्पात्रयुगं पश्चिमायां दधिपूर्णं तत्पात्रद्वयम् उत्तरस्यां मधुपूर्णं

1 Corrected from M. P. A
कृत्वा चावोधं, I. O. कृत्वा वाचार्यं

2 A हार्त्वा जप्यास्तु

3 A आप्यायतामिति एकाग्रकसमुद्रस्य
हावकायेति and I. O. आप्यायता-
मित्येकसमुद्रस्य वाचकयेति for the
b. p.

4 I. O. तरन्ति

5 Supplied from M. P. I. O.
and A omit it

6 A तद्वत् वस्त्रसहितं

7 Corrected from M. P. A
क्षेप्यं चतुष्पथे, I. O. चतुष्पथे only

8 Corrected from M. P. I. O.
and A क्षेपे for कृते.

9 Corrected from M. P. I. O.
and A वक्ष्य for the b. p.

10 A सर्वोश्च

11 I. O. यजति

12 A कामतारीदृङ्गमः for the b. p.

13 I. O. वियोगं

14 A नैवात्र प्राप्नुयात् for the
bracketed portion

15 A गोमयोपलिप्ता for the brac-
keted portion

16 A शृङ्गं

17 A सौवर्णाशृङ्गं पङ्क्तिद्वयं

18 A omits the bracketed por-
tion

19 A तत्पात्रद्वयं

तत्पात्रद्वयम् एवमष्टौ पात्राण्यारोप्य ॐ यानि काम्यानीति मन्त्रेण¹ तिलपूर्णं लोहपात्रं पश्चात्² वामपादं आरोपयेत् । [ॐ यानि पापान्यकामानीति]³ मन्त्रेण मधुपूर्णं कांस्यपात्रं पश्चाद्दक्षिणपादं आरोपयेत् । ॐ [परापवादेत्यादि]⁴-मन्त्रेणोत्कृष्टसुवर्णसहितं ताम्रपात्रमप्रपादं⁵ आरोपयेत् । ॐ [कन्याया दूषणमित्यादि]⁶-मन्त्रेण उत्कृष्टमुक्तासहितं रौप्यपात्रमप्रदक्षिणपादं आरोपयेत् । ॐ⁷ जन्म जन्म सहस्रेष्विति मन्त्रेणोत्कृष्टविद्रुमसहितं सौवर्णपात्रं मध्यस्थानं आरोपयेत् । वामकर्णस्थाने [चोत्कृष्टदाडिमफलं दक्षिणकर्णस्थाने]⁸ चोत्कृष्टं वीजपूरफलमारोपयेत् । खुरचतुष्टयं शृङ्गाटक-सर्वशाकं⁹-सर्वफलयुतं कृत्वा ततः कृष्णाजिनं परिभाषोक्तं-[नवरत्नगणमध्यादिच्छया यैः]¹⁰ कैश्चित्त्रिभिर्यथाशक्ति¹¹[रत्नैश्चन्दनादिगन्धैश्चालङ्कृतं] । एवं कृष्णाजिनमारोप्य चम्पकशाखासहितजलपूर्णकुम्भ-दानानन्तरं ज्ञानार्थं गालमार्जनार्थञ्च जीर्णवस्त्रं दानस्थानबहिः स्थापयित्वा ब्राह्मणमभिहोत्रिणं गन्ध-माल्यादिभिरभ्यर्च्य वस्त्रयुगेनाच्छाद्य¹² हेमाङ्गुरीयकादिभिरलङ्कृत्य कृष्णाजिन-[पुच्छदेश उपविश्योक्त]¹³-संस्थानं कृष्णाजिनमर्चितं तस्मै दद्यात् । ॐ¹⁴ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुकशाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं मतस्यपुराणोक्त-कृष्णाजिन-दानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् कम्बलस्थं रुक्मशृङ्गं रुक्मदन्तं¹⁵ ¹⁶प्रवालभूषितलाङ्गूलं मुक्तानेलं तिलपूर्णं सर्वतो वस्त्राच्छादितं सुवर्णनाभिकं ¹⁷रत्नगन्धालङ्कृतं [घृतदुग्धदधिमधुपूर्णं कांस्यपात्रचतुष्टयसहितं]¹⁸ घृतदुग्धदधिमधुपूर्णमृन्मयपात्र-चतुष्टययुतं तिलपूर्णं-लोहपात्र-मधुपूर्णं कांस्यपात्र-हेमसहितताम्रपात्र-मुक्तासहितरूप्यपात्र--प्रवालसहितसुवर्णपात्रं¹⁹--दाडिमफलवीजपूरफलशृङ्गाटक-सर्वशाकं²⁰

1 A omits मन्त्रेण	11 A omits the bracketed portion
2 I. O. वामपादमारोपयेत्, A वामपादे प्ररोपयेत्	12 I. O. हेमाङ्गुरीयकादिभिरलङ्कृत्य, A हेमाङ्गुरीयकादीभिरलङ्कृत्य
3 A यानि पापान्येकानि इति for the bracketed portion	13 I. O. पुच्छदेशे उपविश्योक्त and A पुच्छदेशे उपविश्योक्त for the bracketed portion
4 I. O. पराय वेत्यादि for the bracketed portion	14 A omits ॐ
5 A ताम्रपात्रञ्च वामपादे	15 I. O. omits रुक्मदन्तं
6 A कांस्यां घृतमित्यादि and I. O. कन्यासहितमित्यादि for the b. p.	16 I. O. प्रवालभूषितलाङ्गूलं
7 A रुक्मसहस्रेष्विति	17 A मन्त्रगन्धालङ्कृतं
8 I. O, omits the bracketed portion	18 A omits the bracketed portion
9 A शृङ्गाटकं सर्वशाकं	19 A omits पात्र
10 A नवरत्नं पदैः for the bracketed portion	20 A •सर्वशाकं

सर्वफलान्वितं कृष्णाजिनं ददानि । प्रीयतां वृषभध्वजः । प्रतिप्रहीता स्वस्त्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा कृष्णाजिनमिदं प्रजापतिदेवतमित्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । तत अथ कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्त्युक्त्वा कृष्णाजिनं पुच्छे गृह्णीयात् । ततस्तं ब्राह्मणं विसृज्य मण्डलं कृत्वा पूर्वस्थापितजलकुम्भेन चम्पकशाखान्तरितमुखेन ज्ञात्वा जीर्णपीतवस्त्रेणाङ्गानि मार्जयित्वाऽऽहते^१ वाससी परिधाया-चम्याङ्गमार्जनवस्त्रसहितं कुम्भं चतुष्पथे क्षेपयेत् । अथवा ^२वेदविदं ब्राह्मणमाहूय तद्दाराः^३ ॐ आप्यायेतामिति मन्त्रेण ^४समुद्रस्य त्वेति मन्त्रैश्चाभिमन्त्र्य चम्पक-^५शाखोद्भूतजलेन ^६शिरःस्नानं कुर्यात् । अङ्गमार्जनादिकं समानम् ।

आग्नेयपुराणे :—

^७ग्रहणे अयने चैव संक्रान्ती ^८विषुवद्वये ।

युगादिषु युगान्तेषु द्वादश्यां नियतः शुचिः ॥१॥

समुपोष्य समभ्यर्च्य केशवं कल्मषापहम् ।

द्वादश्यान्तु चतुर्दश्यां कृष्णायां नियतः शुचिः ॥२॥

अत्र कृष्णायामिति [विशेषणं द्वादश्यान्त्वित्यत्रापि सम्बन्धः]^९ [द्वादश्यां पुनः-कीर्तनात्]^{१०} । एवञ्च द्वादशीचतुर्दश्यां कृष्णे एव ग्राह्ये ।

संलिप्य गोमयेनाथ चतुर्हस्तप्रमाणतः ।

वस्त्राणि [प्रस्तरे भूम्यामजिनं]^{११} तत्र विन्यसेत् ॥३॥

कृष्णतिलैस्तु संलभ्रं^{१२} कृत्वा तत्रोपरि न्यसेत् ।

मधुसर्पिर्युतं^{१३} पालं हैमं चौडुम्बरं तथा ॥४॥

औडुम्बरं ताम्रमयम् ।

सुवर्णं प्रक्षिपेत्तत्र ^{१४}[पलं वा त्रिपलं] शतम् ।

शक्तितो दानमेवं हि भक्तिरेवाल कारणम् ॥५॥

1 A' धीते for आहूते

2 I. O. वेद्ब्राह्मण०

3 A तद्दान

4 A समुद्रस्येति

5 A ०शाखाङ्गतजलेन

6 I. O. शिवः स्वा

7 A omits षड्दण्डे

8 A विष्णवे पर्वतस्त्रिने

9 I. O. विशेषणार्थं for the bracketed portion

10 A omits the bracketed portion

11 A प्रस्तरे कृष्णमणिजिनं for the bracketed portion

12 I. O. संलभ्रं, A संलभ्र

13 A मधुसर्पिर्युतं

14 I. O. पलं वा त्रिपलं for the bracketed portion

संज्ञाय ^१तच्छुभैर्वस्त्रैः पात्रं यज्ञोपवीतिनम् ।
 कलसाद्यै तथा दिक्षु सबन्धाः पात्रसंयुताः ॥६॥
 तान् स्थाप्याहवनं कृत्वा विधिवत् पूज्य केशवम् ।
 कृष्णाजिनं समभ्यर्च्य ब्राह्मणोयोपपादयेत् ॥७॥

अहवनमाहुतिं कृत्वा होमं कृत्वेत्यर्थः ।

^२कृष्णोऽसि कर्मणा कृष्ण कृष्णाजिनमतस्त्रिलैः ^३ ।
^४[कृष्णैर्युतं प्रतीच्छस्त्र कृष्णः] संप्रीयतामिति ॥८॥
 एवं दत्त्वा द्विजेभ्यस्तु ^५पश्चाद्द्यात् सुदक्षिणाम् ।
 तिलाहारो ^६भवेत्तल ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः ॥९॥

द्विजेभ्य इति बहुवचनं ^७जात्याख्यायामेकस्मिन्नेव । एवञ्च प्रतिग्रहीतृब्राह्मणारेव
 यथाशक्ति बहुदक्षिणादानम् । तिलाहारो भवेद् ब्राह्मणान् भोजयेदिति च ब्राह्मणान्
 भोजयित्वा ^८स्वयं तिलाहारो भवेदिति बोद्धव्यम् ।

एतं कृष्णाजिनं दत्त्वा नरो विगतकल्मषः ।
 पितामहान् समुद्गत्य स्वर्गं याति न संशयः ॥१०॥
 तल भोगाधिरं भुक्त्वा पितृ-^९पितामहैर्दृतः ।
 स नरोऽस्य प्रभावाद्धि याति विष्णुः परं पदम् ॥११॥

उक्तसमयानामन्यतमस्य पूर्वतरदिने यजमानः कृतनित्यो घटिकाधिकप्रहरतये^{१०} हविष्यं भुक्त्वा-
 चम्य शुचौ देशे उपविश्य पादौ प्रक्षाल्याचम्य प्राङ्मुख उदङ्मुखो^{११} वा कृताञ्जलिः ॐ सूर्यः
 सोमो यमः^{१२} कालः [महाभूतानि पञ्च च इति]^{१३} आग्नेयपुराणोक्त-सोपवासकृष्णाजिनदानकर्म
 मया कर्तव्यमित्युक्त्वा गृहीतोदपूर्णताभ्रपात्र^{१४} उदङ्मुखः सङ्कल्पयेत् । [ॐ उपोष्य]^{१५} परदिने

1 I. O. तच्छुभैर्वस्त्रैः, A तच्छुभैर्वस्त्रैः

2 I. O. कृष्णो

3 A कृष्णाजिनं सुदक्षिणम्

4 A कृष्णैः प्रतीच्छ त्रिकृष्ण for the bracketed portion

5 A पश्चाद्द्यात् दक्षिणां

6 A भवेदन्न

7 A जात्याख्यायामेकस्मिन्नेव

8 A omits स्वयं

9 I. O. •पितामहैर्दृतः

10 A घटिकाधिकप्रहरतये, I. O. घटिकाधिकप्रहरतये

11 A omits उदङ्मुखो

12 I. O. omits यमः

13 I. O. पञ्चमहाभूतानि for the bracketed portion

14 A गृहीतोदपूर्णताम्

15 I. O. omits the bracketed portion

आग्नेयपुराणोक्त-तिलाहार-रूपोदीच्या¹-सहित-सोपवासकृष्णाजिन-दानकर्मार्हं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्त्वा² परदिने उपोष्यापरदिने प्रातः ज्ञात्वा गोमयोपलितभूमौ वल्लतयश्च³ चतुर्हस्त-प्रमाणमास्तीर्य⁴ तत्रोपरि⁴ [कृष्णमृगाजिनं तिलाच्छादितं] स्थापयित्वा तदुपरि⁵ 'हेमं ताम्रं वा पात्रं शक्तिं आरोप्य मधुघृतपूर्णं⁶ कृत्वा तत्र सुवर्णस्य⁶ पलं पलत्रयं पलशतं वा शक्तितो निक्षिप्य⁷ [तत्पात्रमुत्कृष्ट]⁸-वस्तैराच्छाद्य यज्ञोपवीतिनं⁹ कृत्वा पूर्वादिदिक्कमेणाष्टौ कलसान् शरावपिहितमुखान् सवन्नानारोपयेत् । ततो ब्राह्मणः¹⁰ स्वशाखोक्तकमेणामिसुप-समाधाय¹¹ ॐ [केशवाय स्वाहेत्याद्यैर्हुत्वा]¹² शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा ॐ केशवाय नम इति यथाविधि वासुदेवप्रतिमां¹³ सम्पूज्य कृष्णाजिनमर्चयित्वा अर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ कृष्णोऽसीत्यादि¹⁴ पठित्वा ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आग्नेय-पुराणोक्त-कृष्णाजिनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्ब्रह्मलयोपरिस्थापित-¹⁵[कृष्णतिलसंछन्नं] मधु-घृतपूर्णं-[हैमपात्र-तन्निहित]¹⁶-काञ्चन-शुभवन्नाच्छन्नयज्ञोपवीत्यमुकपात्रसहितं¹⁷ पात्रपिहितमुखं सवन्नकृम्भाष्टकयुतमर्चितं कृष्णाजिनं ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् । ततः¹⁸ प्राङ्गणे¹⁹ ब्राह्मणैर्भ्यो भोजनं दत्त्वा स्वयं तिलाहारो भवेत् ।

कालिकापुराणे :—

²⁰येऽपि रुक्मादिपात्रेषु हुत्वा वह्निं²¹ ददन्ति वै ।

तिलद्रोणसमायुक्तं²² वस्त्रयुगाभिवेष्टितम् ॥१॥

1 A and I. O. °द्विषा°	12 A केशवायेति स्वाहेत्याद्यैर् हुत्वा for the bracketed portion
2 A omits परदिने	13 A °प्रतिमास'
3 A वल्लतयं	14 I. O. कृष्णोपीति
4 A कृष्णाजिनच्छादितं for the bracketed portion	15 A omits the bracketed por- tion
5 A हेमं	16 A पत्रस्थितं for the bracketed portion
6 A omits पत्र'	17 A सुखं
7 A omits निक्षिप्य	18 I. O. ऋत्विगे
8 A विततपात्रसुक्तं च, for the bracketed portion	19 A ब्राह्मणे
9 A यज्ञोपवीति, I. O. यज्ञोपवीत'	20 A योपिहेमादि°
10 A सुखाश्वायी°	21 A ददानि
11 I. O. उपसथाय	22 A वस्त्रयुगमेव वेष्टितं

पलार्द्धमथवाऽदुष्ट¹ विभवाद्धेमसंयुतम् ।

²सूक्ष्मयुग्मेन वस्त्रेण अनेनाच्छादयेद्दिजाः³ ॥२॥

⁴[पलार्द्धमथवाऽदुष्टमिति]पलं सुवर्णचतुष्टयं ⁵[तदर्द्धं वा अर्द्धष्टकाय(?)]कृष्णाजिनार्द्धभागे देवं⁶ विभवात् । विभवशून्यस्तु हेमसंयुतमित्यल्प-⁷स्वर्णसंयोगमयं मध्ये कुर्यादिति श्लोकार्थः ।

[सोदकञ्चापरं रुक्मं]⁸ सतिलं ⁹न्यस्य तत्करे ।

ततः कृष्णाजिनं दद्यात्तिलद्रोणान्वितञ्च यत् ।

दत्त्वा च भोजयेत्तत्र नत्वा¹⁰ चैव विसर्जयेत् ॥३॥

दत्त्वा च भोजयेदिति तमेव ब्राह्मणं¹¹ भोजयेत् । [पश्चात् प्रणम्य]¹² विसर्जयेत् ।

अयने विषुवे चैव ग्रहणे शशिसूर्ययोः ।

युगादौ ये प्रयच्छन्ति [विधिना ये तु वै]¹³ द्विजे ॥४॥

तेऽपि तत्पद¹⁴-मासाद्य दशांशं [ब्रह्म आयुषः]¹⁵ ।

क्रीडन्ते विविधैर्भोगैः कलारूपगुणान्विताः¹⁶ ॥५॥

अनेनैव विधानेन दशद्रोणप्रदायकः ।

आब्रह्माण्डभवं कालं मोदते स पुरोत्तमे ॥६॥

उक्तसमयानामन्यतमे कृष्णाजिनं तिलद्रोणाच्छादितमुक्त्रोपकरणसहितं कृत्वा यथाशक्ति सुवर्णरूप्यताम्राणामन्यतमे पात्रे अग्निं यथाविध्युपसमाधाय ॐ प्रजापतये स्वाहेत्याहुतिं दत्त्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा ब्राह्मणायाचिताय ¹⁷सूक्ष्मवस्त्रयुगाच्छादिताय करे तिलोदक-सहितमग्ने¹⁸ काञ्चनमन्यद्दत्त्वा¹⁹ कृष्णाजिनमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।

1 A 'वेद्य'	11 A omits ब्राह्मणं
2 A एषः	12 A नत्वा तमेव for the bracketed portion
3 A 'द्विजं	13 A विधिनाग्निं वा for the bracketed portion
4 A पञ्चाशं चैवर्थादसुमिति for the bracketed portion	14 A सम for पद
5 A 'तर्द्धं स्वां चैवर्थाकायं' for the bracketed portion	15 A चैवर्थायः पुरा for the bracketed portion
6 I. O. देव	16 A 'गुणान्वितैः
7 I. O. 'मिति	17 A एषः
8 A 'सोदकं वासवकं वा' for the bracketed portion	18 A 'omits एष
9 A नत्वा	19 A काञ्चनमाद्यं दत्त्वा
10 I. O. 'नत्वा	

¹ [कालिकापुरायोक्ततिलद्रोणाच्छादित-कृष्णाजिनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेततिलद्रोणाच्छादितं वस्तयुगामिवेष्टितं मध्यस्थनष्टकाञ्चनं कृष्णा]-जिनं ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । ततस्तं ब्राह्मणं भाजयित्वा प्रणम्य विसर्जयेत् । अनेनैव विधानेन तिलद्रोणदशकाच्छादित-
²[कृष्णाजिनदानमपि । तत्र दानवाक्ये कालिकापुरायोक्ततिलद्रोणदशकाच्छादितकृष्णा-जिनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्दशद्रोणाच्छादितमिति] विशेषः । [अन्यत् सर्वं तु तुस्यम्]³ ।

स्कन्दपुराणे :—

कृष्णाजिनन्तु यो दद्याद्भूतिने ब्रह्मचारिणे ।

पृथिवीफलमाप्नोति योगश्चास्य प्रवर्त्तते ॥७॥

ससमुद्रगुहा तेन⁴ सशैलवनकानना ।

चतुरन्ता भवेद्दाता पृथिवी नात्र संशयः ॥८॥

व्रतस्थाय ब्रह्मचारिणेऽर्चिताय कृष्णाजिनमर्चितम् ॐ अयादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । स्कन्दपुराणोक्त-कृष्णाजिनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् कृष्णाजिनं ददानि । स्वस्यादि-स्वीकारान्तं पूर्ववत् । ⁵एतत् फलबाहुल्याद्बहुदक्षिणम् ।

⁶पुलस्त्यः :—

अथातः कृष्णाजिनदानविधिं वक्ष्यामः । कार्त्तिक्यां पौर्णमास्यां वैशाख्यां वा चन्द्र-सूर्यग्रहे⁷ विषुव अयनयोर्वा कृष्णशुक्लाजिनं सखुरं सशुक्लमत्रयं मनोहरं⁸ हिरण्यशुक्लं⁹ रूप्यखुरं मुक्तालङ्कूलभूषितं¹⁰ बहिलोमं प्राग्ग्रीवं स्यात् । गोमयोपलिप्तायां भुवि कुतपं¹¹ विस्तीर्य¹² तस्मिन्नाविकं वस्त्रं प्रसारयेत् । तस्मिन्नजिनं हिरण्यनाभं कृत्वा ¹³तिलैराच्छाद्य तद्रूपं कृत्वा वस्तयुगेन तिलान् प्रच्छादयेत् । चतसृषु दिक्षु चत्वारि पात्राणि ताम्ररौप्यसौवर्णानि शक्तिः¹⁴ पूर्वस्यां दिशि [क्षीरपूर्णं] दक्षिणस्यां दिशि¹⁵ दधिपूर्णं पश्चिमायां¹⁶ दिशि¹⁷

1 A omits the bracketed portion and reads भोजयेत्तत्र.....

ब्रह्मणे of p. 528 again here with the word ब्राह्मणान् prefixed to it.

2 I. O. omits the bracketed portion

3 I. O. omits the bracketed portion

4 I. O. omits तेन

5 A तत्फलवाङ्मयाद्बहुदक्षिणां

6 A omits उच्यतेः

7 A चन्द्रसूर्ययो ग्रहण

8 I. O. नहरं

9 A omits this

10 'A भूमिदन्तं मांस' for भूषितं

11 'A कणं

12 A प्रक्षीर्यं

13 A तिलैराच्छाद्यः

14 I. O. यथाशक्तिः

15 A omits the bracketed portion

16 I. O. पश्चिण्यां

17 A omits it

घृतपूर्णम् उत्तरस्यां दिशि क्षौद्रपूर्णं निदध्यात्¹ । [पश्चिमभागेषु समिद्धमग्निं कृत्वा परि-
समूह्यं पथ्युक्ष्यं परोस्तीर्यं भागाग्रैर्दधैर्भ्रंहाच्याहतिभिस्तिलान् घृताक्लान् जुहुयात्]² । तत
आहिताग्नेः³ ब्राह्मणाय 'सर्वाङ्गसम्पूर्णांयं संयुगाय विदुषे वस्त्रयुगप्रच्छन्नायालङ्कृताय दद्यात्
[सर्वगुणविशिष्टं कृष्णाजिनं ददानीति । नाभिं स्पृशन् कृष्णाजिनं प्रतिगृह्णीयात् प्रति-
वाचयिता]⁵ ।

[अत्र यमगीतागाथा भवति]⁶ ।

⁷[गोभूहिरण्यसंयुक्तं मार्गमेकं] ददाति यः ।

सर्वदुष्कृतकर्मापि सायुज्यं⁸ ब्रह्मणो व्रजेत्⁹ ॥६॥

उक्तसमयानामिच्छयान्यतमे यजमानः शुचिर्यथोक्तं कृष्णाजिनं भूमिश्च यथेच्छोत्पत्ति-
योग्यामुपकल्प्य कृष्णाजिनपश्चिमदेशे उरुविधिना अग्निमुपसमाधाय ॐ भूर्भुवः स्वाहेति
घृताक्लान्स्तिलान्¹⁰ यथेष्टसंख्यान् हुत्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा ब्राह्मणमुक्तरूपं
वस्त्रयुगाच्छादितमलङ्कृतं पुच्छदेशे कृष्णाजि-[नमाधार]¹¹-कम्बल उपवेशयार्चिताय तस्मै
कृष्णाजिनमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । पुलस्त्योक्तकृष्णाजिनदानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेतत् कम्बलोपरि प्रसारितं हिरण्यशृङ्गं रूप्यखुरं मुक्कालाङ्गूलभूषितं हिरण्यनाभं
तिलप्रच्छादितं वस्त्रप्रच्छादितं¹² क्षीरदधिघृतक्षौद्रपूर्णासुकपात्रचतुष्टययुतं¹³ गृष्टिचतुष्टयसहित-
मुप¹⁴-[कल्पित-समुत्पत्तियोग्यभूमिकं]¹⁵ सर्वगुणविशिष्टं कृष्णाजिनं¹⁶ ददानि । स्वस्त्यादि-
स्वीकारान्तं पूर्ववत् । नाभिस्पर्शः स्वीकारः । कुतपं¹⁷ विस्तीर्यति कुतपः कुशः¹⁸ । तद्गुपं
कृत्वेति [यथा कृष्णाजिनसन्निवेश]¹⁹-स्तथा तिलैराच्छादनं कृत्वेत्यर्थः । चतस्रषु दिक्षु

1 A दद्यात्

2 I, O. omits the bracketed portion

3 A ततस्त्वाहिताग्ने

4 A पर्वाङ्गसंपूर्णायाय and omits संयुगाय

5 A omits the bracketed portion

6 A अत्र यमगीता गाथा भवन्ति for the bracketed portion

7 A अतोहिरण्यसंयुक्तानामर्गमेकं for the bracketed portion

8 I. O. सायोष्यं

9 I. O. वदेत्

10 I. O. कृताक्लान्

11 A नावाप for the bracketed portion

12 A omits this word

13 A छष्टिः

14 A युग for मुप

15 I. O. कल्पिते यदुत्पत्तियोग्यभूमिकं for the bracketed portion

16 A कृष्णाजिनं

17 I. O. प्रक्षार्यति, A प्रक्षीर्यति

18 A कुश

19 A यथा कृष्णाजिनं तस्य सन्निवेश for the bracketed portion

चत्वारि पात्राणि ताम्ररौप्यसुवर्णानीत्यत द्रव्यत्रयेण चतसृणां दिशां चतुर्णां क्षीरादीनां यथा-
संख्यसम्बन्धासम्भवात् ताम्ररूप्यसुवर्णानामन्यतमद्रव्यपात्रचतुष्टयस्य ग्रहणम् । अतएव
शकित इति मुनिराह । गृष्टीर्निदध्यादिति गृष्टिरेकवारप्रसूता गौः । अत्र यमगाथायाः
पुलस्त्येनैकवाक्यतयोक्तत्वाद्भूमिसहितस्य दानम्^१ ।

विष्णुधर्मोत्तरे :—

वैशाखी पौर्णमासी च ग्रहणे शशिसूर्ययोः ।
पौर्णमासी तथा माघी तस्य दाने महाफला^२ ॥१॥
गोमयेनोपलिप्ते तु शुचौ दशे नराधिप ।
आदावेव समास्तोर्य शोभनं वस्त्रमाविकम् ॥२॥
ततः सशृङ्गं सखुरमास्तरेत् कृष्णमार्गणम् ।
कर्तव्यं रुक्मशृङ्गं तद्रूप्यपादं तथैव च ॥३॥
लाङ्गूलं मुक्तिसंयुक्तं तिलच्छन्नं तथैव च ।
तिलैः^४ सुशिखरं कृत्वा वाससाच्छादयेद्बुधः ॥४॥

^५सुशिखरं कृत्वेत्याच्छादकतिल-^७राश्यप्रभागं शोभनं कृत्वेत्यर्थः ।

^८सुवर्णनाभं तत्कुर्यादलङ्कुर्याद्विशेषतः ।

^९रत्नैर्गन्धैर्यथाशक्त्या^{१०} तस्य दिक्षु च विन्यसेत् ॥५॥

^{११}रत्नैः परिभाषोक्त-^{१२}रत्नमध्ये यैः कैश्चित्त्रिभिः^{१३} । गन्धैः प्रसिद्धचन्दनादिभिः । अल-
ङ्कुर्यादिति सम्बन्धः ।

कांस्यपात्राणि चत्वारि तेषां दद्याद्यथाक्रमम् ।

^{१४}घृतक्षीरं दधिक्षौद्रमेवं दत्त्वा यथाविधि ॥६॥

यथाक्रममिति पूर्वादिकमेण ।

1 I. O. यथाशकित

2 A omits दानम्

3 I. O. महाफलं

4 A तिलकाङ्गं

5 A' स्वशिखरं, I. O. स्वशिखरं

6 I. O. स्वशिखरं

7 I. O. ०राशयप्रभागं, A' कृत्वैकान-
कराशयप्रभागं

8 A reads the entire line as
सुवर्णनाभः ततः कुर्याद्विशेषतः

9 A वर्णैः^०

10 I. O. ०यथा तस्य

11 A वर्णैः

12 A ०वर्णमध्ये

13 A' कश्चित्त्रिभिः

14 I. O. घृतं क्षौद्रं

तत्प्रतिप्राह्येद्विद्वानाहिताग्निं द्विजोलमम्^१ ।

^२श्वे तक्स्तयुगच्छन्नं स्वशक्त्या ^३वाप्यलङ्कृतम् ॥७॥

प्रतिग्रहस्तलथोक्तः पुच्छदेशै महीपते ।

अनेन विधिना दत्त्वा यथावत् कृष्णमार्गंशम् ॥८॥

समप्रभूमिदानस्य फलमाप्त्यसंशयम् ।

सर्वांश्च लोकांश्चरति कामयानस्य जीवितम् ॥९॥

कामयानस्य ^४जीवितमिच्छतो ^५भोगार्थिन इत्यर्थः ।

^६एतत्तु सर्वमाहवातं ^७मार्गंमाप्त्यसंशयम् ।

^८कृष्णेप्सितं कृष्णमृगस्य चर्म दत्त्वा द्विजेन्द्राय समाहितात्मा^९ ।

यथोक्तमेतन्मरणं न शोचेत् प्राप्त्यभीष्टान् मनसः स लोकान् ॥१०॥

[उक्तसमयानामन्यतमे स्वे च्छया]^{१०} भगवद्वासुदेवाप्रतो गोमयोपलितापनीतकेशकोटादिभूमौ शोभनं कम्बलमास्तोर्यं तन्नोपरि ^{११}कृष्णमृगाजिन-[मुक्तरूप]^{१२}-मुक्तोपकरणमर्चितं ब्राह्मणायामिहोत्रिये ज्ञाताय ^{१३}वस्त्रयुगाच्छादिताय यथाशक्त्यलङ्कृतायार्चिताय ^{१४}कृष्णाजिनपुच्छ-स्थाय^{१५} ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-कृष्णाजिनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदाविक्रवन्नोपरिप्रसारितं रुक्मशृङ्गं रूप्यपादं^{१६} मुक्तायुक्तलाङ्गूलं^{१७} तिलराशिसंच्छन्नं^{१८} वस्त्राच्छादितं सुवर्णनाभं ^{१९}रत्नगन्धालङ्कृतं घृतक्षीरदधिमधुपूर्णं^{२०} ताम्रकांस्यपात्र-चतुष्टययुतं कृष्णाजिनं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते श्रीदानसागरे

कृष्णाजिनदानावर्तः ।

1 A reads the following additional line after this, viz.

जीवितं कामयानस्य जीवितासिद्धि-
योगम्

2 A ज्ञातं वस्त्रयुगाच्छन्नं

3 I. O. वाप्यलङ्कृतं

4 A विवक्षितो

5 A भोगार्थिन, I. O. भोगा

6 A एतत्ते

7 I. O. सर्वमाहवात

8 I. O. कृष्णेप्सितं

9 A समाहित्ये

10 A उक्तसमयानामन्यतमे for the bracketed portion

11 A omits कृष्ण

12 A omits the bracketed portion

13 A वस्त्राच्छादिताय

14 A कृष्णाजिन

15 I. O. ०सुपस्थाय

16 A रूप्यदानं

17 A मुक्तायुक्तं

18 A तिलराशिच्छन्नं

19 A वस्तुगन्धालङ्कृतं

20 A omits ताम्र

अथ प्रजापतिदैवतच्छत्रदानावर्तः । (५३)

तत्र छत्रदानप्रशंसा ।

महाभारते (अनु—६६।१४-१७) :—

सूर्य उवाच ।

महर्षे शिरसन्नाणं^१ छत्रमातपवारणम् ।

प्रतिगृह्णीष्व पद्मधात्र त्वाणार्थं धर्मपादुके ॥१॥

अद्यप्रभृति चैवैतल्लोके^२ संप्रचरिष्यति ।

पुण्यदानेषु सर्वेषु^३ परमं कृत्यमेव च ॥२॥

भीष्म उवाच ।

छत्रोपानहमेतत्त^४ सूर्येणैव प्रवर्तितम् ।

पुण्यमेतदभिख्यातं^५ त्रिषु लोकेषु भारत ॥३॥

^६तस्मात् प्रयच्छ विप्रेषु छत्रोपानहमेव च ।

^७धर्मस्ते सुमहद्भावी ^८न मेऽत्रास्ति विचारणा ॥४॥

अथ दानम् ।

याज्ञवल्क्यः (१।२११) :—

^९गृह्णान्याभयोपानच्छत्रमाल्यानुलेपनम् ।

यानं वृत्तं प्रियं शय्यां दत्त्वात्यन्तं सुखी भवेत् ॥५॥

अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायाऽर्चितं छत्रं दद्यात् । ॐ अयामुक्सगोत्रायामुक्वेदा-
मुकशाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यमत्यन्तं^{१०} सुखप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रं ददानि । प्रति-
प्रहोता स्वस्त्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा छत्रमिदं प्रजापतिदैवतमित्युक्त्वा यथाशास्त्रं कामस्तुतिं

1 A छत्रं मन्त्राणि वारणं

2 I. O. ससुचरिष्यति, A' प्र-
प्रचरिष्यति

3 A परमास्तुत्यमेव च

4 A' •मेतत्ते

5 A •तिख्यातं

6 A reads the entire line as
तस्माद्ध्ये च विप्रस्य छत्रोपानहसुत्तमं

7 A धर्मस्तेषु महद्भावी

8 A' नामत्रास्ति

9 A गृह्णान्याभयोपानम्

10 A omits अत्यन्तं

पठेत् । ¹तत ॐ अथ कृतैतदानप्रतिष्ठार्थं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा छत्रं² गृह्णीयात् ।

महाभारते³ :—

न तं त्यजन्ति पशवः संग्रामे च ⁴जयत्यपि ।

पुत्रान् प्रियञ्च लभते ⁵यश्छत्रं संग्रयच्छति ।

न च क्षुद्रघातिं लभते यज्ञभागमथारनुते ॥६॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं छत्रम् [ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा]⁶ दद्यात् । महाभारतो-
क्तानेककालस्थायि⁷—पशुशालित्व-⁸जयत्व--⁹जनकत्वोपलक्षितच्छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रं
ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । [अत्र च फलभूयस्त्वेनोत्कृष्टच्छत्रदानम् ।]¹⁰

¹¹तथा (अनु—६६।१८-१९) :—

छत्रं हि भरतश्रेष्ठ यः प्रदद्याद्दिजातये ।

शुभ्रं शतशलाकं वै स प्रेत्य सुखमश्नुते ॥७॥

¹²शतशलाकं [शतशलाकानिर्मितं वातिच्छत्रमिति]¹³ प्रसिद्धम् ।

स शक्रलोके वसति पूज्यमानो द्विजातिभिः ।

अप्सरोभिश्च सततं देवैश्च भरतर्षभ ॥८॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं ¹⁴शतशलाकम् [शुक्रं छत्रम्]¹⁵ ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । महाभारतोक्त-शतशलाक-च्छत्रदान-¹⁶फलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रशलाक¹⁷-च्छत्रं
ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

1 A omits तत

2 I. O. छत्रदाने

3 I. O. महाभारते twice

4 A यजत्यपि

5 A यश्चत्रं, I. O. यश्चत्रं

6 A दद्यात् । ॐ अथामुकसगोत्राया-
मुकवेदामुकवाखाध्यायिने अमुकदेव-
प्रभेद्यो तुभ्यं यमुक्त्वा for the brac-
keted portion

7 I. O. •स्वापि•

8 I. O. omits जयत्व

9 A omits जनकत्व

10 I. O. omits the bracketed
portion

11 A यथा

12 A omits it

13 I. O. शतशलाकानिर्मितं इति for
the bracketed portion

14 A शलाकं

15 I. O. omits the bracketed
portion

16 A omits फल

17 I. O. omits शतशलाक, A
reads तशलाक

¹ तथा (अनु—१३०।३३ख) :—

² छत्रदाने सुखच्छायां लभते परलोकगः ॥६॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं छत्रम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । परलोकसुख-
च्छायाप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा :—

निदाघकाले वर्षे वा ³ यश्छत्रं संप्रयच्छति ।

नास्य ⁴ कश्चिन्मनोदाहः कदाचिदपि जायते ।

कृच्छ्रात् स विषमाच्चैव ⁵ क्षिप्रं मोक्षमवाप्नुयात् ॥१०॥

श्रीधमे वर्षासु वाऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमुत्कृष्टं दृढं छत्रम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । महाभारतोक-⁶ वर्षानिदाघकालविहित-च्छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रं ददानि ।
स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

वराहपुराणे (२०६।१४ख-१५क) चित्रगुप्तवाक्ये :—

[उपानही⁷ महच्छत्रं]⁸ जलभाजनमेव⁹ च ।

असकृद् येन दत्तानि ¹⁰ तस्मै पूजां प्रयच्छथ ॥११॥

असकृदित्यावृत्त्या दानव्यापनार्थम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं बृहच्छत्रम् ॐ अद्यादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वराहपुराणोक्त-च्छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रं ददानि ।
स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

- 1 A omits it
- 2 A छत्रदानात्
- 3 I. O. यच्छत्रं, A: यश्चत्रं
- 4 A कान्तं मनोदाहः
- 5 A क्षीप्रं
- 6 A सर्वं for वर्षां
- 7 Varāha P. च छत्रं च

- A उपानहसहं छत्रं for the
bracketed portion
- Corrected from Varāha P.
- I. O. and A जलं भाजनमेव
- 10 Corrected from Varāha P.
I. O. and A तस्मिन्

आग्नेयपुराणे :—

घर्मवर्षा-¹तपत्राणं छत्रं दद्याद्भिजातये ।

सर्वव्याधिविनिर्मुक्तः श्रियं ²पुत्रांश्च विन्दति ॥१२॥

घर्मवर्षातपत्राणमिति प्रीष्म-वर्षा-[शरत्सु तडु]³-पद्मवस्य⁴ ⁵वारकमित्यर्थः ।

विमानेन च दिव्येन किङ्किणीजालमालिना ।

महेन्द्रभवनं याति सेव्यमानोऽप्सरोगणैः ॥१३॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं⁶ वर्षातपवारणक्षमं⁷ छत्रम् ⁸ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आग्नेयपुराणोक्त-च्छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रं ददानि । स्वस्त्यादि-स्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

⁹ब्रह्मपुराणे :—

¹⁰उपानद्युगलं छत्रं शय्यासनमथापि वा¹¹ ।

ये प्रयच्छन्ति वज्राणि तथैवाभरणानि च ॥१४॥

ते यान्त्यस्रवै रथैश्चैव कुञ्जरैश्चाभ्यलङ्कृताः ।

धर्मराजपुरं दिव्यं¹² छत्रैः सौवर्णराजतैः ॥१५॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं छत्रम्¹³ ⁸ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ¹⁴ब्रह्म-पुराणोक्त-च्छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रं ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

नन्दपुराणे :—

आतपवन्तु यो दद्याद्ब्राह्मणाय तपस्विने ।

स कल्पवृक्षच्छायासु¹⁵ विभ्रान्तो गच्छते सुखम् ।

¹⁶[दूर्वावनैः ससलिलैर्दिव्यैः] पुष्पमनोरमैः ॥१६॥

- 1 A •तपत्राणं
- 2 A पूर्वश्च
- 3 A तपोभवो for the bracketed portion
- 4 I. O. •द्रव्यस्य
- 5 A वाकमित्यर्थः
- 6 A omits अर्चितं
- 7 I. O. omits क्षमं
- 8 A omits ⁸

- 9 I. O. ब्राह्मपुराणे
- 10 A उपानद्युगलं
- 11 A च
- 12 A omits it
- 13 A omits it
- 14 I. O. ब्राह्मपुराणोक्त
- 15 A •च्छायायां
- 16 A: दूर्वादानः ससलिलो दिव्यै for the bracketed portion

तपस्विने ^१व्रतोपवासशीलाय अर्चिताय ब्राह्मणाय ^२ अर्चितं छलम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्त-
मुक्त्वा दद्यात् । नन्दपुराणोक्त-तपस्विब्राह्मण-सम्प्रदानकातपलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदातपलं
ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा :—

वस्त्रं यन्वार्थिने दद्याच्छ्रुत्वापि यदृच्छया ।

स भवेद्धनवान् श्रोमान् बृहस्पतिपुरे वसेत् ॥१७॥

^३यदृच्छया ^४स्वच्छन्दतया व्रतशीलादिविशेषमनपेक्ष्यार्थिने ब्राह्मणायेत्यर्थः । अर्चिताय
ब्राह्मणाय छलार्थिने ^५अर्चितं छलम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । नन्दपुराणोक्त-
यदृच्छाच्छ्रुत्वादानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छ्रुत्वा ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

आदित्यपुराणे :—

छलं ये तु प्रयच्छन्ति [विप्राय गुरवे गृहम्] ^६ ।

न तेषां पतते धोरम् अग्निवर्षं सुदारुणम् ॥१८॥

अर्चिताय ब्राह्मणाय गुरवे वा छलमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
आदित्यपुराणोक्त-च्छ्रुत्वादानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छ्रुत्वा ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

शाम्बपुराणे :—

छलं द्विजाय यो दद्यात् स प्रेत्य सुखमेधते ^७ ॥१९॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं छलम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । शाम्बपुराणोक्त-
^८छलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छ्रुत्वा ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१।५-६क) :—

छलं शतशलाकन्तु दत्त्वातपवारणम् ।

सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोके महीयते ।

याम्यं मागं ^९ ततां ^{१०} याति सुखेन द्विजसत्तमाः ॥२०॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितम् [आतपवारणोचितवस्त्रमय] ^{१०}-शतशलाकच्छ्रुत्वा ॐ अद्यादि

- 1 I. O. कृतीपवासशीलाय, A' व्रतो-
वासशीलाय
- 2 I. O. तपःशालिने after ब्राह्मणाय
- 3 I. O. यदृच्छय
- 4 A च्छन्दतया
- 5 A' छलार्थिने ब्राह्मणाय

- 6 I. O. गुरुवपि सुरेष्, च for the
bracketed portion
- 7 A सुखमेधते
- 8 A उत्कृष्ट before क्व
- 9 V. D. तथा
- 10 A आतपीनिवारणोचित' for the
b. p.

तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुभर्मोत्तरोक्त-शतशलाक-^१च्छलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छलं
ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१।४):—

वितानकप्रदानेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ।

छलदश्च तथा विप्रा नाल कार्या विचारणा ॥२१॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं छत्रम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सर्वपाप-
प्रक्षोबकत्वं^२-प्राप्तिकामोऽहमेतच्छलं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वज्रालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे छलदानावर्तः ।

अथोत्तानाङ्गिरोदैवतोपानदानावर्तः । (५४)

याज्ञवल्क्यः (१।२११) :—

^१गृहधान्याभयो-^२पानच्छ्रित्तमाल्यानुलेपनम् ।

यानं वृत्तं प्रियं शय्यां दत्त्वात्यन्तं सुखी भवेत् ॥१॥

अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितउपानहौ दद्यात् । ॐ ^३अद्यामुकसगोत्रायामुक-
वेदा^४ मुकशाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यमत्यन्त^५-सुखप्राप्तिकामोऽहमेते उपानहौ ददानि ।
प्रतिग्रहीता^६ स्वस्त्युक्त्वा सावित्रो पठित्वा उपानहावेते उत्तानाङ्गिरोदैवते इत्युक्त्वा यथाशाखं
कामस्तुतिं पठेत् । ॐ अद्य कृतैतदानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं^७ काञ्चनं ददानि ।
प्रतिग्रहीता स्वस्त्युक्त्वा उपानहावारोहेत^८ ।

बिष्णुः :—

उपानत्प्रदानेनाश्वतरीयुत^९-रथम् ॥२॥

प्राप्नोतीति शेषः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितउपानहौ^{१०} ॐ अद्यादि तुभ्यमन्त-
मुक्त्वा दद्यात् । अश्वतरीयुतरथप्राप्तिकामोऽहमेतउपानहौ ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं
पूर्ववत् ।

बृहस्पतिः :—

असिपत्नवनं मागं क्षुरधारा^{११}-समन्वितम् ।

तीक्ष्णातपञ्च तरति छत्रोपानत्प्रदो नरः ॥३॥

छत्रोपानत्प्रद इत्यत्र द्वन्द्वनिर्देशो यद्यप्युभयोः क्रियासम्बन्धमात्रेणैवोपपद्यते, तथापि
चण्डातपजन्यक्लेशस्य ^{१२}छत्रोपानद्युगाभ्यामेव वारयितुं शक्यत्वात् सहितयोरेव दानम् ।
अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं छत्रमुपानद्युगञ्च ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । बृहस्पत्युक्त्वा-

1 A गृहधान्याभयो

2 I. O. ०पन०

3 A अद्यादि असुक्०

4 A दाय for वेदा.

5 A अन्तमुक्त्वा दद्यात् for अत्यन्त

6 A इति गृहोता

7 A दक्षिणामि

8 A उपानहावारोहयेत

9 A omits युत

10 I. O. ०उपानहे, A ०र्चितायवो
पानहौ

11 A ०षार०

12 A छत्रोपानहौ युगच्छदानेन

छत्रोपानहानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रोपानहौ ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा छत्रोपानहावेते प्रजापत्युत्तानाङ्गिरोदैवते इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । छत्रस्य दण्डग्रहणमुपानहारोपणश्च स्वीकारः^१ ।

महाभारते (अनु—६६।२०-२१) :—

दद्यमानाय विप्राय यः प्रयच्छत्युपानहौ ।

ज्ञातकाय महाबाहो संश्रिताय द्विजातये ॥२॥

ज्ञातकाय युक्कुलान्निवृत्ताय । संश्रितायोपस्थिताय ।

सोऽपि लोकानवाप्नोति दैवतैरपि पूजितान् ।

गोलोके च मुदा युक्तो वसति प्रेत्य मानद ॥५॥

अर्चिताय यथोक्तरूपाय ब्राह्मणायार्चितमुपानद्युगम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-दद्यमान-सम्प्रदानकोपानहान-फलप्राप्तिकामोऽहमेते उपानहौ ददानि । स्वस्त्यादि-स्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (Cf. अनु—६६।३ख) :—

यानं^२रथोपानह-सम्प्रदानात् ॥६॥

प्राप्नोतीति शेषः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमुपानद्युगम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । यानप्राप्तिकामोऽहमेते उपानहौ ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

नरसिंहपुराणे :—

छत्रोपानहाता(?) च स्वर्गं यात्युपशोभनम् ॥७॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं छत्रमुपानद्युगम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । उपशोभनाख्यस्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रोपानहौ ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा छत्रोपानहावेते प्रजापत्युत्तानाङ्गिरोदैवते इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । दक्षिणा पूर्ववत् । छत्रस्य दण्डग्रहणमुपानहारोहणश्च स्वीकारः^३ ।

वराहपुराणे (२०६।१४ख-१५क) चित्रगुप्तवाक्ये :—

उपानहौ महच्छत्रं^४ जलभाजनमेव^५ च ।

असकृद् येन दत्तानि तस्मै^६ पूजां प्रयच्छथ ॥८॥

1 Supplied to complete the sense. I. O. and A omit it.

2 I. O. रथोपानह

3 Supplied. I. O. and A omit it.

4 Varāha P. च छत्रं च

5 Corrected from Varāha P. I. O. and A जलं भोजनमेव

6 Corrected from Varāha P. I. O. and A तस्मिन्

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमुपानद्युगलम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वराह-
पुराणोक्तोपानहानफलप्राप्तिकामोऽहमेते उपानहौ ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।
असकृदिति पदश्रवणा-^१देतहानमावृत्त्या देयम् ।

^२ब्रह्मपुराणे :—

उपानद्युगलं छत्रं शय्यासनमथापि वा ।

ये प्रयच्छन्ति वस्त्राणि तथैवाभरणानि च ॥६॥

ते यान्त्यश्वै रथैश्चैव कुञ्जरैश्चाभ्यलङ्कृताः ।

धर्मराजपुरं दिव्यं छत्रैः सौवर्णराजतैः ॥१०॥

^३ब्रह्मपुराणे एव दारुमयपादुकादानस्य भेदेनोपादानादत्र चमोपानहानमपेक्षितम् ।
अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमुपानद्युगलम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^४ब्रह्मपुराणोक्त-
चमोपानव्युगलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्चमोपानद्युगलं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं
पूर्ववत् ।

तथा :—

काष्ठपादुका^५-यानानि पीठका^६-न्यासनानि च ।

यैर्दत्तानि द्विजातिभ्यस्तेऽध्वानं यान्ति वे सुखम् ॥११॥

सुवर्णमणिपीठेषु पादौ कृत्वोत्तमेषु च ॥

ते प्रयान्ति विमानैस्तु अप्सरोगणमरिडतैः ॥१२॥

द्विजातिभ्य इति बहुवचनं दातृबहुत्वापेक्षम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं काष्ठघटित-
पादुकायुगम्^७ ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^८ब्रह्मपुराणोक्त-काष्ठमयपादुकादानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतत् काष्ठपादुकायुगं^९ ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

आग्नेयपुराणे :—

दह्यमानाय विप्राय यः प्रयच्छत्युपानहौ ।

न तस्य ^{१०}मनसो दाहः कदाचिदपि जायते ॥१३॥

1 I. O. ०भित०

2 I. O. ब्राह्मपुराणे

3 I. O. ब्राह्मपुराणे

4 I. O. ब्राह्मपुराणोक्त०

5 I. O. पादुका

6 I. O. पीठक

7 A काष्ठघटिकापादुकायुगम्

8 I. O. ब्राह्मपुराणोक्त०

9 I. O. काष्ठमयपादुकायुगं

10 A मानसी

^१रथश्चाश्वतरीयुक्तं तस्य हेममयं शुभम् ।

उपतिष्ठति ^२विप्रर्षे सर्वरत्नविभूषितम् ॥१४॥

दृश्यमानाय ^३सन्तप्तभूमिभ्रमणजातचरणदाहाय । अर्चिताय ब्राह्मणाय उक्तरूपाया-
^४र्चितमुपानदयुगम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आग्नेयपुराणोक्तोपानदानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेते उपानहौ ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

[नन्दिपुराणे :—

उपानहौ च यो दद्याद्ब्राह्मणाय प्रवासिने^५ ।

सगजैस्तु रथैर्याति याम्ये पथि महासुखम् ॥१५॥

अर्चिताय ब्राह्मणाय प्रवासिनेऽर्चिते उपानहौ ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । नन्दि-
पुराणोक्तोपानदानफलप्राप्तिकामोऽहमेते उपानहो ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।]^६

आदित्यपुराणे:—

अश्वं वा यदि वा युग्मं^७ शोभने वाथ पादुके ।

ददते याचमानेभ्यो ब्राह्मणेभ्यः सुसंयुताः ॥१६॥

ब्राह्मणेभ्य इति बहुवचनं दानुबहुत्वापेक्षम् ।

तेषां दिव्यानि यानानि ^८रथा ध्वजपताकिनः ।

दुष्टः पन्था न चैवेह भविष्यति कथञ्चन ॥१७॥

अर्चितायार्थिने^९ ^{१०}ब्राह्मणायार्चितमुपानदयुगम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
आदित्यपुराणोक्तपादुकादानफलप्राप्तिकामोऽहमेते पादुके^{११} ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं
पूर्ववत् ।

शाम्बरपुराणे :—

उपानहौ च यो दद्याच्छूद्रो^{१२} ^{१३}स्नेहसमन्विते ।

गोलोके स मुदा युक्तो वसति प्रेत्य मानवः^{१४} ॥१८॥

1 A यानघाश्वतरैशुक्तं

2 I. O. विप्रश्च

3 I. O. सतप्तः, A विप्राय भूमिममण-
जातचरणजातदाहाय

4 A अर्चितायमुपानदयुगम्

5 I. O. तपस्विने

6 A omits the bracketed por-
tion

7 A योग्यं

8 A रथध्वजः

9 A अर्चिताय तपस्विने

10 A ब्राह्मणायार्चितं।यमुपानदयुगम्

11 A पादुका

12 A द्यात शूद्रश्च

13 A स्नेहसमन्विते

14 I. O. मानवैः

अर्चिताय ब्राह्मणायाचितं तैलाभिषिक्तं^१ शृत्णमुपानदयुगलम्^२ ॐ अद्यादि तुभ्य-
मन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^३शाम्बपुराणोक्तोपानहानफलप्राप्तिकामोऽहमेते^४ उपानहौ ददानि ।
खस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।११।६ख—७) :—

उपानहौ तथा दत्त्वा शृङ्गणे स्नेहसमन्विते^५ ।

रथमश्वतरीयुक्तं त्रिदिवे प्रतिपद्यते ।

सर्वपापविनिर्मुक्तो याम्यं^६ मार्गं सुखं व्रजेत् ॥१६॥

अर्चिताय ब्राह्मणायाचितं सुकुमारं घृतनवनीताद्यनुलिप्तं^७ चर्मपादुकायुगलम् ॐ अद्यादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-सन्नो होपानहानं^८-फलप्राप्तिकामोऽहमेते उपानहौ
ददानि । खस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वज्रालसेनदेवविरचिते

[श्रीदानसागरे उपानहानावर्तः]^९ ।

- 1 A तैलाभिषिक्तं
- 2 A: •युगं
- 3 I. O. नन्वि०
- 4 A •भेतत्
- 5 A •समन्वितः

- 6 I. O. and V. D. बान्धुमार्गं
- 7 A धर्म०
- 8 I. O. omits हान
- 9 A श्रीदानं देव' for the bracke-
ted portion

[अथ नानादैवतयानदानावर्तः । (५५)]

आग्नेयपुराणे :—

पुष्ये वा जन्मनक्षत्रे अयने विषुवेषु च ।
 ग्रहणे च व्यतीपाते संक्रान्तौ च दिनक्षये ॥१॥
 यानमश्वमनडाहं हेमं रूप्यं मणींस्तिलान् ।
 ये प्रयच्छन्त्य पापेषु निरताः सर्वदा मुने ।
 न तेषां भैरवः पन्था दस्वैषां दानमित्युत ॥२॥

पापेषु निरताः सर्वदेति वचनादतिप्रचुरपापक्षयार्थमिदं देयम् । उक्तदिनानामन्यतमे-
 ऽचिंताय ब्राह्मणाय प्रसिद्धानामन्यतममर्चितं यानं दद्यात् । ॐ अथामुकसगोत्रायामुक-
 वेदामुकशाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यमाग्नेयपुराणोक्त-यान-दानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्यानं
 ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा यानमिदं विष्णुदैवतमित्युक्त्वा यथाशास्त्रं
 कामस्तुतिं पठेत् । तत ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काश्चनं ददानि ।
 प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा यानमारोहेत् ।

आदित्यपुराणे :—

तीर्थे तडागकूपादिनौकासेतुप्रदाश्च ये ।]
 स्कन्धेन तारयेद् यस्तु तृषार्तानां^२ जलप्रदः ॥३॥
 षष्टिक्रोटिसहस्राणि^३ अर्चुं दानाश्च वै त्रयम् ।
 क्रीडन्ति ते श्वेतपुरे एतदुक्तं^४ द्विजोत्तम ॥४॥

[अत्र सोपकरणां]^५ नौकामुपकल्प्य^६ नानासत्त्वेभ्यो जलदुर्गं^७ सन्तरणायोत्सृज्य
 दद्यात् । ॐ^८ आदित्यपुराणोक्त-नौकादानं^{१०} फलप्राप्तिकामोऽहं नानासत्त्वेभ्यो^{११} जलदुर्गं^{१२}-
 सन्तरणाय नौकां दास्ये ।

- 1 A omits the
tion
- 2 A तृषार्तानां ना
- 3 A अर्चुदानाश्च
- 4 A एतदुक्तं
- 5 A काष्ठायाश्चे-
ted portion

- 6 A ०कल्प
- 7 I. O. नानां for
- 8 A ०दुर्ग
- 9 I. O. अथादित्य०
- 10 I. O. नौकाद्वय
- 11 A नानासत्त्वे
- 12 A अर्चुदुर्ग

[तथा :—

अश्वं वा यदि वा युग्मं शोभने वाथ पादुके ।

[ददते याचमानेभ्यो]¹ ब्राह्मणेभ्यः सुसंयताः² ॥५॥

तेषां दिव्यानि यानानि रथा ध्वजपताकिनः ।

दुष्टः पन्था न चैवेह भविष्यति कदाचन ॥६॥

ब्राह्मणेभ्य इति बहुवचनं दातृबहुत्वापेक्षम् । [रथो गोयानम्]³ । 'अत्रोक्तरूपमर्चितं यानमर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आदित्यपुराणोक्त-युग्मदान-फलप्राप्तिकामोऽहमेतद्युग्मं ददानि । स्वस्त्यादिसौकारान्तं पूर्ववत् ।]⁵

नन्दपुराणे :—

[योऽश्वं गजं रथश्चापि]⁶ ब्राह्मणे प्रतिपादयेत् ।

स शकस्य वसेल्लोके⁷ यथा शको युगान् दश ।

प्राप्यान्ते⁸ [चाथ मानुष्यं]⁹ राजा भवति ऋद्धिमान्¹⁰ ॥७॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं रथम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । नन्दपुराणोक्त-रथदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं रथं ददानि । स्वस्तिसावित्रोपाठान्ते¹¹ रथोऽयं प्रजापति-दैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादिकं पूर्ववत् । इशाग्रहणं स्वीकारः ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३०६।३५-३६क) ।—

गोभिश्चतुभिः संयुक्तं रथं दत्त्वा द्विजातये ।

धान्यैर्वस्त्रैर्युतं शक्यया शकलोकं व्रजन्ति ते ।

मानुष्यमासाद्य तथा भवन्ति वसुधाधिपाः ॥८॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथाशक्ति धान्यवस्त्रसहितं वृषभचतुष्टययुक्तं रथम् ॐ

1 A ददाति च; प्रदानत्वा for the bracketed portion

2 A सुसंयतः

3 A रथगोयानं for the bracketed portion

4 A reads यद्वीक्तं and adds the following line just above it, स्वसं प्रत्येनृतभाषणचाखावावाना-परिच्छिन्नः

5 I. O. omits the bracketed portion

6 I. O. योऽश्वराजं रथश्चापि for the bracketed portion

7 A वसेल्लोके

8 I. O. प्राप्यान्ते

9 A मानुषं लोकं for the b. p.

10 A निश्चितं

11 A पाठानन्तरं

अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त्वा गोचतुष्टययुक्तं-रथदानफलप्राप्ति-[कामोऽ]^१-हमे-[तं धान्य]^२-वन्नसहितं गोचतुष्टययुक्तं रथं ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१२।१०ख-११क) :—

चतुर्भिः-^३स्तुरगैर्युक्तं सर्वोपकरणैर्युतम् ।

रथं द्विजातये दत्त्वा^४ राजसूयफलं लभेत ॥६॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं प्रसिद्धपताकाध्वजेशायुगरज्वादि^५-रथोपकरणसहितमश्वचतुष्टय-युक्तं रथम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । राजसूयफलप्राप्तिकामोऽहमेतं तुरगचतुष्टय-युक्तं सर्वोपकरणयुतं रथं ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१२।१४-१५) :—

चतुर्भिः कुञ्जरैर्युक्तं रथं दत्त्वा द्विजातये ।

समग्रभूमिदानस्य फलं प्राप्नोत्यसंशयम् ॥१०॥

भूमिः [सशोला सवना]^६ सतोया दत्ता हि लोके भवतीह तेन ।

इष्टांश्च लोकान् पुरुषः प्रयाति 'सम्पूज्यमानस्त्रिदशैर्महात्मा'^८ ॥११॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं कुञ्जरचतुष्टययुक्तं रथम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त्वा-रथदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं कुञ्जरचतुष्टययुक्तं रथं ददानि । स्वस्त्यादि-स्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।०६।३६ख-३७क) :—

शकटस्य प्रदानन्तु विना गोभिर्महाफलम् ।

विशेषेण 'महाभागास्तस्य गोभिर्युतस्य च ॥१२॥

गोभिर्युतस्येति बहुवचनाद्द्रुषचतुष्टययुक्तस्येत्यर्थः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं ^{१०}गो-रहितं शकटम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त्वा-स्वरूपशकटदानफल-प्राप्तिकामोऽहमेतं शकटं^{११} ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं शकटोऽयमुत्तानाङ्गिरोदैवत

1 A omits the bracketed por-
tion

2 A तत्त्वान् for the bracketed
portion

3 A omits च

4 A द्विजाय दत्त्वा च

5 A युगन्धरादि०

6 A सर्वैन्धवप्रवणा for the bracke-
ted portion

7 I. O. सम्पूज्यमान०

8 A. ०महाभाभिः

9 A महाभाग तस्य

10 I. O. गोविहितं, A गोरहित

11 A एतच्छकटं

इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । गोचतुष्टययुक्तशकटदाने तु विष्णुधर्मोत्त-
रोक्त-गोयुक्तशकटदान-¹फलप्राप्तिकामोऽहमेतं गोचतुष्टययुक्तं शकटमिति दानवाक्ये विशेषः ।

तथा (३।३०६।३७ख) :—

सशस्यं शकटं दत्त्वा नाकलोके महीयते ॥१३॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं धान्यादिशस्यसहितं शकटम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । सोत्कर्षनाकलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं² सशस्यं शकटं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं
पूर्ववत् ।

तथा (३।३१२।१) :—

नृवाह्यं पुरुषो यस्तु द्विजे सम्यक् प्रयच्छति ।

अश्वमेधफलं तस्य कथितं द्विजसत्तमाः ॥१४॥

द्विजसत्तमा इति सम्बोधनम् । नृवाह्यं दोलां सम्यगित्युपधानादिसहितामित्यर्थः ।
अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितामुक्त्वरूपां दोलाम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अश्वमेध-
फलप्राप्तिकामोऽहमेतत् [सोपधानं नृवाह्यं]³ ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत्⁴ ।

तथा (३।३३१२।२क) :—

शिविकायाः प्रदानेन वह्निष्टोमफलं तथा ॥१५॥

कथितमिति सम्बन्धः । शिविका चतुर्दोलकम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितां शिवि-
काम्⁵ ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । "वह्निष्टोमफलप्राप्तिकामोऽहमेतां शिविकां
ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्ब्रह्मालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे यानदानावतः ।

1 A omits फल

2 I, O. •सैतत्

3 A: नृवाह्यमुपधानादिसहितं for the
bracketed portion

4 A adds शकटदानमिति वत् after
this

5 A अर्चितमुक्त्वरूपां for अर्चितां
शिविकाम्

6 A अग्नि०

अथ प्रजापतिदैवतगजदानावर्तः । (५६)

नन्दिपुराणे :—

योऽश्वं गजं रथं वापि ¹ब्राह्मणे प्रतिपादयेत् ।

[स शक्रस्य वसेल्लोके]² यथा शक्रो³ युगान् दश ।

⁴प्राप्यान्ते चाथ मानुष्यं⁵ राजा भवति ऋद्विमान्⁶ ॥१॥

अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं गजं दद्यात् । ॐ अथासुकसगोतायामुकवेदामुक-
शाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं नन्दिपुराणोक्त-गजदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं गजं
ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा गजोऽयं प्रजापतिदैवत इत्युक्त्वा यथा-
शास्त्रं कामस्तुतिं पठेत् । तत ॐ अद्य⁷कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामेतत्
काश्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा गजमारोहेत्⁸ ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१२।१३) :—

सुवर्णकम्बु⁹ मातङ्गं दत्त्वा विप्राय वै द्विजाः ।

राजसूयाश्वमेधाभ्यां फलं विन्दत्यसंशयम् ॥२॥

[द्विजा इति सम्बोधनम् ।]¹⁰ स्वर्णमयकम्बुसहितं¹¹ गजमर्चितं¹²-मर्चिताय ¹³ब्राह्मणाय
ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । [विष्णुधर्मोत्तरोक्त-सुवर्णकम्बु-मातङ्गदानफलप्राप्तिकामोऽह-
मेतं सुवर्णकम्बुं मातङ्गं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१२।१२) :—

कुञ्जरस्य प्रदानेन मनुष्यः स्वर्गं विच्युतः ।

राजा भवति लोकेऽस्मिन् यशोविक्रमसंयुतः ॥३॥

- 1 A ब्राह्मणोऽश्वः प्रदापयेत्
- 2 A ब्रह्मलोके वर्तते स for the bracketed portion
- 3 I. O. यथाशक्ति
- 4 A संप्राप्य चाथ, I. O. प्राप्यान्ते चाथ
- 5 I. O. मनुष्यं
- 6 A द्वाविमान्
- 7 A omits अद्य

- 8 A ०रोहेत्
- 9 A ०कम्बुं
- 10 A omits the bracketed portion
- 11 A ०कम्बुसहितं
- 12 A omits मर्चितम्
- 13 A adds अश्वसंस्कारविषया before ब्राह्मणाय

ब्राह्मणायार्चितायार्चितं कुञ्जरम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।]¹ विष्णु-
धर्मोत्तरोक्त-²स्वरूपकुञ्जरदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं कुञ्जरं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं
पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१२।११ख) :—

प्रदाय करिणीं³ ⁴सम्यगेतदेव फलं लभेत ॥४॥

⁵एतदेव फलमिति पूर्वोक्तं राजसूयफलम् ।

तद् यथा (३।३।१२।१०ख-११क) :—

चतुर्भिस्तुरगैर्युक्तं सर्वोपकरणैर्युतम् ।

⁶रथं द्विजातये दत्त्वा राजसूयफलं लभेत ॥५॥

⁷सम्यग् विधिना प्रदायेति पृष्ठास्तीर्णपटी-कम्बल-घण्टा-⁸कम्बूपकरणसहितां दत्त्वेत्यर्थः ।
तदेवं करिणीमुक्त्वरूपामर्चिता⁹-मर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
राजसूयफल¹⁰-प्राप्तिकामोऽहमेतामलङ्कृतां करिणीं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वज्रालसेनदेवविरचिते
श्रीदानसागरे गजदानावर्तः ।

1 A omits the bracketed portion

2 A स्वरूप०

3 I. O. करिणीं

4 I. O. स्वस्त्वमेतदेव

5 A तदेव

6 A कथं

7 I. O. स्वस्थं

8 A कक्षासुपकरण०

9 A omits अर्चिताम्

10 A फ for फल

अथ यमदैवताश्वदानावर्तः । (५७)

मनुः (४।२३१) :—

अश्विसालोक्यमश्वदः ॥१॥

^१प्राप्नोतीत्यनुषज्यते । अत्र यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमश्वं दद्यात् । ॐ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुकशाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यमश्विसालोक्यप्राप्तिकामोऽहमेतमश्वं ददानि । ^२अत्र प्रतिप्रहीता स्वस्त्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वाऽश्वोऽयं यमदैवत इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । तत ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं^३ काश्चनं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्त्युक्त्वाऽश्वं^४ कर्णे गृह्णीयात् ।

याज्ञवल्क्यः (१।२१०) :—

भूदोपाश्वान्नवस्त्राम्भस्तिलसर्पिःप्रतिश्रयान् ।

नैवेशिकस्वर्णरूप्यान्^५ दत्त्वा स्वर्गं महीयते ॥२॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमश्वम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सोत्कर्षस्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतमश्वं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

महाभारते :—

यावन्ति^६ रोमाणि ह्ये भवन्तीह^७ नरेश्वर ।

तावतो वाजिदा^८ लोकान् प्राप्नुवन्ति महीपते ॥३॥

लोकान् देवलोकान् । अत्र ^९फलोत्कर्षादुत्कृष्टाश्वदानम् । ^{१०}तदतार्चितमुत्कृष्टमश्वमर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-वाजिदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं वाजिनं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

स्कन्दपुराणे :—

[रथमश्वं गजं दासीं]^{११} कन्यां गृहमथापि वा ।

भूमिश्च यः प्रयच्छेत्^{१२} स राजा भुवि जायते ॥४॥

1 A प्राप्नोतीत्यनुषज्यते, I. O. आश्वान्तौ-

त्यनुषज्यते

2 A omits अत्र

3 A एतत् for इहं

4 A omits कर्णे

5 A नैवेशिकंस्वर्णरूप्यान्, Yāj.

•पुर्यान्

6 A ह्यवरोमाणि

7 A नरेश्वराः

8 I. O. वाजिनो

9 A फलोत्कर्षप्रतिष्ठकृष्टाश्वदानं

10 A omits तद्

11 I. O. रथमश्वराजं दासीं वा for the bracketed portion

12 A प्रयच्छेत्

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमश्वम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । भूमिराज्य-
प्राप्तिकामोऽहमेतमश्वं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा :—

अश्वं [यस्तु प्रयच्छेत्] ¹ हेमचित्तं सुलक्षणम् ।

स तेन कर्मणा [देवि गान्धर्वं] ² लोकमश्नुते ॥५॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं ³ सौवर्णाभरणभूषितं शोभनलक्षणयुक्तं ⁴-मश्वमर्चितम् ॐ
अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । गान्धर्वलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं हेमचित्तमश्वं ददानि ।
स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

आदित्यपुराणे :—

अश्वं वा यदि वा युग्मं ⁵ शोभने चाथ पादुके ।

ददाति [यो वसेत् स्वर्गं] ⁷ ब्राह्मणेभ्यः सुसंयतः ⁸ ॥६॥

तेषां दिव्यानि यानानि ⁹ रथा ध्वजपताकिनः ।

दुष्टः पन्था न च वैहेह भविष्यति कथञ्चन ॥७॥

ब्राह्मणेभ्य इति बहुवचनमश्वदिदेयबहुत्वापेक्षम् ¹⁰ एकस्याश्वस्य बहुभ्यो दानप्रतिषेधात् ।
सुसंयतोऽवृतभाषण-पतित-¹¹ [चाण्डालादिभाषण]-वर्जितः । तदत्रोक्तरूपो यजमानोऽर्चिताय
ब्राह्मणायार्चितमश्वम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आदित्यपुराणोक्ताश्वदानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतमश्वं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

नन्दिपुराणे :—

योऽश्वं रथं गजं वापि ब्राह्मणे प्रतिपादयेत् ।

स शकस्य वसेल्लोके यथा शको युगान् दश ।

प्राप्यान्ते चाथ मानुष्यं ¹² राजते धरणीतले ॥८॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथाशक्त्युत्कृष्टमश्वम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।

1 I. O. यस्य प्रयच्छेत् for the bracketed portion

2 A देवि गान्धर्वं and I. O. देवी गान्धर्वं for the bracketed portion

3 A omits अर्चितं

4 A omits युक्त

5 A अश्वं

6 A वाथ

7 I. O. यत्प्रदानं वै for the bracketed portion

8 I. O. सुसंयतः

9 A रथ

10 A एकस्य only

11 I. O. चाण्डालाय for the bracketed portion

12 A दृजेते भरचिदले, I. O., राजा भवति ऋचिमान्

नन्दपुराणोक्ताश्वदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतमश्वं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

आग्नेयपुराणे :—

पुष्ये वा जन्मनक्षत्रे अयने विषुवेषु च ।
 ग्रहणे च व्यतीपाते संक्रान्तौ च दिनक्षये ॥६॥
^१यानमश्वमनङ्गाहं हेमरूप्यमणीस्तिलान् ।
 ये प्रयच्छन्ति ^२पापेषु निरताः सर्वदा मुने ।
 न तेषां भैरवः पन्था दस्वैषां ^३दानमित्युत ॥१०॥

पापेषु निरताः सर्वदेत्यभिधानात् 'बहुतरपापक्षयार्थमिदं' ^५देयम् । तथा च गौतमेनाश्वस्य
^६पापनिष्क्यण्ड्रव्यत्वमुक्तम् । उक्तसमयानामन्यतमेऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमश्वम् ॐ
 अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आग्नेयपुराणोक्ताश्वदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतमश्वं ददानि ।
 स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१२।६ख-दक) :—

दानानामुत्तमं दानं प्रदानं तुरगस्य तु^७ ।
^८वडवायाः प्रदानञ्च तथा बहुफलं स्मृतम् ॥११॥
 तुरगं ये प्रयच्छन्ति सूर्यलोकं व्रजन्ति ते ।
 यावन्ति ^९तस्य रोमाणि तावद्वर्षशतानि च ॥१२॥

^{१०}[विष्णुधर्मोत्तर एव] शुक्रतुरङ्गदाने फलविशेष-^{११}श्रवणादयं शुक्रेतरस्तुरङ्गः । अर्चिताय
 ब्राह्मणायार्चितं शुकरेतमश्वम्^{१२} ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तान-
 लङ्कृत-^{१३}श्वेतेतरतुरगदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं तुरङ्गमं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।
^{१४}[वडवादानवाक्ये तु विष्णुधर्मोत्तरोक्त]-वडवादानफलप्राप्तिकामोऽह-^{१५}[मेतां वडवामिति
 विशेषः] । [स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।]^{१६}

1 A यानमश्वञ्च गाह्ये व	11 I. O. श्रवणाद्देयं
2 A पापेषु	12 A शुक्रेतरवर्षमश्वम्
3 A दानभिच्छता	13 A श्वेत for श्वेतेतर
4 A बहुतरपापानां पापक्षयार्थमिदं	14 A omits the bracketed portion
5 A omits देयम्	15 I. O. श्वेतं तुरगं दद्यात् for the bracketed portion
6 I. O. पापनिःक्षयिपनद्रव्यमुक्तं	16 A omits the bracketed portion
7 A च	
8 A उत्तरावाः	
9 A वस	
10 A विष्णुधर्मोत्तर विष्णुधर्मोत्तरोक्त for the bracketed portion	

¹[तथा (३।३।१२।८ख-६क) :—

शुक्लं तुरङ्गमं दत्त्वा फलं दशगुणं भवेत् ।

गौर्यथा कपिला श्रेष्ठा तथैव तुरगः स तु ॥१३॥

दशगुणं शुक्लेतरप्रदानफलं प्राप्नोतीत्यर्थः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं शुक्लमश्वम् ॐ
अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-शुक्लतुरङ्गदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं
तुरङ्गं ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।]

तथा (३।३।१२।६ख-१०क) :—

तुरङ्गमं सपर्याणं सालङ्कारं प्रयच्छतः ।

पुण्डरीकफलं प्रोक्तं नात्र कार्या विचारणा ॥१४॥

अर्चिताय ब्राह्मणाय घण्टिका-[चामरशंख]²-मालिकासुवर्ण-³रचित-प्रवेयकतिलका-
न्वितं पर्याणादिना सज्जीकृतमर्चितमश्वम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । पुण्डरीक-
फलप्राप्तिकामोऽहमेतं सपर्याणं सालङ्कारं तुरङ्गमं ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वज्रालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे अश्वदानावर्तः ।

1 I. O. omits the bracketed portion

2 A चामरसंख्या for the bracketed portion

3 I. O. •वद्वित•

अथ 'यमदैवतमहिषदानावर्तः । (५८)

आग्नेयपुराणे :—

^२महिषीदानमाहात्म्यं कथयामि वृषोत्तम ।

पुरयं पवित्रमायुष्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥१॥

सूर्यचन्द्रग्रहे पुरये कार्तिक्यामयने तथा ।

शुक्लपक्षे चतुर्दश्यां सूर्यसंक्रान्तिवासरे ॥२॥

यदा वा^३ जीवितं वित्तं चित्तञ्च कुरुनन्दन ।

तदैव^४ देया महिषी संसारभयभीरुणा^५ ॥३॥

^६सुपयोधरा सुश्रङ्गी सुखुरा सुकटिस्तथा ।

प्रथमा तरुणी धेनुः सुरीला दोषवर्जिता ॥४॥

प्रथमा तरुणी धेनुः प्रथमप्रसूता धेनुरित्यर्थः । दोषवर्जिताऽन्यज्ञा ।

सुवर्णशृङ्गतिलका घण्टाभरणभूषिता ।

रत्नवस्त्रावृता^७ देया ताम्रदोहनकान्विता ॥५॥

सुवर्णशृङ्गतिलकेति^८ ^९सुवर्णशृङ्गी सुवर्णतिलका चेत्यर्थः । ^{१०}घण्टाभरणभूषितेति

घण्टया सौवर्णप्रवेयकाभरणेन ^{११}च भूषितेत्यर्थः ।

पिण्याकपिटकोपेता सहिरण्या च शक्तिः ।

सप्तधान्ययुता ^{१२}देया ब्राह्मणे वेदपारगे ॥६॥

पिण्याकपिटकोपेता ^{१३}तिलखलीपूर्णपिटकयुता । सप्तधान्यानि परिभाषोक्तानि ।

पुराणपाठके तद्वत् सकुटुम्बे ^{१४}सुखिदति ।

सहिरण्यां सवस्त्राञ्च ^{१५}पुरयेऽहि विधिपूर्वकम् ॥७॥

1 A अथयमदैवतमहिषदानावर्तः

2 I. O. महिषः

3 A च

4 A तदेव

5 A संसारभयभीरुणी

6 A स्वपयोधरा

7 A रत्नवस्त्रावृता

8 A सुवर्णशृङ्गतिलका इति

9 A omits सुवर्णशृङ्गी

10 A घण्टाभूषितेति

11 I. O. न च

12 A येता

13 I. O. तिलखलीपूर्णकलीकयुता

14 I. O. सुखीदति, A सुदौदति

15 A उच्यते

सहिरण्यां सवस्त्रामिति पुनरभिधान¹ वेदपारगव्यतिरेकेण सकुटुम्बदरिद्रपुराण-²पाठक-
ब्राह्मणदानपक्षेऽपि हिरण्यवस्त्रयोरवश्य-³देयत्वार्थम् ।

दद्यान्मन्त्रैण राजेन्द्र पुराणविहितेन च ।

इन्द्रादिलोकपालानां [या राजन् 'महिषी शुभा] ।

⁴तस्या दानं महाराज सास्तु मे सर्वकामदा ॥८॥

धर्मराजस्य ⁶ [साहाय्ये यस्य पुत्रः प्रतिष्ठितः] ।

महिषासुरस्य जननी या सास्तु वरदा मम ॥९॥

दद्यात् सुदक्षिणां⁷ तत्र ब्राह्मणाय पयस्विनीम् ।

प्रतिग्रहः स्मृतस्तस्याः पुच्छदेशे स्वयम्भुवा ॥१०॥

सुदक्षिणां⁸ बहुदक्षिणाम् ।

एवं दत्त्वा विधानेन ब्राह्मणस्य गृहं नयेत् ।

क्षमापयेत्ततो विप्रं येन सन्नुष्टिमेयिवान् ॥११॥

अनेन विधिना दत्त्वा महिषीं⁹ द्विजपुत्रवे ।

सर्वकामानवाप्नोति इह लोके परत्र च ॥१२॥

[या स्त्री ददाति महिषीं सा राजमहिषी भवेत् ।]¹⁰

यज्ञयाजी भवेद्विप्रः क्षत्रियो विजयी भवेत् ।

धनाधिपो भवेद्वैश्यः शूद्रः सर्वार्थसंयुतः¹¹ ॥१३॥

तस्मान्नरेण दातव्या महिषी विभवे सति ।

पितृणां तारणार्थाय आत्मनः शुभमिच्छता ॥१४॥

¹²दशधेनुसमां राजन् महिषीं नारदोऽब्रवीत् ।

विंशत्समां तथा व्यासः सर्वदानोत्तमां कविः ॥१५॥

सगरेण ककुत्स्थेन धुन्धुमारेण गाधिना ।

दत्त्वाश्विननवम्यान्तु समुपोष्य जगत्पते ।

1 A' पुनरभिधानात्

2 A' पठनकारकं

3 A' दैवत्व'

4 A' यावाजन्म सहीतले for the
b. p.

5 A' तस्य

6 A' देवस्य महिषी या प्रतिष्ठिता
for the bracketed portion

7 and 8 I. O. प्रदक्षिणां

9 I. O. महिषां

10 I. O. omits the bracketed
portion and A' adds the
following meaningless line
after this, viz. तस्त्री सह सुखं
क्षिमे दूहन्तीके परत्र च

11 A' सर्वार्थसम्मतः

12 A' द्मष्टषसना

^१दत्ताः सत्कृत्य विप्रेभ्यो महिष्यः सर्वकामदाः ॥१६॥

महिषीदानमाहात्म्यं यः शृणोति सदा नरः ।

सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोके महीयते ॥१७॥

दुग्धाधिकान्तु महिषीं नवमेघवर्णां ^२संपुष्टपुलकवतीं ^३जघनाभिरामाम् ।

दत्त्वा सुवर्णतिलकां द्विजपुङ्गवाय लोकद्वयं विजयतीह किमत्र चित्तम् ॥१८॥

अलोकसमयानामन्यतमे यजमानो मन्त्रब्राह्मणयोरध्येतारं^४ ब्राह्मणं सकुटुम्बं ^५दरिद्रं ^६पुराणस्य पाठकं वा ब्राह्मणं वस्त्र-^७गन्धादिभिरभ्यर्च्य ^८तस्मै यथोक्तरूपामुक्तालङ्कारोप-
करणयुतां महिषीमर्चिताम् इन्द्रादीत्युक्तमन्त्रद्वयं पठित्वा दद्यात् । ॐ ^९अद्यामुक्तसगोत्रा-
यामुक्तेदामुक्ताखाध्यायिनेऽमुक्तेवशर्मणे तुभ्यमाम्रे यपुराणोक्त-नियतकालिक-महिषीदानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतां सुवर्णशृङ्गीं सुवर्णतिलकां घण्टाभरणभूषितां ^{१०}रक्तवस्त्रावृतां ताम्रदोहन-
कान्वितां पिएयाकपिटकोपेतां सकाञ्चनां सप्तधान्ययुतां पुत्रकवतीं महिषीं ददानि । प्रति-
प्रहीता खस्तीत्युक्ता सावित्रीं पठित्वा ^{११}महिषीयं यमदैवतेत्युक्ता यथाशाखं कामस्तुतिं
पठेत् । तत ॐ अद्य कृतैतदानप्रतिप्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानि ।
प्रतिप्रहीता खस्तीत्युक्ता महिषीं पुच्छे गृह्णीयात् । आश्विनशुक्लनवम्यान्तु ^{१२}नवमीपूर्वतरदिने
प्रातः कृतनित्यो घटिकाधिक-^{१३}प्रहरणये हरिष्यं भुक्त्वाऽऽचम्य शुचौ देशे ^{१४}उपविश्य पादौ
प्रक्षाल्याचम्य^{१५} प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा कृताञ्जलिः ॐ सूर्यः सोमः यमः कालः पञ्च महाभूतानि
^{१६}आम्रे यपुराणोक्तसोपवासमहिषीदानकर्म मया कर्तव्यमित्युक्त्वा उदङ्मुखो^{१७} गृहीतजलपूर्ण-
ताम्रपात्रः सङ्कल्पं कुर्यात् । [ॐ श्व]^{१८}उपोष्यापरदिने [आम्रे यपुराणोक्त-महिषीदानकर्माहं
करिष्ये । ततो नियमेन सुप्त्वा अपरदिने कृतनित्य उपोष्यापरदिने]^{१९} नवम्यां कृतनित्यो

- 1 A दत्ता
- 2 I. O. संपुष्टपुलकवतीं, A संपुष्ट-
पुलकवतीं
- 3 I. O. जघनाभिरामं, A जघनाभो-
रामां
- 4 I. O. ऽवध्येतारं, A adds तारं
after this
- 5 I. O. दारिद्रं
- 6 A पुराणपाठकं
- 7 I. O. ऽगन्धाभिरर्च्यं
- 8 A omits तस्मै
- 9 A omits पञ्च

- 10 A रक्तावस्त्रावृतां
- 11 I. O. महिषीं
- 12 A नवमीपूर्वतरदिने
- 13 A ऽघट्टवदये
- 14 I. O. उपवेश्य
- 15 A प्रक्षाल्य
- 16 I. O. आम्रे यपुराणोक्तं सोपवासं
महिषीदानकर्म
- 17 A adds वा after this
- 18 A स्व for the bracketed por-
tion
- 19 I. O. omits the b, p.

महिषीं पूर्ववद्दद्यात् । दानवाक्ये आम्रे यपुराणोक्ताश्विननवमोविहितमहिषदानफलप्राप्तिकामोऽहमिति विशेषः ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३०६।९०ख) :—

वारुणं लोकमाप्नोति दत्त्वा च महिषीं ^१ततः ॥१६॥

^२एतदनलङ्कृतमहिषीदानमग्रेऽलङ्कृतमहिषीदानश्रुतेः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चिता महिषीम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वारुणलोकप्राप्तिकामोऽहमेतां महिषीं ददानि । स्वस्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३०६।५६क) :—

अलङ्कृतान्तु तां दत्त्वा गोदानफलमाप्नुयात् ॥२०॥

तां महिषीमलङ्कृतां यथाशक्ति हेमतिलकादिभिः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितामलङ्कृतां महिषीम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । गोदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतामलङ्कृतां^३ महिषीं ददानि । स्वस्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३०६।६१क) :—

महिषस्य प्रदानेन ^४याम्ये लोके महीयते ॥२१॥

ब्राह्मणायार्चिताय ^५महिषमर्चितम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सोतर्क-याम्यलोकप्राप्तिकामोऽहमेतं महिषं^६ ददानि । स्वस्यादिस्त्रीकारान्तं^७ पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज निःशङ्क शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेव-विरचिते
श्रीदानसागरे महिषदानावर्तः ।

1 V. D. नरः

2 A एतदलङ्कृतं

3 A omits अलङ्कृतां

4 A याम्यलोके

5 A महिषीमर्चितं

6 A महिषीं

7 A स्त्रीकारान्तं

अथारोग्यदानावर्तः । (५९)

नन्दपुराणे :—

धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्यं साधनं यतः ।

अतस्त्वारोग्यदानेन नरो भवति सर्वदेः^१ ॥१॥

आरोग्यशालां कुर्वीत^२ महीषधिपरिच्छदाम् ।

^३विदग्धवैद्यसंयुक्तां ^४भृत्यावसथसंयुताम् ॥२॥

वैद्यस्तु शास्त्रवित् प्राज्ञो दृष्टौषधपराक्रमः ।

औषधिमूलतत्त्वज्ञः^५ समुद्धरणकालवित् ॥३॥

^६[समुद्धरणकालवित्] औषधोत्पादन^७-समयज्ञः ।

^८रसवीर्यविपाकज्ञः ^९शालिमानौषधिगणो ।

योगिवद्देहिनां देहं यो ^{१०}धिया प्रविशेद्बुधः ॥४॥

^{११}धातुपथ्याशयज्ञश्च निदानविदतन्द्रितः^{१२} ।

व्याधीनां ^{१३}पूर्वलिङ्गज्ञस्तदुत्तरविधानवित्^{१४} ॥५॥

देशकालविधानज्ञश्चिकित्सा-^{१५}शयवित्तथा ।

अष्टाङ्गायुर्वेदवेत्ता मुष्टियोगविधानवित् ॥६॥

एवंविधः ^{१६}शुभो वैद्यो भवेद् यत्नाभियोजितः ।

आरोग्यशालामेवन्तु कुर्याद् यो धर्मसंश्रयः^{१७} ।

1 I. O. सर्वतः

2 A महीषधपरिच्छदाम्

3 I. O. विदग्धे०

4 I. O. वृत्तगावसथ०

5 I. O. औषधीमूलतत्त्वज्ञः, A
औषधीमूलतत्त्वज्ञः

6 A adds समुद्धरणं after the
bracketed portion

7 A औषधोत्पादन०

8 A वद for रस

9 A शालिमानामौषधीगणो

10 A बहू प्रविशेद्बुधः

11 A धातुपथ्यामयज्ञश्च

12 I. O. तन्द्रितः

13 I. O. सर्वं for पूर्व

14 A विधानविधावित्

15 A मयवित्तथा

16 A पुभे

17 A धर्मसंश्रयः

¹स पुमान् धार्मिको लोके स कृतार्थः स बुद्धिमान् ॥७॥

सम्यगारोग्यशालायामौषधैः क्षो हपावनैः² ।

व्याधितं निरुजोक्त्य अप्येकं³ करुणायुतः ॥८॥

प्रयाति ब्रह्मसदनं कुलसप्तकसंयुतः ।

⁴आत्मवित्तानुसारेण दरिद्रः ⁵फलभाग् भवेत् ॥९॥

दरिद्रस्य कुतः शाला आरोग्याय भिषक् तथा ।

अपि मूलेन केनापि मर्दनाथैरथापि वा ।

खस्थीकृत्य⁶ लभेन्मर्त्यैः पूर्वोक्तं लोकमक्षयम् ॥१०॥

[वातपित्तकफानाश्च चयापचयभेदिनाम् ।]⁷

यस्तु ⁸खल्पाभ्युपायेन मोक्षयेद् व्याधिपीडितान् ।

सोऽपि याति शुभान् लोकानवाप्यान् यज्ञयाजिभिः ॥११॥

अत्र यजमानो यथाशक्ति इष्टकादिरचितां शालामौषधपावनादिशालाश्च तदुपकरणताम्र-
कटाह-कलसादिपाल-परिच्छद- नानाविधव्याधि-शान्त्युचितौषधगण--यथोक्तलक्षणवैद्यनानाविध-
⁹परिचारकयुतां विश्रामगृहसहितामारोग्यायोपकल्प्य¹⁰ ब्राह्मणप्रमुखनानासत्त्वव्याधिशान्त्यर्थ-
मुत्सृज्य दद्यात् । तद् यथा—नन्दपुराणोक्तारोग्यशालादानफलप्राप्तिकामोऽह¹¹ ब्राह्मण-
प्रमुखानानासत्त्वभ्यो व्याधिप्रतीकारार्थमेतां महौषधिपरिच्छदां नियुक्तवैद्यां श्रुत्यावसथसंयुक्ता-
मारोग्यशालामुत्सृजे । ततस्तन्निर्वाहाय¹² धनं ताम्रपट्टादिलिखितां¹³ वा भूमिं दद्यात् ।
आरोग्यशालाकरणासमर्थस्तु स्वल्पौषधदानमात्र¹⁴-मङ्गमर्दनादिभिश्च रोगिस्वस्थीकरणानुष्ठनमार्त्वं
कुर्यात् ।

तथा च सम्बर्तः :-

औषधस्नेहमाहारं रोगिणां रोगशान्तये ।

[ददानो रोगरहितः]¹⁵ सुखी दीर्घायुरेव¹⁶ च ॥१२॥

1 A खत्रेयान	9 I. O. °परिवारयुतां
2 A स्नेहपावनेः	10 A °आरोग्यशालामुपकल्प
3 A अप्येक	11 I. O. adds एतं after this
4 I. O. आढ्य०	12 A reads ततस्तन्निर्वाह and omits धनं
5 A फलवान्	13 I. O. °लिखितां
6 I. O. स्वस्थीकृते	14 A मात्रदान for दानमात्र
7 A reads the bracketed portion as वातपित्तकफान्धानां च यापचयतेदिनाम्	15 A दादानो रोगरहितः for the b. p.
8 A खल्पाभ्युपायेन	16 A दीर्घायुः

तथा च महाभारते :—

¹अकल्पप्रतिचर्या च अङ्गसंवाहनादि² च ।

अलैकैकं नृपश्रेष्ठ गोशताद्वयतिरिच्यते ॥१३॥

³अकल्पो रोगी ।

तथा स्कन्दपुराणे :—

व्याधितं यस्तु विप्रर्षे [दीनं मूढं]⁴-मचेतनम् ।

उद्धरेच्च यथाशक्त्या स मुच्येद्ब्रह्महत्याया ॥१४॥

तथा च नन्दपुराणे :—

अङ्गनं यो नरो दद्यादक्षणां व्याधिनिवृत्तये ।

विप्राय सुमना याति [सूर्यलोकं महाद्युतिम्]⁵ ॥१५॥

तलासौ युगसृष्यन्ते⁶ तुष्टो⁷ जयति⁸ भूतले ।

⁹अरोगनयनो दिव्यो ¹⁰भवते सुभगो नरः ॥१६॥

तथा विष्णुधर्मोत्तरे (३।३०२।२६, ३।३११।१३क) :—

¹¹व्याधितस्यौषधं दत्त्वा प्राणदानफलं लभेत् ।

¹²[रोगार्तं परिचर्याथ प्राणदानफलं लभेत्] ॥१७॥

¹³तथौषधप्रदानेन रोगनाशमुपाश्रुते ॥१८॥

¹⁴तदेवं यथालाभं रोगिपरिचर्या तदङ्गमर्दनादिकम् । ¹⁵चक्षुरोगिब्राह्मणेभ्यश्च यथालाभ-
मङ्गनदानम् । रोगिभ्यश्च यथायथमौषधतैलघृतादिदानमाहारदानं¹⁶ ¹⁷[प्रत्यासन्नमृत्युव्याधि-
विद्यातपःसम्पन्नब्राह्मणस्य च] यथाशक्ति प्रतीकारकरणञ्चानुष्ठानमात्मम् । तत्तत्फलार्थी यथेष्ट-
कालं यथालाभं¹⁸ कुर्यात् ।

1 I. O. अकल्पे	11 A व्याधितस्यौषधं
2 I. O. अङ्गसंवाहनादि, A अङ्ग- सम्बद्धानि	12 I. O. omits the bracketed portion
3 I. O. अकल्पो	13 I. O. तथैवौषधदानेन
4 I. O. द्दोगसृष्य for the bracke- ted portion	14 A तदेव च
5 I. O. सूर्यलोकं महाद्युतिः for the bracketed portion	15 A चक्षु only, I. O. चक्षुरोगि०
6 I. O. युगसृष्यन्ते, A युगसृष्टान्ते	16 A वदानं for दानं
7 A तुष्टो	17 I. O. प्रत्यासन्नमृत्युव्याधितविद्यातप सम्पन्नब्राह्मणस्य च and A प्रत्यास- व्याधिता-विद्यातपःसम्पन्न-ब्राह्मणस्य for the bracketed portion
8 I. O. जायति	18 A यथाशक्ति
9 A आरोगनयनो	
10 A भवति	

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१६।२१ख) :-

आतुरेभ्यो धनं दत्त्वा दानं बहुफलं भवेत् ॥१६॥

^१रोगिप्रतीकारार्थं ^२धनमुत्सृज्य दद्यात् । ^३ॐ विष्णुधर्मोत्तरोक्तातुर^४-प्रतीकारार्थं धनदानफलप्राप्तिकामोऽहमातुरेभ्यो दातुं^५ धनमेतदुत्सृजे^६ । ततो यथेच्छ^७-कालं यथाशक्ति रोगिभ्यो धनं दद्यात् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे आरोग्यदानावर्तः ।

1 A गोत्रिप्र० for रोगि०

2 A धनमुत्सृजेत् । दद्यात्

3 A omits ॐ

4 A omits आतुर

5 A omits दातुं

6 A ०सृजेत्

7 A यथेष्ट०

१अथाभयदानावर्तः । (६०)

विष्णुः :—

सर्वदानाधिक्रमभयप्रदान^२ [तत्प्रदानेनाभीष्टं लोकमाप्नोति]^३ ॥१॥

सम्बर्त

भूताभयप्रदानेन सर्वकामानवाप्नुयात् ।

दीर्घमायुश्च लभते सदा च सुसुखी^४ भवेत् ॥२॥

^५मनुः (४।२३२) :—

^६ऐश्वर्यमभयप्रदः ॥३॥

याज्ञवल्क्यः (१।२११) :—

गृहधान्याभयोपानच्छलमाल्यानुलेपनम् ।

यानं वृक्षं प्रियं शय्यां दत्त्वात्यन्त^७ सुखी भवेत् ॥४॥

यमः :—

दत्त्वा ^८प्रतिश्रयं लोके तथा दत्त्वैव चाभयम् ।

तथा दत्त्वा क्षितिं ^९विप्रे ब्रह्मलोके महीयते ॥५॥

महाभारते :—

^{१०}लोभाद्द्वेषाद्भयाद्वापि यस्यजेच्छरणागतम् ।

ब्रह्महत्यासमं तस्य पापमाहुर्मनीषिणः ॥६॥

प्राणिनं वध्यमानं हि यः शक्रः समुपेक्षते^{११} ।

स याति नरकं घोरमिदमाहुर्मनीषिणः ॥७॥

चतुःसागरपर्यन्तां यो दद्यात् पृथिवीमिमाम् ।

सत्वेभ्यो ह्यभयं दत्ते^{१२} तयोरभयदोऽधिकः^{१३} ॥८॥

1 A omits it

2 A reads दानं for प्रदानं and सर्व.....दानं twice

3 A तत्प्रदानेनाभीष्टलोकमाप्नोतीत्यर्थः

4 I. O. सुखिनी

5 A omits it

6 I. O. तदुर्ध्वं for ऐश्वर्यं

7 A दत्त्वा चैव

8 A परिश्रयं, I. O. प्रतिश्रयं

9 A लोके

10 A लोभाद्द्वेषाद्दोषाद् I. O. लोभाद्दोषाद्

11 A समुपेक्षते

12 A दत्त्वा

13 A भयाभयप्रदोधिकः

रामायणे (V. 93. 11 and 13, N. W.) :—

विनष्टः¹ पश्यतो यस्य रक्षितुः शरणागतः ।
 आदाय सुकृतं तस्मात् सर्वं गच्छत्यरक्षितः ॥६॥
 सुपर्याप्तविस्मृतस्य² नाश्रमोधस्य तत्फलम् ।
 यत्फलं³ जातसन्त्रासे रक्षिते शरणागते ॥१०॥

नन्दपुराणे :—

महतां सूक्ष्मदेहानां⁴ तथा च व्याधितात्मनाम् ।
 [हिंसायां सौम्यमूर्त्तीणां]⁵ सर्वथा ह्यभवत् फलम् ॥११॥
 वरमेकस्य सत्त्वस्य जीविताभयदक्षिणा ।
 न तु विप्रसहस्रस्य गोसहस्रं सदक्षिणम्⁸ ॥१२॥

तथा :—

अभयं पुरुषो⁷ दत्त्वा⁸ रक्षामन्विष्य देहिनः ।
⁹प्रयाति शकसालोक्यं¹⁰ निश्चयात्मा नरोत्तमः ॥१३॥
 न दानं तादृशं लोके विद्यते ह्यपरं भुवि ।
 यादृशं ह्यभयं दानं सर्वभूतेषु गीयते ॥१४॥
 न तपोभिर्महाघोरैर्-[न यज्ञैर्बहुदक्षिणैः]¹¹ ।
 प्राप्यन्ते गतयो दिव्या यथाभयधृतव्रतैः ॥१५॥

तथा :—

आत्मानं [दुःखितं दृष्ट्वा]¹² तृणमात्रे चलत्यपि ।
 मृत्युतश्च भयं घोरमभयं दानमाश्रयेत् ॥१६॥
 तस्मादभयमेवादौ दद्याद् भूतेषु¹³ सर्वदा ।
 परलोकगतावास्तामभयेन¹⁴ शुभोदयः ।
 इहैव प्राप्यते सर्वमभयेन विपश्चितैः ॥१७॥

1 I. O. विनष्टुः	8 A' रक्षं मानुषदेहिनः
2 A सपर्याप्तविस्मृतस्य	9 I. O. स याति
3 A यातसन्त्रासे	10 A विश्वपात् स
4 A महता सूक्ष्मदेहानां	11 A यज्ञैर्बहुदक्षिणैः for the
5 A विश्वासीस्य सुहृत्तीनां for the	bracketed portion
6 A सदक्षिणां	12 A हि स्थितं मत्वा
7 I. O. पुरुषो	13 I. O. व्रतेषु
	14 I. O. ऽनभयेन

तथा :—

यस्माद्भ्युदयावासिर्यस्माद्धर्मस्य¹ साधनम् ।
 आश्रयेत् सर्वभूतानां दानं तदभयस्य तु ॥१८॥
 सम्बाह्य तु पथि श्रान्तं² भीतं संरक्ष्य मानवम् ।
 धर्मस्य पुरमायाति सर्वकामगुणोज्ज्वलम् ॥१९॥

नरसिंहपुराणे :—

निर्मलं³ स्वर्गमाप्नोति तथा⁴ भूतहिते रतः ॥२०॥

वराहपुराणे (२०६।१३-१४क) :—

भूतानुकम्पको⁵ ह्येष क्रियतामस्य चार्चनम् ।
 वर्षाणामयुतं⁶ चाष्ट⁷ दिवि⁸ तिष्ठेत⁹ देववत् ।
¹¹[जायते च ततः] पश्चान्मानुषः सर्वपूजितः¹² ॥२१॥

तथा :—

अभयस्य प्रदानेन¹³ सर्वकामानवाप्नुयात् ॥२२॥

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३०२।६-१६, २१-२८) :—

अभयस्य प्रदानेन नरः स्यात् सर्वकामदः ।
 अश्वमेधफलं तस्य यो रक्षेच्छरणागतम् ॥२३॥
 शरणागतन्तु संत्यज्य नृशंसः पुरुषाधमः ।
 बहून्यब्दसहस्राणि नरकं प्रतिपद्यते ॥२४॥
¹⁴[नरकाच्च तथा मुक्ते]-स्तिर्यग्भूयोनिषु जायते ।
 तत्रापि च तथाप्नोति¹⁵ बन्धाननेकशः ॥२५॥
¹⁶दैवान्मानुष्यमासाद्य चण्डालत्वमवाप्नुयात् ।
 व्याधिदन्धवधैर्धैरैस्तत्रापि च स¹⁷ युज्यते ॥२६॥

1 I. O. ०५श्रीऽस्त्व, A यस्माद्धर्मस्य	11 A यायने च तनुः and Varāha
2 I. O. आच'	P. जायने तु ततः for the brack-
3 A लोको.	keted portion
4 A सर्व	12 Varāha P. पश्चात् सर्वमाशुषपूजितः
5 I. O. भूतानुकम्पको	13 A सर्वान कामानवाप्नुयात्
6 A कृतत्	14 A नरकाच्च त मुक्ते for the
7 A वाचं, Varāha P. वाचं	bracketed portion
8 Varāha P. तत्र	15 A and V. D. वध
9 I. O. and Varāha P. तिष्ठतु	16 A दैवान्मानुषसङ्घे च
10 Corrected from Varāha P.	17 A मुक्ते
A विरितः. I. O. वेदित्	

परित्वाणन्तु यः कुर्याद् भीतस्य शरणैषिणः ।
 स एकः पुरुषो लोके सर्वधर्मभृतां वरः ॥२७॥
 वधभीतस्य यः कुर्यात् परित्वाणं नरोत्तमः ।
 शकलोकः स्मृतस्तस्य यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥२८॥
 तमःप्रवेशभीतस्य परित्वाणेन मानवः ।
 ब्रह्मलोकमवाप्नोति नालं कार्या विचारणा ॥२९॥
 वधादपि परं पापं^१ चक्षुषा तु वियोजनम् ।
 पार्थिवेन न तत् कार्यं कदाचिदपि कस्यचित्^२ ॥३०॥
 तमःप्रवेशनं कृत्वा परेषां पुरुषाधमः ।
^३[अन्धत्वं ध्रुवमाप्नोति कल्पशेषमिति श्रुतिः] ।
 अपि कल्पसहस्राणि तमसा न वियुज्यते^४ ॥३१॥
 अन्नच्छेदनभीतस्य कृत्वा त्राणमनिन्दिताः^५ ।
 रुद्रलोकमवाप्नोति कल्पशेषमिति श्रुतिः ।
^६[कल्पादिसर्गो भवति ज्ञानयुक्तो] नरस्ततः ॥३२॥
 कृत्वा बन्धनभीतस्य परित्वाणं नरोत्तमः ।
 सर्वबन्धविनिमुक्तो भृगूणां लोकमश्नुते ॥३३॥
 विवासनाच्च भीतस्य कृत्वा त्राणं तथा नरः ।
 सर्वदुःखविनिमुक्तः साध्यानां लोकमाप्नुयात् ॥३४॥
 ताडनाद् यस्तु भीतस्य^७ परित्वाणं समाचरेत् ।
^८[सर्वदुःखविनिमुक्तः साध्यानां लोकमाप्नुयात्] ॥३५॥
 धनापहारभीतस्य त्राणं कृत्वा नरोत्तमः ।
^{१०}दानपुण्यमवाप्नोति लोकं धानदमेव च ॥३६॥

- 1 Corrected from V. D. I. O.
 रक्षप्राप्तविधौ जनं, A रक्षयात्तविजाजनं
 2 A कस्य च
 3 A गन्धर्वं ध्रुवमाप्नोति यत्र यत्राभि-
 जायते for the bracketed por-
 tion
 4 A विपद्यते
 5 A अनिन्दितः
 6 A कल्पादिसर्ग-कृतवातसा for the
 bracketed portion

- 7 A भीतस्तु
 8 A omits the bracketed por-
 tion
 9 I. O. reads the present line
 and the preceding one
 twice
 10 The present line and the
 following one are not found
 in V. D.

अथमानाश्च भीतस्य त्राणं कृत्वा नरोत्तमः ।
 स्वर्गलोकमवाप्नोति पूजां देवगणास्तथा ॥३७॥
 नरः कृतपरित्यागः पुण्यं किञ्चिद् यदाचरेत् ।]
^१भागी तस्य ^२परित्याता नरः पुण्यस्य कर्मणः ॥३८॥
 पशूनाश्च मृगाणाश्च पक्षिणाश्च तथा द्विजाः ।
 तृणद्रुमलतानाश्च क्षाणाङ्गवति नाकभाक् ॥३९॥
 बधकस्य गतं हस्ते [पशुं क्रीत्वा]^३ नरोत्तमः ।
 नाकलोकमवाप्नोति सुखी सर्वत्र जायते ॥४०॥
 यावन्ति ^४पशुरोमाणि तावद्वर्षाणि मानवः ।
 स्वर्गलोकमवाप्नोति यस्य क्षाणं^५ करोत्यसौ ॥४१॥
 अपि कीटपतङ्गस्य क्षाणात् स्वर्गमुपाश्रुते^६ ।
 बहून्यब्दसहस्राणि नालं कार्या विचारणा ॥४२॥
 चौरप्रस्तं ^७[नृपप्रस्तं रिपुप्रस्तं] विमोक्षयेत् ।
^८व्यालप्रस्तं तथा विप्राः सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥४३॥
 विषमे तु तथा दुर्गे ^९सलिले वा हुताशने ।
 निमग्नं यः परित्यायेत् सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥४४॥

सुव्यक्त एवायं ग्रन्थः । ^{१०}सर्वथाऽविहितप्राणिवधो न कर्तव्यः । परेभ्यो वध-बन्धन-
 ताडन-^{११}विवासनाङ्गच्छेदन-^{१२}धनापहारवमानादिभीताः प्रथमं ^{१३}वाचा ^{१४}समाश्वस्य यथाशक्ति

1 I. O. भागी

2 A वाता

3 I. O. बन्धं कृत्वा for the b. p.

4 A पशुरोमाणि

5 I. O. क्षाणो

6 A स्वर्गमुपाश्रितं

7 A नृपप्रस्तं विप्रप्रस्तं for the bracketed portion

8 I. O. उवाचचक्ष

9 A सञ्चि

10 A सर्वथाविहितः, I. O. सर्वथा-
विहितः

11 A विषाङ्गच्छेदन

12 A धनापहारवादिभीता

13 A वा

14 I. O. समाश्वस्य

¹तत्तदुक्तापद्मयो रक्षणीयाः । ²पशुपद्यादयश्च वधहस्तगताः कीर्त्वा मोचनीयाः ।
तस्मान्नेदं दानमनुष्ठानमालम्³ । ततश्च सर्वदैवल्यमभयं महाभ्युदयहेतुरिति⁴ बुद्धिस्थी-
कृत्याभयं दातव्यम् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्भक्तालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरेऽभयदानावर्तः ।

1 I. O. तत्तद् गुणोपदम्भो

2 I. O. and A. पशुपद्यादयश्च

3 A. °दानं मनुष्याणां मात्रमिदं

4 A. °दृष्टाविति

१[अथ वारदानावर्तः । (६१)

यमः :—]

आदित्यवारे विप्राय सहिरण्यं सदैव तु ।

यः १प्रयच्छत्यपूपन्तु तस्य तुष्यति वै १यमः ॥१॥

अत्र यजमानो ब्राह्मणायार्चिताय १ सुवर्णसहितमपूपमर्चितं दद्यात् । ॐ अथामुक्त-सगोत्रायामुक्तेदामुक्तशाखाध्यायिनेऽमुक्तदेवशर्मणे तुभ्यं यमोक्तापूपदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं १सहिरण्यमपूपं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वाऽपूपोऽयं प्रजापति-दैवत इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । तत ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वाऽपूपं स्पृशेत् । अत्र सदेति पदश्रवणाद् यथेच्छमावृत्त्या १ दानम् ।

विष्णुधर्मोत्तरे व्याधिनाशकदानानुवृत्तौ :—

१शरीररोगनाशाय सततं १सूर्यवासरे ।

गुडाज्यलवणोपेतं सहिरण्यं द्विजातये ॥२॥

दद्यादपूपं १[धर्मेण प्रीणयेच्च] दिवाकरम् ।

आरोग्यमेतेनाप्नोति कामं वा १०मनसेऽसितम् ॥३॥

ब्राह्मणायार्चिताय गुडघृतलवणसुवर्णसहितमपूपमर्चितम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तं १-मुक्त्वा दद्यात् । अमुक्तकामोऽहमेतं गुडाज्यलवणसहिरण्यं १२-सहितमपूपं ददानि । स्वस्त्यादि-स्वीकारान्तं पूर्ववत् । अत्र सततमिति श्रवणाद् यथेच्छमावृत्त्या दानम् ।

तथा (३।३।७।१६) :—

लवणाज्यगुडोपेतमपूपं सूर्यवासरे ।

सहिरण्यं नरो दत्त्वा न रोगं स्त्वभिभूयते १३ ॥४॥

1 A omits the bracketed portion, I. O. तथा for अथ

2 I. O. प्रयच्छत्यपूपन्तु

3 I. O. यमः

4 A अर्चिताय ब्राह्मणाय

5 A द्दिरण्यं

6 A ०डल, I. O. ०डतो

7 I. O. वारोरागन्तु वाचय

8 A सूर्यवत्सरे

9 A धर्मेण प्रीणयेच्च for the bracketed portion

10 I. O. मनसे स्थितं

11 I. O. वन्त twice

12 I. O. omits द्दिरण्यं

13 A रोगेर्नभिभूयते

सूर्यवारे ब्राह्मणायार्चिताय ¹लवणाज्यगुडसुवर्णयुक्तमपूपमर्चितम् ७३ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । रोगानभिभवप्राप्तिकामोऽहमेतं लवणाज्यगुडहिरण्यसहितमपूपं ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

²तथा (३।३।१७।१७क) :—

एवंविधं चेन्दुदिने दत्त्वा सौभाग्यमाप्नुयात् ॥५॥

एवंविधं पूर्वोक्तमपूपम् । अत्र दानवाक्ये सौभाग्यप्राप्तिकामोऽहमिति विशेषः । अपरं समानम् ।

तथा :—

सर्वतो दिवसे चान्द्रे ज्ञानमभ्यङ्गपूर्वकम् ।

यः प्रयच्छति विप्राय सोऽपि रोगैर्विमुच्यते ॥६॥

विद्यातपःशालिने ब्राह्मणायार्चि-[तायाभ्यङ्गार्थं तैलं ज्ञानार्थं माषचूर्णादिकं चार्चितम्]³ ७३ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । रोगविमुक्तिकामोऽहमेतदभ्यङ्गसहितं ज्ञानं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते⁴ ज्ञानमिदं विष्णुदैवतमिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । अत्र सर्वत⁵ इति पदभ्रवणाद् यथेच्छमावृत्त्या⁶ दानम् ।

तथा (३।३।१७।१७ख) :—

⁷काष्ठदानाद् भौमदिने शत्रुनाशमवाप्नुयात् ॥७॥

अत्र शत्रुनाशप्राप्तिकामोऽहमेतानि काष्ठानीति दानवाक्ये काष्ठानीमानि विष्णुदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवचने च⁸ विशेषः । सर्वमपरं तुल्यम् ।

तथा (३।३।१७।१७क) :—

बौधे क्रीडनकानाञ्च दानं बाले प्रशस्यते ॥८॥

क्रीडनकानां बालक्रीडोचितकन्दुकादीनाम् । अत्र बहुभ्यो दानम् । दानवाक्ये ७३ अथामुकामुकसगोत्रेभ्योऽमुकामुकवेदामुकामुकशाखाध्यायिभ्योऽमुकामुकदेवशर्मभ्यो युष्मभ्यं बुधवारविहित-क्रीडनकदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि क्रीडनकानि प्रतिग्रहीतृवचने क्रीडनकान्येतानि विष्णुदैवतानि दक्षिणावाक्ये च सम्प्रदानबहुत्वं विशेषः । अपरं तुल्यम्⁹ ।

- 1 I. O. लवणाद्यदत्त and A लवणगुड-दत्तं for लवणाज्यगुड
- 2 A omits तथा
- 3 A तमभ्यङ्गते ज्ञानं माषचूर्णादिकं चर्चितं for the bracketed portion

- 4 A स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीपाठान्तरे
- 5 I. O. सर्वत्र
- 6 I. O. and A षष्ठ
- 7 A काष्ठदानात्, I. O. काष्ठदाना
- 8 A omits च
- 9 A प्रथमदानसमानं

तथा (३।३।१७।१८ख) :—

जीवाहि वस्त्रदानेन परां पुष्टिमुपाश्रुते^१ ॥६॥

अत्र दानवाक्ये परमपुष्टिप्राप्तिकामोऽहमेतद्वस्त्रं प्रतिग्रहीतृवाक्ये वस्त्रमिदं बृहस्पतिदैवतमिति वस्त्रस्य दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं स्वीकरणमिति विशेषः । ^२अपरं प्रथमदानं तुल्यम् ।

तथा (३।३।१७।१९क) :—

सर्वत्र रतिमाप्नोति ^३शुके दत्त्वा रतिं स्त्रियः^४ ॥१०॥

रतिं स्त्रिय^५ इति स्त्रीरत्युचितसुगन्धिताम्बूलवस्त्रादि । अत्र दानवाक्ये सर्वतोरं प्राप्तिकामोऽहमेतानि रत्युचितद्रव्याणि [प्रतिग्रहीतृवाक्ये च रत्युचितद्रव्याणि]^६ एता विष्णुदैवतानि इति विशेषः । अपरं प्रथमदानवत् ।

तथा (३।३।१७।१९ख) :—

अभ्यङ्गं^७ सौरिदिवसे दत्त्वा जीवितमाप्नुयात् ॥११॥

अभ्यङ्गमभ्यङ्गाथं [तैलं घृतादि]^८ । अत्र दानवाक्ये दीर्घायुःप्राप्तिकामोऽहमेतन्मभ्यङ्गं^९ प्रतिग्रहीतृवाक्ये अभ्यङ्गोऽयं विष्णुदैवत इति^{१०} विशेषः ।

तथा :—

शनैश्चरदिने दत्त्वा तैलं विप्रेषु शक्तिः ।

नित्यमेव महाभाग रोगनाशमवाप्नुयात् ॥१२॥

यथेष्टसंख्यज्जाद्वयोभ्योऽर्चितेभ्यस्तैलमर्चितम् ॐ अद्यादि ^{११}युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् रोगनाशप्राप्तिकामोऽहमेतत्तैलं ददानि । प्रतिग्रहीतारः स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तैलमिदं विद्वैवतमिति वदेयुः । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । अत्र नित्यमिति पद^{१२}-श्रवणाद् यथेच्छमावृत्तदानम् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्ब्रह्मालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे ^{१४}वारदानावर्तः ।

1 I. O. पुष्टिमुपाश्रुते, A पुष्टिमुपाश्रुते

2 I. O. अथयं

3 A चङ्गे

4 A जिवाः

5 A जिवा

6 A omits the bracketed proposition

7 I. O. अथ

8 A एतत्तैलादि for the b. p

9 A •मेतदभ्यङ्गं

10 I. O. विष्णुदैवतमिति

11 A तुम्ह •

12 A and I. O. omit पद

13 A •इत्त

14 A omits वार

अथ नानादैवत-मासोप- [लक्षित-नियतदिनदानावर्तः]¹ । (६२)

वामनपुराणे (६४।२३ख-२४क) :—

माघे मासि तिलाः शस्तास्तिलधेनुश्च दानव ।

[इध्मेन्धनादयश्चान्ये माधवप्रीणनाय तु]² ॥१॥

³इध्मं होमोपयोगि दाह । इन्धनमग्निज्वलनोचितम् । आदिशब्देन शीतहरतैलतूल-पटीकम्बलाः⁴ परिगृहीताः । अत्र ⁵माघमासिकयथेष्टदिने यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चि-तान्⁶ तिलान् दद्यात् । ॐ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुक⁷-शाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं माधवप्रीतये एतांस्तिलान् ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा तिला एते प्रजापतिदेवता इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । तत ॐ अथ कृतैतद्दान-प्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा तिलमुष्टिं⁸ गृह्णीयात् । तिलधेनुर्धेनुदानावर्तस्थ⁹-मत्स्यपुराणोक्त-तिलधेनुदानविधिना¹⁰ देया । अत्र कामनायां माधवप्रीतये इति विशेषः । इध्मादिदाने तु वाक्ये तिलपदस्थाने इध्मादीना-मन्यतमपदस्य [निवेशो विशेषः]¹¹ । एतानि विष्णुदैवतानीन्धनानि एष बृहस्पतिदेवतः कम्बलः एषा¹² बृहस्पतिदेवता तूलपटी एतद्विष्णुदैवतं तैलमिति स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते प्रतिग्रहीता ब्रूयात् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । धेनोः पुच्छप्रहृष्टमिध्मेन्धनयोः स्पर्शः कम्बलतूलपट्योर्दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं¹³ तैलस्य स्पर्शनश्च स्वीकारः । एतानि चैकै कदिने प्रत्येकमेकैकस्मै¹⁴ देयानि । एकस्मिन्नेव वा दिने प्रतिद्वयं वाक्यं कृत्वा बहुभ्यो दद्यात् । एकैकस्मै वा समुदितानि । तत्र च दानवाक्ये एतांस्तिलान् एतां तिलधेनु-तूलपटामतत्तलामातानवशात् अवशः¹⁵ ।

1 A रक्षितनियतदानावर्तः for the bracketed portion

2 Vāmana P. reads the b. p. as इन्धनानि च देवानि माधवः प्रीयतामिति

3 A इध्म होमोपयोगी

4 A क for कम्बलाः

5 A omits माघ

6 A ब्राह्मणाय

7 A omits वेदामुक

8 A तिलानमुष्टीं

9 A तिलधेनुदानावर्तेषु for तिल... वर्तस्थ

10 I. O. विटपा for विधिना

11 A निवेशः for the bracketed portion

12 A एष

13 I. O. तैलपदप्रसंग

14 A एकस्मिन्

15 A adds विषो before विप्रैः

प्रतिग्रहीतृवाक्यं पूर्ववत् । एवं वक्ष्यमाणमासोप-^१लक्षितेषु मुद्रादिदानेष्वपि बोद्धव्यम् ।
^२अशक्त उक्तानामेकमपि दद्यात् ।

तथा (६५।२४ख-२५क) :—

फाल्गुने ब्रीहयो मुद्रा^३ वस्त्रं कृष्णजिनादिकम् ।

गोविन्दप्रीणनार्थाय^४ दातव्यं पुरुषर्षभ^५ ॥२॥

आदिशब्देन कृष्णोत्तरमृगचर्मग्रहणम् । फाल्गुनमासिकाभीष्ट^६-दिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितानि षष्टिकादिधान्यानि ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । गोविन्दप्रीतये एतान् ब्रीहान् ददानि । [स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते ब्रीहय एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्]^७ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

^८ब्रीह्रीणां [मुष्टिग्रहणञ्च स्वीकारः । मुद्रादिदानवाक्ये ब्रीहपदस्थाने मुद्रादीनामन्यतमपदस्य निवेशो विशेषः । एते प्रजापतिदेवता मुद्रा एतद् बृहस्पतिदेवतं वस्त्रमेतत् प्रजापतिदेवतं कृष्णाजिनमेतद्विष्णुदेवतं मृगाजिनमिति ^९स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत्]^{१०} ।

मुद्रानां मुष्टिग्रहणं वस्त्रस्य दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं शेषयोः पुच्छग्रहणं स्वीकरणम् ।

तथा (६५।२५ख-२६क) :—

चैत्रे ^{११}चित्राणि वस्त्राणि शयनान्यासनानि च ।

विष्णोः प्रीत्यर्थमेतानि देयानि ब्राह्मणेष्वथ^{१२} ॥३॥

ब्राह्मणेष्विति बहुवचनं देयबहुत्वापेक्षम् । चैत्राभीष्टदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितानि ^{१३}विचित्रवस्त्राणि ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुप्रीतये एतानि विचित्रवस्त्राणि ददानि । ^{१४}स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वस्त्राण्येतानि बृहस्पतिदेवतानि इति

1 A •वृद्धितो मुद्रादि•, I. O.

•वृद्धितेष्वेकादशसु

2 A' अशक्तानामेकमपि देयं.

3 A खड्ग, I. O. मद्रा, Vāmana

P. वस्त्रं तथा for मुद्रा वस्त्रं

4 A •प्रोचनार्थं, Vāmana P.

•प्रोचनार्थं

5 Vāmana P. पुरुषर्षभेः

6 A' omits च

7 I. O. स्वस्तिसावित्रीपाठान्तं प्रति-

ग्रहीतृवाक्यं for the bracketed portion

8 Supplied by conjecture

9 A omits स्वस्ति

10 I. O. omits the bracketed portion

11 Vāmana P. निषिद्ध

12 Vāmana P. ब्राह्मणेषु च

13 I. O. चित्रं

14 A खड्गादि for स्वस्ति

प्रतिग्रहीतृवाक्यम्¹ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [दशाग्रहणपूर्वकं परिधानञ्च स्वीकारः । शयनादिदानवाक्ये² विचित्रवस्त्रपदस्थाने³ शयनासनयोरन्यतरपदस्य निवेशो विशेषः । एतानि प्रजापतिदेवतानि शयनानि स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं प्रतिग्रहीतृवाक्यम्⁴ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।]⁵ शयनासनयोः⁶ स्पर्शः स्वीकारः ।

तथा (६५।२६ख-२७क) :—

[गन्धानि माल्यानि तथा]⁸ वैशाखे सुरभीनि च ।

देयानि द्विजमुख्येभ्यो मधुसूदनतुष्ट्ये ॥४॥

द्विजमुख्येभ्यो⁹ विद्यातपःसम्पन्नेभ्यः ।¹⁰ वैशाखाभीष्टदिने ब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्यश्चन्दना-
गुरुकुङ्कुम-¹¹ [कर्पूरकस्तूरिका]-काकलीयकानामन्यतममर्चितं दद्यात् । ॐ अद्यामुकामुकस-
गोत्रेभ्योऽमुकामुकवेदामुकामुक¹²-शाखाध्यायिभ्योऽमुकामुकदेवशर्मभ्यो¹³ युष्मभ्यं मधुसूदन-
तुष्ट्ये एतान् गन्धान् ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते गन्धा एते गन्धर्वदेवता इति प्रति-
ग्रहीतृवाक्यम्¹⁴ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शश्च स्वीकारः । माल्यदाने गन्धपदस्थाने
एतानि माल्यानीति निवेशो विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते एतानि माल्यानि विष्णुदेवता-
नोति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्¹⁵ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शश्च स्वीकारः ।

तथा (६५।२७ख-ग)

[¹⁶उदकुम्भश्च¹⁷धेनुश्च]¹⁸तालवृन्तं सचन्दनम् ।

त्रिविक्रमस्य प्रीत्यर्थं दातव्यं साधुभिः सदा ॥५॥

सदेति [संवत्सरापेक्षं प्रति]¹⁹-संवत्सरं जैष्ठे देयमित्यर्थः । अत्र वैशाखानन्तरोक्तत्वात्-

1 I. O. °वाच्यं	11 A कर्पूर and I. O. कस्तूरिका for the bracketed portion
2 I. O. चित्र०	12 A वेदामुक for वेदामुकामुक
3 I, O. शयनासनयो०	13 A °मुकदेवशर्मभ्यो, I. O. °मुक- मुकशर्मभ्यो
4 I. O. °वाच्यं	14 I. O °वाच्यं, A प्रतिग्रहीतृवाक्यं
5 A omits the bracketed por- tion	15 I. O. °वाच्यं
6 A शयनासनयो	16 A उदकुम्भाश्च
7 A omits तथा	17 A and I. O. धेनुश्च
8 Vāmana P. गन्धघासीनि वस्त्रूनि for the b. p.	18 Vāmana P. उदकुम्भाटधेनुं च for the b. p.
9 A विद्यते for विद्या	19 I. O. omits the bracketed portion
10 I. O. वैशाखीभीष्टदिने	

विक्रमनामकत्वात्तानुक्रम्यैप्रमहशम् । अर्चिताय ब्राह्मण्यायार्चितानुदकृम्भान्^१ ॐ अथादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^२त्रिविक्रमप्रीत्यर्थमेतानुदकृम्भान्^३ दद्यात् । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते
[उदकृम्भा एते वरुणदैवता इति]^४ प्रतिग्रहीतृवाक्यम्^५ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च
स्त्रीकारः । इतरदानवाक्ये ^६उदकृम्भपदस्थाने धेनु-सचन्दनतालशृन्तपदयोरन्यतरस्य निवेशो
विशेषः । एषा रुद्रदैवता धेनुः एतद्विष्णुदैवतं सचन्दनं तालशृन्तमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्^७ ।
कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । पुच्छप्रहणं स्पर्शनञ्च यथाक्रमं स्त्रीकारः ।

तथा (६५।३८) :—

उपानद्युगलं छतं ^८[नवकम्बलकानि च] ।

आपाठे वामनप्रीत्यै दातव्यानि ^९[तु भक्तिः] ॥६॥

नवकम्बलकानि तु^{१०} नूतनकम्बलाः । ^{११}आषाढाभीष्टदिने ब्राह्मण्यायार्चिताय उपानद्युगल-
मर्चितम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वामन-[प्रीत्यै एतदुपानद्युगलं दद्यात् ।
स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते उपानद्युगलमिदमुत्तानाङ्गिरोदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-
स्तुत्यादि पूर्ववत् । आरोहणञ्च स्त्रीकारः । छत्रादिदानवाक्ये उपानद्युगलपदस्थाने छत्र-
नवकम्बलपदयोरन्यतरस्य निवेशो विशेषः । एतत् प्रजापति]^{१२}-दैवतं छत्रमेते बृहस्पति-
दैवता ^{१३}नवकम्बला इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्^{१४} । कामस्तुत्यादिकञ्च पूर्ववत् । दशप्रहणं
^{१५}दशाप्रहणपूर्वकाङ्गस्पर्शनञ्च यथाक्रमं^{१६} स्त्रीकारः ।

तथा :—

घृतञ्च चौरकृम्भाश्च घृतधेनुः फलानि च ।

भावण्ये श्रीधरप्रीत्यै दातव्यानि विपश्चितैः^{१७} ॥७॥

1 A उदकृम्भान्	10 I. O. omits तु
2 A त्रिविक्रमस्य for त्रिविक्रम	11 A आषाढेभीष्टदिने
3 A उदकृम्भान्	12 A omits the bracketed portion
4 A वरुणदैवता इति for the bracketed portion	13 A कम्बला
5 I. O. वाच्यं	14 I. O. वाच्यं
6 A उदकृम्भ	15 A दशाप्रहणं पूर्ववत्
7 I. O. वाच्यं	16 I. O. omits it
8 Vāmana P. नवकानवकादिकम् for the b. p.	17 I. O. विपश्चितैः
9 Vāmana P, विपश्चिता for the b. p.	

¹श्रावणाभीष्टदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं घृतम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । श्रीधरप्रोक्त्यै एतद्घृतं ददानि । खस्त्रिसावित्रीपाठान्ते घृतमिदं विष्णुदैवतमिति प्रति-
प्रहीतुवाक्यम्² । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च स्त्रीकारः । ³अपरदानवाक्ये
घृतपदस्थाने क्षीरकुम्भादिपदाना⁴-मन्यतमस्य ⁵निवेशो विशेषः । एते विष्णुदैवताः क्षीर-
कृम्भाः एषा विष्णुदैवता घृतधेनुः एतानि⁶ वनस्पतिदैवतानि फलानि इति प्रतिप्रहीतु-
वाक्यम्⁷ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [स्पर्शनं पुच्छग्रहणं स्पर्शनञ्च यथाक्रमं]⁸ स्त्रीकारः ।
घृतधेनुदानं मत्स्यपुराणोक्तविधिना ।

तथा (६५।३६) :—

मासि भाद्रपदे दद्यात् पायसं मधुसर्पिषा⁹ ।

हृषीकेशप्रोक्षणार्थं लवणं ¹⁰सगुडौदनम् ॥८॥

¹¹भाद्रपदाभिमतदिने ब्राह्मणायार्चिताय घृतमधुयुक्तं पायसमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्य-
मन्तमुक्त्वा दद्यात् । हृषीकेशप्रोक्षणार्थमेतत्सर्पिर्मधुसहितं पायसं ददानि । खस्त्रिसावित्री-
पाठान्ते ¹²पायसमिदं प्रजापतिदैवतमिति प्रतिप्रहीतुवाक्यम्¹³ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
[स्पर्शनञ्च स्त्रीकारः ।]¹⁴ ¹⁵सगुडौदनलवणदानवाक्ये ¹⁶एतत् गुडौदनसहितलवण- [मिति
व्यूहनीयम्]¹⁷ । खस्त्रिसावित्रीपाठानन्तरं लवणमिदं सोमदैवतमिति प्रतिप्रहीतुवाक्यम्¹⁸ ।
¹⁹[पूर्ववत् कामस्तुत्यादिकम्] । ²⁰स्पर्शनञ्च स्त्रीकारः ।

1 A आश्वयोभोष्टदिने	12 I, O. पायसं प्रजा...मिति, A पायसोऽयं प्रजापतिदैवत इति
2 I. O. °वाच्यं	13 I. O. °वाच्यं
3 A क्षीर for अपर	14 A omits the bracketed portion
4 I. O. दानानाम् for पदानाम्	15 A सगुडौदन°
5 A निवेशन	16 I. O. एतत् सगुडौदन°, A सगुडौ- दनसहितं
6 A एता	17 A निव्यूहनीयं for the b. p.
7 I. O. °वाच्यं	18 I. O. °वाच्यं
8 I. O. स्पर्शनञ्च यथाक्रमं for the bracketed portion	19 A कामस्तुत्यादि पूर्ववत् for the bracketed portion
9 Vāmana P. °सर्पिषी	20 A पूर्ववत् before स्पर्शनञ्च
10 A सगुडौदनम्	
11 I. O. भाद्रपदाभिमतदिने, A भाद्रपदान्तमदिने	

तथा (६५।४०) :—

¹तिलांस्तुरङ्गं वृषभं दधिताम्रायसादिकम् ।

प्रीत्यर्थं पद्मनाभस्य [देयमाश्वयुजे नरैः]² ॥६॥

आदिशब्देन पित्तलकांस्ययोर्ग्रहणम् । आश्विनाभिमतदिने ब्राह्मणायाचिंताय तिलान-
चिंतान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । पद्मनाभप्रीत्यर्थमेतांस्तिलान् ददानि । स्वस्ति-
सावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्³ । कामस्तुतिर्दक्षिणा च
पूर्ववत् । ⁴मुष्टिग्रहणञ्च स्वीकारः । अपरदानवाक्ये तिलपदस्थाने तेषामन्यतमपदस्य
⁵[निवेशो विशेषः] । एष यमदैवतस्तुरङ्गः एष विष्णुदैवतो वृषभः एतद्विष्णुदैवतं [दधि
एतदग्निदैवतं]⁶ ताम्रं अयः पित्तलं कांस्यं वेति स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते⁸ यथायथं ⁹प्रतिग्रहीतृ-
वाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । अश्वस्य ¹⁰कर्णग्रहणं ¹¹वृषभस्य ¹²पुच्छग्रहणं स्पर्शन-
¹³ञ्चेतरद्रव्याणां स्वीकारः ।

तथा (६५।४१) :—

रजतं कनकं ¹⁴दीपं मणिमुक्त्वाफलादिकम् ।

दामोदरस्य प्रीत्यर्थं दद्याद्वै¹⁵ कार्तिके नरः ॥१०॥

आदिशब्देन प्रवालराजपट्योर्ग्रहणम् । कार्तिकाभिमतदिने ब्राह्मणायाचिंताय रजत-
मर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । दामोदरप्रीत्यर्थमेतद्रजतं¹⁶ ददानि । स्वस्ति-
सावित्रीपाठान्ते ¹⁷रजतमिदमग्निदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

1 Vāmana P. नोषं तुरङ्गं

2 Corrected from Vāmana P.
I. O. देवान्वाश्वमनोजवैः and A
देवाग्निमदिने नरैः for the brack-
eted portion

3 I. O. वाच्यं

4 A मुष्टिग्रहणं

5 A निवेशः for the bracketed
portion

6 A omits the bracketed por-
tion

7 A पिचये

8 I. O. स्वस्तिसावित्रीपाठान्तं, A
स्वस्तिसावित्रीपाठे तु

9 I. O. वाच्यं

10 A कर्णं ग्रहणं

11 I. O. वृषभ

12 A पुच्छे ग्रहणं

13 A ञ्चेति०

14 A दीप, I. O. दीपा, Vāmana
P. दीपात्

15 A दद्यात्, Vāmana P. प्रदद्यात्

16 A ञ्चेति०

17 I. O. रजतमिति वाच्यं

स्पर्शनञ्च स्वीकारः । अपरदानवाक्ये रजतपदस्थाने तेषामन्यतमपदस्य निवेशो विशेषः ।
[एतदग्निदैवतं कनकमेते विष्णुदैवता¹ दीपा एतद्विष्णुदैवतं² मुक्ताफलमेष विष्णुदैवतो
राजपट्ट एतद्विष्णुदैवतं प्रवालमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । सर्वेषां
स्पर्शनं स्वीकारः ।

तथा (६५।४२) :—

खरोष्ट्राश्वतरान्नागाञ्शकटाद्यमजाविकम्³ ।

दातव्यं केशवप्रीत्यै मासि मार्गशिरे⁴ नरैः ॥११॥

खरो गर्दभः अश्वतरोऽइति प्रसिद्धः । मार्गशीर्षेऽभिमतदिने ब्राह्मणायाचिंताय खर-
मर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्ता दद्यात् । केशवप्रीत्यै एतं खरं ददानि । स्वस्तिसावित्री-
पाठान्ते खर एष यमदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । कर्णग्रहणं स्वीकारः ।
अपरदानवाक्ये खरपदस्थाने तेषामन्यतमपदस्य निवेशो विशेषः ।] ⁵ एष निर्गृतिदैवत उष्टः
एष विष्णुदैवतोऽश्वतरः एष प्रजापतिदैवतो गज एष उत्तानाङ्गिरोदैवतः शकटः एषप्रजापति-
दैवतो रथः⁶ एषोऽग्निदैवतोऽजः एष वरुणदैवतोऽविरिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि
पूर्ववत् । उष्टारोहणम् अश्वतरपुच्छग्रहणं गजारोहणं⁸ शकटारोहणं रथस्येशाग्रहणम् अजस्य
कर्णग्रहणमवेः⁹ पुच्छग्रहणं स्वीकारः ।

तथा (६५।४३) :—

प्रासादनगरादीनि गृहप्रावरणादिकम् ।

¹⁰नारायणस्य तुच्छ्यर्थं पौषे देयानि ¹¹शक्तिः ॥१२॥

प्रथमेनादिशब्देन ¹²प्रासखर्वटयोर्ग्रहणम् । द्वितीयेन शश्यायाः प्रावरणमुत्तरीयवन्नम् ।
पौषाभीष्टदिने¹³ ब्राह्मणायाचिंताय प्रासादमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्ता दद्यात् ।
नारायणतुच्छ्यर्थमेत¹⁴ प्रासादं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते प्रासादोऽयं विष्णुदैवत

1 A विष्णुदैवतं

2 A लक्षाफल

3 The entire line corrected
from Vāmana P. I. O. and
A have lacunæ here

4 Corrected from Vāmana P.
I. O. and A •शीर्षं

5 I. O. omits the bracketed
portion

6 A हषभः

7 I. O. अरिरिति

8 A omits it

9 I. O. •शश्यां हरे

10 Vāmana P. वामनख च

11 Vāmana P. भक्तिः

12 I. O. प्रासखर्वटयोर्ग्रहणं, A वाम-
नखटग्रहणं

13 A पौषाभीष्टदिने

14 A तुच्छ्यर्थं again after this

इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । प्रवेशश्च स्वीकारः । अपरदानवाक्ये प्रासादपद^१-स्थाने ^२तेषामन्यतमपदस्य निवेशो विशेषः । [एतद्विष्णुदैवतं नगरम्]^३ एष विष्णुदैवतो प्रामः एष विष्णुदेवतः खर्वटः^४ एतद्विष्णुदैवतं गृहम् ^५एतद्गृहस्पतिदैवतं प्रावरणम् ^६एषा प्रजापतिदैवता शय्येति स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-स्तुत्यादि पूर्ववत् । नगरप्रामखर्वटानां^७ ^८प्रदक्षिणकरणं गृहस्य प्रवेशो वल्लस्य दशाग्रहण-पूर्वकं परिधानं [शय्यायाः स्पर्शनं स्वीकरणम्]^९ ।

महाभारते (अनु—६६।८) :—

माघे मासि तिलान् यस्तु ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छति ।

सर्वसत्त्व^{१०}-समाकीर्णं नरवं स न पश्यति^{११} ॥१३॥

^{१२}माघे मास्यभिमतदिने ब्राह्मणेभ्योऽर्चितांस्तिलान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-माघमासिकतिलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतांस्तिलान् ददानि । स्वस्त्यादि-स्वीकारान्तं पूर्वोक्ततिलदानवत् ।

तथा (अनु—६६।६२) :—

कौमुदे शुक्रपत्रे तु योऽन्नदानं करोति हि ।

स सन्तरति दुर्गाणि ^{१३}प्रेत्य चानन्यमश्नुते ॥१४॥

कौमुदे कार्तिके कार्तिकाभिमतशुक्रतिथौ अन्नमर्चितमर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-कौमुदविहितान्नदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदन्नं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते अन्नमिदं प्रजापतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ^{१४}स्पर्शश्च स्वीकारः ।

पद्मपुराणे :—

रमधेनुं तथा दत्त्वा कार्तिके मासि पार्थिव ।

सर्वान् कामानवाप्नोति नित्यं सुगतिभाग् भवेत् ॥१५॥

1 I. O. omits पद्

2 A प्रासादमन्यतरपदस्य

3 A omits the bracketed portion

4 I. O. खर्वटः, A बकटः

5 A एतद्विष्णुदैवतं

6 A एष प्रजापतिदैवतः

7 I. O. ०खर्वटानां, A ०खर्वटानां

8 I. O. पदसिच •

9 A अर्थास्पर्शनं स्वीकारः for the bracketed portion

10 I. O. and A ०सत्त्व

11 A गच्छति

12 A माघ

13 A लोकापानम् •

14 A स्पर्शनश्च

¹पार्थिवेति सम्बोधनम् । तथा दत्त्वेति पद्मपुराणोक्तुरसधेनुपरिमहः । ²कार्तिकमासिकाभिमतदिने धेनुदानविधिना³ रसधेनुं दद्यात् मतस्यपुराणपद्मपुराणयोर्विधानसाम्यात् । दानवाक्ये तु कामनायाममुककामोऽहमिति विशेषः ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१७।६ख) :—

तिलप्रदानान्माघे तु याम्यं लोकं न गच्छति ।

⁴माघमासिकाभीष्टदिने ⁵ब्राह्मणायार्चिताय तिलानर्चितान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । यमलोकानुपसर्पणप्राप्तिकामोऽहमेतान् तिलान् ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतुवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिग्रहणञ्च स्वीकारः ।

तथा (३।३।१७।१०क) :—

प्रियङ्गुं ⁶फाल्गुने दत्त्वा प्रियो भवति भूतले ॥१६॥

[प्रियङ्गुः काउनीति]⁷ । ⁸फाल्गुनमासिकाभिमतदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितां प्रियङ्गुम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तफाल्गुनविहितप्रियङ्गुदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतां प्रियङ्गुं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१७।१०ख) :—

चैत्रे चित्वाणि वज्राणि [सौभाग्यं महदश्नुते]⁹ ।

दत्त्वेति सम्बन्धः । चैत्रमासिकाभिमतदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितानि ¹⁰विचित्रवज्राणि ॐ [अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात्]¹¹ । महासौभाग्य-¹²प्राप्तिकामोऽहमेतानि ¹³विचित्रवज्राणि ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वज्राणीमानि बृहस्पतिदेवतानि इति प्रतिग्रहीतुवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दशाग्रहणपूर्वकपरिधानं¹⁴ स्वीकारः ।

तथा (३।३।१७।११क) :—

अपूपानां प्रदानेन वैशाखे स्वर्गमश्नुते ॥१७॥

1 A प्राथिवेति

2 I. O. कार्तिके०

3 I. O. धेनुदानविषया

4 A माघे०

5 A ब्राह्मणायार्चितान् तिलान्

6 I. O. भास्वुखे

7 A कामानां for the bracketed portion

8 A फाल्गुने मासिकाभिमतं दिने

9 A सौभाग्यमहदमश्नुते for the bracketed portion

10 I. O. चित्र०

11 A स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् for bracketed portion

12 A ०फलप्राप्तिकामो

13 I. O. omits विचित्र

14 I. O. ०पूर्वकं परिधानं

अपूपा पूया¹ इति प्रसिद्धाः । ²वैशाखमासिकाभीष्टदिने ³ब्राह्मणायार्चितायापूपानर्चितान्
ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । स्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतानपूपान् ददानि । स्वस्ति-
साविलीपाठान्ते अपूपा एते प्रजापतिदेवता इति⁴ प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि
पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च स्त्रीकारः ।

तथा (३।३।१।१।१ख) :—

छलदानात्तथा ज्यैष्ठे सर्वकामानुपाश्रुते⁵ ।

⁶ज्यैष्ठमासिकाभीष्टदिने [ब्राह्मणायार्चिताय छत्रमर्चितम्]⁷ ॐ अथादि तुभ्यमन्त-
मुक्त्वा दद्यात् । ⁸अमुकप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रं ददानि । स्वस्तिसाविलीपाठान्ते छत्रमिदं
प्रजापतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दण्डग्रहणञ्च स्त्रीकारः ।

तथा (३।३।१।१।१ग) :—

दत्त्वा चोपानहौ ⁹स्वर्गमाषाढे ध्रुवमश्नुते ॥१८॥

आषाढमासिकाभिमतदिने ब्राह्मणायार्चितायार्चिते उपानहौ¹⁰ ॐ अथादि तुभ्य-
मन्तमुक्त्वा दद्यात् । [विष्णुधर्मोत्तरोक्ताषाढविहितोपान-]¹¹दानफलप्राप्तिकामोऽहमेते उपानहौ
ददानि । स्वस्तिसाविलीपाठान्ते उपानहावेत उत्तानाङ्गिरोदेवत इति¹² प्रतिग्रहीतृवाक्यम् ।
कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । आरोहण¹³ स्त्रीकारः ।

तथा (३।३।१।१।२क) :—

श्रावणे वस्त्रदानस्य कीर्तितं सुमहत् फलम् ।

¹⁴श्रावणमासिकाभिमतदिने ¹⁵ब्राह्मणायार्चितायार्चितं वस्त्रम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्ताश्रावणविहितवस्त्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्वस्त्रं ददानि । स्वस्ति-
साविलीपाठान्ते वस्त्रमिदं बृहस्पतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
दशाग्रहणपूर्वकञ्च ¹⁶परिधानं स्त्रीकारः ।

1 A पूपा

2 A वैशाखे मासि अभीष्टदिने, I. O.

वैशाखे मासिकाभीष्टदिने

3 A ब्राह्मणायार्चितं तानपूपान्

4 A देवताभि for देवता इति

5 A सर्वकामानुपाश्रुते, I. O. सर्व-

कामानुपाश्रुते

6 I. O. and A जैष्ठे for जैष्ठ

7 A ब्राह्मणायार्चितं for the brack-
eted portion

8 A adds ॐ here

9 A स्वर्गमाषाढे ध्रुवमश्नुते

10 I. O. adds दद्यात् after
उपानहौ

11 I. O. विष्णुधर्मोत्तरोक्ताषाढविहितो for
the bracketed portion

12 I. O. देवते for देवत इति

13 A आरोहणञ्च

14 A and I. O. श्रावणे for श्रावण

15 A ब्राह्मणायार्चितायार्चितं

16 I. O. omits it

तथा (३।३।१७।१२ख) :—

प्रौष्ठपदे [तथा मासि]^१ प्रदानात् फाणितस्य तु^२ ॥१६॥

कीर्तितं सुमहत्फलमित्येतेन सम्बन्धः । फाणितं [खण्डशालुकमिति प्रसिद्धम्]^३ ।
‘भाद्रमासिकाभिमतदिने ब्राह्मणायार्चितायार्चितं’ फाणितम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त्वाप्रौष्ठपदविहितफाणितदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् फाणितं ददानि ।
स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते फाणितमिदं^४ सोमदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि
पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च स्वीकारः ।

तथा (३।३।१७।१३क) :—

आश्विने घृतदानेन रूपवानभिजायते ॥२०॥

‘आश्विनमासिकाभिमतदिने’ ब्राह्मणायार्चितायार्चितं घृतम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् ।^५ उत्कृष्टरूपप्राप्तिकामोऽहमेतद्घृतं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते घृतमिदं^६
विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च स्वीकारः ।

तथा (३।३।०६।६४ख-६५क) :—

तक्रमाश्वयुजे मासि यस्तु दद्याद्दिजातिषु ।

आरोग्यं महदाप्नोति यत्र यत्नाभिजायते ॥२१॥

‘तक्रं’ चतुर्थभागजलप्रक्षेपमथितं दधि । आश्विनमासिकाभिमतदिने ब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्य-
स्तक्रमर्चितम् ॐ^{१०} अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त्वाश्विनविहिततक्रदान-
फलप्राप्तिकामोऽहमेतत्तक्रं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते^{११} तक्रमिदं विष्णुदैवतमिति
प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । तक्रस्पर्शनञ्च स्वीकारः ।

तथा (३।३।१७।१३ख) :—

कार्तिके दीपदानेन सर्वलौज्ज्वल्यमाप्नुयात् ।

- 1 I. O. मासे for the bracketed portion
- 2 A' and V. D. च
- 3 A खण्डशालुकीति प्रसिद्धं and I. O. खण्डशालुकं for the bracketed portion
- 4 A भाद्रपद for भाद्र
- 5 A विष्णु for सोम

- 6 I. O. आश्विने मासिका...दिने, A आश्विनमासिकाभौष्टदिने
- 7 A ब्राह्मणार्चितं
- 8 A ॐ ततः कृष्य for उत्कृष्ट
- 9 A तक्रञ्च विभागः
- 10 A omits ॐ
- 11 A adds तु here

क तिक्रमासाभिमतदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं दीपं यथाशक्ति पित्तलताम्रलोहकाष्ठ-
 १'मृत्तिकायष्टीनामन्यतमयष्टित्थ' २ ज्वालयित्वा ३ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ४'सर्व-
 लौज्ज्वल्यप्रसक्तिकामोऽहमेतं दीपं ददानि । प्रतिग्रहीता ५'स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते दीपोऽयं
 विष्णुदैवत इति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च स्वीकारः । अत्रानुक्तमपि
 पित्तलयष्ट्यादिकं फलबाहुल्याद् यथाशक्ति ग्रहीतव्यम् ।

तथा (३।३।१७।१४क) :—

लवणं मार्गशीर्षे तु दत्त्वा सौभाग्यमश्नुते ६ ।

मार्गशीर्षाभिमतदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं लवणम् ७ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
 दद्यात् । सौभाग्यप्रसक्तिकामोऽहमेतल्लवणं ८ ददानि । ९'स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते लवणमिदं
 सोमदैवतमिति प्रतिग्रहीतुवाक्यम् । १०'कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च स्वीकारः ।

तथा (३।३।१७।१४ख) :—

पौषे कनकदानेन परां पुष्टिं तथैव च ॥२२॥

११'अश्नुत इत्यनुवर्तते । पौषमासिकाभिमतदिने ब्राह्मणायार्चितायाभिमतपरिमाण-
 मर्चितं कनकम् १२ अद्यादि [तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अतिशयितपुष्टिकामोऽहमेतत् कनकं
 ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते १३'कनकमिदमग्निदैवतमिति प्रतिग्रहीतुवाक्यम् । काम-
 स्तुत्यादि] १४'पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च स्वीकारः ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वृक्षालसेनदेवविरचिते

दानसागरे १५'मासोपलक्षितनियतदिनदानावर्तः ।

- 1 I. O. मृत्तिकावच for मृत्तिका
- 2 A •वटिना
- 3 A omits ॐ
- 4 A सर्वलौज्ज्वल्यप्रसक्तिकामो
- 5 A स्वस्तिसावित्री for स्वस्ति
- 6 A सौभाग्यमाप्नुवात्
- 7 I. O. •मिति' चपञ्च
- 8 A स्वस्त्यादि for स्वस्ति

- 9 A कामस्तुत्यादिकं
- 10 A आप्नुत
- 11 A कनकमपिदैवतमिति
- 12 A repeats the bracketed portion
- 13 I. O. मासोपलक्षिताभिमतदिन-
 दानावर्तः; A मासोपलक्षितमिदं
 दानावर्तः

'[अथ नानादैवतानियतमासिक^१-तिथिदानावर्तः] । (६३)

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१७।२७ख—३१क) :—

प्रतिपद्यथ पुष्पाणां द्वितीयायां घृतस्य च ।

तृतीययान्तु वज्राणां चतुर्थ्यां^२ कनकस्य तु ।

पञ्चम्यान्तु फलानां वै षष्ठ्यां ज्ञानस्य मानदाः^३ ॥१॥

ज्ञानस्य ज्ञानोत्तैलामलकादेः^४ ।

^५सप्तम्याश्च ह्यूपानामष्टम्याश्च गुडस्य च ।

कुन्माषस्य नवम्यान्तु दशम्यां रजतस्य च ॥२॥

कुन्माषो राजमाषः^६ ।

एकादश्यां सुवर्णस्य द्वादश्यां वसनस्य च ।

त्रयोदश्यां सुगन्धानां सितायास्तदनन्तरम् ॥३॥

सुगन्धाश्चन्दनादयः^७ ^८सिता शर्करा ।

दानश्च परमान्नस्य पञ्चदश्यां महाफलम् ॥४॥

परमान्नं पायसम्^९ । दानं^{१०} महाफलमिति सर्वज्ञानुषङ्गो बोद्धव्यः । अत्र विशेषा-
श्रवणादिच्छ्रया^{११} शुक्ले कृष्णे वा^{१२} पक्षे दानम् । तदत्र यजमानः प्रतिपदि^{१३} पुष्पाण्य-
र्चितान्यर्चिताय^{१४} ब्राह्मणाय दद्यात् । ॐ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुक^{१५}-शाखाध्यायिनेऽ-
मुकदेवशर्मणे तुभ्यं विष्णुधर्मोत्तरोक्त- [प्रतिपद्विहित-पुष्प]^{१६}-दानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि

1 A omits the bracketed por-
tion

2 I. O. °मासक°

3 A मानदः

4 A ज्ञानोत्तैलैलामलकादेः

5 A सप्तम्याश्चाूपानां, I. O. सप्त-
म्याश्च उपूपानाम्

6 A पश्चिमदेशे राजमासप्रसिद्धो ब्रौहि-
विशेषः

7 A देवाः for इयः

8 A अत्र

9 A पायसः, I. O. पायस

10 A omits it

11 A विशेषभावादिच्छ्रया

12 A च

13 I. O. प्रतिपदि

14 A पुष्पाण्यर्चिताय

15 A omits वेदामुक

16 A प्रतिपद्विहितपुष्प and I. O.
यद्विहित for the bracketed
portion

पुष्पाणि ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा पुष्पाण्येतानि वनस्पति-
 दैवतानित्युक्त्वा यथाशास्त्रं कामस्तुतिं पठेत् । तत उ० अथ कृतैतदानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं
 दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा पुष्पाणि स्पृशेत् । तथा
 द्वितीयायां घृतदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तद्वितीयाविहित-घृतदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्घृत-
 मिति निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं घृतमिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृ-
 वाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । तृतीयाया वस्त्रदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्ततृतीया-
 विहित-वस्त्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि वस्त्राणीति निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठा-
 नन्तरं वस्त्राणोमानि बृहस्पतिदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
 दशमग्रहणपूर्वकं परिधानं स्वीकारः । चतुर्थ्यां कनकदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-चतुर्था-
 विहित-कनकदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् 'कनकमिति निवेशनीयम् । [स्वस्तिसावित्रीपाठा-
 नन्तरं कनकमिदमभिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्]² । [कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।]³
 पञ्चम्यां फलदानवाक्ये⁴ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पञ्चमीविहित-फलदान⁵-फलप्राप्तिकामोऽहमेतानि
 फलानीति⁶ निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं⁷ फलानीमानि⁸ वनस्पतिदैवतानीति
 प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । षष्ठ्यां ज्ञानीयद्रव्यदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्त-
 रोक्त-षष्ठीविहित-⁹ज्ञानीयद्रव्यदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत्¹⁰ ज्ञानीयद्रव्यमिति¹¹ निवेशनीयम् ।
 स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं¹² ज्ञानीयमिदं¹³ विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि
 पूर्ववत् । सप्तम्यामपूपदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-सप्तमीविहितापूपदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान-
 पूपानिति¹³ निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरमपूपा एते प्रजापतिदैवता इति प्रति
 ग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । अष्टम्यां गुडदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्ताष्टमी-
 विहित¹⁴-गुडदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं¹⁵ गुडमिति निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं¹⁶
 गुडोऽयं सोमदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । नवम्यां राजमाषदानवाक्ये

1 A काञ्चनं इति

2 A काञ्चनमिदं अपिदैवतमिति
स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते प्रतिग्रहीता
यदेत् for the bracketed por-
tion3 A omits the bracketed por-
tion

4 I. O. कनकादिफलदानादिवाक्ये

5 A omits फलदान

6 A एतत् फलानीति for एतानि
फलानीति

7 A पाठानन्त

8 A फलानीमा

9 I. O. ज्ञान for ज्ञानीयद्रव्य

10 I. O. ज्ञान for ज्ञानीयद्रव्य

11 I. O. निषेधं

12 I. O. ज्ञान for ज्ञानीय

13 I. O. एतान्पूपानीति

14 A विष्णुधर्मोत्तरोक्त अष्टमीविहित

15 A धैता

विष्णुधर्मोत्तरोक्तनवमीविहित कुन्माषदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं कुन्माषमिति निवेशनीयम् ।
 स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं कुन्माषोऽयं प्रजापतिदेवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तु-
 ल्यादि पूर्ववत् । 'मुष्टिग्रहणञ्च स्वीकारः । दशम्यां रजतदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-
 -दशमीविहित-रजतदानफल^२-प्राप्तिकामोऽहमेतद्रजतमिति निवेशनीयम्^३ । स्वस्तिसावित्री-
 पाठानन्तरं^४ 'रजतमिदमग्निदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुल्यादि पूर्ववत् ।
 एकादश्यां सुवर्णदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तैकादशीविहितसुवर्णदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत्
 सुवर्णमिति निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं सुवर्णमिदमग्निदेवतमिति प्रतिग्रहीतृ-
 वाक्यम् । कामस्तुल्यादि पूर्ववत् । द्वादश्यां वज्रदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त्वादशी-
 विहित-वसनदानफलप्राप्तिकामोहमेतद्वसनमिति निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं
 वसनमिदं बृहस्पतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुल्यादि पूर्ववत् । दशाग्रहण-
^५पूर्वकं परिधानं स्वीकारः । त्रयोदश्यां चन्दनादीनामन्यतमसुगन्धद्रव्यस्य दानवाक्ये
 विष्णुधर्मोत्तरोक्तत्रयोदशीविहितसुगन्धदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान् सुगन्धानिति निवेश-
 नीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं सुगन्धा इमे गन्धर्वदेवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् ।
 कामस्तुल्यादि पूर्ववत् । चतुर्दश्यां शर्करादानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तचतुर्दशीविहित^७
 सितादानफलप्राप्तिकामोऽहमेतां^८ सितामिति निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं सितेयं
 सोमदेवतेति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । ^९कामस्तुल्यादि पूर्ववत् । पञ्चदश्यां पायसदानवाक्ये
 विष्णुधर्मोत्तरोक्तपञ्चदशीविहितपरमान्नदानफल^{१०}-प्राप्तिकामोऽहमेतत् ^{११}परमान्नमिति निवेशनी-
 यम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं परमान्नमिदं प्रजापतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् ।
 कामस्तुल्यादि पूर्ववत् ।

कूर्मपुराणे (२।२६।२६-३०) :—

कृष्णाष्टम्यां विशेषेण धार्मिकाय द्विजातये ।

स्नात्वाभ्यर्च्य यथान्यायं ^{१२}पादप्रक्षालनादिभिः ॥५॥

1 A स्वस्तीयग्रहणञ्च

2 A omits फल

3 I. O. निवेश्यं

4 A ०पाठानन्तं

5 A रजतमिदं चन्द्रदेवतमिति

6 A ०पूर्वकपरिधानं

7 I. O. ०विष्टि०

8 A ०मेतं

9 A कामस्तुल्या

10 A omits फल

11 I. O परमान्नं

12 I. O. पादप्रक्षालनादिभिः

प्रीयतां मे महादेवो दद्याद्द्रव्यं स्वकीयकम् ।

सर्वेषापविनिर्मुक्तः प्राप्नोति परमां गतिम् ॥६॥

स्वकीयमिति 'सद्रूपयार्जितं न रखादिना ^२परस्पापकृतमित्यर्थः । कृष्णाष्टम्यां शङ्कर-
मुद्दिश्य पाद्प्रक्षालन-सुखोपवेशन-गन्धपुष्पधूपवस्त्रादिभिः ^३शिववत्तपःशालिनं ब्राह्मणम-
भ्यर्च्य तस्मै न्यायार्जितं द्रव्यम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सर्वेषापविनिर्मुक्त-^४
पूर्वक-^५परमगतिप्राप्तिकामोऽहमेतदमुकं ददानि । ^६प्रीयतां मे महादेवः । ततः
स्वस्तिस्त्राविलीपाठानन्तरम् ^७अमुकमिदम् अमुकदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि
पूर्ववत् । ^८प्रतिग्रहविध्युक्तश्च स्वीकारः ।

तथा :—

यस्तु कृष्णान्वर्तुदश्यां ज्ञात्वा देवं पिनाकिनम् ।

^९आराधयेद्दिजमुखं न तस्यास्ति पुनर्भवः ॥७॥

आराधयेद्दिजमुखमिति^{१०} ब्राह्मणं शिवरूपं ध्यायन् ^{११}पाद्यार्घ्य-सुखोपवेशन-गन्धमाल्यधूप-
दीप^{१२}-वस्त्रादिभिः शिववत् पूजयित्वा तस्मै ^{१३}स्वेष्टद्रव्यं ^{१४}दद्यादित्यर्थः अष्टमीदाने^{१५} तथा
श्रवणात् । ज्ञातः शिवमुद्दिश्य पाद्यादिभिरर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमभिमतद्रव्यम्^{१६} ॐ
अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अपुनर्भवप्राप्तिकामोऽहमेतदमुकं ददानि । पिनाकी
प्रोचताम् । स्वस्तिस्त्राविलीपाठानन्तरम् ^{१७}अमुकमिदममुकदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् ।
कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ^{१८}प्रतिग्रहविध्युक्तश्च स्वीकारः ।

तथा :—

अमावास्यामनुप्राप्तं^{१९} ब्राह्मणाय तपस्विने ।

यत्किञ्चिद्देवदेशं दद्यादुद्दिश्य शङ्करम् ॥८॥

1 A स्ववत्तपार्जितं	10 I. O. ०मुखेति
2 I. O. परस्त्राकृतमिति	11 I O. पाद्यार्घ्यं०
3 I. O. शिववत्ते यः शालिनं	12 A ०द्वीपा०
4 A सर्वेषापविनिर्मुक्तं	13 A द्रष्टव्यं
5 A परमा०	14 I. O. पद्यादित्यर्थः
6 A प्रीयतामिहादेवः	15 A adds तु here
7 I. O. परमाज्ञमिद्	16 A ब्राह्मणायार्चितं तथैतद्रव्यं
8 I. O. प्रतिग्रहविध्युक्तश्च, A प्रति- ग्रहश्च	17 A omits अमुकमिद्
9 I. O. omits the entire line	18 A प्रतिग्रहविध्युक्तः
	19 A ०प्राप्तं

ज्ञात्वेति शेषः ।

प्रीयतामीश्वरः सोमो महादेवः सनातनः ।

सप्तजन्मकृतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति ॥६॥

शङ्करमुद्दिश्य तपःशालिने अर्चिताय ब्राह्मणायामिमत्तं अत्किञ्चिद्भ्यमर्चितम् ॐ
अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सप्तजन्मकृतपापक्षयकामोऽहमेतदमुकं ददानि । ^१[प्रीयता-
मीश्वरः सोमो महादेवः सनातनः । स्वस्तिसाविलीपाठानन्तरममुकमिदममुकदैवतमिति
प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।] प्रतिग्रहविध्युक्तश्च स्वीकारः ।

स्कन्दपुराणे :—

तिलपात्राणि यो दद्याद्विप्रेभ्यः शुद्धमानसः ।

अमावास्यां समासाद्य कृष्णानां सुसमाहितः ॥१०॥

कृष्णानामिति तिलविशेषणम् ।

स्वपितृन्स्तर्पयित्वा तु अक्षयं नरपुङ्गवः ।

पितृलोकं समाप्नोति चिरञ्च सुखमेधते ॥११॥

^२यथेष्टामावास्यायामर्चितेभ्यो ^३ब्राह्मणेभ्यस्त्रीणि कृष्णतिलपूर्णान्यर्चितानि पात्राणि
दद्यात् । ॐ ^४अद्यामुकसंगोत्रेभ्योऽमुकामुकवेदामुकामुकशाखाध्यायिभ्योऽमुकामुकदेवशर्मभ्यो
युष्मभ्यं स्कन्दपुराणोक्ततिलपात्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि तिलपात्राणि ददानि । स्वस्तिसा-
वित्रीपाठानन्तरं तिलपात्राणीमानि ^५विष्णुदैवतानिति ^६प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तु-
त्यादि पूर्ववत् ।

महाभारते :—

द्वादश्यां पौर्णमास्याश्च^७ मासि मासि^८ घृताक्षतम् ।

ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छेद्यस्तस्य^९ धर्मं^{१०} निबोधत ॥१२॥

सोमश्च वर्धते तेन समुद्रश्च महोदधिः ।

अश्वमेधचतुर्भागं फलं सृजति वासवः ॥१३॥

1 A omits the bracketed por-
tion

2 A ब्रह्मैष्टामाराख्यायमर्चितेभ्यो

3 I. O. ब्राह्मणेभ्यः स्त्री

4 A omits अद्यामुकसंगोत्रेभ्यो

5 A विष्णुदैवतानि

6 I. O. प्रतिग्रहीतृणां वाच्यं

7 A पौर्णमास्याम्

8 A घृताक्षतं

9 A धर्मं च निबोधत, I. O. धर्मं निबो-
धित

ब्राह्मणेभ्य इति बहुवचनं मासि मासोति श्रवणात् 'प्रयोगबहुत्वापेक्षम् । पौर्ण-
मास्युप-^२संहारात् द्वादशयपि^३ शुक्ला प्राच्या । यथेच्छकालं प्रतिमासिकशुक्लाद्वादशीपञ्चदशयोर-
र्चिताय ब्राह्मणायाचितान् यवान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । [महाभारतोरु-
घृताक्षतदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं घृताक्षतं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं घृताक्षत-
मिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।]^४ ^५मुष्टिग्रहणाच्च
स्वीकारः ।

इति महाराजाधिराजनिःशङ्कशङ्कर-श्रीमद्रत्नालसेनदेवविरचिते
दानसागरेऽनियत-^६मासिकतिथिदानावर्तः ।

1 A बहुत्वापेक्ष'

2 I. O. 'सम्याद्वात्

3 A हादस्य

4 A omits the bracketed por-
tion

5 I. O. 'प्रतिग्रहणाच्च

6 A and I. O. 'मासिक'

अथ नानादैवत-मासनियत-तिथिदानावतेः । (६४)

आग्नेयपुराणे :—

यो ददाति द्विजेभ्यस्तु^१ तृतीयायामुपानहौ ।

वैशाखशुक्लपक्षे तु सच्छत्रकरकान्विते ॥१॥

द्विजेभ्य इति बहुवचनं प्रयोगवहुत्वापेक्षम् ।

न तस्य मनसो [दाहो मर्त्ये]^२-लोके हि जायते ।

सर्वव्याधिनिर्मुक्तः श्रियं पुत्रांश्च विन्दति ॥२॥

कालादिह^३ यदा याति^४ यमलोकाद्द्विजोत्तमः ।

यानञ्चाश्वतरीयुक्तं सर्वहेमविभूषितम्^५ ॥३॥

दिव्याङ्गनाभिराकीर्णं^६ गर्वरत्नमयं शुभम् ।

उपतिष्ठति विप्रेन्द्र सर्वकामफलप्रदम् ॥४॥

अत्र यजमानो वैशाखशुक्लतृतीयायां ब्राह्मणायावित्ताय छत्रकमण्डलमहितमुपानद्युग^७-मर्चितम्^८ दद्यात् ।^९ ॐ अद्यामुकसगोत्रायासुकवेदासुक^{१०}-शाखाध्यायिनेऽसुकदेवशर्मणे तुभ्यमाग्नेयपुराणोक्त-च्छत्र-^{११}करकान्वितोपानद्युगदानफल^{१२}-प्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रकरकान्वित-मुपानद्युग^{१३} ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा उपानद्युग^{१४}-मिदमुत्तानाङ्गिरोदैवतमित्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुति पठेत् । तत ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिप्रार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काश्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा [सावित्रीं पठित्वा]^{१५} उपानद्युगं^{१६} परिदध्यात् ।

1 A द्विजेभ्यश्च

2 I. O. देहो मर्त्यु for the bracketed portion

3 A समायाति

4 A यमलोका

5 A सर्वरत्नमयं शुभं

6 A सर्वरत्नविभूषितं

7 A •उपानद्युगण०

8 I. O. omits it

9 A omits ॐ

10 A omits वेदासुक

11 I. O. •करकान्वितो०

12 A omits फल

13 A •करकान्वित उपानद्युगणं

14 A उपानद्युगण०

15 A omits the bracketed portion

16 A उपानद्युगणं

विष्णुः :—

वैशाखे मासि तृतीयायामुपोषितोऽक्षतैर्वासुदेव-¹[मभ्यर्च्य तानेव हुत्वा दत्त्वा च] पापेभ्यः पूतो भवति । ²यच्च तस्मिन्नहनि प्रयच्छति ³तदक्षयमवाप्नोति ॥५॥

वैशाखशुक्लप्रतिपदि⁴ कृतनित्यो घटिकाधिकप्रहरतयोपरि हविष्यं भुक्त्वाऽऽचम्य शुचौ देश उपविश्य पादो पञ्चाल्याऽऽचम्य प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा कृताञ्जलिः ॐ सूर्यः सोमो यमः कालः पञ्च महामूतानि ⁵विष्णुक्-वैशाखशुक्लतृतीयाविहित-सोपवासवासुदेवार्चन-होमयवदानकर्म मया कर्तव्यमित्युक्त्वा गृहीतोदकपूर्णताम्रपाल⁶ उदङ्मुखः सङ्कल्पयेत् । ॐ 'श्व उपोष्या-परदिने'⁷ विष्णुक्-शुक्लतृतीयाविहित-वासुदेवार्चन-होमयवदान-कर्माहं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्त्वा ⁸द्वितीयायामुपोष्य तृतीयायां¹⁰ प्रातः ज्ञात्वा यवैर्भगवन्तं वासुदेवं पूजयित्वा यवानेव वासुदेवाय खाहेत्यमो¹¹ हुत्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा ब्राह्मणायार्चिताया-र्चितान् यवान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुक्त्वाक्षतदानफलप्राप्ति-कामोऽहमेतानञ्जतान् ददानि । स्वस्तिसाविलीपाठान्तेऽक्षता एते प्रजापतिदेवता इति प्रति-ग्रहीतुवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ¹²मुष्टिग्रहणञ्च स्वीकारः । वस्तुन्तरदाने ¹³तु¹⁴तत्तद्वस्तुनाम तत्तद्देवतोत्कर्त्तनं ¹⁵स्वीकारश्चोन्नेयः । अक्षयतृतीया चैषा ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३१७।३१ख-३२क) :—

¹⁶वैशाखे शुक्लपक्षे तु तृतीयायां द्विजोत्तमाः¹⁷ ।

¹⁸यद्दाति ¹⁹नरश्रेष्ठस्तत्तदक्षयमुच्यते ॥६॥

अतएवाक्षयतृतीयेयं प्रसिद्धा ।

विशेषेण तथा ²⁰दानमक्षतानां महाफलम् ॥७॥ (३।३१७।३२ख)

²¹ब्राह्मणायार्चितायार्चितानञ्जतान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्-

1 A अक्षयं न हुत्वा च for the b. p.	11 I. O. आङ्गुलपौ
2 A यच्च तस्मिन्नहनि, I. O. तृतीया- स्मिन्नहनि	12 A मुष्टिग्रहणं
3 A तदक्षयमवाप्नोति, I. O. तदक्षय- माप्नोति	13 I. O. omits तु
4 I. O. प्रसिद्धिः, A वैशाखशुक्ल- तृतीयापूर्वतरदिने	14 I. O. तद्दक्षुनाम, A तद्दक्षुनाम
5 A विष्णुधर्मोत्तरोक्.	15 A स्वीकारस्वीकारः, I. O. स्वीकार- स्तुन्नेयः
6 A and I. O. पतनं	16 A वैशाख
7 A स्वा, I. O. चक्ष	17 A द्विजोत्तम
8 A अपोष्य परेहनि	18 I. O. यद्दाति
9 A तृतीयायाम्.	19 I. O. नरश्रेष्ठस्तत्तदक्षयमुच्यते, A नरश्रेष्ठस्तत्तदक्षयमुच्यते
10 A adds तिचौ here	20 A दान
	21 A ब्राह्मणायार्चितायार्चितान्

शुक्लतृतीयाविहिताक्षतदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानक्षतान् ददानि । स्वस्त्यादिस्वोकारान्तं
 १पूर्ववत् । वस्तुन्तरदाने तु २तत्तद्द्व्यनाम तत्तद्देवतोत्कीर्त्तनं ३स्वीकारश्चोन्नेयः ।

तथा (३।३१अ३४) :—

मासि भाद्रपदे शुक्लनवम्यां द्विजपुङ्गवाः ।

४गोधूमभक्तान् सगुडान् दत्त्वा पुण्यमवाप्नुयात् ॥८॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं^५ सगुडं गोधूमभक्तम्^६ ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
 पुण्यप्राप्तिकामोऽहमेतत्^७ सगुडं गोधूमभक्तं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिमाविलोपाठान्ते
 गोधूमभक्तमिदं प्रजापतिदैवतमिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ८स्पर्शनं स्वोकारः ।

९यमः :—

कार्तिकस्य तमिस्त्रे तु १०माघस्य नवमीतिथौ ।

अहोरात्रोपितः क्त्वा धर्मराजाय भोजयेत् ।

विधिवद् ब्राह्मणान् शक्त्या ११स्वर्गलोके महीयते ॥९॥

शक्तेयत्यभिधानाद् यथेष्टं [ब्राह्मणानां बहुत्वमल]^{१२} विवक्षितम् । कार्तिककृष्णनवम्यां
 माघकृष्णनवम्यां वा दानम् । १३तत्र दानदिनपूर्वतरदिने १४पूर्ववद्धविष्यभोजनादि कृत्वा
 सूर्यादिदेवताभ्य उपवासपूर्वक्यमोक्त-कार्तिककृष्णनवमीविहित-ब्राह्मणभोजनकर्म मया
 कर्तव्यमिति निवेद्य ॐ श्व उपोष्योपरदिने धर्मराजोद्देशेन ब्राह्मणान् भोजयिष्यामीति
 सङ्कल्पयाष्टम्यामुपोष्य नवम्यां धर्मराजोद्देशेन यथाशक्त्युपस्थापितब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्यो^{१५}ऽर्चि-
 तानि भोजनानि दद्यात् । ॐ १६अद्यामुक्तसगोत्रेभ्योऽमुक्तवेदामुक्तशाखाध्यायिभ्यो^{१७}मुक्तदेव-
 शर्मभ्योऽर्चितेभ्यो^{१८} युष्मभ्यं सोत्कर्षस्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतान्युपकरणसहितानि भोजनानि

1 I. O. अनन्तरोक्तदानवत्

2 A तद्वस्तुनाम तत्तद्देवताकीर्त्तनं

3 I. O. स्वोकाराचोन्नेयाः, A स्वी-
 कारस्वोन्नेयः

4 I. O. गोधूमभक्तान्

5 A ब्राह्मणाय

6 A adds अर्चितं here

7 A ०मेतं

8 A स्पर्शनम्

9 I. O. omits this

10 I. O. माघादि

11 A स्वर्गलोके

12 A ब्राह्मणानामलमत्र for the
 bracketed portion

13 I. O. तत्र दानपूर्वतरदिने, A
 तद्दाने दिनपूर्वतरदिने

14 A हविष्यभोजनादि

15 A omits अर्चितेभ्यो

16 A अद्यामुक्तसगोत्रेभ्योऽमुक्तवेदा-
 मुक्तशाखाध्यायिभ्यो

17 A ०मुक्तसगोत्रेभ्योऽमुक्तवेदा-

18 A omits अर्चितेभ्यो

ददानि । धर्मराजः प्रीयताम् । प्रतिग्रहीतारः स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते ¹भोजनानीमानि प्रजापतिदेवतानीत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेयुः । [सम्प्रदानबहुत्वञ्च बहुवचनोहेन]² । दक्षिणा पूर्ववत् । ³स्पर्शः स्त्रीकारः । एवं माघ-⁴कृष्णनवम्यामपि दद्यात् । तत्र च निवेदनवाक्ये कार्तिकपदस्थाने माघपदनिवेशो विशेषः ।

विष्णुः :—

पौष्यां समतीतायां कृष्णपक्षद्वादश्यां सोपवासस्तिलैः ⁵[स्नातः तिलोदकं] दत्त्वा⁶ तिलै-
र्वासुदेवमभ्यर्च्य ⁷तानेव हुत्वा दत्त्वा ⁸भुक्त्वा च सर्वपापेभ्यः पृतो भवति ॥१०॥

पौषपौर्णमासीमतिक्रम्य या कृष्णद्वादशी तस्याः पूर्वतरदिने पूर्ववद्धविष्यभोजनादि कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्यो ⁹विष्णुकसोपवास-¹⁰कृष्णद्वादशीविहिततिलस्नानतिलतर्पण-तिलद्रव्यकवासु-
देवार्चन¹¹-तिलहोम¹²-[तिलदानतिलभोजनकर्म मया कर्तव्यमिति निवेद्य श्व उपोष्यापरदिने तिलस्नान-तिलतर्पण-तिलद्रव्यकवासुदेवार्चन-तिलहोम-तिलदान]¹³-तिलभोजनान्यहं करिष्ये इति सङ्कल्पं कुर्यात् । ततो नियमेन सुप्त्वा ¹⁴एकादशीदिन उपोष्य द्वादश्यां प्रातस्तिलैः स्नात्वा पितृ-
स्तिलैस्तर्पयित्वा तिलैर्वासुदेवमर्चयित्वा वासुदेवाय स्वाहेति निलानम्रौ हुत्वा [शूद्रो ब्राह्मणद्वारा कारयित्वा]¹⁵ अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान् तिलान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ¹⁶[सर्वपापपूतत्वप्राप्तिकामोऽहमेतांस्तिलान् ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति वदेत् ।] कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ¹⁷मुष्टिग्रहणञ्च स्त्रीकारः । ततो भोजनं तिलैः कुर्यात् ।

यमः :—

माघा-धकारद्वादश्यां तिलैर्हुत्वा हुताशनम् ।

तिलान् दत्त्वा च विप्रेभ्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥११॥

1 A भोजनानी	10 A omits कृष्ण
2 I. O. सम्प्रदानबहुवचनोहेन for the bracketed portion	11 A वासुदेवपूजा
3 A रूपग्रन्थ	12 A तिलहोम twice
4 A omits स्नान	13 A omits the bracketed portion
5 A स्नाततिलोदकं for the bracketed portion	14 A एकादशीदिनम्
6 I. O. हुत्वा	15 A ब्राह्मणद्वारा for the bracketed portion
7 A तानेव	16 I. O. omits the bracketed portion
8 A omits भुक्त्वा	17 A स्वस्तिसावित्री
9 A विष्णुविष्णुः	

माघकृष्णद्वादश्यां ¹कृतनित्यो ²यथाविध्यमिसुपसमाधाय ³ॐ प्रजापतये स्वाहेति तिलान् हुत्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा[ऽर्चितेभ्यो यथेष्टसंख्यब्राह्मणेभ्यः]⁴-स्तिलान्-चितान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ⁵[सर्वपापप्रमोचकत्वा]-प्राप्तिकामोऽहमेतान् तिलान् ददानि । स्वस्यादि-[स्वीकारान्तमन्तरोक्त]⁶-तिलदानवत् ।

⁷[कूर्मपुराणे (२।२६।२५) :—

माघमासे⁸ [तमिन्ने तु]⁹ द्वादश्यां समुपोषितः ।

शुक्लाम्बरधरः कृष्णैस्तिर्लैर्हुत्वा हुताशनम् ॥१२॥

[प्रदद्याद् ब्राह्मणेभ्यस्तु ¹⁰तिलानेव समाहितः ।]¹¹

जन्मप्रभृति यत् पापं सर्वं तरति वै द्विजः ।.१३॥

माघकृष्णद्वादश्याः पूर्वतरदिने ¹²पूर्ववद्धविष्यभोजनादि¹³ कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्यः कूर्म-पुराणोक्तसोपास-तिलदानकर्म मया कर्तव्यमिति निवेद्य ॐ¹⁴ श्व उपोष्य द्वादश्यां तिलहोम-पूर्वकतिलदानकर्माहं करिष्ये इति सङ्कल्प्य नियमेन सुप्त्वा ¹⁵परदिने कृत्यनित्य ¹⁶उपोष्यापरदिने तथाविध्यमिसुपसमाधाय प्रजापतये स्वाहेति तिलान् हुत्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा यथेष्टसंख्यब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्यस्तिलान्चितान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । जन्मप्रभृतिकृतपापतरणकामोऽहमेतान् तिलान् ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्व-तिलदानवत्¹⁷ ।]

1 A कृतकृत्यो	11 I. O. omits this line in the
2 A अपिसुपसमाधाय	second and more correct
3 I. O. omits ॐ	reading of the previously
4 A ऽर्चिताय ब्राह्मणेभ्यो for the	indicated bracketed portion
bracketed portion	but reads it in the first and
5 A यमः । सर्वपापप्रमोचन for the	less correct reading of the
bracketed portion	same.
6 A स्वीकारान्तं मन्तरोक्त for the	12 A omits पूर्ववत्
bracketed portion	13 I. O. भोजनादिष
7 I. O. reads the bracketed	14 I. O. omits ॐ in both the
portion twice	readings
8 A माघे मासि	15 A अपरदिने
9 K. P. तु विप्रस्य for the b. p.	16 A उपोष्य परदिने
10 A तिलानेव	17 A पूर्ववत्

आग्नेयपुराणे :—

जलधेनुं प्रवक्ष्यामि सर्वाकल्विषनाशिनीम्¹ ।

²दत्ता या प्रीतये राजन् जलशायिजगत्पतेः³ ॥१४॥

जलकुम्भं सभृङ्गारं सुवर्णरूप्यसंयुतम् ।

गर्भस्थानानि ⁴रत्नानि दत्त्वा च सप्त मुह्यतः⁵ ॥१५॥

सप्तरत्नानीति परिभाषोक्तं-[नवरत्नमध्ये बहुमूल्यसप्तरत्नप्रहरणम् ।

सप्तधान्ययुतं तद्वद्गुडधेनुयथा पुरा ।

सितवस्त्रयुगच्छत्रं ⁷दूर्वापल्लवशोभितम् ॥१६॥

सप्तधान्यानि परिभाषोक्तानि ।]⁸ गुडधेनुयथा पुरेति आग्नेयपुराणोक्तं-गुडधेनवलङ्कारोपकरणप्रहरणम्⁹ ।

गन्धपालैर्युतं ¹⁰[दिक्षु सित]-यज्ञोपवीतनम् ।

सच्छत्रं ¹¹सहोपानतकं विष्टरैः परिवारितम् ॥१७॥

गन्धपालैर्गन्धयुतैः¹² पालैश्चतुर्भिः ।

चत्वारि तिलपात्राणि ¹³स्वदिक्ष्वोडुम्बराणि च ।

¹⁴दधिपालेण संयुक्तं ¹⁵घृतक्षीरवता मुखे ॥१८॥

ओडुम्बराणि ताम्रमयानि ।

द्वादश्यां शुक्रपक्षे तु आषाढस्य नृपोत्तम ।

उपोषितः समभ्यर्च्य केशवं जलशायिनम् ॥१९॥

गन्धपुष्पोपहारैश्च यथाविभवविस्तरात् ।

सङ्कल्प्य जलधेनुश्च पूजयेद्व्रतसकं तथा¹⁶ ॥२०॥

1 A ०नाशिनी, I. O. ०नाशनम्

2 I. O. and A दत्ता

3 I. O. जलशायीजगत्पतिः, A जलशायीजगत्पतिः

4 A पात्राणि

5 I. O. सप्तसुखतः, A सप्तसुख्यातः

6 A सप्तपात्राणीति

7 I. O. पूष्णी०

8 A omits the bracketed portion

9 I. O. ०गुडधेनवलङ्कारोपकरणं, A ०गुडधेनीरवलङ्कारोपकरणं

10 A दिक्ष्वित for the bracketed portion

11 I. O. सोपानतकं, A स उपानत

12 I. O. गन्धयुक्तं गन्धं for गन्धयुतैः

13 I. O. स्वदिक्ष्वोडुम्बराणि

14 A दीषपात्रं

15 A घृतक्षीरतामने

16 I. O. omits it

^१वत्सकं ^२जलकुम्भचतुर्थभागनिर्मितं गुडधेनौ तथा दर्शनात् ।

सितवल्गधरः शान्तो बीरो विगतमत्सरः ।

दद्यादनेन मन्त्रेण प्रीतये जलशायिनः ॥२१॥

जलशायी जगद्योनिः प्रीयतां मम केशवः ।

^३पयोमेधी ^४पयोवासो पयसा शयनं हरेः ॥२२॥

पयोधरासि मे देवि इह लोके परत च ।

^५[इति मत्वा] जगन्नाथं विप्राय प्रतिपादयेत् ।

^६[अपक्वान्नेन तिष्ठेत] अहोरात्रमतः परम् ॥२३॥

अनेन विधिना दत्त्वा जलधेनुं ^७यत्प्रतः ।

सर्वान् कामानवाप्नोति ये दिव्या ये च मानुषाः ॥२४॥

कदा शरीरे ^८[न व्याधिसाप्नोति] ^९पुरुषो नृप ।

^{१०}दत्त्वा ^{११}जलमर्यां धेनुं ^{१२}विष्णुलोकश्च गच्छति ॥२५॥

आषाढे शुक्लद्वादश्याः पूर्वतरदिने पूर्वबद्धविष्यभोजनादि कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्य आषाढ-
शुक्लद्वादशीविहित-^{१३}जलशायिपूजापूर्वक-जलधेनुदानकर्म^{१४} मया कर्तव्यमिति निवेद्य
सङ्कल्पयेत् । ^{१५}ॐ श्व उपोष्यापरदिने ^{१६}जलशायिपूजापूर्वकजलधेनु-^{१७}[दानकर्माहं करिष्ये] ।
ततो नियमेन सुप्त्या ^{१८}परदिन उपोष्य द्वादश्यां यथाशक्ति गन्धमाल्योपहारैः^{१९} केशवाय
जलशायिने नम इति मन्त्रेण केशवं^{२०} जलशायिनं सम्पूज्य गोमयोपलिप्तभुभागे कुशानास्तीर्य
तत्रोपरि कृष्णाजिनमास्तीर्य तथैव स्वल्पकृष्णाजिनं प्रसार्य चतुर्हस्ताजिने जलशायिने^{२१}

1 I. O. and A omit it

2 I. O. जलं । कुम्भ०

3 A' पयोमेधी, I O. पयोमया

4 I. O. पयोवर्षा

5 A omits the bracketed por-
tion

6 A अपक्वाखवतिस्तिष्ठेत for the
bracketed portion

7 A यतः प्रतः

8 I. O. नोवाषामाप्नोति and A
नोवाषामाप्नोति for the bracke-
ted portion

9 I. O. पुरुषोत्तम

10 A जला

11 I. O. and A जलमयी

12 A विष्णुलोकं च

13 I. O. and A' जलशायी०

14 A omits कर्म

15 I. O. omits ॐ

16 A जलशायी०

17 A दानमहं करिष्यामि for the
bracketed portion

18 I. O. परदिने, A अपरदिने

19 A उपोष्योपहारैः

20 A केशव

21 I. O. omits it

जलकुम्भमयो¹-²मत्र यथोक्तोपकरणयुतां ³धेनुदानावर्तस्थान्नेयपुराणोक्त-गुडधेन्ववयवा-
लङ्कारोपकरणयुतां धेनुचतुर्थभागजलनिमित्तैर्वरूपवत्स⁴-सहितां जलधेनुमचिता⁵-मचिताय
ब्राह्मणाय जलशायी जगद्योनिरित्यादि सार्द्धश्लोकं पठित्वा ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
आग्नेयपुराणोक्ताषाढ--शुक्रद्वादशीविहितजलधेनुदान⁶--फलप्राप्तिकामोऽहमेत⁷ लघ्वेण--
काजिनस्थापितकुम्भस्थधेनुचतुर्थीशजलमय--सभृङ्गार--सुवर्णरीप्य--सप्त--[रत्न-सप्त]⁸--धान्ययुत-
शुक्रिकर्णोच्छ्रुपाद-⁹शुचिमुक्ताफलेक्षणसितसूत्रसिराल¹⁰-सितकम्बल-ताम्रपात्र¹¹--पृष्ठ-सितचामर-
रोमकविद्भ्रुमौष्ट्रयुगल¹²-नवनीतस्तनीक्षौमपुच्छकांस्योपदोहेन्द्रनीलतारक नानाफलसमायुक्त-¹³गन्ध-
करण्डकप्राण सितवस्त्रयुगच्छत्र¹⁴--¹⁵दूर्वापल्लवशोभित-गन्धपात्रसहित-सितयज्ञोपवीति-¹⁶सच्छ-
त्रोपानतक--विष्टर--तिलपूर्णताम्रपात्रचतुष्टययुत--घृतक्षीरदधिपूर्णपात्रयुत--¹⁷मुखवत्ससहितां
कृष्णाजिनस्थजलकुम्भमयो' भृङ्गारसुवर्णरीप्य-सप्त-¹⁸रत्न-सप्तधान्ययुतां शुक्रिकर्णामिच्छुपादां
मुक्ताफलेक्षणां सितसूत्रसिरालां सितकम्बलगलकम्बलां¹⁹ ताम्रपात्रपृष्ठां²⁰ सितचामररोमिकां
विद्भ्रुमौष्ट्रयुगां²¹ नवनीतस्तनी' क्षौमपुच्छां कांस्योपदोहामिन्द्रनीलतारकां नानाफलसमायुक्तां
गन्धकरण्डकप्राणां सितवस्त्रयुगच्छत्रां²²दूर्वापल्लवशोभितां²³गन्धपात्रचतुष्टययुतां सितयज्ञो-
पवीतिनी' ²⁴सच्छत्रोपानतकां ²⁵विष्टरतिलपूर्णताम्रपात्रचतुष्टययुतां दधिघृतक्षीरपूर्णपात्र-
²⁶संयुक्तमुखी' जलधेनुं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते जलधेनुरियं विष्णुदैवतेति

1 A जलकुम्भ' मयं	14 A ०च्छत्र
2 A अत्र यथोक्तोपकरणसूत्रां, I. O. अत्रत्यक्तोपकरणयुतां	15 A दूर्वम्
3 A धेनुदानावर्तस्थान्नेयपुराणोक्त०	16 A क्षौपानतक०
4 A ०निमित्तवत्स०	17 A सुखवत्सासहितं
5 A omits अचिताय	18 A रस०
6 A ०दाना०	19 I. O. सितकम्बलगलकम्बल
7 A ०वितं	20 I. O. ताम्रपात्रपृष्ठा, A ताम्रपात्र- कपृष्ठां
8 A रस for the bracketed por- tion	21 A विद्भ्रुमौष्ट्रयुतां
9 I. O. वि for घृषि	22 A' सर्वा०
10 A सितरण्ड for सिराळ	23 A omits it
11 A omits पात्र	24 A ०क्षत्रोपानतक
12 I. O. ०विद्भ्रुमौष्ट्रयुग	25 I. O. विष्टरतिलपूर्णं', A reads विष्टरतिलकपूर्णं' and omits ताम्र
13 A गन्धकरणाष, I. O. गन्धकरण्डक- प्राण	26 I. O. ०समायुक्तमुखी

प्रतिग्रहीता वदेत् । कामस्तुतिर्दक्षिणा च पूर्ववत् । पुच्छग्रहणं स्वीकारः । [ततो दान-
दिने अपक्कान्नाशी¹ भवेत् ।]²

विष्णुधर्म³ :—

श्रावणे शुक्लपक्षे तु द्वादश्यां प्रीयते नृप ।

गोप्रदानेन देवेशो⁴ यत् पूर्वं कथितं तव ॥२६॥

यत् पूर्वं कथितमिति विष्णुधर्मोक्तालङ्कृतगवोदानग्रहणम् । ब्राह्मणायार्चितायालङ्कृत-
गवोदानावर्तस्थ⁵ विष्णुधर्मोक्त-गोविन्दरूपनयुर्वकगोदानविधिना गार्भचितां दद्यात् ।

तथा :—

पौषशुक्ले तु तद्वच्च द्वादश्यां घृतधेनुकाम् ।

घृताग्निः-प्रीणनार्थाय⁶ प्रदद्यात् फलदायिनीम् ॥२७॥

तद्वच्चेति विष्णुधर्मोक्त-घृतधेनुपरिग्रहः । ब्राह्मणायार्चिताय धेनुदानावर्तस्थ⁷-विष्णु-
धर्मोक्त⁸-घृत⁹-धेनुदानविधिना¹⁰ घृतधेनुमचितां दद्यात् ।

[तथा :—

तथैव माघद्वादश्यां प्रदत्ता तिलगौर्नृप ।

केशवं प्रीणयत्याशु सर्वकामांश्च¹¹ यच्छ्रति ॥२८॥

अत्रापि तथैवेति विष्णुधर्मोक्ततिलधेनुग्रहणम् । ब्राह्मणायार्चिताय धेनुदानावर्तस्थ-
विष्णुधर्मोक्ततिलधेनुदानविधिना तिलधेनुमचितां दद्यात् ।]¹² दानवाक्ये अमुककामोऽहमिति
विशेषः ।

तथा :—

ज्यैष्ठे मासि सिते पक्षे द्वादश्यां जलधेनुकाम्¹³ ।

¹⁴दत्त्वा यथावद्विधिना प्रीणयत्यम्बुशायिनम्¹⁵ ॥२९॥

1 A अपक्कान्नाशी

2 I. O. omits bracketed por-
tion

3 A adds तु after this

4 A देवेशी

5 A omits स्थ

6 A घृताग्निःप्रीणनार्थाय

7 A omits स्थ

8 A विष्णुधर्मोक्तरीक्त

9 I. O. omits घृत

10 I. O. विषया, A विषय

11 I. O. सर्वकामां

12 A omits the bracketed por-
tion

13 I. O. जलधेनुः

14 I. O. दत्त्वा

15 A अम्बुशायिनी

यथावद्विधिनेति विष्णुधर्मोक्त¹-जुलधेनुविधि²-ग्रहणम् । ब्राह्मणायार्चिताय धेनु-
दानावर्तस्थ³-विष्णुधर्मोक्त जलधेनुमर्चितां दद्यात् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१६।२६-३१) :—

द्वादश्यां चैवशुक्लस्य चित्रवस्त्रप्रदो नरः ।

अक्षय्यं फलमाप्नोति नाकलोकश्च गच्छति ॥३०॥

वैशाखमासद्वादश्यां 'रूक्मदानात्तथैव च ।

छत्रोपानहयोर्दानाज्ज्यैष्ठे मासि द्विजोत्तमाः ॥३१॥

तथैव चेति प्रथममासोक्त-फलानुषङ्गः⁵ ।

⁶[‘आस्तीर्णं’ शयनं दत्त्वा प्रीणयेद्भोगिशायिनम् ।]

आषाढशुक्लद्वादश्यां श्वेतद्वीपे महीयते ॥३२॥

⁷[‘आस्तीर्णं’ शयनं दत्त्वा श्वेतद्वीपे महीयते] [इति सम्बन्धः ।]⁸

श्रावणे वज्रदानेन विष्णुलोके महीयते ।

गोदः प्रयाति गोलोकं मासि⁹ भाद्रपदे द्विजाः ॥३३॥

प्रीणयेदश्वशिरसमश्व¹⁰ दत्त्वा तथाश्विने ।

विष्णुलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरति स्वकम् ॥३४॥

सरोमवस्त्रदानेन कार्तिके दिवमाप्नुयात् ।

प्रदानं लवणानान्तु मार्गशीर्षे महाफलम्¹¹ ॥३५॥

[सरोमवस्त्रमित्यनेन तूलपटोकानां ग्रहणम्¹² ।]¹⁸

तथा (३।३।१६।३२) :—

¹⁴[‘धान्यानाश्च तथा’] पौषे ¹⁵दारुणां चाप्यनन्तरे ।

फाल्गुने सर्वगन्धानां नात्र कार्या विचारणा ॥३६॥

1 A विष्णुधर्मोत्तरे

2 A जलधेनुविधिः

3 A omits स्थ

4 A पूषदानात्तथैव

5 A फलावुषङ्गः, I. O. फलावुषङ्गः

6 A reads the bracketed portion as स्वास्तीर्णसंभयं इत्या प्रीणयेज्जलमायिनं

7 A omits the bracketed portion

8 I. O. omits the bracketed portion

9 I. O. मास

10 A ‘अश्वं’ for ‘अश्व’

11 A सुसंभयते

12 I. O. तूलपटोकाभ्यानाम्

13 A omits the bracketed portion

14 Supplied from V. D. I. O. and A omit it

15 I. O. and A दारुणां

¹[अनन्तरे माघे] दानं महाफलमित्यनुषज्यते² । अत्र यत्रापि द्वादशयुक्ते खो नास्ति तत्रापि समभिव्याहारात् द्वादशयोन्नेया³ ।

चैत्रशुक्रद्वादश्यां यथाशक्ति नानावर्णवस्त्रमन्वित⁴-मन्विताय ब्राह्मणाय ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-द्वादशोविहितचित्र⁵-वस्त्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्चित्र⁶-वस्त्रं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वस्त्रमिदं बृहस्पतिदेवतमिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दशाग्रहणपूर्वकं परिधानञ्च⁷ स्वीकारः । वैशाखशुक्र-द्वादश्यां काश्चनदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-द्वादशोविहित-रुक्मदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्रुक्म-मिति निवेश्यम्⁸ । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं⁹ रुक्ममिदमग्निदेवतमिति प्रतिग्रहीतृ-वाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शश्च स्वीकारः । ¹⁰ज्येष्ठशुक्रद्वादश्यां छत्रोपानद-युग¹¹-दानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-द्वादशोविहित-छत्रोपानदयुग¹²-दानफलप्राप्तिकामोऽहमेत-च्छत्रोपानदयुगमिति¹³ निवेशनीयम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरमेतच्छत्रोपानदयुगे प्रजा-पत्युत्तानाङ्गिरोदैवते¹⁴ इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । छत्रदण्डग्रहण-मुपानदयुगारोहणञ्च¹⁵ स्वीकारः । आषाढशुक्रद्वादश्यां खट्वपरि-तूलिकादिविरचित¹⁶-शयनीय-दानवाक्ये सोत्कर्षश्वेतद्वीपप्राप्तिकामोऽहमेतच्छयनीयमिति¹⁷ निवेश्यम्¹⁸ । वाक्यानन्तरं प्रीयतां भोगिशायीति वदेत् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरम् एतच्छयनं प्रजापतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शश्च¹⁹ स्वीकारः । श्रावणशुक्रद्वादश्यां वस्त्रदानवाक्ये सोत्कर्षविष्णुलोकप्राप्ति-²⁰कामोऽहमेतद्वस्त्रमिति²¹ निवेश्यम् । स्वस्तिसावित्री-

1 A अनन्तमाघे for the b. p.

2 A दानं महाफलमित्यनुषज्यते, I. O. omits महाफलम्

A अत्र यत्रापि... तत्रापि स before षोडशे in the 1st line of V. 36 above and अत्र यत्रापि स समभि... इत्यादि here, the two together making up the present sentence.

4 A omits मन्वितम्

5 A ०विचित्र

6 A ०चित्रं

7 A ०पूर्वकः परिधानं

8 A निवेशनीयं

9 I. O. कर्ष for वक्त

10 A ज्येष्ठे

11 A युगल for युग

12 A युगल for युग

13 A ०पानदयुगे इति

14 A उत्तानाङ्गिरोदैवते

15 A छत्रोपानदयुगारोहणञ्च for उपानद... षच

16 A ०विरचिरत

17 A ०शयनमिति

18 I. O. reads निवेश्य and omits वाक्यानन्तरं... वदेत्, A निवेशनीयम्

19 A स्पष्टंनच

20 A कामनया for कामोऽहम्

21 A निवेशनीयम्

पाठानन्तरं वज्रमेतद्बृहस्पतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
 1[दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं] स्वीकारः । 2[भाद्रपदशुक्लद्वादश्यां गोदानवाक्ये गोलोक-
 प्राप्तिकामोऽहमेतां गामिति निवेश्यम्³ । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं गौरि⁴ रुद्रदेव-
 तेति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । पुच्छग्रहणं स्वीकारः ।] आश्विन-
 शुक्लद्वादश्यामश्वदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-द्वादशीविहिताश्वदानफलप्राप्तिकामोऽह-⁵मेतमश्व-
 मिति निवेश्यम्⁶ । वाक्यानन्तर⁷ प्रीयतामश्वशिरा इति⁸ वदेत् । स्वस्तिसावित्री-
 पाठानन्तरमश्वोऽयं यमदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । कर्णग्रहणं⁹
 स्वीकारः । कार्तिकशुक्लद्वादश्यां तूलपटो¹⁰-दानवाक्ये स्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतत्सरोमवज्रमिति¹¹
 निवेश्यम्¹² । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं वज्रमिदं बृहस्पतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् ।
 कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं]¹³ स्वीकारः । [मार्गशीर्ष¹⁴-शुक्लद्वादश्यां
 सैन्धव-साम्भरि-ऋकचाख्यलवणानामन्यतमदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-द्वादशीविहितान्ये-
 तानि¹⁵ लवणान्यहं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते लवणान्येतानि समुद्रदैवतानोति
 प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।]¹⁶ ¹⁷पौषशुक्लद्वादश्यां धान्यदानवाक्ये विष्णुधर्मो-
 त्तरोक्त-द्वादशीविहित-धान्यदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्धान्यमिति¹⁸ निवेश्यम् । स्वस्तिसावित्री-
 पाठानन्तरं¹⁹ धान्यमिदं²⁰ प्रजापतिदैवतमिति²¹ प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
 22[मुष्टिग्रहणं²³स्वीकारः] माघशुक्लद्वादश्यां दारुदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-द्वादशीविहित-

1 I. O. रूपं and A दशाग्रहणपूर्व-
 क्च for the bracketed por-
 tion

2 I. O. ,omits the bracketed
 portion

3 A निवेश्य

4 A गौरौचं

5 I. O. •मेतदश्वमिति

6 A निवेश्यनीचम्

7 A वाक्यानन्तरं

8 I. O. शिरामिति

9 A कर्णग्रहणं

10 A तूलपटौ०

11 I. O. •सरोममिति, A •सरोमवज्रं

12 A निवेश्यनीचं

13 A omits परिधानं, I. O. रूपं
 for the b. p.

14 A मार्गशुक्ल०

15 A •विहितमेतानि

16 I. O omits the bracketed
 portion

17 A पौषधान्यदानवाक्यं

18 A एतानि धान्यानीति for एत-
 चान्यमिति

19 A •पाटान्

20 A एतानि धान्यानि

21 A वानस्पत्यानि इति

22 A omits the bracketed por-
 tion

23 I. O. स्वस्तिग्रहणं

दारुदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि दारुणीति निवेश्यम्^१ । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं दारु-
रयेतानि विष्णुदेवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शनं^२ स्वीकारः ।
फाल्गुनशुक्लद्वादश्यां परिभाषोक्त- [सर्वगन्धदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-द्वादशीविहित]^३-सर्व-
गन्धदानफलप्राप्तिकामोऽह- [मेतानि सर्वगन्धानीति निवेश्यम् । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं
सर्वगन्धा एते गन्धर्वदेवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शनं
स्वीकारः । सर्वश्चैतन्निवेशनं विष्णुधर्मोत्तरोक्त-द्वादशीविहित-चित्रवस्त्रदानफलप्राप्तिकामोऽह]^४
मेतच्चित्रवस्त्रमिति स्थाने कार्यम् । एतास्वेव द्वादशीषु^५ तत्तदुक्त-^६नक्षत्रयुक्तासु तत्तदुक्तद्रव्य-
दाने^७ फलाधिक्यम् ।

तथा हि^८ (३।३।१६।३३-३७) :—

^९भाग्यर्क्षसंयुता चैत्रे द्वादशी स्यान्महाफला ।

^{१०}भाग्यर्क्षं पूर्वफल्गुनी । महाफलेत्यनन्तरोक्त-द्वादशीविहित-^{११}[तत्तद्दानफलान्येवात्] महान्ति भवन्तीत्यर्थः^{१२} ।

हस्तयुक्ता च वैशाखे जैष्ठ्रे च स्वातिना^{१३} तथा ।

[पौष्टपदे तथाषाढे]^{१४} मूलोपेता च वैष्णवे ॥३७॥

वैष्णवे^{१५} श्रावण इत्यर्थः ।

तथा भाद्रपदे मासि^{१६} ^{१७}श्रवणेन च संयुता ।

^{१८}[आश्विने द्वादशी पुरया भवत्याजर्क्षसंयुता ॥३८॥

आजर्क्षं पूर्वभाद्रपदा ।

कार्तिके रेवतीयुक्ता सौम्ये कृत्तिकया तथा ।

- 1 A निवेशनीयं
- 2 A स्पष्टानक्ष
- 3 A omits the bracketed portion
- 4 A अतः सर्वगन्ध for the bracketed portion
- 5 A द्वादशीयुत
- 6 A नक्षत्रयुक्तासु तत्तदुक्तद्रव्यं
- 7 I. O. दान
A तथा च
- 8 A भाग्याख्यसंयुता
- 9 A भाग्यं

- 11 A तद्दानफलप्राप्तिकामोऽहं एतानि for the bracketed portion
- 12 I. O. भवतीत्यर्थः
- 13 A स्वार्ति
- 14 A पौष्टपदे तथाषाढे and I. O. तथाषाढे for the bracketed portion
- 15 A omits it
- 16 A मासे
- 17 A श्रावणेन तु
- 18 A omits the bracketed portion

सौम्यो मार्गशीर्षः ।

पौषे मृगशिरोपेता माघे चादित्यसंयुता ॥३६॥]

^१श्रादित्यं पुनर्वसु ।

फाल्गुने पुष्यसहिता द्वादशी ^२पावनी परा ।

नक्षत्रयुक्तास्वेतासु तथा दानमुपोषितम् ।

सर्वं महाफलं ज्ञेयमनन्तं द्विजसत्तमाः ॥४०॥

तथा दानमुपोषितमिति ^३यथात्तोरुद्रव्याणां दानं महाफलं ^४तथोपवासोऽपि महाफलः । तान्येव तत्तदानोक्तानि ^५फलान्यत्यर्थं ददातीत्यर्थः । एवञ्च ^६सङ्कल्पमपि कुर्यात् । द्रव्य-दाने तु विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पूर्वफलगुनीयुक्त-द्वादशीविहित-^७चित्तवृत्तदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्चित्त-वृत्तं ददानि । तथा विष्णुधर्मोत्तरोक्त-हस्तानक्षत्रयुक्त-द्वादशीविहित-रुक्मदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्रुक्ममिति विशेषः । एवं ज्यैष्ठ्यादिष्वपि मासेषु ^८तत्तन्नक्षत्र-^९[युक्तत्वेन वाक्यरचनोद्दनीया] ^९ ।

महाभारते(अनु-६८।१६क-२०क) :—

वैशाख्यां पौर्णमास्याञ्च तिलान् ^{१०}[दद्याद् द्विजातिषु] ।

तिला भक्षयितव्याश्च सदा ^{११}त्वालभनश्च तैः ।

सदेति प्रत्यब्दमित्यर्थः ।

कार्यं सततमिच्छद्भिः ^{१२}श्रेयः सर्वात्मना गृहे ॥४१॥

यथेष्टसंख्यब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्यो ^{१३}ऽर्चितांस्तिलान् ^{१४} उ^३ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-वैशाखपौर्णमासीविहित-^{१५}तिलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतांस्तिलान् ददानि । प्रतिप्रहीतारः स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति वदेयुः । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिप्रहरणञ्च स्त्रीकारः । यजमानेन ^{१६}तद्दिने तिलेरुद्वर्तनं ^{१७} तिलभक्षणञ्च कार्यम् ।

1 A' आदित्य

2 I. O. वाचनो

3 A यथाप्रोक्त' द्रव्याणां

4 A' उपवासोपि

5 A फलानि

6 I. O. सङ्कल्पोपवासमपि

7 A omits चित्तवृत्त

8 I. O. तन्नक्षत्रः

9 A' युक्ता for the bracketed

' portion, I. O. वासव वचनो

10 A दद्यात् द्विजादिषु, I. O. इत्या द्विजातिभिः

11 A त्वालभनश्च

12 A सदा

13 A omits अर्चितेभ्यो

14 A अर्चिताय तिलान्

15 A omits तिल

16 A तद्दिने, I. O. omits it

17 I. O. तिलैर्बोद्धवन्

जावालः :—

^१श्रतान्नमुदकुम्भञ्च वैशाख्यान्तु विशेषतः ।

निर्दिश्य धर्मराजाय ^२गोदानफलमाप्नुयात् ॥४२॥

^३श्रतान्नं पक्वान्नम् । वैशाख्यां पौर्णमास्यां 'धर्मराजायाचिताय ^४श्रतान्नमुदकुम्भं चाचितं' दद्यात् । ॐ अद्य गोदानफलप्राप्तिकामोऽहं [धर्मराजाय श्रतान्नोदकुम्भं]^५ ददानि । तत ॐ अद्य कृतैतद्दानप्रतिप्रार्थं ^६भगवते धर्मराजाय दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानि ।

तथा :—

सुवर्णतिलयुक्तैस्तु ब्राह्मणान् सप्त पञ्च वा^७ ।

तर्पयेदुदपालैस्तु^{१०} ब्रह्महत्यां व्यपोहति ॥४३॥

अत्र प्रकरणाद्वैशाख्यामेव यथोक्तसंख्यब्राह्मणोऽभ्योऽर्चितेभ्यस्तावत्संख्याचितयथोक्तोदपालदानम्^{११} । ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । जावालोक-सुवर्णतिलसहितोदपालदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि सुवर्णतिलसहितानि उदपालाणि ददानि । प्रतिग्रहीतारः स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते उदपालाण्येतानि^{१२} वरुणदैवतानीति वदेयुः । ^{१३}स्पर्शनं स्वीकारः ।

यमः :—

वैशाख्यामेव विधिवद् भोजयेद् ब्राह्मणान् दश ।

त्रिरात्रमुषितः ज्ञात्वा कृषरं प्रयतः शुचिः ॥४४॥

गौरान् वा यदि वा कृष्णान् तिलान् क्षौद्रेण संयुतान् ।

दत्त्वा दशसु विप्रेषु तानेव स्वस्ति वाचयेत् ॥४५॥

1 A श्रतान्नमुदकुम्भञ्च

2 A गोदाने for गोदान

3 A श्रतान्नं

4 A धर्मराजायाचिताय

5 A श्रतान्नं

6 A omits it

7 A धर्मराजफलप्रीत्यर्थं उदकुम्भं for the bracketed portion

8 A भगवते वा

9 I. O. and A पञ्चषा

10 A ०पात्रे च

11 I. O. 'यथोक्तोदपालं दानं', A 'यथोक्त उदकपालदानं'

12 A उदपालाण्येति

13 A स्पर्शनञ्च

¹[स्वस्ति वाचयेत्] प्रतिग्रहविधिं कारयेदित्यर्थः ।

प्रीयतां धर्मेराजेति ²पितृन् देवांश्च तर्पयेत् ।

यावज्जीवकृतं पापं ³तत्क्षणादेव नश्यति ॥४६॥

⁴पितृन् देवांश्च तर्पयेदित्यनेन पार्वणश्राद्धं कुर्यादित्युक्तम् ।

⁵अयुतायुतश्च तिष्ठेत स्वर्गलोके न संशयः ।

मामेव तु न पश्येत् न च पापेन लिप्यते ॥४७॥

पौर्णमास्याः पूर्वं ⁶पञ्चमदिने ⁷कृतैकभक्तादिः पूर्ववत् सूर्यादिदेवताभ्यञ्जिरान्नोपवास-
⁸[पूर्वक-यमोक्त]-वैशाखपौर्णमासी-विहित-मधुतिलदान-ब्राह्मण-⁹कृषरभोजन-¹⁰ [कर्म मया
कर्तव्यमिति निवेद्य सङ्कल्पयेत् । ॐ श्व आरभ्य] तिरात्रमुपोष्यापरेऽहनि¹¹ पौर्णमास्यां दशभ्यो
¹²ब्राह्मणेभ्यो मधुयुक्तांस्तिलान¹³-र्वितान् ॐ अद्यादि ¹⁴युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । यमोक्तदश-
ब्राह्मण सम्प्रदानक-मधु-¹⁵युक्ततिलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान् ¹⁶सत्तौद्रान् तिलान् ददानि ।
प्रीयतां धर्मेराजः । प्रतिग्रहीतारः स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति
वदेयुः । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [मुष्टिग्रहणश्च स्वीकारः ।]¹⁷ ततो ¹⁸यत्नतस्तानेव
ब्राह्मणान् कृषरं भोजयेत् । ¹⁹ततः पार्वणविधिना ²⁰श्राद्धं समधुतिलैरेव कुर्यात् । ²¹एतत्तु
दानं ब्राह्मणक्षत्रिययोरेव ²²वैश्यशूद्रयोश्चिरात्निषेधात् ।

तथा च महाभारते :—

चतुर्थभक्तक्षरणं वैश्ये शूद्रे विधीयते²³ ।

तिरात्रन्तु न ²⁴धर्मज्ञैरीरितं ब्रह्मवादिभिः ॥४८॥

1 A omits the bracketed por- tion	12 A omits it
2 A 'पितृ'	13 A omits तिलान्
3 I. O. त'ल्लणादेव	14 I. O. तुम्भ' for युष्मभ्यम्
4 I. O. पितृन् देवांस्तर्पं०, A 'पितृ' देवांश्च तर्पं०	15 A एत for यत्न
5 A अयुतायुत'	16 A एतत्तौद्र
6 I. O. पञ्चदिने	17 A omits the bracketed por- tion
7 A कृतैकभक्तादि	18 A यत्र स्थाने
8 A पूर्वोक्त for the bracketed portion	19 A तत्र
9 A omits कृषर	20 A सात्र'
10 I. O. विवास्व इति सङ्कल्प्य for the bracketed portion	21 A तत्
11 I. O. omits अपरेऽहनि	22 A वैश्यवैश्यशूद्रयोश्चिरात्' निषेधात्
	23 A विधीयधीयते
	24 I. O. धर्मज्ञविहित'

तथा :—

वैशाख्यां पौर्णमास्याञ्च^१ ब्राह्मणान् सप्त^२पञ्च वा ।

क्षौद्रयुक्तैस्तिलैः कुष्णैर्वाचयेद्^३ यदि वेतरैः^४ ॥४६॥

^५इतरैः श्वेतैस्तिलैः । ^६कृष्णैर्वाचयेदिति तिलांस्तेभ्यो दत्त्वा [प्रियतां धर्मराजेति तानर्चयेदित्यर्थः ।] ^७

^८प्रियतां धर्मराजेति यद्वा मनसि वर्त्तते ।

यावज्जीवकृतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति ॥५०॥

यद्वा मनसोति इष्टदेवताप्रोतये^९ वा । तदा चामुकदेवता प्रीयतामिति ^{१०}प्रतिवचनम् । वैशाख्यां पौर्णमास्यां सप्तभ्यः पञ्चभ्यो [ब्राह्मणेभ्योऽचित्तेभ्यो]^{११}ऽचितान् समधुतिलान् ॐ अद्यादि^{१२}युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । यावज्जीवकृतपापक्षयप्राप्ति^{१३}-कामोऽहमेतान् ^{१४}सक्षौद्रान् तिलान् ददानि । प्रीयतां धर्मराजेति [अमुकदेवता इति]^{१५}वा ब्रूम ^{१६}[इति ब्राह्मणान् वदेत् । प्रतिग्रहीतारः स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठित्वा प्रीयतां धर्मराज इति अमुकदेवता इति वा ब्रूयुः ।] दक्षिणा पूर्ववत् । ^{१७}मुष्टिग्रहणश्च स्वीकारः ।

^{१८}विष्णुः :—

अथ वैशाख्यां पौर्णमास्यां कृष्णाजिनं सखुरं मुक्तालाङ्गुलभूषितं कृत्वा आविके वस्त्रे प्रसारिते [प्रसारयेत्तस्तिलैः]^{१९}प्रच्छादयेत् । ^{२०}सुवर्णनाभत्वं कुर्यात् । ^{२१}[अहतेन

A पौर्णमास्यान्तु	13 A omits प्राप्ति
A पञ्चषा	14 A सक्षौद्रितिलान्
I. O. and A वाचयेद्	15 A omits the bracketed portion
I. O. वेतनेः	16 A omits the bracketed portion
A omits it	17 I. O. स्वस्तिग्रहणश्च
I. O. क्व वाचयेदिति	18 A omits it
I. O. omits it, A प्रियता धर्मराजेति तान्वाचयेदित्यर्थः for the b. p.	19 A तिलैः for the bracketed portion
8 A प्रियतां	20 I. O. सुवर्णनाभित्वं
9 A प्रीतिर्वा	21 A आहतेन वासयुगेन for the bracketed portion
10 I. O. वाचनम्	22 A चेति for
11 A omits the bracketed portion	
12 A युष्मन् and I. O. तुष्मन् for युष्मन्	

वासोयुगेन] प्रच्छादयेत् । सर्वरत्नगन्धैश्चालङ्कृत्यञ्चतस्रसु²² दिक्षु चत्वारि तैजसानि पात्राणि
क्षीरदधिमधुसर्पिःपूर्णाणि ¹निधायहिताग्रये ब्राह्मणाय ²वासोयुगप्रच्छादिताय दद्यात् ॥५१॥
अत्र च ³गाथा भवन्ति :—

यस्तु कृष्णाजिनं दद्यात् सखुरं शृङ्गसंयुतम् ।

तिलैः प्रच्छाद्य वासोभिः सर्वरत्नैरलङ्कृतम् ॥५२॥

ससमुद्रगुहा तेन सशैलवनकानना ।

चतुरन्ता भवेद्दत्ता पृथिवी नात्र संशयः ॥५३॥

वैशाख्यामाहिताग्रये ब्राह्मणायार्चिताय वस्त्रयुगेनाच्छादिताय शृङ्गखुरयुक्तं मुक्ताभूषित-
लाङ्गूलं⁴ कम्बलोपरि प्रसार्य यथोक्तोपकरणयुक्तं कृष्णाजिनमभ्यर्च्य ॐ अद्यादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुक्त-वैशाखपौर्णमासीविहित-कृष्णाजिनदानफलप्राप्तिकामोऽ-
हमेतन्मुक्ताभूषितलाङ्गूलमाविकवस्त्रस्थं⁵ तिलप्रच्छादितं⁶ सुवर्णानामहत्⁷-वासोयुगप्रच्छादितं
सर्वरत्नसर्वगन्धक्षीरदधिमधु⁸-सर्पिःपूर्णतैजस⁹-पात्रचतुष्टययुतं कृष्णाजिनं ददानि । प्रति-
प्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते कृष्णाजिनमिदं प्रजापतिदैवत-[मिति वदेत् ।]¹⁰ कामस्तुत्यादि
पूर्ववत् । पुच्छग्रहणं स्वीकारः ।

वैशाखाधिकारे वशिष्टः :—

कृष्णाजिने तिलान् दत्त्वा¹¹ हिरण्यं मधुसर्पिषम्¹² ।

ददाति यस्तु विप्राय सर्वं तरति दुष्कृतम् ॥५४॥

वैशाखपौर्णमास्यां जन्मसंस्कारविद्यायुक्ताय ब्राह्मणायार्चिता-¹³योक्तोपकरणयुतं कृष्णा-
जिनमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । समस्तदुष्कृतनिस्तार¹⁴-प्राप्तिकामोऽहमेत-
त्तिलाच्छादितं¹⁵ हिरण्यमधुसर्पिर्युतं¹⁶ कृष्णाजिनं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तमनन्तरोक्त-
दानवत् ।

1 A विभायाहिताग्रये

2 A वासः प्रच्छादिताय

3 A गाथा

4 A सुक्ताशाङ्गुलं

5 A ०वस्त्रस्थं

6 I. O. सुवर्णानामि०

7 A आहृत for अहृत

8 A omits मधु

9 I. O तैजस for तैजस

10 I. O. मित्युक्ता for the bracketed portion

11 A कृत्वा

12 A मधुसर्पिंसौ

13 I. O. ०योक्त उपकरणयुतं, A ०योक्तोपकरणयुतं

14 A ०तारण

15 I. O. ०च्छादितं

16 A ०सर्पियुक्तं

तथा वैशाखाधिकारे :—

सुवर्णनाभं कृत्वा तु सखुर' कृष्णमार्गकम् ।

तिलैः प्रच्छाद्य यो दद्यात्तस्य पुण्यफलं^१श्रृणु ॥५५॥

ससमुद्रगुहा तेन सशैलवनकानना ।

चतुरन्ता^२ भवेद्दत्ता पृथिवी नात् संशयः ॥५६॥

वैशाख्यां पौर्णमास्यां ब्राह्मणायाचिताय कृष्णाजिनमुक्तरूपमुक्तोपकरणमर्चितम्^३ ॐ
अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वशिष्ठोक्त-सुवर्णनाभकृष्णमृगाजिनदानफलप्राप्तिकामोऽह-
मेतत् सुवर्णनाभं तिलप्रच्छादितं कृष्णमार्गकं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

कूर्मपुराणे (२।२६।२३) :—

^४श्रतान्नुदकुम्भश्च ^५वैशाख्याञ्च विशेषतः ।

निर्दिश्य धर्मराजाय विप्रेभ्यो मुच्यते भयात् ॥५७॥

यथेच्छसंख्यब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्यो^६ऽर्चितानुदकुम्भान् ^७श्रतान्नि ^८वाचितानि ॐ अद्यादि
^९युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^{१०}भयमुक्त्तिकामोऽहमेतानि ^{११}श्रतान्नि एतानुदकुम्भान्
ददानि । ^{१२}धर्मराजः प्रीयताम् । ततः स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं ^{१३}श्रतान्निमिदं प्रजापति-
दैवतमुदकुम्भोऽयं^{१४} वरुणदैवत इति प्रत्येकं प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
^{१५}स्पर्शः स्वीकारः ।

तथा (२।२६।१६-२१) :—

वैशाख्यां पौर्णमास्याञ्च^{१६} ब्राह्मणान् सप्त पञ्च वा ।

उपोष्य विधिना शान्तान्^{१७} [शुचिः प्रयतमानसः]^{१८} ॥५८॥

पूजयित्वा तिलैः कृष्णैर्मधुना च विशेषतः ।

^{१९}[गन्धादिभिः समभ्यर्च्य वाचयेद्वा स्वयं वदेत् ॥५९॥]

- 1 A 'फल' for 'पुण्यफल'
- 2 A 'चतुरन्ता'
- 3 I. O. 'दुक्त' for 'मर्चितम्'
- 4 A 'एतच्च' and K. P. 'कृताञ्च'
for 'श्रतान्'
- 5 A 'वैशाख्यञ्च'
- 6 A 'अर्चिते' for 'अर्चितेभ्यो'
- 7 A 'श्रतान्नि'
- 8 A 'omits' वाचितानि
- 9 A 'युष्मभ्यमुक्त्वा'
- 10 I. O. 'उभययुक्त' for 'भययुक्ति'

- 11 A 'श्रतान्नि'
- 12 A 'धर्मराज'
- 13 A 'श्रतान्निमिदं'
- 14 A 'उदकुम्भो' for 'उदकुम्भोऽयं'
- 15 A 'स्पर्शञ्च'
- 16 K. P. '•स्तु'
- 17 Supplied from K. P. I. O.
'ग्रहान्, A 'नेत्र'
- 18 K. P. 'शुचीन्' प्रयतमानसाः for
the b. p.
- 19 Supplied from K. P. I. O.
and A omit it

प्रीयतां धर्मराजेति यद्वा¹ मनसि वर्तते ।

²यावज्जीवकृतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति ॥६०॥

यद्वा मनसि [वर्तत इत्यभीष्ट]³-देवताप्रीतये वा । वैशाखपौर्णमास्याः पूर्वतरदिने ⁴कृतैक-
भक्तादिः पूर्ववत् सूर्यादिदेवताभ्य उपवासपूर्वक-⁵कूर्मपुराणोक्त-समधुतिलदानकर्म मया कर्तव्य-
मिति निवेद्य सङ्कल्पं कुर्यात् । ॐ श्व उपोष्य पञ्चदश्यां ⁶पूजापूर्वकसमधुतिलदान-
कर्माहं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्तवाऽपरदिने उपोष्यापरदिने ज्ञातः शुचिः शान्तमनाः
स्वेच्छया सप्त पञ्च वा शान्तान् ⁷ब्राह्मणानभ्यर्च्य तेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो⁸ मधुसहितान्
कृष्णतिलान् ॐ अथादि ⁹युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । यावज्जीवकृत-पापक्षयकामोऽहमेतान्
¹⁰समधुन् तिलान् ददानि । ¹¹[धर्मराजः प्रीयताम् असुकदेवो वा प्रीयताम् ।] प्रति-
प्रहीतारः स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति वदेयुः । कामस्तुत्यादि
पूर्ववत् । ¹²मुष्टिग्रहणं स्वीकारः ।

आदित्यपुराणे :—

ज्यैष्ठे मासि तिलान् दत्त्वा पौर्णमास्यां विशेषतः ।

अश्वमेधस्य यत् पुरणं तत् प्राप्नोति न संशयः ॥६१॥

ज्यैष्ठपौर्णमास्यां ब्राह्मणायाचित्वायाचितान् तिलान्¹³ ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । अश्वमेधफलप्राप्तिकामोऽहमेतांस्तिलान् ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तिसावित्री-
पाठान्ते एते तिलाः प्रजापतिदेवता इति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिग्रहणञ्च
स्वीकारः ।

आग्नेयपुराणे :—

एतच्छ्रुत्वाम्बरीषोऽपि वशिष्ठं प्रत्यभाषत ।

कथं [वृषे च धेनूनां]¹⁴ दशानां फलमिष्यते ॥१॥

- 1 A दत्त्वा
- 2 Corrected from K. P. I. O.
and A' यावज्जीवन्तु तत्
- 3 I. O. वर्तन्त इतीष्ट for the bra-
cketed portion
- 4 A' कृतैतत्कभक्तादि
- 5 A ब्राह्मणपुराणोक्त
- 6 I. O. पूजापूर्वकसमधुतिष्ठ०, A सम-
धुक्तिष्ठ०

- 7 A omits ब्राह्मणान्
- 8 I. O. omits ब्राह्मणेभ्यो
- 9 A मध्वम्भ्यमनुसुक्ता
- 10 A समधु
- 11 A धर्मराजः प्रीयतामिति । असुकप्र-
देवो वा प्रीयतामिति for the
bracketed portion
- 12 A स्वस्तिसावित्री
- 13 A omits तिलान्
- 14 A वशिष्ठ इषेका for the b. p.

सर्वमेतन्ममाचक्ष्व प्रवक्तुं¹ २कुशलोऽश्वसि ।
³[तमाह स] वशिष्ठोऽपि शृणुष्व गदतो मम ॥२॥
⁴‘त्वमेकाग्रमना भूत्वा महर्षे’ दानमुत्तमम् ।
⁶[यतो नाभ्यधिकं] किञ्चित्पु लोकेषु विद्यते ॥३॥
 यद्दत्त्वा दिति-⁷[जोऽप्येष बली] राजा समाहितः ।
 रसातलगतो भुङ्क्ते दिव्यान् भोगाननुत्तमान् ॥४॥

तथा :—

⁸सूरवसुचक्र X X नाथोऽयं दिवि मोदते ।
⁹‘यद्दानेन नरश्रेष्ठ लैलोक्यैश्वर्य्यं बृ’हितः¹⁰ ॥५॥
 तथान्येऽपि हि राजानो धर्मकृत्येषु ये मताः ।
 तत्र ¹¹तद्दानमाहात्म्याद्गता पुरयकृतां गतिम् ॥६॥
¹²‘आषाढपौर्णमास्यान्तु मिथुनस्थे दिवाकरे ।
 श्रद्धधानैर्जितक्रोधैर्देयमेतद् यथाविधि ॥७॥
 जाम्बूनदस्य शुद्धस्य पलैस्त्रिंशति-¹³भिस्तथा ।
¹⁴[तदर्धमर्धमर्धेन यथाशक्ति पलैस्त्रिभिः ॥८॥]

¹⁵तदर्धं तदर्धमयं पञ्चदशपलमयमित्यर्थः । ¹⁶तदर्ध-[स्यार्धं पलसप्तकमयमित्यर्थः
¹⁷‘अर्धपादेन]¹⁸ पलचतुष्टयेन वा बृह्यादित्यर्थः ।
 द्वाभ्यामेकेन वा कुर्या-¹⁹द्रूपं सवाज्ञशोभनम् ।
 पलादूनो न²⁰ कर्तव्यो दुःखशोकमयावहः²¹ ॥९॥

1 I. O. प्रवक्तुं	12 A आषाढं
2 A केषुचक्षुषि	13 A शोभनं
3 A ततमोह for the bracketed portion	14 A तदर्धमर्धेन यथा यथाशक्ति परे स्त्रिभिः for the bracketed portion
4 A एकाग्रमनसो	15 I. O. omits this
5 A राजर्षे	16 I. O. तद्दत्त्वा
6 A येन नाभ्यधिकं for the b. p.	17 I. O. अर्धपादेन
7 A च्याप्येष फली for the bracketed portion	18 A omits the bracketed portion
8 I. O. omits this	19 A षष्ठी पञ्चादशशोभनं
9 I. O. यद्दानेन	20 A पलादुनीन, I. O. फलादुनीन
10 I. O. तं लोकेषु पत्रं हितः	21 I. O. मयावहः
11 I. O. माहात्म्या कृता	

मण्डपं कारयेद्विव्यं परार्ध्यपटनिर्मितम् ।
तन्मध्ये तण्डुलैः शुक्लैर्मण्डलं कारयेच्छुभम् ॥१०॥

परार्ध्यमुत्कृष्टम् ।

ततः प्रभाते विमले समुत्थाय जितेन्द्रियः ।
शुक्लाम्बरधरः स्नातः शुक्लमाल्यानुलेपनः ॥११॥
कृतनित्यक्रियः शुक्लरत्नमाल्यविभूषितः ।
नरो वा यदि वा नारी दिव्यभोगाभिलाषिणी ॥१२॥

शुक्लरत्नं मुक्ता ।

सितवस्त्रयुगच्छन्नं स्थापयित्वा ततो वृषम् ।
सुवर्णमण्डपे तस्मिन् सुरन्नैर्वहुभिश्चितम् ॥१३॥
चन्दनाशुक्कपूरैः^१ सुमनोभिस्तथा सितैः^२ ।
सम्पूजयेत्ततः सम्यङ्मन्त्रैः पुराणसम्मितैः ॥१४॥
नमस्ते जगदाधार प्रियः पुण्यकृतामसि ।
त्वद्विहीने जगत्यस्मिन्न कश्चिच्छुभमश्नुते ॥१५॥
नमस्ते धर्मराजाय वृषरूपधराय वै ।
त्वं मामुद्धर देवेश दुःखसंसारसागरात् ॥१६॥
यशः कीर्तिर्धनं धान्यं यदन्यदपि संस्तुतम् ।
तत् प्रयच्छेह देवेश परत च शुभां गतिम् ॥१७॥
इति सम्पूज्य विधिवत्तं^३ देवं वृषरूपिणाम् ।
नैवेद्यं सम्भवेत्तत्र हविषा निर्मितं शुभम् ॥१८॥
कालोद्भव^४ं मूलफलं^५ सर्वं देयं समन्ततः ।
हविष्यान्नेन^६ भुञ्जीत भोजयित्वा द्विजोत्तमान् ॥१९॥
सायाह्ने च ततः कुर्यात् पुष्पं गृहमनुत्तमम् ।
[सितपुष्पैः शुभैर्गन्धलुब्धमाधुकरालयैः ॥२०॥]

1 I. O. चन्दनाशुक्कपूरैः, A चन्दाना-
शुक्कपूरैः

2 I. O. सुमनोभिस्तथासितैः

3 I. O. दैवं

4 I. O. काशीहव

5 I. O. सर्वं, A omits it

6 I. O. सुस्नात

7 A धितवस्त्रैः शुभैः गन्धैर्वर्चमधु-
करालयः for the bracketed
portion

फलमूलानि धान्यानि दीपाः शुक्रदशान्विताः ।

¹[वृत्तपूर्णास्तु कर्तव्याः] ²[सम्प्रथोत्तितमण्डपाः ॥२१॥

दशा वर्तिः ।

रालौ जागरणं कार्य्यं देवदेवस्य सन्निधौ ।

वारमुख्यासमानार्घ्यगन्धर्वानतिसौख्यदान् ॥२२॥

गन्धर्वानतिगायनान् ।

गीतवादित्शब्देन ब्रह्मघोषरवेण च ।

नमीलापैश्च नृत्यैश्च गमयेत्तां निशां ततः ॥२३॥

अरुणोदयवेलायां] समुत्थाय जितेन्द्रियः ।

पूजयित्वा ³द्विजानत् गोहिरण्यैर्नरोत्तम⁴ ॥२४॥

वृषरूपं ततो धर्मं प्रीयतां वृषभध्वजः ।

इत्युच्चार्य्य ⁵परं मन्त्रमाचार्याय निवेदयेत् ॥२५॥

दत्त्वा दानमिदं ⁶सर्वं विधिनानेन ⁷पार्थिवः ।

⁸[कुर्याद्विग्विजयं विप्रो वेदकर्म समारभेत् ।

वैश्यः⁹ समुद्रगमनं ¹⁰शूद्रः कर्म यथेप्सितम् ॥२६॥

फाल्गुन्यामथवा दद्याद् दानमेतन्नृपोत्तमः ।

रीद्रं पर्वणि ¹¹निर्दिष्टं ब्रह्मणः शङ्करस्य हि ॥२७॥]

¹²सौराषाढपौर्णमास्याः पूर्वतरदिने प्रातः स्नात्वा ¹³कृतनिल्यो गृहीतोदपूर्णाताम्रपाल उदङ्मुखः सङ्कल्पं कुर्यात् । तद्यथा— ॐ आग्नेयपुराणोक्त-पूर्वदिन¹⁴-हविष्यभोजनपूर्वक-वृषदान-कर्माहं करिष्ये । ततो यथेष्ट-¹⁵मुत्कृष्टवस्त्रमयमण्डपं कारयित्वा तन्मध्ये सिततण्डुलै-

1 A वृत्तपूर्णास्तु कर्तव्यः for the bracketed portion

2 A omits the bracketed portion

3 A द्विजान तत्र

4 A नरोत्तमः for नरोत्तम

5 I. O. नरं

6 I. O. सर्वो

7 I. O. पार्थिव

8 I. O. omits the bracketed portion

9 A वैश्य

10 A पूर्व

11 A निर्दिष्टं

12 I. O. सौराषाढस्य

13 I. O. कृतनिल्य

14 I. O. पूर्वदिने

15 A ०मुत्तावस्त्रमयं मण्डपं

मंगडलं¹ कुर्यात् । ततो² परदिने प्रातः³ कृतनित्यः शुक्लमाल्याम्बरधरो⁴ ⁵धृतमुक्ताहारः पूर्वोक्तमंगडले शक्यनुरूप-⁶मुक्कपरिमाणानामन्यतमपरिमाणेन⁷ सुवर्णेन घटितं ⁸यथेच्छ-रत्नखचितं वृषं स्थापयित्वा सितवस्त्रयुगेनाच्छाद्य यथाशक्यमुक्कोपचारैरुक्तमन्त्रैश्च सम्पूज्याभीष्ट-संख्यब्राह्मणोभ्यो भोज्यानि दत्त्वा स्वयं हविष्यं भुक्त्वा सायं पुष्प-⁹गृहविरचनादिपूर्वकमुक्कमेण रात्रौ जागरणं कुर्यात् । अपरदिने कृतनित्यः सूर्योदयसमये यथेच्छसंख्यान् ¹⁰ब्राह्मणान् गोभिर्हिरण्यैश्चाभ्यर्च्य¹¹ साङ्गवेदविदं ब्राह्मणमभ्यर्च्यार्चितं वृषं¹² तस्मै ¹³ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आग्नेयपुराणोक्त-पूर्वदिनहविष्यभोजनपूर्वक-वृषदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं तण्डुलारोपितं विविधरत्नखचितं¹⁴ वस्त्रयुगाच्छादितं वृषभं¹⁵ ददानि । प्रीयतां वृषभध्वजः । ततः प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं वृषोऽयं [विष्णुदैवत इति वदेत्]¹⁶ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ¹⁷[पुच्छग्रहणश्च स्वीकारः । फाल्गुनपौर्णमास्यां वा अनेन विधिना वृषमेतं दद्यात् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१६।२२-२४क) :—

माध्यां कृत्वा तिलैः श्राद्धं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥१॥

अत्र पार्वणविधिना तिलैः श्राद्धकरणं भुगमम् ।

तथा :—

¹⁸स्वास्तीर्णशयनं दत्त्वा फाल्गुन्यां ब्राह्मणाय तु ।

रूपद्रविणसम्पन्ना भार्या ¹⁹पक्षवती तथा ॥२॥

²⁰स्वास्तीर्णं दारुमयखटोपरि-सुप्रसारित-तूलिकादिरूपं पक्षवतीं कुटुम्बिनोम् ।

नरः प्राप्नोति धर्मज्ञाः पुष्टिमाप्त्यनुत्तमाम् ।

तथा नार्घ्यंपि भर्तारं नात्र कार्यं विचारणा ॥३॥

1 A धिततण्डुलै मण्डुलं	12 I. O. omits it
2 I. O. परदिने	13 A omits it
3 A कृतनित्यं	14 A विविधवर्णखचितं
4 A शुक्लमाल्याम्बर	15 A वृषं
5 I. O. and A धृतमुक्ताहारः	16 A विष्णुदैवतं for the bracketed portion
6 I. O. मुक्क for मुक्त	17 A omits the bracketed portion
7 A परिमाण	18 I. O. स्वास्तीर्णं
8 A यथेष्ट बहुवर्णं चित्रितं	19 I. O. पक्षवतीं
9 A omits गृह	20 I. O. स्वास्तीर्णां
10 A omits it	
11 A गोभिर्हिरण्यैश्चाभ्यर्च्यं I. O. गोभिर्हिरण्यैः	

धर्मज्ञा इति सम्बोधनम् । नार्येपि ^१यज्ञवत्त्वादिगुणयुक्तं भर्तारं प्राप्नोतीत्यर्थः । यथाशक्ति शय्यामुपकल्प्यार्चितामर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मात्त-
रोक्तपौर्णमासोविहित-शयनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् स्वास्तीर्णं शयनं ददानि । प्रतिग्रहीता
स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते शयनमिदं प्रजापतिदैवतमिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।]
स्पर्शनं स्वीकारः ।

^२तथा (३।३।१।१२-३क) :—

संप्राप्य चैतमासस्य ^३शुक्लं पञ्चदशीं नरः ।

चित्तवस्त्रयुगं ^४दत्त्वा सोपवासो द्विजातये ।

ब्राह्मणां-^५स्तर्पयन् विप्राः सोभाग्यं महदाप्नुयात् ॥४॥

दानपूर्वतरदिने पूर्ववद्दविष्याहारादि ^६कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्य उपवामपूर्वक-विष्णुधर्मा-
त्तरोक्त-चित्रवस्त्र-^७युगदान-ब्राह्मण-^८तर्पणकर्म मया कर्तव्यमिति निवेद्य सङ्कल्पयेत् । ^९ॐ
श्व उपोष्यापरदिने विष्णुधर्मोत्तरोक्त-चित्तवस्त्रयुगदान-ब्राह्मणतर्पणकर्माहं करिष्ये । ततो
नियमेन सुप्त्वा परदिने [उपोष्यापरदिनेऽर्चिताय]^{१०} ब्राह्मणाय चित्तवस्त्रयुगमर्चितम् ॐ अथादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महासौभाग्यप्राप्तिकामोऽहमेतच्चित्तवस्त्रयुगं ददानि । प्रतिग्रहीता
स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वस्त्रयुगमिदं बृहस्पतिदैवतमिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं^{११} स्वीकारः । ततो यथेच्छं^{१२} सुवर्णवस्त्रभोज्यादिना^{१३} ब्राह्मणां-
स्तर्पयेत् ।

तथा :—

वेशाखपौर्णमास्यनुवृत्तो^{१४} (३।३।१।१५ख-६) :—

^{१५}तस्मिन्नेव तथाकाले ^{१६}सखुरं कृष्णमार्गणम्^{१७} ।

1 I. O. यस्त०

2 A omits it

3 A शुक्ला

4 I. O. दृष्ट्वा

5 A ०स्तर्पयन्

6 I. O. भूत्वा, A दत्त्वा

7 A ०युगम्

8 A ०सन्तर्पणं

9 A omits it

10 A अर्चिताय for the bracketed portion

11 I. O. परिधान

12 A यथेष्ट०

13 A ०भोज्यानि दिना

14 I. O. ०स्वासुवृत्तो

15 A अस्मिन्नेव

16 I. O. सुखरं

17 I. O. कृष्णमार्गणं

तिलैः प्रच्छाद्य वासोभिः सर्वैरन्नै रलङ्कृतम् ।

^१तपस्विने तु दातव्या मही सवनकानना ॥५॥

^२सर्वैरन्नानि परिभाषोक्तानि । एवम्भूतकृष्णाजिनमेव ^३सवनकानना मही ।

‘[कृष्णाजिनदाने तथाभूतमही]-दानफलमेव भवतीत्यर्थः । तपःशालिनं ब्राह्मणमभ्यर्च्य तस्मै यथोक्तमुक्तोपकरणसहितं^५ कृष्णमृगाजिनमर्चितम् ॐ^७ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तं^६ --पौर्णमासीविहित--^७[कृष्णाजिनदान]--फलप्राप्तिकामोऽहमेतत्तिलप्रच्छादितं^८ वस्त्राच्छादितं^९ सर्वैरन्नैरलङ्कृतं कृष्णमार्गणं ददानि । प्रतिग्रहोता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते कृष्णमार्गणमिदं प्रजापतिदेवतमिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । पुच्छग्रहणं^{१०} स्वीकारः ।

तथा (३।३।१६।८) :—

सोपवासस्तथा ज्यैष्ठे पूर्णे[च शश]^{११}-लक्षणे ।

उपानहौ तथा छत्रं [दत्त्वात्यन्तं सुखी]^{१२} भवेत् ॥६॥

तथेति ^{१३}देवसमुच्चयार्थम् । ज्यैष्ठ्यपौर्णमासीपूर्वतरदिने पूर्ववदघटिकाधिकग्रहरत्नये^{१४} हविष्याहारादिकं कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्य उपवासपूर्वक-विष्णुधर्मोत्तरोक्तं पौर्णमासीविहित-च्छत्रोपानदयुगदान-^{१५}[कर्म ^{१६}मया कर्तव्यमिति निवेद्य^{१७} सङ्कल्पयेत् । ॐ^{१८} श्र उपोष्यापरदिने विष्णुधर्मोत्तरोक्तं-पौर्णमासीविहित-च्छत्रोपानदयुगदान]-कर्माहं करिष्ये । ^{१८}ततो नियमेन सुप्त्वा परदिने उपोष्यापरदिने अर्चिताय ब्राह्मणाय उपानदयुग^{१९} छत्रं चार्चितम्^{२०} ॐ^{२१} अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अत्यन्तसुखप्राप्तिकामोऽहमेतदुपानदयुग^{२१}-मेतच्छत्रं ददानि ।

1 A तपसन्ते

2 A सर्व्ववनि

3 A अरण्यकानना

4 I. O. omits the bracketed portion

5 I. O. ०सहित

6 A विष्णुधर्मोत्त०

7 A कृष्णाजिन for the bracketed portion

8 A omits this

9 A सर्व्वैरन्नैरलङ्कृतं

10 A पुच्छग्रहण

11 A दयस for the bracketed portion

12 A द्दान्तं सुसुखी for the b. p.

13 I. O. देवसमुच्चयार्थं, A' देहसंछट्ट-पावम्

14 A ०घटिकाधिकाधिकग्रहरये

15 I. O. omits the b. p.

16 A omits कर्म

17 A' निवेद्य

18 I. O. reads ततो नियमेन सुप्त्वा परदिने उपोष्यापरदिने विष्णुधर्मोत्तरोक्तं-पौर्णमासीविहित-च्छत्रोपानदयुगदानकर्माहं करिष्ये between करिष्ये and ततो

19 A उपानदयुगलं

20 A 'अर्चितं', I. O. वार्चितं

21 A उपानदयुगलं

प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते एतदुपानद्युगमुत्तानाङ्गिरोदैवत- [मेतच्छ्रुत्वं प्रजापतिदैवत]¹-
मिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । उपानद्युगारोहणं² छलदरडग्रहणञ्च स्वीकारः ।

तथा (३।३।१६।६क) :—

आषाढ्यामन्नदानेन प्राप्नोत्यन्नं नरो बहु ।

ब्राह्मणायार्चितायात्रमर्चिताम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । प्रचुराम्नप्राप्तिकामोऽ-
हमेतदन्नं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते अन्नमिदं प्रजापतिदैवतमिति वदेत् ।
कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । 'स्पर्शनं' स्वीकारः⁴ ।

⁵[⁶तथा(३।३।१६।६ख) :—

जलधेनुप्रदानेन श्रावण्यां शुभमाप्नुयात् ॥॥]

विष्णुधर्मोत्तरोक्तविधिना जलधेनुमुपकल्प्यार्चितामर्चिताय ब्राह्मणाय⁷ ॐ अद्यादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । 'शुभप्राप्तिकामोऽहमेतां जलधेनुं' ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्ति-
सावित्रीपाठान्ते जलधेनुरियं विष्णुदैवतेति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।]

तथा (३।३।१६।१०क) :—

गोदानं⁹ प्रौष्ठपादे तु पौर्यामास्यां महाफलम् ॥॥]

प्रौष्ठपादे¹⁰ भाद्रपदे ब्राह्मणायार्चिताय¹¹ गामर्चिताम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
महाफलप्राप्तिकामोऽहमेतां गां ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते गौरियं रुद्रदैवतेति
वदेत् । ¹²[कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।] पुच्छग्रहणं स्वीकारः ।

तथा (३।३।१६।१०ख-११क) :—

¹³अश्वयुक्तु कांस्यपात्रं [घृतपूर्णं द्विजातये]¹⁴ ।

¹⁵ससुवर्णं तथा दत्त्वा ¹⁶दीप्ताङ्गुष्ठाभिजायते ॥६॥

1 A omits the bracketed portion	9 A प्रौष्ठपदे
2 A 'रोहण	10 A प्रौष्ठपदं
3 A 'स्पर्शनञ्च	11 A omits it
4 I. O. स्वीकार'	12 I. O. omits the bracketed portion
5 A omits the bracketed portion	13 A अश्वयुक्ति, I. O. अश्वयक्
6 I. O. omits तथा	14 I. O. घृतपूर्णं द्विजातये for the b. p.
7 I. O. adds 'अर्चिताय' after this	15 I. O. ससुवर्णं
8 I. O. स्वर्ग for चम	16 A दीप्ताङ्गुष्ठाभिजायते

अर्चिताय ब्राह्मणाय कांस्यपात्रं घृतेन पूररिक्त्वा सुवर्णं ^१तन्मध्ये दत्त्वाचिंतम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । दीप्ताङ्गप्राप्तिकामोऽह-^२मेत्तद्घृतपुर्णं ^३ससुवर्णं कांस्यपात्रं ददानि । प्रतिप्रहीता खस्तिसावित्रीपाठान्ते 'कांस्यपात्रमिदं विष्णुदैवतमिति वदेत् । ^५[कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शनञ्च स्वीकारः ।

तथा :—

अश्वयुक्कृष्णपक्षे तु या तु पञ्चदशी भवेत् ।
विष्णुद्वारेषु दातव्यास्तदा दीपा यदूत्तम ।]
अन्यत्रापि तदा दीपैर्महत् पुरणफलं लभेत ॥१०॥

अन्यत्रापीत्यादि-^६त्यपुराणोक्तदानेषु ।

तथा चादित्यपुराणे^७ :—

प्रदोषसमये लक्ष्मीं^८ पुजयित्वा यथाक्रमम् ।
दीपवृक्षास्ततः काठ्याः^९ शक्या देवगृहेषु च ॥११॥
चतुष्पथश्मशानेषु नदीपर्वतवेश्मसु ।
वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु चत्वरेषु गृहेषु च ॥१२॥

[पर्वतवेश्मसु गृहासु ।]^{१०} आश्विनपौर्णमास्यनन्तरिता^{११}-याममावास्यायां विष्णुद्वारेषु^{१२} आदित्यपुराणोक्तस्थानेषु च दीपं गृहीतोदपूर्णतात्र-[पात्र उद]^{१३}इमुखः सङ्कल्प्य^{१४} दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्ताश्वयुक्^{१५}-कृष्ण^{१६}-पञ्चदशीविहित-दीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं विष्णु^{१७}-द्वारादिनानास्थानेषु दीपान् दास्ये इति सङ्कल्प्य तत्तत्स्थानेषु शरावस्थान् दीपान् दद्यात् ।

- 1 A तन्मध्ये
- 2 A omits मेतद्
- 3 A स्वसुवर्णं
- 4 A कांस्यपात्रे मिदं
- 5 A omits the bracketed portion
- 6 I. O. omits च and reads स्थानेषु for दानेषु, A reads the whole line as अन्यत्रापि आदित्यपुराणोक्तदानेषु -
- 7 I. O. चादिपुराणे, A चादिपुराणं
- 8 A चक्ष

- 9 I. O. कुर्याः
- 10 A पर्वतवेश्मसु गृहासु for the b. p.
- 11 I. O. चमास्यान्तरिता.
- 12 A विष्णुद्वारेषु
- 13 A सूद् for the bracketed portion
- 14 A सङ्कल्पं
- 15 A सुक् for अयुक्
- 16 A कृष्णपक्ष for कृष्ण
- 17 A विष्.

तथा (वि. ध. ३।३।१६।११ख-१४क) :—

कार्तिक्यां चन्द्रवर्णाभिमन्यवर्णमथापि वा ।

१रत्नैर्गन्धैस्तथा धान्यैर्बाजै^२-र्वस्त्रैस्तथैव च ॥१३॥

अत्र चन्द्रवर्णाभिवर्णस्य पृथग्ग्रहणात् [सातिशयत्वमतस्तदभावे अन्यवर्गादानम्]^३ ।

[कृत्वा युक्त]^४-मधोक्ष्णं दत्त्वा दीपान् समन्ततः ।

चन्द्रोदये नरो दत्त्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥१४॥

कान्तारे यममार्गं तु तेनासौ व्रजते सुखम् ।

सर्वाणि चास्य^५ भोगानि तत्र चासौ प्रयच्छति ॥१५॥

अ चताय ब्राह्मणाय चतुर्दिग् दत्तदीपचतुष्टयमध्यस्थापितं यथोक्तवर्णं नव-[रत्न-सप्त]^६-धान्य-कुम्भारण्डादिवीजकर्पूरागुरुचन्दनकस्तूरी^७-युक्तं वस्त्रैराच्छादितं^८ वृषभमर्चितं^९ चन्द्रोदये ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पौर्णमासोविहित-चन्द्राभोजं^{१०} दानफलप्राप्तिकांमोऽहमेतं^{११} रत्नगन्धधान्यबीजवस्त्रदीपचतुष्टययुक्तं^{१२} मुक्ष्णं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्ति-सावित्री-[पाठान्त उक्षां विष्णुदेवत इति]^{१३} वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । पुच्छग्रहणं स्वीकारः । अन्यवर्णादाने तु तत्तद्वर्णांशैः^{१४} कार्य्यः ।

तथा :—

दीपा नदीषु दातव्याः कार्तिक्यान्तु विशेषतः ।

कार्तिक्यां कार्तिकपौर्णमास्यां^{१५} । अत्र विशेषतः^{१६} इति पददर्शनात् विष्णुधर्मोत्तरोक्तं^{१७}-मेव फलम् ।

× ×

× ×

× ×

तेजस्वी च यशस्वी च रूपवानभिजायते ॥१६॥

अतिसम्बन्धान् कार्तिकपौर्णमास्यां पूर्ववत् नद्यां दीपदानं सङ्कल्पयेत् । ॐ अथ विष्णु-

1 A नवै for रत्नै

2 I. O. धान्यैर्बाजै for धान्यैर्बाजै

3 A अतिशयत्वात्प्राप्तिकांमोऽहमेतं
for the b. p.

4 A युक्त for the b. p.

5 A यानि

6 A रत्न for the b. p.

7 A कर्पूर for कस्तूरी

8 A वस्त्रैराच्छादितं, I. O. वस्त्रै यानि
-तम्

9 A omits it

10 I. O. adds वृषभ after this

11 A omits रत्न

12 A ०युत्०

13 A पाठान्त उक्षां विष्णुदेवतमिति
for the bracketed portion

14 A ०रत्न रत्न

15 A कार्तिककृष्णचतुर्दश्यां पौर्णमास्यां

16 A विशेष

17 I. O. विष्णुधर्मोक्तं

धर्मोत्तरोक्त-पौर्णमासीविहित-दीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं नद्यामेतान्^१ दीपान् दास्ये । ततो नद्यां जले^२ यष्टीरारोप्य कर्दलास्तम्भनिर्मित-^३पल्लवोपरि वा दीपान् दद्यात् ।

तथा (वि. ध. ३।३।१६।१४ख-१७क) :—

मार्गशीर्षे^४ तथा मासे^५ पूषे^६ शिशिरदोधितां ।

महारजनरक्तेन वाससा द्विजपुङ्गवम् ॥१७॥

महारजनरक्तेन कुमुम्भरञ्जितेन ।

आच्छाद्य कांस्यपालस्थं^७ प्रस्थं कृत्वा समाहितः ।

लवणस्य तु मुह्यस्य चूर्णितस्य^८ द्विजोत्तमाः ॥१८॥

प्रस्थां^९ द्वात्रिंशत् पलानि^{१०} । मुह्यस्य हविष्यस्य ।

दत्त्वा [सुवर्णनाभन्तु तस्मिन्नेव]^{११} द्विजातये ।

सौभाग्यरूप^{१२}-लावण्ययुक्तो भवति मानवः ॥१९॥

सुवर्णनाभं मध्यन्यस्तसुवर्णाम् । सिन्दूरी^{१३}-वस्त्रेण ब्राह्मणमाच्छाद्य कांस्यपात्रे चूर्णित-सैन्धवप्रस्थं^{१४} निधाय^{१५} तन्मध्ये^{१६} सुवर्णं^{१७} दत्त्वाभ्यर्च्यार्चिताय तस्मै ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पौर्णमासीविहितलवणप्रस्थदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं^{१८} कांस्य-पालस्थं^{१९} सुवर्णनाभं लवणप्रस्थं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसाविलीपाठान्ते लवणमिदं सोमदैवतमिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शः^{२०} खोकारः ।

तथा (वि. ध. ३।३।१६।१७ख-२१ख, २४ख-२५ख) :—

गौरसर्षपकल्केन^{२१} पौष्यामुत्सादितो नरः ।

गव्यस्याज्यस्य^{२२} कुम्भन साऽभाषक्तस्त्वनन्तरम् ॥२०॥

1 A: एतां नद्यां	11 A रूप वा for रूप
2 A यष्टिमारीष्य	12 A सिन्धुरि०
3 A reads पल्लवोप and omits वा	13 A विधाय
4 A: मार्गशी	14 I. O. मञ्चे
5 A मासे	15 A सूर्या
6 A कांस्यपात्रपात्रस्थं	16 A भेतत्
7 A बर्णितस्य	17 A कांस्यं पात्रस्थ
8 A प्रस्थं	18 I. O. रूपम्, A स्वर्णनक्ष
9 I. O. फलानि	19 A गात्र for पौष्या
10 A सुवर्णनाभं तनुस्मै अर्चिताय for the b. p.	20 I. O. गव्यस्याज्यस्य

उत्सादित उद्वर्तितगालः ।

विरुक्षितस्तथा ज्ञातः¹ सर्वबोजौषधि²-जलैः ।

³रत्नगन्धफलोपेतैश्च⁴ तेन⁵ तदनन्तरम् ॥२०॥

सर्वबोजौषधि²-जलैः परिभाषोक्त-सप्तधान्य-सर्वोषधि⁶-मिश्रितजलैरित्यर्थः ।

ससुवर्णमुखं दृष्ट्वा तद् प्रदद्याद्⁷-द्विजातये ।

घृतेन [क्षपितं विष्णुं]⁸ शकृया सम्पूजयेत्ततः ॥२२॥

घृतञ्च जुहुयाद्वृक्षौ⁹ घृतं दद्याद्द्विजातये ।

¹⁰कर्त्तुं वज्रयुगं दद्यात् सोपवासः समाहितः ॥२३॥

कर्मणानेन¹¹ धर्मज्ञाः¹² पुष्टिमाप्नोत्यनुत्तमाम्¹³ ।

पौर्णमासीषु चैतासु¹⁴ मासर्क्षसहितासु च ॥२४॥

एतेषामेव दानानां फलं दशगुणं भवेत् ।

[महतपूर्वासु चैतासु फलमक्षयमश्नुते ॥२५॥

एतास्त्रेव पौर्णमासीषु यदा माससंज्ञनक्षत्रयोगो भवति, तदोक्तदानफलेभ्यो दशगुणं फलम् ।]¹⁵ यदा तु पौर्णमास्यामेव माससंज्ञ¹⁶-नक्षत्रे चन्द्रबृहस्पती भवतः, तदा महामाष्यादि-शब्दवाच्या¹⁷ भवति । तत्राक्षय्यं फलम् ।

तथा च विष्णुः :—

¹⁸दृश्येते महिनी यस्यां दिवि चन्द्रबृहस्पती ।

पौर्णमासी तु महती [प्राप्ता सम्बत्सरे तु या]¹⁹ ।

तस्यां दानोपवामायमक्षय्यं²⁰ परिकीर्तितम् ॥२६॥

1 A ज्ञातं	10 A काण
2 I. O. नोजौषधी and A बोजौषधी for नोजौषधि	11 A कर्मणा १५
3 A बहु for रव	12 A धर्मज्ञः
4 I. O. घृते च	13 A पुष्टिमाप्नोत्यनुत्तमं
5 I. O. and A सर्वबोजौषधी०	14 A चैत्रासु
6 I. O. सर्वबोजौषधी and A सर्वबोजौषधीनां for सर्वबोजौषधि	15 A omits the bracketed portion
7 A प्रदद्यात्	16 A माससंज्ञा०
8 I. O. क्षपितं विष्णुं and A सुपितो विस for the bracketed portion	17 A मथो for वाक्या
A जुहुयाद्वृक्षौ	18 I. O. and A दृश्यते
	19 A प्राप्ता संबत्सरे तु जा and I. O. प्रोक्ता सम्बत्सरे च तु for the brac- keted portion
	20 A दानोपवासादि अक्षय्यं

दानदिनपूर्वतरदिने सायं पूर्ववत् घटिकाधिकप्रहरत्रये¹ हविष्यभोजनादि कृत्वा सूर्यादि-
 देवताभ्य उपवासपूर्वक-विष्णुधर्मोत्तरोक्त-²पौषपौर्णमासीविहित-सर्षपोद्वर्तनादिपूर्वक-घृतदानकर्म
 मया कर्तव्यमिति निवेद्य सङ्कल्पयेत् । ॐ³ श्व उपोष्यापरदिने विष्णुधर्मोत्तरोक्तपौष⁴-पौर्णमासी-
 विहित-सर्षपोद्वर्तनादि-⁵[पूर्वक⁶-घृतदानमहं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्त्वा अपरदिन
 उपोष्यापरदिने प्रातः⁷ श्वेतसर्षपकल्केनोद्वर्त्य गव्यघृतकुम्भेन स्नातः⁸ तण्डुलचूर्णादिभि-
 र्विद्वल्य⁹ कृत्वा परिभाषोक्त-¹⁰सप्तधान्य-सर्वौषधिमिश्रेण¹¹[रत्नगन्धफलयुतेन जलेन] स्नातो
 मुखं सुवर्णसहिते घृते वीच्य तद्घृतं यस्मिन्¹² कस्मिंश्चिद् ब्राह्मणे प्रतिपाद्य घृतस्त्रपितं
 भगवन्तं¹³ विष्णुं यथाशक्ति सम्पूज्यXXब्राह्मणद्वारा ॐ¹⁴ विष्णवे स्वाहेति घृतेन होमं
 कारयेत् । ततो होमस्य कर्त्तुं वासोयुगं दक्षिणाम् ॐ¹⁵ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
 कृतैतद्धोमकर्मप्रतिप्रार्थं दक्षिणामिदं वासोयुगं ददानि । होमस्य कर्ता¹⁶ स्वस्तीति वदेत् ।
 ततः प्रतिग्रहीतृब्राह्मणमानाय्या-¹⁷ भ्यर्च्यार्चितं घृतं तस्मै ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
 ॐ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-¹⁸पौषपौर्णमासी-विहित-[सर्षपोद्वर्तनादिसहित]²⁰-घृतदानफलप्राप्त-
 कामोऽ²¹[हमेतद् घृतं ददानि ।] [कृतेतद् घृतदानविहितकर्मप्रतिप्रार्थं दक्षिणामिदं काश्चन
 ददानि ।]²² प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते²³ घृतमिदं विष्णुदैवतमिति वदेत् । काम-

1 I. O. घटिकाधिकप्रहरत्रयो	13 I. O. भवन्तं
2 A omits पौष	14 I. O. omits ॐ
3 I. O. श्वोपोष्यापरदिने	15 A omits it
4 I. O. and A omit पौष	16 A कर्त्तुं
5 A reads the bracketed portion from here to p. 633, seven folios below within मानाद्देवतऋतुदानावर्तः	17 I. O. reads 'भ्यर्चितं' and omits घृतं, A प्रतिग्रहीतृब्राह्मणायार्चितं घृतं
6 A पूर्वकं	18 I. O. omits ॐ
7 A adds स्नात्वा here	19 I. O. and A omit पौष
8 A स्नानः	20 I. O. omits the bracketed portion
9 I. O. विद्वल्यं	21 A reads the bracketed por- tion as विष्णुदैवतं सर्षपोद्वर्तनादि- सहितं घृतमहं ददानि
10 A सर्वधान्यफलयुतेन जलेन, I. O. omits जलेन	22 I. O. omits the bracketed portion
12 I. O. कश्चिद्	23 A स्वस्तीत्युक्त्वा

स्तुत्याऽद पूर्ववत् । स्पर्शः^१ स्त्रीकारः । नक्षत्रयोगे [तु विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पुष्यानक्षत्रसंयुक्त-
पौर्णमासी]^२-विहित-घृतदानफलप्राप्तिकामोऽहमिति दानवाक्ये निवेशनीयम् । एवं माघे
मघायोगे फाल्गुने फल्गुनीद्वयस्यान्यतरयोगे चैत्रे चित्रायोगे वैशाखे विशाखायोगे ज्यैष्ठे
ज्येष्ठायोगे आषाढे आषाढा^३-द्वयस्यान्यतरयोगे 'श्रावणे श्रवणायोगे 'भाद्रपदे 'भाद्रपदद्वय-
स्यान्यतरयोगे आश्विने अश्विनीयोगे कार्तिके 'कृत्तिकायोगे मार्ग'शोर्षे मृगशिरयोगे 'दान-
वाक्यमुन्नेयम् । एवं महापौषी-महामाघी-महाफाल्गुन्यादिषु द्वादशसु विष्णुधर्मोत्तरोक्त-
महापौषीविहित-घृतदानफलप्राप्तिकामोऽहमित्या-^४द्यहनीयम् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वज्रा तसेनदेवविरचिते
श्रादानसागरे मासनियततिथिदानावर्तः ।

A प्रतिग्रहश्च

A reads the bracketed por-
tion as विष्णुधर्मोत्तरोक्तपुष्यानक्षत्रपौष-
मास

I. O. and A आषाढः

A श्रवणे

A भाद्रे

6 I. O. भाद्रपदाः, A भाद्रपदद्वय-
स्यान्यतरन्यतरयोगे

7 A कृत्तिकायोगे

8 I. O. दानवाक्ये सुज्ञेयं, A दान-
वाक्यमुन्नेयं

9 I. O. 'नृहनीयं'

अथ नानादैवत-नक्षत्रनियततिथिदानावर्तः । (६५)

विष्णुः :—

¹[मार्गशीर्षशुक्लपक्षदश्यां मृगशिरोयुक्तायां] चूर्णितलवणप्रस्थमेकं सुवर्णनाभं चन्द्रोदये ब्राह्मणाय प्रतिपादयेत् । ²अनेन कर्मणा रूपसौभाग्य-³भागभिजायते ॥१॥

अत्र यजमानो यथोक्तपौर्णमास्यां चन्द्रोदये ब्राह्मणं वस्त्रादिनाभ्यर्च्य चूर्णितसैन्धवस्य [दशरतिकमानेन षोडशपलमेकं प्रस्थमभ्यर्चितं मध्यविन्यस्तसुवर्णं दद्यात् । ॐ अद्या-सुकसगोत्रायामुक्तेदामुक्कशाखाध्यायिनेऽमुक्कदेवशर्मणे तुभ्यं विष्णूक्तलवणप्रस्थ]⁵-दानफल-प्राप्तिकामोऽहमेतं सुवर्णनाभं लवणप्रस्थं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा लवण-⁶प्रस्थोऽयं सोमदैवत इत्युक्त्वा यथाशास्त्रं कामस्तुतिं पठेत् । ततः ॐ अद्य कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं ⁷दक्षिणामेतत् काश्चनं ददानि । प्रतिप्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा लवणं स्पृशेत् ।

तथा :—

पौषी चेत्[पुष्यायुक्ता तस्यां]⁸ गौरसर्षपकल्मैरुत्सादितशरीरो गव्यघृतकुम्भे-⁹नाभिषिक्तः सर्वौषधीभिः सर्वगन्धैः ¹⁰सर्वबीजैश्च स्नातो घृतेन च¹¹ भगवन्तं वासुदेवं स्तपयित्वा ¹²गन्ध-पुष्पधूपदीपनैवेद्यादिभिश्चाभ्यर्च्य वैष्णवैः शाक्तैः¹³बाहस्पत्यैश्च मन्त्रैः ¹⁴पावकं हुत्वा ससुर्वेणेन च घृतेन ब्राह्मणान् स्वस्ति वाचयेत् । [ससुवर्णघृतमचितेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दद्यात् ।]¹⁵
¹⁶[वासोयुगं कर्त्तुं प्रदद्यात् । अनेन कर्मणा पुष्यते ॥२॥

- 1 A मार्गशीर्षे मार्गशीर्षपक्षदश्यां मार्गशि-
युक्तायां for the bracketed por-
tion
- 2 I. O. ०प्रस्थमेक
- 3 A चनेक
- 4 I. O. and A ०भाग्यभिजायते
- 5 A reads the bracketed por-
tion as इति षत्पलमानेन प्रस्थमेकं
लवणं सुवर्णनाभं कृत्वा सुवर्णनाभप्रस्थलवण
- 6 I. O. ०स्थोऽयं
- 7 A omits दक्षिणाम्
- 8 I. O. पुष्यायुक्तास्यां and A पुष्या-
युक्तायां for the bracketed
portion

- 9 A ०नाभिषिक्तः
- 10 A सर्वबीजैः
- 11 A omits it
- 12 A गन्धपुष्पनैवेद्याभ्यञ्जः ।
- 13 A ०गाह्यस्यैर्हन्त्रैः
- 14 A omits it
- 15 I. O. omits the bracketed
portion and A reads it,
preceded by इति and follow-
ed by इत्यर्थः
- 16 A omits the bracketed por-
tion

उत्सादितशरीर उद्वर्तितगालः । सर्वोषध्यः सर्वबीजानि सर्वगन्धाश्च परिभाषोक्ताः ।
 ज्ञातो¹ तन्मिश्रितजलैरित्यर्थः ।] ²दानवाक्यं यथा—³ॐ अद्यामुकसगोत्रेभ्योऽमुक-
 वेदामुकशाखाध्यायिभ्योऽमुकशर्मभ्यो युष्मभ्यं ⁴पुष्टिप्रामिकामोऽहमिदं ⁵समुवर्णं घृतं
 ददानि । स्वस्तिसावित्री-⁶पाठानन्तरं घृतमिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृभिर्वाच्यम् ।
⁸कामस्तुतिः पूर्ववत् । दक्षिणादाने सम्प्रदानबहुत्वं पूर्ववाक्याद्विशेषः । ⁹स्पर्शः
 स्वीकारः । वासोयुगं ¹⁰कर्त्वे प्रदद्यादिति ¹¹होमकर्त्वे दक्षिणाम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
 दद्यात् । कृतैतद्धोमकर्म¹²-प्रतिष्ठार्थं दक्षिणामेतद्वासोयुगं ददानि । ¹³स्वस्तीति ब्राह्मणो
 वदेत् ।

तथाः—

माधी मघायुक्ता चेतस्यां तिलेः श्राद्धं कृत्वा पूतो भवति ¹⁴पार्वणवर्धनोक्तम् ॥३॥

तथा¹⁵ः—

¹⁶फाल्गुनी ¹⁷फल्गुर्नायुक्ता चेतस्यां ब्राह्मणाय सुमंस्कृतं स्वास्त्याय शयनीयं निवेद्य भार्या
 मनोज्ञां ¹⁸पक्षवतीं द्रविणवतीं चाप्नोति नार्यपि भर्तारम् ॥४॥

¹⁹पक्षवतीं कुटुम्बिनीं²⁰ स्वास्त्याय खट्वोपरिविस्तीर्णात्कृष्ट तुलिकादि-²¹रूपं सुमंस्कृतं²²
 शोभननिर्माणम्²³ अर्चिताय ब्राह्मणाय यथोक्तमर्चितं²⁴ शयनीयम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
 दद्यात् । ²⁵विष्णुरू-पौर्णमासाविहित-शयनीयदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छयनायं ददानि ।

1 I. O. omits it	14 A पार्वणवर्धनंति युक्तं
2 I. O. and A तद्	15 I. O. and A omit it
3 A omits it	16 A omits it
4 A पुष्पिकामोऽहं	17 I. O. फाल्गुनीति युक्ता, A फाल्गुनीति युक्ता
5 A समुवर्णं घृतं	18 I. O. यक्षवती, A प्रेक्षावतीं
6 A पाठ. त्ने	19 I. O. यक्षवतीं, A प्रेक्षावतीं
7 A प्रतिग्रहीतृवाक्यं	20 A कुटुम्बिनीं
8 A कामस्त्यादि	21 I. O. रूपी
9 A स्पर्शश्च	22 I. O. सुसंकीर्ण
10 I. O. कर्त्वे प्रदद्यादिति, A कर्त्वे दद्यात्	23 A शोभनं निर्माण
11 I. O. होमस्य	24 A शयनीमर्चितं
12 I. O. omits कर्म	25 A विष्णुधर्मोत्तरोक्तं
13 I. O. स्वस्ति	

खस्तिसावित्रीपाठान्ते ¹शयनीयमिदं प्रजापतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्² । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा:—

³चैत्री चित्तायुक्ता चेतस्यां चित्रवस्त्रप्रदानेन सौभाग्यमाप्नोति ॥५॥

अर्चिताय ब्राह्मणायाचितं ⁴चित्तवस्त्रम् ⁵अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सौभाग्य-
प्राप्तिकामोऽहमेतच्चित्रवस्त्रं ददानि । खस्तिसावित्रीपाठान्ते वस्त्रमिदं बृहस्पतिदेवतमिति
प्रतिग्रहीतृवाक्यम्⁶ । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दशग्रहणपूर्वकं⁷ परिधानं स्त्रीकारः ।

तथा:—

वैशाख्यां पौर्णमास्यां ब्राह्मणसप्तकं क्षौद्रयुक्तेस्तिलैः⁸ सन्तर्प्य धर्मराजानं प्रोणयित्वा
पापेभ्यः पूतो भवति ॥६॥

तत्रत्रक्षत्रयुक्तामु-पौर्णमासीषु⁹ दान-[श्रवणात्तन्मध्य-¹⁰पातित्वादलापि विशाखानक्षत्रयुक्त-
पौर्णमास्यां दानम् । अर्चितेभ्यः सप्तभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽर्चितान् मधुयुतांस्तिलान् ¹¹अद्यादि ¹⁰युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ¹¹विष्णुक्त-पौर्णमासीविहित मधुयुक्त-तिलदान]¹²-
फलप्राप्तिकामोऽहमेतान् क्षौद्रयुक्तांस्तिलान् ददानि । प्रीयतां धर्मराजः । खस्तिसावित्री-
पाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति ¹³प्रतिग्रहीतृभिर्वाच्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
[¹⁴मुष्टिग्रहणं स्त्रीकारः ।]¹⁵

तथा :—

ज्यैष्ठ्ये ¹⁶[ज्येष्ठायुक्ता ¹⁷चेत्तस्यां] ¹⁸द्व्यभोपानत् प्रदानेन ¹⁹नगराधिपत्यमाप्नोति ॥७॥

1 A omits इदं

2 I. O. वाच्यं for वाक्यम्

3 A चित्रे

4 I. O. वस्त्रं

5 I. O. वाच्यं for वाक्यम्

6 A ०पूर्वक

7 I. O. ०क्षौद्रैश्च

8 A पौर्णमासीषु

9 A ०जाति०

10 A तुभ्य०

11 A विष्णुधर्मोत्तरोक्त०

12 A reads the bracketed por-
tion twice

13 A प्रतिग्रहीतृवाक्यं

14 I. O. स्त्रीकारं

15 A omits the bracketed por-
tion

16 A ज्येष्ठायुक्तश्चेत् तस्यां for the
b. p.

17 I. O. चेत्या

18 A द्व्यभोपानत्

19 I. O. नगराधिपत्य०

अर्चिताय ब्राह्मणाञ्चितं ¹[द्वतोपानहौ ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । नमराधिपत्य-
प्राप्तिकामोऽहमेते द्वतोपानहौ ददानि ।] स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते एतच्छतोपानहौ प्रजापत्युत्पा-
नाङ्गिरोदैवत इति प्रतिप्रहीतृवाक्यम् ² । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । द्वतस्य दशहोत्रमुपा-
नहोरारोहण ³ स्वीकारः ।

तथा :—

आषाढ्या-⁴माषाढायुतायामन्नपानदानेन ⁵तदेवाक्षय्यमाप्नोति ॥८॥

अन्नपानमित्यन्न ⁶पानञ्च । अर्चिताय ब्राह्मणायाञ्चितमन्नपानम् ⁷अथादि-~~तुभ्यमन्त-~~
मुक्त्वा दद्यात् । विष्णुक्-पौर्यामासीविहितान्नपानदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदन्नपानं ददानि ।
स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते अन्नपानमिदं प्रजापतिदैवतमिति प्रतिप्रहीतृवाक्यम् ⁷ । कामस्तुत्यादि
पूर्ववत् ।

तथा :—

श्रावण्यां ⁸श्रवणायुक्तायां जलधेनुं ⁹सान्नां वासोयुगाच्छादितां दत्त्वा ¹⁰स्वर्गलोकम-
वाप्नोति ॥६॥

मधस्यपुराणोक्तं ¹¹जलधेनुमन्नसहितां कृत्वा वासोयुगेनाच्छाद्याञ्चितामर्चिताय ब्राह्मणाया
धेनुदानावर्तोक-मत्स्यपुराणीयजलधेनुदानविधिना ¹² दद्यात् । ¹³[तत्र स्वरूपे सान्नां] वासो-
युगाच्छादितामिति कामनायाश्च स्वर्गलोकप्राप्तिकामोऽहमिति च ¹⁴ विशेषः ।

तथा :—

प्रोष्ठपद्यां तदयुक्तायां ¹⁵गोप्रदानेन सर्वपापविनिर्मुक्तो भवति ॥१०॥

तदयुक्तायां पूर्वभाद्रपदोत्तरभाद्रपदयोरन्यतरनक्षत्रेण युक्तायामित्यर्थः । ¹⁶[ब्राह्मणाया-

A adds अतच्छतोपानहौ ददानि स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते एते before the bracketed portion	8 A अक्षय्यकायां
2 I. O. वाच्यं for वाक्यम्	9 A मान्ये
3 I. O. ०सुपानहौ वारोह्यां, A ०सुपानहारोह्यां	10 A स्वर्गलोकप्राप्तिरेव
4 I. O. ०माषायुतायां, A ०माषाढ- युतायां	11 A जलधेनुं मन्नसहितां
5 I. O. तदेवाक्षय्यं, A तदक्षय्यं	12 I. O. ०विधया
6 A पानकञ्च	13 A तत्स्वरूपमान्ये for the brac- keted portion
7 I. O. वाच्यं for वाक्यम्	14 A omits it
	15 A च सुदानेन
	16 A reads the bracketed por- tion as ब्राह्मणायाञ्चिता

चिंतायाचितं गाम्] ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सर्वपाप-¹विनिर्मुक्तप्राप्तिकामोऽह-
मेतां गां ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते गौरियं रुद्रदेवतेति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्² । पुच्छ-
ग्रहणं स्वीकारः ।

तथा :—

³आश्वयुज्यामश्विनीगते चन्द्रमसि घृतपूर्ण[भाजनं सुवर्णयुतं]⁴ विप्राय दत्त्वा [दीप्ता-
मिर्भवति ॥११॥

अचिंताय ब्राह्मणाय यथोक्तं भाजनमचितम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात्।⁵
दीप्तामित्वप्राप्तिकामोऽहमेतत् घृतपूर्णं सुवर्णयुतं⁶ भाजनं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते
भाजनमिद् विष्णुदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा :—

कार्तिकी चेत् कृत्तिकायुता स्यात्तस्यां सितमुच्चाणमन्यवणं वा शशाङ्कोदये सर्वशस्य-
⁸रत्नमन्धोपेतं दीपमध्ये ब्राह्मणाय दद्यात् । ⁹कान्तारभयं न पश्यति ॥१२॥

अत्र सितोपादानात् सितोद्दाने फलाधिक्यं दीपमध्ये इति दीपचतुष्टयमध्ये । ¹⁰सर्व-
रत्नानि सर्वशस्यानि सर्वगन्धाश्च परिभाषोक्ता ग्राह्याः । ब्राह्मणायचिंताय चन्द्रोदयसमये
यथोक्तं वृषमचितम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुक्त-पौर्यामासीविहित-सितो-
द्दानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं सर्वशस्य-¹¹[सर्वरत्न सर्वगन्धोपेतमुच्चाणं] ददानि । स्वस्ति-
सावित्रीपाठान्ते उच्चायं विष्णुदेवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
पुच्छग्रहणं स्वीकारः । अन्यवर्णदाने तु तद्वर्णनिवेशो¹² विशेषः ।

विष्णुधर्मादरे (३।३।१७।३३) :—

माघे ¹³श्रवणसंयुक्ता कृष्णा ¹⁴स्याद्दशी यदा ।

¹⁵तिलदानं ¹⁶महतं पुण्यम् [विनापि श्रवणेन तु]¹⁷ ॥१३॥

- 1 A विनिर्मुक्ति for विनिर्मुक्त
- 2 I. O. वाक्यं for वाक्यम्
- 3 A आश्वयुज्यामश्विनीगते
- 4 A स्वर्णयुतं for the bracketed portion
- 5 A omits the bracketed portion
- 6 I. O. omits it
- 7 A तस्यां
- 8 A वृष for वृष
- 9 I. O. क्षाब्धारत्नवत्

- 10 A सर्ववस
- 11 A सर्वगन्धीयुक्तप्रक्षारणं for the bracketed portion
- 12 I. O. तद्वर्णनिवेशो
- 13 A श्रवणयुक्ता
- 14 A च द्वादशी
- 15 I. O. दिनदानं
- 16 A महापुण्यं
- 17 I. O. omits the bracketed portion

¹[लभेतेति फलं सम्बध्यते।]²श्रवणायुक्त-माघकृष्णद्वादशीदिने ब्राह्मणायार्चिताय तिलानर्चितान् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्ता दद्यात्। बृहत्पुरणप्रसिद्धकामोऽहमेतास्त्रिलान् ददानि। स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहोतृषाक्यम्। कामस्तुल्यादि पूर्ववत्। ³मुष्टिग्रहणं स्वीकारः। ⁴[अत्र विनापि] श्रवणेनेति पददर्शना-च्छ्रवणारहित⁵-माघकृष्णद्वादश्यामपि तिलदानं कर्तव्यम्।

तथा :—

श्रवणद्वादशीयोगे⁶ कृष्णपक्षे तथैव च।

घृतेन दीपा दातव्यास्तैलैर्वा यदुनन्दन ॥१४॥

तथैव चेत्युक्ते ⁷'वाक्यान्तरोक्तं' ⁸[महत् पुरणं लभेतेति फलं] सम्बध्यते। ⁹श्रवण-युक्तद्वादश्यां पूर्ववद्दीपान् सङ्कल्प्याभिमतदेशे दद्यात्। ॐ अथ बृहत्पुरणप्रसिद्धकामोऽहं घृतेन दीपान्¹⁰ दास्ये इति सङ्कल्प्य दद्यात्। तैलेन दीपदाने¹¹ तु घृतपदस्थाने तैलपद-निवेशो विशेषः।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे नक्षत्रनियततिथिदानावर्तः।

1 A omits the bracketed portion

2 A श्रवणयुक्तमाघद्वादशीदिने

3 I. O. स्वस्तिसावित्री

4 A अत्रापि for the bracketed portion

5 A •विहित•

6 I. O. •युक्ते

7 I. O. वाक्यान्तरोक्तं

8 A reads the bracketed portion as महत्पुरणप्रसिद्धकामोऽहमेति

9 A श्रवण•

10 I. O. दीपा

11 I. O. दीपादाने

1[अथ नानादैवतनक्षत्रदानावर्तः । (६६)]

महाभारते (अनु—६४।५) :—

कृत्तिकास्तु महाभागे पायसेन ससर्पिषा ।

सन्तर्प्य ब्राह्मणान् २साधून् लोकानाम्रोत्सुत्तमान् ॥१॥

अत्र यजमानो ब्राह्मणेभ्यः ३[सदाचारसम्पन्नशीलेभ्यो]ऽर्चितेभ्योऽर्चितं ४सधृतपायसं दद्यात् । ॐ अथामुकसगोत्रेभ्योऽमुकवेदामुकशाखाध्यायिभ्योऽमुकदेवशर्मभ्यो युष्मभ्यमनुत्तम-
लोकप्राप्तिकामोऽहमेतं ५ससर्पिष्कं पायसं ददानि । प्रतिप्रहीतारः ६स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा
पायसोऽयं प्रजापतिदैवत इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं ७पठेयुः । ॐ अथ कृतैतद्दान-
प्रतिष्ठार्थं ८युष्मभ्यमहं ९दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानि । प्रतिप्रहीतारः स्वस्तीत्युक्त्वा पायसं
स्पृशेयुः ।

तथा (अनु—६४।६) :—

रोहिण्यां प्रथितैर्मसै-¹⁰[मार्गैर्यत्नेन] ¹¹सर्पिषा ।

पयोन्नपानं¹² दातव्यमानृगयार्थं¹³ ¹⁴द्विजातये ॥२॥

प्रथितैर्विहितै-¹⁵[मार्गैर्मृग]-सम्बन्धिभिः [पानं पानकम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं]¹⁶
धृतमांससहितं दुग्धमन्नं पानकञ्च दद्यात् । ॐ अथामुकसगोत्रायामुक-¹⁷वेदामुकशाखा-
ध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यमानृग्यप्राप्तिकामोऽहमेतत् ¹⁸धृतमांसयुक्तं पयोन्नपानं¹⁹ ददानि ।

- 1 A omits the bracketed portion
- 2 A साधुनो
- 3 A सदा दानशीलेभ्यः सम्पन्नेभ्यो for the bracketed portion
- 4 I. O. omits स
- 5 A ससर्पिषं
- 6 A सखी
- 7 I. O. पठेत्
- 8 I. O. युष्मभ्यम्
- 9 A एतत्
- 10 I. O. मार्गैर्यत्ने and A मार्गैर्यत्ने for the bracketed portion

- 11 A ससर्पिषा
- 12 I. O. पयोन्नदानं, A पयोन्नपान
- 13 A मनुष्यार्थं
- 14 A द्विजातये
- 15 A र्मांसैः पद्य. for the bracketed portion
- 16 A यानं पानकाऽर्चितं for the bracketed portion
- 17 A omits वेदामुक
- 18 I. O. omits धृत
- 19 I. O. पयोन्नदानं

स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते पयोन्नपानमिदं^१ विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।७) :—

दोग्ध्रीं दत्त्वा सवत्सान्तु नक्षत्रे सोमदैवते ।

गच्छते मानुषाङ्गोकात्^२ स्वर्गवासमनुत्तमम् ॥३॥

सोमदैवतं मृगशिरः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितां धेनुम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अनुत्तमस्वर्गवासप्राप्तिकामोऽहमेतां सवत्सां दोग्ध्रीं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं दोग्ध्रीयं रुद्रदैवतेति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । पुच्छग्रहणं स्वीकारः ।

तथा(अनु—६४।८) :—

आर्द्रायां कृशरं दत्त्वा तैलमिश्रमुपोषितः ।

नरस्तरति दुर्गाणि क्षुरंधारांश्च पर्वतान् ॥४॥

आर्द्रानक्षत्रयुक्तदिनपूर्वतरदिने प्रातः कृत्यनित्यो घटिकाधिकप्रहरलये हविष्यं^३ भुक्त्वा ऽऽचम्य शुची देश उपविश्य पादौ पञ्चाल्याऽऽचम्य प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा कृताञ्जलिः^४ ॐ^५ [सूर्यः सोमो यमः कालः पञ्च महाभूतानीति पठित्वा] महाभारतोक्तकृशरदानकर्म मया कर्तव्यमित्युक्त्वा उदङ्मुखो गृहीतजलपूर्णताम्रपात्रः सङ्कल्पं कुर्यात् । ॐ भ उपोष्यापरदिने महाभारतोक्त-कृशरदानकर्माहं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्त्वा परदिने^६ कृतनित्य उपोष्यापरदिने^७ तिलतण्डुलमिश्रदुग्धं तैलयुत-^८मर्चितमर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-कृशरदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं^९ तैलमिश्रं कृशरं ददानि ।^{१०} स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते कृशरोऽयं प्रजापतिदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

1 I. O. ०दानमिदं

2 I. O. मानुषान् जोकात्, A मानुषाङ्गोका

3 A मुक्त्वा

4 A omits it

5 I. O. reads the bracketed

portion as सूर्यसोमयमकालपञ्चमहाभूतानि

6 I. O. कृतनित्योपोष्यापरदिने

7 I. O. तिलतण्डुलमिश्रं

8 A omits अर्चितम्

9 A omits एतं

10 A reads ॐ before this

तथा(अनु—६४।६) :—

^१पूपान् पुनर्वसौ दत्त्वा तथैवान्नानि शोभने ।

यशस्वी रूपसम्पन्नो बहून्ने^२ जायते कुले ॥५॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान् पूपान् [अन्नानि चार्चितानि]^३ उ^४ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-पुनर्वसुविहित पूपान्नदान-फलप्राप्तिकामोऽहमेतात् 'पूपान्' ^५एतान्यन्नानि ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते पूपा एते प्रजापतिदेवता अन्नान्येतानि प्रजापति-देवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा(अनु—६४।१०) :—

पुष्ये तु कनकं दत्त्वा ^६[कृतं वाकृतमेव] च ।

अनालोक्येषु लोकेषु सोमवत् स ^७विराजते ॥६॥

^८कृतमलङ्कारी ^९अकृतमघटितम् । ^{१०}[अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं] यथोक्तं कनकम् उ^४ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-पुष्यर्चविहित-कनकदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतात् ^{११}कृताकृतं कनकं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते कनकमिदमग्निदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम्^{१२} । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा(अनु—६४।११) :—

^{१३}अश्लेषासूक्तमो रूप्यं ^{१४}[वृषभं वा] प्रयच्छति ।

स सर्वभयनिर्मुक्त-^{१५}वैभवानधिधिष्ठति ॥७॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं रजतं ^{१६}वृषभं वा उ^४ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारताश्लेषावाहतरूप्यदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्रूप्य ददानि । स्वास्तसावत्रापाठान्त ^{१७}रूप्यमिदमग्निदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ^{१८}[वृषभदाने

1 A पूपान्न

2 I. O. वषभे, A वषभान्न

3 A omits the bracketed portion

4 I. O. अपूपान्, A पूवपान

5 A omits it

6 A दद्यात् स्वीकृतमेव for the bracketed portion

7 A विजायते

8 A स्वीकृतमलङ्कार

9 I. O. omits च, A कृतेमद्युपम-घटितं

10 A अर्चितं for the bracketed portion

11 A कृतं

12 I. O. वाच्यं for वाक्यम्

13 A अश्लेषासुभवो

14 I. O. वृषं वाच्यं for the bracketed portion

15 A सर्वभयनिष्ठं, I. O. चात्रवानधि

16 A वृषभान्न

17 A रूप्यमिदं चन्द्रदेवतमिति

18 A omits the bracketed portion

तु वाक्ये रूप्यपदस्थाने वृषभपदनिवेशो विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वृषभोऽयं विष्णु-
दैवतमिति प्रतिप्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।] पुच्छप्रहणं स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।१२) :—

मघासु तिलपूर्णानि वर्द्धमानानि मानवः ।

प्रदाय पुत्र-^१वसुमानिह ^२प्रेत्य च जायते ॥८॥

वर्द्धमानानि शरावान् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं^४ तिलपूर्णशरावलयम् ॐ अद्यादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोकृतिलपूर्णवर्द्धमानदानफलप्राप्तिकामोऽह-^५मेतानि तिल-
पूर्णानि वर्द्धमानानि ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते ^६वर्द्धमानानि एतानि विष्णुदैवतानीति
प्रतिप्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।१३) :—

फाल्गुनी-^७पूर्वसमये ब्राह्मणानामुपोषितः ।

^८[भक्ष्यान् फाणित]-संयुक्तान्^९ दत्त्वा सौभाग्यमृच्छति^{१०} । ६॥

^{११}[फाणितं खण्डशालूक इति प्रसिद्धम् ।] पूर्वफल्गुनीयुक्तदिन-पूर्व-^{१२}तरदिने पूर्व-
वद्धविष्णाहारादि कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्य उपवासपूर्वक-[महाभारतोक-पूर्व]^{१३}-फल्गुनीविहित-
फाणितयुक्त-भक्ष्य^{१४}-दान-^{१५}कर्म मया कर्तव्यमिति निवेद्य सङ्कल्पं कुर्यात् । ॐ श्व उपोष्या-
परदिने महाभारतोक-पूर्वफल्गुनीविहित-फाणितयुक्त-भक्ष्यदानकर्माहं करिष्ये ।]^{१६} ततो
नियमेन सुप्त्वा परदिने [उपोष्यापरदिने ब्राह्मणेभ्योऽर्चितान् फाणितयुक्तान् यथालाभं फल-
मूलापूपलङ्गुकान्]^{१७} ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सौभाग्यप्राप्तिकामोऽहमेतानि

1 I. O. स्वीकार

2 I. O. •पद्यमानिह

3 A प्रत्य

4 A •र्चितान

5 I. O. •मेतान् तिलपूर्णान् वर्द्ध-
मानान्

6 I. O. वर्द्धमाना एते विष्णुदैवता

7 I. O. •सर्वसमये

8 A भक्ष्यान्फाणितं for the brac-
keted portion

9 I. O. •संयुक्तान्

10 I. O. •मृच्छति

11 A फाणितं खण्डशालूक इति
प्रसिद्धः for the bracketed
portion

12 A omits तर

13 E. O. omits the bracketed
portion

14 I. O. and A •भक्ष्यं

15 I. O. कर्माहं करिष्ये इति

16 I. O. omits the bracketed
portion

17 A reads the bracketed por-
tion as महाभारतोक-पूर्वफल्गुनी-
विहित-फाणितयुक्तभक्ष्याणि

फाणितयुक्तभक्ष्याणि ददानि । स्वस्तिसावित्रोपाठान्ते भक्ष्याणीमानि विष्णुदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।१४-१५) :—

घृतक्षीरसमायुक्तं विधिवत् ^१षष्टिकौदनम् ।

उत्तराविधये दत्त्वा स्वर्गलोके महीयते ॥१०॥

यद्यत् प्रदीयते दानमुत्तराविधये नरैः ।

[महाफलमनन्त^२ तद्भवतीति]^३ विनिश्चयः^४ ॥११॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं घृतक्षीरयुतं ^५षष्टिकौदनम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सोत्कर्षस्वर्गलोकप्राप्तिकामोऽहमेतद्घृतक्षीरयुक्त-^६षष्टिकौदनं ददानि । स्वस्त्यादि-स्वीकारान्तं पूर्ववत् । स्वेच्छया गोदान-^७[स्वर्णदानादिकं यदन्न] विधीयते तदनन्तर-फलहेतुः^८ । यस्मात् पुरायतमेयं-^९मुत्तरफल्युनी, तत्र च देयद्रव्यदेवतास्वीकारो च प्रतिग्रह-विभावनुसन्धेयौ ।

तथा (अनु—६४।१६) :—

हस्ते हस्तिरथं दद्याच्चतुर्युक्तं-^{१०}मुपोषितः ।

प्राप्नोति परमालोकान्^{११} पुरयकामसमन्वितान् ॥१२॥

^{१२}[चतुर्युक्तं चतुर्भिर्गजैर्युक्तमित्यर्थः ।] ^{१३}हस्तानक्षत्रयुक्तदिन-पूर्वतर^{१४}-दिने पूर्ववद्विष्याहारादिकं कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्य उपवासपूर्वक-महाभारतोक्त-हस्तिरथदानं मया कर्तव्यमिति निवेद्य सङ्कल्पं कुर्यात् । ॐ श्व उपोष्यापरदिने महाभारतोक्त-हस्तिचतुष्टययुक्त-रथदानकर्माहं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्त्वा अपरदिने ^{१५}उपोष्यापरदिनेऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथोक्तप्रथमं ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-^{१६}चतुर्हस्तियुक्त-

1 A षष्टिकौदनं

2 I. O. महाफलमन्तं

3 A reads the bracketed portion as महाफलं समं तत्र भवतीति

4 I. O. निश्चयः

5 A षष्टिकौदनं

6 A षष्टिकौदनं

7 A reads the bracketed portion as स्वर्णदानानि पदं

8 A प्राप्तिः

9 I. O. तापय०

10 I. O. मन्त्रितः

11 I. O. परमान् लोकां

12 A चतुर्युक्तगजैरित्यर्थः for the b. p.

13 I. O. हस्त०

14 A omits तर

15 A omits उपोष्या...दिने

16 A omits चतुर्हस्तियुक्तं

रथदानफलप्राप्तिकामोऽहमेत' 'हस्तिचतुष्टययुक्त' 'रथ' ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते रथोऽयं प्रजापतिदेवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । 'इशाग्रहण' स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।१७) :—

चितायां^४ वृषभं दत्त्वा^५ [पुरयान् गन्धांश्च] भारत ।

चरत्यप्सरससां लोके रमते नन्दने तथा ॥१३॥

पुरयान् मनोहानुतच्छ्रुष्टानित्यर्थः^६ । अचिताय ब्राह्मणायचितं वृषभं सुगन्धिद्रव्याणि चाचितानि चन्दनागुरु-कपूरकालीयकानि^७ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महा-भारतोक्त-चित्राविहितेषभ-पुरयगन्धदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतमृषभ^८-मेतांश्च गन्धान् ददानि । 'स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते'^{१०} ऋषभोऽयं विष्णुदेवतो गन्धा एते गन्धर्वदेवता]^{११} ^{१२}[इति प्रति-ग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । वृषपुच्छग्रहणं गन्धस्य स्पर्शश्च स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।१८) :—

खात्यामथ धनं दत्त्वा यदिष्टतममात्मनः ।

प्राप्नोति लोकान् स शुभानिह चैव महद्यशः ॥१४॥

अचिताय ब्राह्मणाय सर्वाण्यरजतताम्रकांस्यरक्तवज्रादीनामिच्छयान्यतममचितम्^९ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-खातीविहितेष्टतमधनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्धनं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते धनमिदं विष्णुदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-स्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।१९-२१) :—

विशाखायामनडाहं धेनुं दत्त्वा च दुग्धदाम् ।

^{१३}[सप्रासङ्गं च शकटं सधान्यं वस्त्रसंयुतम् ॥१५॥]

1 A महाभारतोक्त just before it	10 A ऋषभोऽयं
2 A omits युक्तं	11 A reads the portion bracketed from p. 620 above up to here within the chap. नामा-देवत चतुष्टयदानावर्तः
3 I. O. कथा०	12 A omits the portion bracketed from here up to p. 641 below
4 I. O. and A चिताया	13 Supplied from M. bh. I. O. omits it.
5 A पुरयामन्वांश्च for the b. p.	
6 I. O. ०ज्जटानौत्थयः	
7 A ०कुङ्कुमकालीयकानि	
8 A ०धेतं वृषभ०	
9 A प्रतिग्रहीता just before it	

सप्रासङ्गमित्यार्कष्युगद्वयसहितमित्यर्थः । एवं चत्वारो वृषा योज्याः ।

पितृदेवांश्च प्रीणाति प्रेत्य चानन्यमश्रुते ।

न स दुर्णायवाप्नोति स्वर्गलोकश्च गच्छति ॥१६॥

दत्त्वा यथोक्तं विप्रेभ्यो वृत्तिमिष्टां स विन्दति ।

नरकार्दांश्च संक्लेशान्नाप्नोतीति विनिश्चयः ॥१७॥

अर्चितेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो वृषं धेनुं शकटमाकर्षक-वृषचतुष्टययुक्तं धान्यवस्त्रसहितमर्चितम्
ॐ अथादि युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्तविशाखाविहितानड्डेनुशकटदान-
फलप्राप्तिकामोऽहं यथासंख्यमेतमनड्वाहम् एतां धेनुम् एतं सप्रासङ्गं सधान्यं वस्त्रसंयुतं
शकटं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्तेऽनड्वानयं विष्णुदैवतो धेनुरियं रुद्रदैवता शकटोऽ
यमुत्तानाङ्गिरोदैवत इति प्रतिप्रहीतारो वदेयुः । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । वृषधेनोः पुच्छ-
प्रहणं शकटस्यारोहणञ्च स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।२२) :—

अनुराधासु प्रावारं वस्त्रान्तरमुपोषितः ।

दत्त्वा युगशतञ्चापि नरः स्वर्गं महीयते ॥१८॥

प्रावार-^१मुत्तरीयं वस्त्रान्तरं परिधानीयवस्त्रम् एवं वस्त्रयुगम् । अनुराधायुक्तदिनपूर्वतर-
दिने पूर्ववद्धविष्याहारादि कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्यः सोपवासमहाभारतोक्तानुराधाविहित-
वस्त्रयुगदानकर्म मया कर्तव्यमिति निवेश यथाविधि सङ्कल्पयेत् । ॐ श्व उपोष्यापरदिने
महाभारतोक्तानुराधाविहितवस्त्रयुगदानकर्माहं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्ता परदिने उपोष्या-
परदिने ब्राह्मणायार्चितायार्चितमुत्कृष्ट^२-वस्त्रयुगम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
महाभारतोक्तानुराधाविहितवस्त्रयुगदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं प्रावारमेतद्वस्त्रान्तरञ्च ददानि ।
स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वस्त्रमिदं बृहस्पतिदैवतमिति प्रतिप्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि
पूर्ववत् । दशाप्रहणपूर्वकं परिधानं स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।२३) :—

कालशाकश्च विप्रेभ्यो दत्त्वा मर्त्यः समूलकम् ।

ज्येष्ठायामृद्धिमिष्टां वै गतिमिष्टाञ्च गच्छति ॥१९॥

अर्चितेभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽर्चितसमूलककालशाकम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
महाभारतोक्त-समूलककालशाकदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् समूलकं कालशाकं ददानि स्व

सावित्रीपाठान्ते कालशाकमिदं वनस्पतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतारो वदेयुः । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।२४) :—

मूले मूलफलं दत्त्वा ब्राह्मणेभ्यः समाहितः ।

पितृन् स संप्रीणयति गतिमिष्टाञ्च गच्छति ॥२०॥

अत्र प्रसिद्धफलमूलानामलाभेनापि फलानि मूलानि चांचितानि अंचितेभ्यो ब्राह्मणेभ्यः ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-मूलार्चविहित-फलमूलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेते फलमूले ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं फलमूले एते वनस्पतिदैवते इति प्रतिग्रहीतारो ब्रूयुः । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।२५क-२६क) :—

^१अथ ^२पूर्वास्वाषाढासु दधिपात्रायुपोषितः ।

कुलवृत्तोपसम्पन्ने ब्राह्मणे वेदपारगे ।

पुरुषो जायते प्रेत्य कुले स बहुगोकुले ॥२१॥

× × परदिने महाभारतोक्त-दधिपात्रदानकर्माहं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्त्वा अपरदिने उपोष्यापरदिने कुलवृत्तशालिने वेदविदेऽंचिताय ब्राह्मणायार्चितानि दधिसहितानि पात्राणि ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-दधिपात्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि दधिपात्राणि ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते दधिपात्राण्येतानि विष्णुदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।२६ख-२७क) :—

उदसङ्कं ससर्पिष्कं प्रभृतमधुफाणितम् ।

^३दत्त्वोत्तरास्वाषाढासु सर्वकामानवाप्नुयात् ॥

उदसङ्को घृतशर्करायुक्ता जलक्लिन्नाः सक्त्वाः । अंचिताय ब्राह्मणायार्चितमुदसङ्कं^४ घृतयुतं^५ बहुतरमधुखण्डशालूकीयुरुक्ष ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अमुकप्राप्तिकामोऽहमेत घृतमधुफाणितयुक्तमुदसङ्कं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते ^६उदसङ्कोऽयं प्रजापतिदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

1 Supplied from M. bh. I. O.

omits it.

2 F. O. पूर्वास्वाषाढासु

3 I. O. दत्त्वोत्तरास्वाषाढासु

4 I. O. उदसङ्क

5 I. O. बहुतरमधुखण्ड

6 I. O. उदसङ्कोऽयं

तथा (अनु—६४।२७ख-ग) :—

दुग्धं त्वभिजितो योगे दत्त्वा मधुघृतप्लुतम्^१ ।

धर्मनित्यो मनीषिभ्यः स्वर्गलोके महीयते ॥२३॥

उत्तराषाढान्त्यचतुर्भागे श्रवणाद्यनाडिकाचतुष्टयावधिके अभिजितो नक्षत्रस्य योगः । अर्चितेभ्यो विद्वद्ब्राह्मणेभ्योऽर्चितं मधुघृतमिश्रं दुग्धम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-समधुघृतदुग्धदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं मधुघृतयुतं दुग्धं ददानि । स्वस्ति-सावित्रीपाठानन्तरं दुग्धमिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतारो ब्रूयुः । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।२८) :—

श्रवणे कम्बलं दत्त्वा वस्त्रान्तरितमेव च ।

श्वे तेन याति यानेन सर्वलोकान् समावृतान् ॥२४॥

वस्त्रान्तरितं वस्त्राच्छादितम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं [वस्त्राच्छादितश्च कम्बलं]^२ ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्तवस्त्रान्तरित-कम्बलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं वस्त्रान्तरितं कम्बलं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते कम्बलोऽयं बृहस्पतिदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दशाग्रहरणपूर्वकमाच्छादनं स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।२९) :—

गोप्रयुक्तं धनिष्ठासु यानं दत्त्वा समाहितः ।

वस्त्ररश्मिधरं^३ सद्यः^४ प्रेत्य राज्यं समश्नुते ॥२५॥

गोप्रयुक्तमाकर्षकवृषभद्वयसहितं वस्त्ररश्मिधरं वस्त्रमयरज्जुसहितम् अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं यथोक्तं रथम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-धनिष्ठाविहित-गोप्रयुक्तरथदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं गोप्रयुक्तं वस्त्ररश्मिधरं रथं ददानि । स्वस्तिसावित्री-पाठानन्तरं रथोऽयं प्रजापतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । कशा-ग्रहरणं स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।३०) :—

गन्धान् शतभिषायोगे दत्त्वा सागुरुचन्दनान् ।

प्रप्रोत्यप्सरसां लोकान् प्रेत्य गन्धांश्च शाश्वतान् ॥२६॥

1 I. O. मधुघृतं प्लुतं

3 I. O. वस्त्ररश्मिधरं

2 B. O. reads the b. p. as

4 I. O. सद्यः

कम्बलश्च वस्त्राच्छादितं

गन्धान् कस्तूरिकाम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितां^१ यथोक्तद्रव्यसहितां^२ कस्तूरिकाम्
ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-शतभिषाविहित-गन्धदानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेतान् सागुरुचन्दनान् गन्धान् ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते गन्धा एते
गन्धर्वदैवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।३१) :—

पूर्वभाद्रपदायोगे राजमाषान् प्रदाय तु ।

^३सर्वभक्ष्यफलोपेतः स वै प्रेत्य सुखी भवेत् ॥२७॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितान् राजमाषान् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महा-
भारतोक्त-राजमाषदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान् राजमाषान् ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते
राजमाषा एते प्रजापतिदैवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् ।

तथा (अनु—६४।३२) :—

औरभ्रमुत्तरायोगे यस्तु मांसं^४ प्रयच्छति ।

स पितृन् प्रीणयति वै प्रेत्य चानन्यमश्रुते ॥२८॥

औरभ्रं मेषभवम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं मेषमांसम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । महाभारतोक्तौरभ्र-मांसदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदौरभ्रं मांसं ददानि । स्वस्ति-
सावित्रीपाठान्ते मांसमिदं प्रजापतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (अनु—६४।३३) :—

कांस्योपदोहनां धेनुं^५ रेवत्यां यः प्रयच्छति ।

स प्रेत्य कामानादाय^६ दाता ससुपतिप्रति ॥२९॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितां धेनुम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-
रेवतीविहित-धेनुदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतां कांस्योपदोहनां धेनुं ददानि । स्वस्तिमावित्री-
पाठानन्तरं धेनुरियं रुद्रदैवतेति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । पुच्छग्रहणं
स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।३४) :—

रथमश्वसमायुक्तं दत्त्वाश्विन्यां नरोत्तमः ।

हस्त्यश्वरथसम्पन्ने वर्चस्वी जायते कुले ॥३०॥

१ I. O. अर्चितायां

२ I. O. अर्चितायां

३ I. O. सर्वभक्ष्यं

४ I. O. माषं

५ I. O. दातारसुपतिप्रति

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं रथम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतो-
क्ताश्वरथदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतमश्वयुक्तरथं ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते रथोऽयं प्रजा-
पतिदेवत इति प्रतिप्रहीतुवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । कशाप्रहणं स्वीकारः ।

तथा (अनु—६४।३५) :—

भरणीषु द्विजातिभ्यस्तिलधेनुं प्रदाय वै ।

भृगाश्च प्रभृताः प्राप्नोति नरः प्रेत्य यशस्तथा ॥३१॥

द्विजातिभ्य इति जात्याख्यायामेकस्मिन् बहुवचनम् । मतस्यपुराणोक्तां तिलधेनुमुत्-
पाद्यार्चितामर्चिताय ब्राह्मणाय धेनुदानावर्तस्थ^२-मतस्यपुराणीयतिलधेनुदानविधिना दद्यात् ।
तल कामनायां महाभारतोक्त-भरणीविहित-तिलधेनुदानफलप्राप्तिकामोऽहमिति वाक्ये विशेषः ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३१७।२०-२७क) :—

कृत्तिकास्तु सुवर्णस्य दानं बहुफलं स्मृतम् ।

रक्तवस्त्रस्य रोहिरयां सौम्यमे लवणस्य च ॥२२॥

सौम्यमे मृगशिरसि ।

कृसरस्य तथार्द्रायामादित्ये^३ रजतस्य तु ।

घृतस्य तु तथा पुष्ये^४ चन्दनानाञ्च सर्पमे ॥३३॥

आदित्ये पुनर्वसोः सर्पमे अश्लेषायाम् । चन्दनानामितिश्वेतचन्दनरक्तचन्दनकुचन्दना-
नाम् ।

तिलानाञ्च मघायोगे प्रियङ्गोर्भगदैवते ।

आर्यत्रे चाप्यपूपानां साविले पायसस्य तु ॥३४॥

भगदैवते पूर्वफल्गुन्याम् आर्यत्रे उत्तरफल्गुन्याम् साविले हस्तायाम् ।

चित्रायां चित्रवस्त्राणां सक्रूनां वायुदैवते ।

ऐन्द्रामे^५ चैव लोहानां मैत्रे माल्यफलस्य च ॥३५॥

वायुदैवते खाल्याम् ऐन्द्रामे विशाखायां मैत्रेऽनुराधायाम् ।

छत्रस्य^६ च तथा शाके मूले मूलफलस्य च ।

हिमस्य मधुयुक्तस्य दानमाप्ये महाफलम् ॥३६॥

1 I. O. गोच

2 I. O. भे सुदानावर्तं०

3 I. O. तथार्द्रायादित्ये च

4 I. O. पुष्य

5 I. O.

6 I. O. चंद्रस्य

शाक्रे ज्येष्ठायाम् आप्ये पूर्वाषाढायाम् ।

विश्वेश्वरेऽन्नदानस्य श्रवणे वसनस्य च ।

धान्यस्य वासवे^१ विप्रा वारुणे चौषधस्य च ॥३७॥

विश्वेश्वरे उत्तराषाढायां वासवे धनिष्ठायां विप्रा इति सम्बोधनम् । वारुणे शतभिषा-
याम् ।

आजे पुराणबीजानां शस्यानां तदनन्तरे ।

गोरसानां तथा पौष्णे ज्ञानानामथ चाश्विने ।

आजे पूर्वभाद्रपदायां पाष्णे रेवत्याम् ।

तिलानाञ्च तथा दानं भरणीषु महाफलम् ॥३८॥

कृत्तिकानक्षत्रे अर्चिताय ब्राह्मणाय सुवर्णमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
विष्णुधर्मोत्तरोक्तकृत्तिकाविहितसुवर्णदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् सुवर्णं ददानि । स्वस्ति-
सावित्रीपाठान्ते सुवर्णमिदममिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
रोहिण्यां लोहितवस्त्रदाने तु विष्णुधर्मोत्तरोक्त-रोहिणीविहितरक्तवस्त्रदानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेतद्रक्तवस्त्रमिति वाक्ये विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते रक्तवस्त्रमिदं बृहस्पति-
दैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दशमग्रहणपूर्वकं परिधानं
स्त्रीकारः । मृगशिरसि लवणदाने तु वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तसौम्यविहितलवणदानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेतल्लवणमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते लवणमिदं सोमदैवतमिति प्रतिग्रहीतृ-
वाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । आर्द्रायां तिलतरङ्गुलपक्वान्नदाने तु वाक्ये विष्णुधर्मो-
त्तरोक्तार्द्राविहितकृसरदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् कृसरमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्री-
पाठान्ते कृसरोऽयं प्रजापतिदैवत इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । रजत-
दाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तादित्यर्चविहित-रजतदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्रजतमिति विशेषः ।
स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते रजतमिदममिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
पयोघृतदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पुष्यर्चविहितघृतदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद् घृतमिति
विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते घृतमिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-
स्तुत्यादि पूर्ववत् । अश्लेषायां चन्दनदाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्ताश्लेषाविहितचन्दनदान-
फलप्राप्तिकामोऽहमेतानि चन्दनानीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते चन्दनान्येतानि गन्धर्व-
देवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मघायां तिलदाने वाक्ये विष्णु-

धर्मोत्तरोक्त-मघाविहित-तिलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि तिलानीति विशेषः । स्वस्ति-
सावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
मुष्टिग्रहणं स्वीकारः । पूर्वफलगुण्यां प्रियङ्गुदाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-भगदैवतर्जविहित-
प्रियङ्गुदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि^१ प्रियङ्गुमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते प्रियङ्गुरियं^२
प्रजापतिदेवतेति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिग्रहणं स्वीकारः ।
उत्तरफलगुण्यां^३-मपूपदाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तार्य्यर्जविहितापूपदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि^४-
पूपानिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते अपूप एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतृ-
वाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । हस्तायां पायसदाने तु वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-हस्तान-
नक्षत्रविहित-पायसदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं^५ पायसमिति विशेषः । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं
प्रथमदानवत् । चित्तायां नानावर्णवस्त्रदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तचित्ताविहित-वस्त्रदानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतानि चित्रवस्त्राणीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वस्त्राणीमानी बृहस्पति-
देवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं स्वीकारः ।
स्वात्यां सङ्गुदाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-स्वातीनक्षत्रविहित-सङ्गुदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान्
सङ्गुनिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते सङ्गु एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् ।
कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । विशाखायां सुवर्ण-रजत-ताम्र-कांस्य-सीसक-पित्तल-रङ्गकृष्णायसानां
दाने तु वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-विशाखाविहित^६-लोहदान-फलप्राप्तिकामोऽहमेतानि लोहानीति
विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते लोहान्येतान्यग्निदेवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-
स्तुत्यादि पूर्ववत् । अनुराधायां फलमाल्यदाने तु वाक्ये^७विष्णुधर्मोत्तरोक्तानुराधाविहित-
फलमाल्यदानफलप्राप्तिकामोऽमेतानि फलमाल्यानीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते फल-
माल्यान्येतानि विष्णुवनस्पतिदेवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।
ज्येष्ठायां छत्रदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-ज्येष्ठा^८-विहित-छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छत्रमिति
विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते छत्रमिदं प्रजापतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-
स्तुत्यादि पूर्ववत् । दण्डग्रहणं स्वीकारः । मूले मुलस्य फलस्य च दाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्त-
रोक्त-मूलर्जविहित-फलमूलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतत्फलमूलमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्री-
पाठान्ते फलमूलमिदं वनस्पतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

1 I. O. ०मेतं

2 I. O. प्रियङ्गुरिदं

3 I. O. उत्तरफलगुण्यां पूपदाने

4 I. O. ०मेतान् पूपान इति

5 I. O. ०विद्याविहित

6 I. O. विष्णुधर्मोत्तरोक्त

7 I. O. ०मूलस्य

पूर्वाषाढायां मधुयुक्त-शिशिरजलदाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पूर्वाषाढाविहित-हिमदानफलप्राप्तिका-मोऽहमेतन्मधुयुक्ततिलमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते हिममिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ^१उत्तराषाढायामन्नदाने वाक्ये ^२विष्णुधर्मोत्तरो-क्तोत्तराषाढा-विहितान्नदानफलप्राप्तिका-मोऽहमेतदन्नमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्तेऽन्न-मिदं प्रजापतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । श्रवणो वस्त्रदान-वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त श्रवणाविहितवस्त्रदानफलप्राप्तिका-मोऽहमेतद्वसनमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वस्त्रमिदं बृहस्पतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दशप्रहणपूर्वकं परिधानं स्वीकारः । धनिप्रायां ^३धान्यदाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-धनिप्रा-विहित-धान्यदानफलप्राप्तिका-मोऽहमेतद्वान्यमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते धान्य-मिदं प्रजापतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिप्रहणं स्वीकारः । शतभिषायां वनपाचितगुग्गुलु-पाचिततैलानामौषधानामन्यतमस्य दाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-शतभिषाविहितौषध-दानफलप्राप्तिका-मोऽहमेतदौषधमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते औषधमिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । पूर्वभाद्रपदायान्धा-न्यादीनामन्यतमस्य चिरन्तनशस्यस्य दाने वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पुराण बीजदानफलप्राप्ति-कामोऽहमेतानि पुराणबीजानीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं बीजान्येतानि प्रजापति-दैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिप्रहणं स्वीकारः । उत्तर-भाद्रपदायां यथालाभं शस्यत्रयदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तोत्तरभाद्रपदाविहित-शस्यदानफल-प्राप्तिका-मोऽहमेतानि शस्यानीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते शस्यान्येतानि प्रजापति-दैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिप्रहणं स्वीकारः । रेवत्यां दुग्धदधितकष्टतादीनां दानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तेरेवतीविहित-गोरमदानफलप्राप्तिका-मोऽहमेतं^४ गोरसमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते गोरसा एते विष्णुदैवता इति प्रतिग्रहीतृ-वाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । अश्विन्यां ज्ञानीयसुगन्धामलकादिदानवाक्ये विष्णु-धर्मोत्तरोक्ताश्विनीविहित]^५ ज्ञानदानफलप्राप्तिका-मोऽहमेतत् ज्ञानमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते ज्ञानमिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । भरण्यां तिलदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-भरणीविहित-तिलदानफलप्राप्तिका-मोऽहमेतस्तिला-

- 1 I. O. उत्तराषाढा मन्नदाने
- 2 I. O. विष्णुधर्मोत्तरोक्त उत्तराषाढा
- 3 I. O. धानदाने

- 4 I. O. ०मैतं
- 5 A omits the portion bracketed from p. 633 above up to here

निति विशेषः^१ । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते तिला एते प्रजापतिदेवता इति ^२प्रतिप्रहीतृवाक्यम्
^३[कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।] 'मुष्टिग्रहणं स्वीकारः ।

तथा :—

^५श्रवणो दीपकं दत्त्वा नदीद्वितयसङ्गमे ।

^६[तेजस्वी च यशस्वी च रूपवानभिजायते ॥३६॥

श्रवणानक्षलयुक्कदिने नदीद्वितयसङ्गमे] दीपदानं^७ गृहीतजलपूर्णताम्रपात्र उदङ्मुखः
 सङ्कल्पयेत् । ॐ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-^८श्रवणार्चविहित-दीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं नदीद्वयसङ्गमे
 दीपं दास्ये इति ^९सङ्कल्प्य दद्यात् ।

तथा (३।३०६।६८) :—

मासे मासे तु रेवत्यां ब्राह्मणान् घृतपायसम् ।

सदक्षिणं भोजयित्वा रूपमाप्रोत्यनुत्तमम् ॥४०॥

यथेच्छं प्रतिमासं रेवत्यां ब्राह्मणोभ्योऽर्चितेभ्यां ^{१०}घृतसहितं पायसमर्चितम् ॐ अथादि
 तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अनुत्तमरूपप्राप्तिकामोऽहमेतं घृतपायसं ददानि । ^{११}स्वस्तिसावित्री-
 पाठानन्तरं घृतपायसोऽयं ^{१२}प्रजापतिदेवत इति प्रतिप्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि
 पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेव-विरचिते

श्रीदानसागरे नक्षत्रदानावर्तः ।

1 I. O. शिवः

2 I. O. प्रतिप्रहीतृवाक्यं

3 A reads the b, p twice

4 'मुष्टिग्रहणं'

5 A 'श्रावणे'

6 A omits the b, p.

7 A गृहीतजलपूर्णताम्रपात्र

8 A श्रवणाख्यं

9 A सङ्कल्पं

10 A घृतसहितं

11 A 'पाठात्'

12 A प्रजापतिं

[अथ नानादैवत-मासव्यापिदानावर्तः ।]¹ (६७)

विष्णुः—

आश्विनं सकलं मासं ब्राह्मणेभ्यः प्रत्यहं घृतं² प्रदायाश्विनौ प्रीणयित्वा रूपभाग् भवति । १॥

³अथ ⁴सौराश्विनशुक्लप्रतिपदि प्रातर्यजमानोऽर्चितेभ्यो यथेष्टसंख्यब्राह्मणेभ्यो घृतमर्चितं⁵ दद्यात्⁶ । ⁷ॐ⁸ अद्यामुकामुकसगोत्रेभ्योऽमुकामुकवेदामुकामुक⁹-शाखाध्यायिभ्योऽमुकामुकदेव¹⁰-शर्मभ्यो युष्मभ्यं विष्णुक-मासावच्छिन्न-घृतदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्¹¹ घृतं ददानि । ¹²अश्विनौ प्रीयेताम् । ¹³प्रतिप्रहीतारः स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा घृतमिदं विष्णुदैवतमित्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं¹⁴ पठेयुः । ततः [ॐ अथ]¹⁵ कृतैतदानप्रतिष्ठार्थं¹⁶ [युष्मभ्यं दक्षिणामेतत्] काञ्चनं ददानि । प्रतिप्रहीतारः स्वस्तीत्युक्त्वा घृतं स्पृशेयुः¹⁷ । ¹⁸एवमागाम्यमावास्यां यावत् प्रत्यहं दद्यात् ।

तथा :—

तस्मिन्नेव मासि प्रत्यहं गोरसैर्ब्राह्मणान् भोजयित्वा आरोग्यभाग् भवति ॥२॥

तस्मिन्नेवाश्विन¹⁹ इत्यर्थः । सौराश्विनकृष्ण²⁰-प्रतिपद्यर्चितेभ्यो यथेष्टसंख्य²¹-ब्राह्मणेभ्यो दुग्धदधितकघृतानामन्य-ममर्चितम् ॐ अथादि युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । आरोग्य-प्राप्तिकामोऽहमेतान्²² गोरसान् ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । ²³एवमागाम्य-मावास्यां यावत् प्रत्यहं दद्यात् ।

1 A omits the bracketed por- tion	12 A प्रीति०
2 I. O. घृत	13 A कामस्तुति
3 I. O. and A अथ	14 A omits the bracketed por- tion
4 I. O. सचाश्विन० and A सौव आश्विन०	15 I. O. दक्षिणामिदं युष्मभ्यमहमेतत् for the b. p.
5 A omits अर्चितम्	16 A स्पृशेत्
6 A omits this	17 A एवं मासं स्व मावास्यां
7 A omits this	18 A तस्मिन्ने आश्विन
8 A omits वेदामुकामुक	19 A omits कृष्ण
9 A omits देव	20 I. O. सुख्या for संख्य
10 I. O. ँचितं	21 A adds तिष्ठान before this
11 A अश्विनौ	22 A एवमावष्टयमावास्यां

तथा :—

माघे ^१मास्यग्निं प्रत्यहं तिलैर्हुत्वा ^२सघृतं कुन्माषं ^३ब्राह्मणान् भोजयित्वा दीप्ताग्नि-
र्भवति ॥३॥

कुन्माषो ^४राजमाष इति प्रसिद्धः । सौर-[माघशुक्लप्रतिपद्यमौ] ^५ ॐ प्रजापतये
स्वाहेति मन्त्रेण तिलान् ^६यथाशक्ति हुत्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा यथेष्टसंख्य-
ब्राह्मणेभ्योऽर्चितं सघृतं ^७कुन्माषम् ॐ अद्यादि ^८युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^९दीप्ताग्नि-
प्राप्तिकामोऽहमेतं ^{१०} सघृतं कुन्माषं ददानि । ^{११}स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते कुन्माषोऽयं
प्रजापतिदैवतं ^{१२} इति प्रतिप्रहोतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिग्रहणं ^{१३}
स्वीकारः । ^{१४}[एवमागाम्यमावास्यावधि] प्रत्यहं होमं कृत्वा सघृतं कुन्माषं दद्यात् ।

भविष्यपुराणे :—

दिने दिने ^{१५}जपन्नाम भास्करस्य महात्मनः ।

ददाति कार्तिके यस्तु ^{१६}तस्यायतनदीपकम् ॥४॥

जातिस्मरत्वं ^{१७} प्रजाश्च प्राकाश्यं सर्वजन्तुषु ।

अव्याहृतेन्द्रियत्वञ्च स प्राप्नोति न संशयः ॥५॥

सौरकार्तिक-शुक्लप्रतिपदि गृहीतजलपूर्णताम्रपाल उदङ्मुखः सूर्यायतनदीपं ^{१८}[सङ्कल्प्य
आगाम्यमावास्यां] ^{१९}यावद्दद्यात् । ॐ भविष्यपुराणोक्त-कार्तिकव्यापि-दीपदानफलप्राप्तिकामो-
ऽहं [सूर्यायतने दीपं दास्ये] ^{२०} । ततो यथाशक्ति भास्कराय नम इति जपित्वा ^{२१} प्रज्वाल्य
दद्यात् । ^{२२}एवमपरदिनेष्वपि ^{२३}सङ्कल्पव्यतिरेकेण दीपदानम् ।

1 A मासि	14 A एवमार्गंस्वामावास्यां यावत् दधि-
2 A घृतं, I. O. omits it	दान for the bracketed portion
3 A ब्राह्मणं	15 A जपन्नाम, I. O. जयन्नाम
4 I. O. राजमास and A रूपमास	16 A तथायातनदीपकं, I. O. भगा- यतनदीपकं
5 A मासप्रतिपदौ for the b. p.	17 A इतिमन्त्रश्च
6 I. O. यथाशक्ति हुत्वा	18 A संकल्पग्रामावास्यां for the brac- keted portion
7 I. O. घृतं	19 A यावत् कुर्यात्
8 I. O. युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा	20 A सूर्यायतनदीपं दानस्य for the bracketed portion
9 A दीप्ताग्निं for दीप्ताग्नि	21 I. O. पूजयित्वा
10 A भैतत्	22 A एवमपरदिनेषु
11 I. O. adds स्वस्यादि पूर्ववत् be- fore this	23 A सङ्कल्पव्यतिरेकेण
12 A प्रजापतिदैव	
13 A मुष्टिग्रहणञ्च	

विष्णुधर्मोत्तरे :—

अश्वयुज्यामतीतायां यावद्राजेन्द्र ¹[कार्तिकी ।

तावद्दीपप्रदस्योक्तं फलं राजेन्द्र²] शाश्वतम् ॥६॥

तावत्कालं प्रयच्छन्ति ये तु दीपं ³सदा निशि ।

तुङ्गे देशे बहिस्तेषां⁴ [महत्पुरण्यफलं भवेत्]⁵ ॥७॥

अप्यन्धकारे गहने [प्राकाश्यं तेन]⁶ जायते ।

⁷प्राकाश्याद् यदुशाद्गूलं तेन यान्ति हि⁸ तत् सुखम् ॥८॥

कृष्णप्रतिपदादिपौर्णमास्यन्त-⁹कार्तिके दीपदानम् । बहिरुच्च¹⁰-दीपस्थानं निर्माय [तल निशि]¹¹ दीपं दातुं कृष्णप्रतिपदि¹² पूर्ववत् सङ्कल्पयेत् । ¹³ॐ अद्यारभ्य कार्तिकपौर्ण-
मासीपर्यन्तं¹⁴ प्रत्यहं विष्णुधर्मोत्तरोक्तकार्तिकमासविहित-¹⁵बहिस्तुङ्गस्थदीपदानफलप्राप्ति-
कामोऽहं बहिस्तुङ्गस्थाने दीपं दास्ये इति सङ्कल्प्य प्रत्यहं दद्यात् ।

तथा:—

द्विजवेश्मनि यो दद्यात् कार्तिके मासि दीपकम्¹⁶ ।

अग्निष्टोमफलं तस्य वदन्ति च मनीषिणः ॥९॥

पौर्णमास्यन्तकार्तिकोपक्रमदिने पूर्ववद्दीपं सङ्कल्प्य द्विजगृहे मासमेकं दद्यात् । ॐ
अग्निष्टोमफलप्राप्तिकामोऽहं मासमेकं द्विजगृहे दीपं दास्ये । अस्य ¹⁷फलभूयस्त्वात्
मासव्यापिदानत्वं प्रयुक्तम्¹⁸ ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेव-विरचिते

श्रीदानसागरे ¹⁹मासव्यापिदानावर्तः ।

1 A omits the bracketed por-
tion

2 I. O. राजे

3 A सद्दानिषि

4 I. O. बहिस्तेषां

5 A reads the bracketed por-
tion as सद्दानिषयं फलं लभेत्

6 A reads the bracketed por-
tion as प्रकाशयन्ते न

7 I. O. प्राकाश्याद्गुलाद्गूलं, A
प्राकाश्याद्गुलाद्गूलं

8 A omits it

9 A कार्तिके दीपदानं

10 A बहिरुच्चं

11 I. O. तन्निषि for the bracke-
ted portion

12 A कृष्णप्रतिपदादि

13 A omits it

14 A कार्तिकपौर्णमासीपर्यन्तं

15 A omits बहि

16 A कामदं

17 A भूयिष्ठात्

18 A युक्तं

19 I. O. omits मास

[अथ नानादैवतसंक्रान्तिदानावर्तः]¹ । (६८)

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१६।३८-४५) :—

मेघसंक्रमणौ ²भानोर्मेघदानं महाफलम् ।

³वृषसंक्रमणौ दानं गवां प्रोक्तं तथैव च ॥१॥

गवां वृषाणाम्⁴ ।

⁵शयनासनदानञ्च ⁶मिथुनोपक्रमे तथा ।

⁷शयनासनदानमिदमेकैकस्थोभयोर्वा स्वेच्छ्रया द्वन्द्वं⁸-निर्देशस्तूभयोर्मेहाफलत्वार्थः ।

⁹कर्कप्रवेशे ¹⁰शक्रुश्च सितया च तथैव च ।

गुडफाणितखण्डानां सितायाश्च तथैव च ॥२॥

¹¹सितया ¹²शर्करया ¹³सहितमित्यर्थः । [फाणितं खण्डशालूकम्]¹⁴ ।

लवणाज्यफलानाञ्च तथा ¹⁵हरितकस्य च ।

तथा चैवोदकुम्भानां [दानं ज्ञेयं महाफलम्]¹⁶ ॥३॥

¹⁷[हरितकं पत्रशाकम्] । ¹⁸कर्कप्रवेशमुपन्यस्य शर्करासहित शक्राद्युद-¹⁹कुम्भान्तदानश्रुतेः सिंहप्रवेशमुपन्यस्य ²⁰[च देयान्तरश्रुतेः] सशर्कर-²¹[शक्राद्युदकुम्भान्तानां] दानं ²²कर्कसंक्रमण एव । एषाञ्च दशानां द्रव्याणां प्रत्येकमेव दानं महाफलम् । [एकस्य दानात्]²³ द्वित्र्यादिदाने²⁴ समस्तदाने च फलातिशयः । अत्राप्यनेकद्रव्योपादान एव बोद्धव्यम् ।

1 A omits the bracketed portion	14 A फणितं खण्डवस्तूनां for the b. p.
2 A भानौ मेघदान	15 A हनितथास्य
3 A वृषभं संक्रमणौ	16 A ज्ञेयं फलहरितकं for the b. p.
4 A वृषाणाम्	17 A यथाशकं for the b. p.
5 A शयनमासनदानञ्च	18 A and I. O. कर्कः
6 A मिथुनोपक्रमे	19 I. O. कुम्भ for कुम्भान्त
7 A शयनासनदानानि दानैकस्थोभयोर्वा	20 A देशान्तरश्रुतेः for the bracketed portion
8 I. O. omits इन्द्र	21 I. O. सप्तज्ञाद्युदकुम्भादीनां for the b. p.
9 A कर्कप्रवेशे	22 A कर्कसंक्रमण
10 A शक्रुश्च, I. O. omits it	23 A reads एकस्य दानानात् for and I. O. omits the bracketed portion
11 I. O. सितया	24 I. O. द्वित्र्यादिदाने, A omits it
12 A शर्कराय	
13 I. O. सहितानामित्यर्थः	

सिंहप्रवेशे पात्राणां तैजसानां तथैव च ।

कन्याप्रवेशे वस्त्राणां सुरभीणां तथैव च ॥४॥

सुरभीणां धूपितानाम् ।

तुलाप्रवेशे धान्यानां बीजानामपि ^१चोत्तमम् ।

^२उत्तमदानमिति सम्बन्धः । बीजानां धान्येतरशस्यानाम् । बीजग्रहण्येनैव धान्य-
ग्रहणसिद्धेः पृथग्धान्यग्रहणं फलातिरेकार्थम् ।

कीटप्रवेशे ^३शस्त्राणां ^४वेश्मनां दानमेव च ॥५॥

^५धनुःप्रवेशे वस्त्राणां यानानाम् महाफलम् ।

सृगप्रवेशे दारूणां दानमग्नेस्तथैव च ॥६॥

^६'अग्नेर्दानं' दारुण्युपादाय स्वयं 'ज्वालयित्वा शीतापनोदार्थं, [दारूणा अग्निमिन्ध-
नाय च]^७ दारूणाम् ।

कुम्भप्रवेशे दानन्तु गवामर्थे तृणस्य तु ।

मोनप्रवेशे [ज्ञानानां माल्यानामपि चोत्तमम्]^९ ॥७॥

ज्ञानानां ^{१०}ज्ञानीयसुगन्धामलकादीनाम् ।

^{११}दानान्यथैतानि मया द्विजेन्द्राः प्रोक्तानि काले ^{१२}[तु नरक्ष] दत्त्वा ।

प्राप्नोति कामान् ^{१३}मनसस्त्वभीष्टांस्तस्मात् प्रशंसन्ति हि कालदानम् ॥८॥

[अत्र मेषे]^{१४} रवेः संक्रमणे यजमानोऽर्चिताय ब्राह्मणायाञ्चितं मेषं दद्यात् । ॐ
अयामुकसगोत्रायामुकः^{१५}वेदामुकशास्त्राध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं विष्णुधर्मोत्तरोक्त-मेष-
संक्रमणविहित-मेषदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं^{१६} मेषं ददानि । ^{१७}प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा
सावित्रीं पठित्वा मेषोऽयं वरुणदैवत इत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् । तत ॐ अथ

1 A चोत्तमा

2 A दानमिति

3 I. O. and V. D. वस्त्राणां

4 I. O. वेश्मानां, A वैश्यानां

5 I. O. and V. D. षड्भिःप्रवेशे, A
धनुःप्रवेशे

6 A षड्भिः दानं

7 A उवाचपि

8 I. O. दारूणांमपिधमिन्धनाय and
A दारूणांमपिधमिन्धनाय for the
bracketed portion

9 I. O. omits the bracketed
portion

10 I. O. ज्ञानाय गन्धामलकादीनां

11 I. O. दानान्यथैतानि

12 A षड्भिः for the b. p.

13 A सकाममपिदान

14 I. O. षड्भिः for the bracke-
ted portion

15 A omits वेदामुक

16 A omits एतं

17 I. O. प्रतिग्रहीत

कृतैतदानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा ¹[मेषं पुच्छे गृह्णीयात्] ।

तथा वृषसंक्रमणे² वृषदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वृषसंक्रमणविहितगोदानफलप्राप्तिका-
मोऽहमेतान् वृषानिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते³ वृषा एते विष्णुदैवता इति
प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा मिथुनसंक्रमणे शयनदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-मिथुनसंक्रमणविहित-शयनदानफल-
प्राप्तिका-मोऽहमेतच्छयनमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते⁴ शयनमिदं⁵ प्रजापति-
दैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [स्पर्शः स्त्रीकारः]⁶ । एवमासन-
दानवाक्ये⁷ शयनपदस्थाने आसनपदनिवेशो विशेषः ।

तथा कर्कटसंक्रमणे शर्करासहितशक्नुदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्तसितासहितशक्नुदानफल
प्राप्तिका-मोऽहमेतान् सितासहितान् ⁸[शक्नूनििति विशेषः] । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं⁹ शक्नुव
एते¹⁰ प्रजापतिदैवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ¹⁰स्पर्शः
स्त्रीकारः । एवं गुड-खरडशालूक-खरड¹¹-शर्करालवणघृतफलहरितकोदकुम्भानां प्रत्येवं दान-
वाक्ये¹² सितासहितान् शक्नूनििति¹³पदस्थाने एषामन्यतमस्य¹⁴ ¹⁵कर्कसंक्रमणविलिखितपदस्य
च निवेशो विशेषः । एष सोमदैवतो गुडः ¹⁶एतत् सोमदैवतं फणितम् एष सोमदैवतः खरडः
[एषा सोमदैवता सिता]¹⁷ एतत् सोमदैवतं लवणम् एतद्विष्णुदैवतमाज्यम् एतद्वनस्पतिदैवतं
फलम् एतद्वनस्पतिदैवतं हरितकम् एष वरुणदैवत उदकुम्भ इति स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं¹⁸
प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [सर्वेषां स्पर्शः स्त्रीकारः ।]¹⁹

1 I. O. मेष' for the b. p.	11 I. O. omits प्राथ कृच्छ्र
2 A वृषसंक्रमणे	12 I. O. दाने वाक्य', A दानवाक्ये षू
3 A स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं	13 A omits इति
4 A स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं	14 A एषामन्यतमपदस्य
5 A' विष्णुदैवतामिति	15 I. O. and A कर्कः
6 A सुप्तस्त्रीकायः for the bracke- ted portion	16 A एते
7 A अवनस्थाने	17 A omits the bracketed por- tion
8 A अक्तु' दास्ये for the bracke- ted portion	18 A स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते
9 A' प्रजापतिदैवत	19 A omits the bracketed por- tion
10 A हर्षं	

¹सिंहसंक्रमणे यथाशक्ति सौवर्णादिपात्राणामन्यतमस्य² दानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-सिंहसंक्रमण³-विहित-सैजसपात्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतसैजसपात्रमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं पात्रमिदं विष्णुदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शः स्वीकारः । -

कन्यासंक्रमणे धूपितवस्त्र⁴-दानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-कन्यासंक्रमणविहित वस्त्रदानफल-प्राप्तिकामोऽहमेतानि वस्त्राणीति⁵ विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं वस्त्राणीमानि बृहस्पतिदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [दशग्रहणपूर्वकं परिधानं]⁶ स्वीकारः ।

तुलासंक्रमणे [धान्यदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-तुलासंक्रमणविहित-धान्यदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि धान्यानीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं धान्यानीमानि प्रजापति-दैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि- पूर्ववत् । मुष्टिग्रहणं स्वीकारः । एवं बीजदानवाक्ये]धान्यपदस्थाने बीजपद-⁸[निवेशे विशेषः] ।

वृश्चिकसंक्रमणे ⁹खड्गादीनामन्यतमशस्त्रत्रयस्य दानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वृश्चिक-संक्रमणविहित-शस्त्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि शस्त्राणीति विशेषः । स्वस्तिसावित्री-पाठानन्तरं शस्त्राणीमानि शकद्रैवतानीति [विष्णुदैवतानीति वा]¹⁰ प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [ग्रहणं स्वीकारः । एवं गृहत्रयदानवाक्ये शस्त्रपदस्थाने गृहपद-निवेशो विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं गृहाणीमानि विष्णुदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।]¹¹प्रवेशः स्वीकारः ।

धनुःसंक्रमणे ¹²वस्त्रत्रयदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त धनुःसंक्रमणविहित वस्त्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि¹³ वस्त्राणीति विशेषः । ¹⁴स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं ¹⁵वस्त्राण्येतानि बृहस्पति-

1 A सिंह०

2 I. O. सो...स्था

3 I. O. and A सिंहसंक्रमण

4 I. O. omits वस्त्र

5 A इति

6 A दशग्रहण for the bracketed portion

7 A omits the bracketed portion

8 A निवेश; for the bracketed portion

9 A खड्गादीना०

10 I. O. omits the bracketed portion

11 A omits the bracketed portion

12 A वस्त्रत्रय for वस्त्रत्रय

13 A omits येतानि

14 A omits this

15 A वस्त्राणीनादि

दैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ¹[दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं]
स्वीकारः । दोलाचतुर्दोलनौकादोनामन्यतम²-यानत्रयस्य दानवाक्ये वस्त्रपदस्थाने यानपद-
निवेशो विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं यानान्येतानि³ विष्णुदैवतानीति प्रतिग्रहीतृ-
वाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ⁴[आरोहणादि स्वीकारः ।

मकरसंक्रमणे इन्धनदानवाक्ये मकरसंक्रमणविहितेन्धनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानीन्धना-
नीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरमिन्धनान्येतानि विष्णुदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् ।
कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।] स्पर्शः स्वीकारः । ⁵[अग्निदानन्तु शीतार्त्तलाणायानुष्ठानमात्रम् ।]

कुम्भसंक्रमणे गोप्रासदानम् । ⁶ॐ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-कुम्भसंक्रमणविहित-गोप्रासदान-
फलप्राप्तिकामोऽहं गोभ्य-[स्तुणं दास्य]⁷ इति सङ्कल्प्य तद्दिने यथालाभं गोभ्यो प्रासं⁸
दद्यात् ।

⁹[मीनसंक्रमणे ज्ञानीयदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त]-मीनसंक्रमणविहित ज्ञानदानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेतानि ज्ञानानीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं ज्ञानान्येतानि विष्णुदैवतानीति
प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । स्पर्शः स्वीकारः ।

¹⁰तथा :—

उत्तरे[तु गते]¹¹ प्रोक्तं वस्त्रदानं महाफलम् । (३।३।१७।४क)

तिलदानं तथा विप्रा दक्षिणोपगते¹² रवौ ॥६॥

विप्रा इति सम्बोधनम् । उत्तरायणेऽर्चिताय ब्राह्मणाय वस्त्रमर्चितम् ॐ अद्यादि
तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तोत्तरायणविहित-वस्त्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्वस्त्रं
ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वस्त्रमिदं बृहस्पतिदैवतमिति वदेत्¹³ । पूर्ववत्
कामस्तुत्यादि¹⁴ दक्षिणा¹⁵ च । ¹⁶दशाग्रहणपूर्वकं परिधानं स्वीकारः । दक्षिणायने [तिलदान-
वाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-दक्षिणायनविहिततिलदान]¹⁷-फलप्राप्तिकामोऽहमेतांस्तिलानिति विशेषः ।

1 A दशाग्रहणपूर्वकं for the bracketed portion

2 I. O. •तमन

3 A एतानि

4 A omits the bracketed portion

5 A omits the bracketed portion

6 A omits it

7 A म्वाचं दान for the bracketed portion

8 A वाचं

9 A omits the bracketed portion

10 I. O. omits तथा

11 I. O. त्वरे for the bracketed portion

12 I. O. दक्षिणायनने

13 I. O. पदेत्

14 I. O. कामस्तुति

15 I. O. दक्षिणे, A reads दक्षिणां

16 A द्वा०

17 A तिलदानमविहित for the bracketed portion

खस्तिसाविलीपाठानन्तरं तिला एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-
स्तुल्यादि पूर्ववत् । १मुष्टिग्रहणं स्वीकारः ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते
श्रीदानसागरे संक्रान्ति-दानावर्तः ।

[अथ नानादवत-ऋतुदानावर्तः । (६९)]¹

²सम्बर्तः :—

इन्धनानि ³तु यो दद्याद्विप्रेभ्यः शिशिरागमे ।

स सुखी दीप्तकायाम्निः सुभगश्चैव जायते ॥१॥

अत्र 'शिशिरर्तूपक्रमदिने' ⁴यजमानो यथेष्टसंख्यब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्योऽर्चितानीन्धनानि दद्यात् । ⁵[ॐ अद्यामुक्]-सगोत्रेभ्योऽ' [मुक्वेदामुक्]-शाखाध्यायिभ्योऽ⁶मुक्देवशर्मभ्यो युष्मभ्यं सम्बर्तोक्तेन्धनदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानीन्धनानि ददानि । प्रतिप्रहीतारः स्वस्ति-सावित्री⁹ पठित्वा इन्धनानीमानि विष्णुदैवतानीत्युक्त्वा ¹⁰[यथाशाखं कामस्तुतिं पठेयुः] । ¹¹तत ॐ अद्य कृतं तद्दानप्रतिप्रार्थं युष्मभ्यमहं दक्षिणामेतत् काश्चन' ददानि । प्रति-प्रहीतारः स्वस्तीत्युक्त्वा इन्धनानि स्पृशेयुः ।

¹²स्कन्दपुराणे :—

काष्ठानि यः प्रयच्छेत् हेमन्ते नरसत्तमः ।

ब्राह्मणेभ्यः सदा देवि सोऽग्निलोकं समश्नुते ॥२॥

¹³हेमन्तोपक्रमदिने ¹⁴प्रातर्गृहीतोदपूर्णताम्रपात्र उदङ्मुखः काष्ठदानं सङ्कल्पयेत् । ¹⁵ॐ अद्यारभ्य हेमन्तसमाप्तिपर्यन्तं ¹⁶यथासम्भवगोलनामभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽग्निलोकप्राप्तिकां सोऽहं प्रत्यहं काष्ठानि दास्ये । ततः प्रभृति हेमन्तसमाप्त्यवधि¹⁷ [प्रतिदिनं ब्राह्मण-गृहेषु]¹⁸ यथालाभं काष्ठानि दद्यात् । सदेति पदश्रवणात् ऋतुव्यापित्वमस्य ।

1 I. O. omits the bracketed portion	11 A omits this
2 A omits this	12 A स्कन्दपुराणे
3 A च	13 A हेमन्तोपक्रमदिने
4 A विधिरसूर्धक्रमदिने	14 A गृहीतोपूर्णताम्रपात्र, I. O. omits तात्र
5 A यजमाने	15 A omits it
6 A अद्यामुक्त्वामुक् for the bracketed portion	16 I. O. यथासम्भव०
7 A मुक्त्वामुक् for the b. p.	17 I. O. हेमन्तसमाप्त्य, A हेमन्तसमाप्त्य
8 A मुक्त्वामुक् for मुक्	18 I. O. देवब्रह्मण्युक्त्वा for the bracketed portion
9 A पवित्री after सावित्री	
10 A यथाशाखं कामस्तुति for the bracketed portion	

आमो वपुराणे :—

हेमन्ते शिशिरं चैव पुण्यामिं यः प्रयच्छति ।

सर्वलोकप्रतापार्थं स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ॥३॥

¹पुण्यामिं चाण्डालादिगृहामिव्यतिरिक्तम् । हेमन्तोपक्रमदिने ²नानासत्त्वशोताप-
नोदाय सेन्धनममिं³ प्रातः सायञ्च यथेच्छं पूर्ववत् ⁴सङ्कल्प्य ⁵शिशिरतुं समाप्तिं यावत्
प्रत्यहं दद्यात् । ॐ अद्यादि शिशिरतुं समाप्तिपर्यन्तं सर्वलोकप्रतापार्थं पुण्यगतिप्राप्ति-
कामोऽहं पुण्यामिं दास्ये ।

भविष्यपुराणे (१।६३।७३) :—

⁷[शीते काष्ठेन्धनं] दद्यान्नराणां शीतनाशनम् ।

भानोरायतने देव अश्वमेधफलं लभेत् ॥४॥

शीतकालोपक्रमदिने पूर्ववत् नराणां प्रतापनार्थं ⁸दारुन् सङ्कल्प्य सूर्यायतने दद्यात् ।
ॐ अश्वमेधफलप्राप्तिकामोऽहम् अद्यादि यावच्छीतकालं ⁹सूर्यायतने ¹⁰नरप्रतापनार्थं
¹¹[दारुन् दास्ये] ।

नरसिंहपुराणे :—

शीतकाले महावह्निं प्रज्वालयति यो नरः ।

सर्वसत्त्वहितार्थाय स्वर्गश्चाप्सरसं लभेत् ॥५॥

एतदप्यनुष्ठानमालम् । अतएव धार्मिकाः ¹²ज्ञानघाटे शीतसमये ¹³काष्ठकूटेषु अग्नि-
मनुदिनं प्रज्वालयति ।

महाभारते (अनु—१२५।८०ख and ८१ख) :—

वर्षासु दीपदानेन ¹⁴विष्णुलोकमवाप्नुयात् ।

¹⁵[तमोरूपं न तस्यास्ति दीपकं यः प्रयच्छति] ॥६॥

1 I. O. and A इववापि

2 A नराणां शीतनाशाय शीतकाले
दिवं

3 I. O. सुप्रसिद्धममिं

4 A omits it

5 A शिशिरसमाप्तिं

6 A शिशिरसमाप्तिपर्यन्तं

7 A शीतकालेन्धनं and Bh. p.
शीतकाले धनं for the bracke-
ted portion

8 A दावनि

9 A काष्ठ

10 A नराणां for नरं

11 A दावनिं द्यात् for the brac-
keted portion

12 I. O. ज्ञानप्राप्तं

13 A काष्ठकूटे

14 A शिववह्नीयते नरः

15 I. O. तथा रूपं न तस्यास्ति रूपः
प्रयच्छति for the bracketed
portion

वर्षासु भावणभाद्रपदयोरित्यर्थः । सौरभावणप्रतिपदमास्थ्य भाद्रपदसमाप्तियर्घन्तं
मासद्वयं शुचिस्थाने दीपं पूर्वेवत् सङ्कल्प्य दद्यात् । ¹[ॐ अद्यादि] ²भाद्रपदसमाप्ति-
पर्यन्तम् अमुकसगोत्रायामुकदेवशर्मणे³ दीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं दीपं दास्ये । ⁴[फल-
भूयस्त्वेन ऋतुव्यापित्वमस्य ।]

⁵[विष्णुधर्मोत्तरे :—

इन्धनानां] प्रदानेन ⁶शिशिरे स्यान्महाफलम् ।

ज्ञानानुलेपनादीनां वसन्ते द्विजसत्तमाः ॥७॥ (३।३।१।४।४)

द्विजसत्तमा इति सम्बोधनम् । आदिशब्देन माल्यग्रहणम् ।

⁷[पानकानां तथा] ग्रीष्मे कट्टनां ⁸तदनन्तरे ।

शरद्यन्नस्य ⁹धर्मज्ञा वज्राणामपि ¹⁰हैमने ॥८॥ (३।३।१।४।५)

तदनन्तरे प्रावृषि । ¹¹धर्मज्ञा इति सम्बोधनम् । माषकाल्गुनयोरन्यतरस्य ¹²यथेष्ट-
दिनेऽर्चिताय ¹³ब्राह्मणायार्चितानोन्धनानि दद्यात् । ॐ ¹⁴अयामुकसगोत्रायामुकदेवामुक-
शाखाध्यायिनेऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं विष्णुधर्मोत्तरोक्त-¹⁵शिशिरतुर्विहितेन्धनदानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेतानोन्धनानि ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्वेवत् । तथा चैतवैशाखयो-
रन्यतरस्य यथेष्टदिने सुगन्धितैलामलकानुलेपनमाल्यानां दानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-¹⁶[वसन्त-
तुर्विहित-ज्ञानानुलेपनमाल्यानीति विशेषः] । ¹⁷स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं ज्ञानानुलेपनादीन्ये-
तानि विष्णुदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्वेवत् । ¹⁸तथा ज्यैष्ठ्यादि-

1 I. O. omits the bracketed portion

2 A' omits it

3 I. O. omits it

4 A omits the bracketed portion

5 A reads the bracketed portion as विष्णुधर्मोत्तरोक्त इन्धनानि

6 A and I. O. शिशिर

7 A पानकावाच्यता for the bracketed portion

8 A तदनन्तरं

9 A धर्मज्ञ

10 A' हैमने

11 A धर्मज्ञ

12 A यथेष्टदिने

13 A ब्राह्मणायार्चितायार्चितमोन्धनं

14 A अद्यादिभ्यः अमुकसगोत्रायामुक-
शाखाध्यायिने अमुकदेवशर्मणे

15 A शिशिरविहित इन्धनं

16 A वसन्तविहितज्ञानानुलेपनादि-
दानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि ज्ञानानु-
लेपनादीनि दास्ये for the b. p.

17 A omits it

18 A' omits it

योरन्यतरस्य यथेष्टदिने पानकानां दानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-प्रीष्मत्तुर्विहित-पानकदानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतानि पानकानीति विशेषः । खस्तिसावित्रीपाठान्ते पानकान्येतानि विष्णु-
दैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । तथा श्रावणभाद्रयोरन्यतरस्य
यथेष्टदिने कटुद्रव्यदानवाक्ये विष्णुधर्मोत्तरोक्त-कटुदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि 'कटुनीति
विशेषः । खस्तिसावित्रीपाठान्ते कटून्येतानि सोमदैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-
स्तुत्यादि पूर्ववत् । तथाश्विनकार्तिकयोरन्यतरस्य यथेष्टदिने अन्नदानवाक्ये 'विष्णुधर्मो-
त्तरोक्तशरदृतु-विहितान्नदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदन्नमिति विशेषः । खस्तिसावित्रीपाठान्ते
अन्नमिदं प्रजापतिदैवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । तथा मार्ग-
पौषयोरन्यतरस्यामितदिने^३ वज्रत्रयदानवाक्ये^४ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-हेमन्ततुर्विहितवज्रदानफल-
प्राप्तिकामोऽहमेतानि वज्राणीति विशेषः । खस्तिसावित्रीपाठान्ते वज्राणीमानि बृहस्पति-
दैवतानीति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । दशग्रहणपूर्वकं^५ परिधानं
स्वीकारः ।

तथा—(३।३१७।६-७) :—

बहिः स्नानं नरः कृत्वा सूर्यस्योदयनं प्रति ।

शिशिरे सततं^६ बहिं तर्पयित्वा तथा तिलैः ॥६॥

कुन्माषं सघृतं दत्त्वा यथाशक्त्वा द्विजातिषु^७ ।

[कायाभिदीप्तिं प्राकाश्यं]^८ शलुनाशश्च विन्दति ॥१०॥

^९शिशिरतूर्णकमदिने उदितमात्रे सूर्यं ग्रामाद्बहिर्जलाशये ज्ञात्वामो ॐ प्रजापतये
स्वाहेति तिलान् हुत्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा घृतसहितान् राजमाषान्चितान्
ब्राह्मणेभ्योऽचितेभ्यः [ॐ अथादि युष्मभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात्]^{१०} । विष्णुधर्मोत्तरोक्तसघृत-
कुन्माषदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान् [सघृतान् कुन्माषान् ददानि]^{११} । प्रतिग्रहीतारः
खस्तिसावित्रीपाठान्ते कुन्माषोऽयं प्रजापतिदैवत इति वदेयुः । पूर्ववत् कामस्तुतिदक्षिणे ।
मुष्टिग्रहणं स्वीकारः । एवं प्रत्यहं मासद्वयं दद्यात् ।

1 A कटुकाणीति

2 A विष्णुधर्मोत्तरोक्तशरदृतुं •

3 A 'द्विमतदिने

4 A वज्रत्रयदानवाक्ये

5 A •पूर्वक

6 A सततं

7 A द्विजादिषु

8 A 'कायाभिदीप्तप्राकाश्यां for the bracketed portion

9 A शिशिराक्तोपक्रमदिने

10 A omits the bracketed portion

11 A कुन्माषान् दद्यात् for the bracketed portion

तथा :—

शकून् सिताखण्डयुतान् त्रपुषीर्वाकान्वितान् । (३।३।१।७।६क)

लवणाज्ययुतान् दत्त्वा तथा हरितकान्वितान् ॥११॥

त्रपुषं तिमिष इति प्रसिद्धम् । उर्वाहः कर्कटी हरितकम् पलशकम् ।

जलकुम्भोपरिकृतान्मद्यं फलमश्रुते ।

मध्याह्ने प्रातृषि ज्ञातः सततं द्विजसप्तमाः ॥१२॥ (३।३।१।७।६ख-६क)

द्विजसप्तमा इति सम्बोधनम् । वर्षासमयोपक्रमदिने मध्याह्ने ज्ञात्वाचिंताय ब्राह्मणाय त्रपुष-कर्कटी-लवणवृत्तपत्रशाकसहितान् जलकुम्भोपरिस्थितान् शर्कराखण्डयुतान् शकून्चिंतान् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तवर्षतुर्विहितशकूदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान् सिताखण्ड-त्रपुषीर्वाक^१-लवणाज्यहरितकयुतान् जलकुम्भोपरिकृतान् शकून् ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते शकूव एते प्रजापतिवैवता इति वधेत् । पूर्ववत् कामस्तुतिर्दक्षिणा च । एवं मासद्वयं दद्यात् ।

तथा :—

शिशिरं सकलं कालं प्राप्तं^२ परगवे तथा ।

दत्त्वा स्वर्गमवाप्नोति सवत्सरशतानि षट् ॥१३॥

शिशिरत्पक्रमदिने^३ पूर्ववत् परगवे^४ प्राप्तं सङ्कल्पयेत् । ॐ अथारभ्य यावच्छिशिरं प्रत्यहं विष्णुधर्मोत्तरोक्तशिशिरतुर्विहितगोप्रासदानफलप्राप्तिकामोऽहं परगवे^५ प्राप्तं दास्ये । ततो यावच्छिशिरं प्रत्यहं परकीयगवे^६ घासं दद्यात् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्ब्रह्मालम्बेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे ऋतुदानावर्तः ।

1 A नपुषककटी

2 I. O. वास

3 A omits दिने

4 & 5 I. O. परगवे

6 I. O. परकीयगवे

अथ नानादैवत-वत्सरदानावर्तः¹ । (७०)

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३।१।२-३) :—

संवत्सरे तु दारूणां तिलस्य च महाफलम् ।

परिपूर्वे तथा दानं^२ यवानां द्विजसत्तमाः ॥१॥

^३इदापूर्वेऽन्नवस्त्राणां धान्यानाञ्चानुपूर्वके ।

उत्पूर्वे^४ रजतस्यापि दानं प्रोक्तं महाफलम् ॥२॥

अत्र संवत्सरादि-समयविशेषपरिचयाय^५ दानसागरनिर्माण-^६वर्षस्यैव संवत्सरस्वप्रतिपादनाय लिख्यते । ^७निखिलभूपचक्रतिलक-श्रीमद्ब्रह्मालसेन-देवेन^८ पूर्णं^९ शशिनवदशमित (१०९१^{१०}) शकवर्षे दानसागरो रचितः ।

रविभगणाः ^{११}परजशिष्टा ये भूता दानसागरस्यास्य ।

क्रमशोऽस्य सम्परीदानूदाद्या^{१२} वत्सराः पञ्च ॥३॥

^{१३}तदेवमेकनव-^{१४}त्यधिकवर्ष- [सहस्रावच्छिन्ने शाके संवत्सरः पतति, स च विषुवादारभ्य ।]^{१५} एवञ्च परिवत्सर-^{१६}इदावत्सर-^{१७}अनुवत्सर-उद्भवत्सराः क्रमाद्भवन्ति । वर्षपञ्चकातिक्रमे च पुनरावर्तन्ते ।

तदनु यजमानः साम्वत्सरिकेष्टमासपुरण्यदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितानि दारूणि दद्यात् । ॐ अद्यामुकसगोत्रायामुकवेदामुकशाखाध्यायिने अमुकदेवशर्मणे तुभ्यं विष्णु-धर्मोत्तरोक्त-सम्बत्सरविहित-दारुदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि दारूणि ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तीत्युक्त्वा सावित्रीं पठित्वा दारुण्येतानि विष्णुदैवतानीत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेत् ।

1 A नानादैवतविष्णुधर्मोत्तरोक्तवत्स-
दानावर्तः

2 A पराणां

3 I. O. अदावर्तं०

4 A उत्पूर्वे, I. O. उत्पूर्वं ;

5 A ०परिपादान

6 A ०काकस्यैव

7 A त्रिषवर्गातिशक्तं०

8 A भेदा for देवेन

9 I. O. पूर्वं

10 A २६

11 A सरजशिष्टा

12 I. O. ०दाद्या

13 A तदेव०

14 I. O. ०त्याधिक

15 A सहस्रावेऽङ्गिने शाके सम्बत्सराः
पतन्ति । विषुवदारभ्य for the
b. p.

16 I. O. अदारत्सर

17 A अनुवत्सरा

७^० अथ कृतेतदानप्रतिष्ठार्थं तुभ्यमहं दक्षिणामेतत्^१ काश्चनं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्ती-
त्युक्त्वा दारुणि स्पृशेत् । तिलदानवाक्ये तिलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतांस्तिलानिति विशेषः^२ ।
^३स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं तिला एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । काम-
स्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिग्रहणं स्वीकारः । परिवत्सराख्यवर्षाभिमत-मासिकपुरणदिनेऽर्चिताय
ब्राह्मणायार्चितान् यवान् दद्यात् । तत्र दानवाक्ये परिवत्सराविहित-यवदानफलप्राप्ति-
कामोऽहमेतान् यवानिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं यवा एते प्रजापतिदेवता
इति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । मुष्टिग्रहणं स्वीकारः । 'इदावत्-
सराख्यवर्षाभिमतमासिकपुरणदिनेऽर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमन्नं दद्यात् । ^५[तल दानवाक्ये]
^६इदावत्सराविहितान्नदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदन्नमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तर-
मन्नमिदं प्रजापतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ^७[वज्रदाने वाक्ये]
वज्रदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि वज्राणीति विशेषः । ^८स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं वस्त्रमिदं
बृहस्पतिदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि ^९[पूर्ववत् । दशाग्रहण]-पूर्वकं परिधानं
स्वीकारः । ^{१०}अनुवत्सराख्यवर्षाभिमतमासिकपुरणदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितानि
^{११}यथेष्टधान्यानि दद्यात् । तल दानवाक्ये अनुवत्सराविहित-धान्यदानफलप्राप्तिकामोऽहमे-
तां धान्यानीति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठानन्तरं धान्यान्येतानि प्रजापतिदेवतानीति
प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । ^{१२}[मुष्टिग्रहणं स्वीकारः ।] ^{१३}उद्वत्सराख्य-
वर्षाभिमतमासिकपुरणदिने अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं ^{१४}रजतं दद्यात् । तल दानवाक्ये
^{१५}उद्वत्सराविदितरजतदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदरजतमिति विशेषः । स्वस्तिसावित्रीपाठा-
नन्तरं रजतमिदं ^{१६}चन्द्रदेवतमिति प्रतिग्रहीतृवाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे वत्सरादानावर्तः ।

1 A दक्षिणाभिदं	9 A omits the bracketed por- tion
2 I. O. शेषः	
3 A स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते	10 I. O. अनुवत्सराख्याभिमतं
4 I. O. उदा०	11 A यथेष्टधान्यानि
5 A omits the bracketed por- tion	12 A omits the bracketed por- tion
6 I. O. उदा०	13 A उद्वत्सराख्य०, I. O. उत्सवाख्य०
7 A वज्रदानवाक्ये	14 A omits this
8 A स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते	15 A उद्वत्सराविहितं
	16 I. O. अग्निदेवतमिति

अथ नानादैवत-¹विप्रकीर्णदानावर्तः । (७१)

सम्बर्तः :—

ताम्बूलञ्चैव यो दद्याद् ब्राह्मणेभ्यो विचक्षणः ।

मेधावी सुभगः प्राज्ञो दर्शनीयश्च जायते ॥१॥

अत्र यजमानो ^२यथेष्टसंख्यब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्योऽ^३र्चितानि ताम्बूलानि दद्यात् । ॐ
अथामुकसगोत्रेभ्योऽमुकामुक-^४वेदामुकामुकशाखाध्यायिभ्योऽमुकामुक-^५देवशर्मभ्यो युष्मभ्यं
^६सम्बर्तोरुक्ताम्बूलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि ताम्बूलानि ददानि । प्रतिग्रहीतारः स्वस्तीत्युक्त्वा
^७[सावित्रीं पठित्वा] ताम्बूलान्येतानि विष्णुदैवतानीत्युक्त्वा यथाशाखं कामस्तुतिं पठेयुः ।
^८[तत ॐ अथ कृतेतद्दानप्रतिष्ठार्थं] युष्मभ्यमहं दक्षिणामिदं काञ्चनं ददानि । प्रतिग्रही-
तारः^{१०} स्वस्तीत्युक्त्वा ताम्बूलं^{११} स्पृशेयुः । .

तथा :—

फलमूलानि ^{१२}यानानि शाकानि विविधानि च ।

^{१३}यानानि दत्त्वा विप्रेभ्यो मुदा युक्तः सुखी भवेत् ॥२॥

मूलानि ^{१४}कशेरुशालुकादीनि । देयबहुत्वापेक्षं सम्प्रदानबहुत्वम् । ब्राह्मणायाधि-
ताय विविधमूलान्यर्चितानि दद्यात् । ^{१५}[ॐ अथामुकसगोत्राथामुकवेदामुकशाखाध्यायिने
ऽमुकदेवशर्मणे तुभ्यं] सम्बर्तोरुक्तामूलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि मूलानि ददानि । प्रति-
ग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपादान्ते मूलान्येतानि विष्णुदैवतानीति वदेत् । कामस्तुत्यादि

1 A ० प्रकीर्णं०

2 A यथेष्टं०

3 A omits अर्चितेभ्यो

4 A ० वेदामुक०

5 A omits देव

6 A सम्बर्तं कीर्णं०

7 A दद्यात्

8 A सावित्रीपाठे

9 A reads the bracketed por-
tion as ॐ अथादिदानप्रतिष्ठार्थं

10 I. O. प्रतिग्रहीतृवाच्यं

11 I. O. ताम्बूलं

12 A यानानि

13 I. O. यानानि

14 A की for कशेरु

15 A reads the bracketed por-
tion as अथामुकसगोत्रेभ्योऽमुकवेदामुक-
शाखाध्यायिभ्योऽमुकशर्मभ्योऽमुकामुका

स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । ३[दक्षिणावाक्ये त्वेकवचनान्तसम्प्रदान]-प्रयोगो विशेषः । शाकदाने तु सम्बर्तोक्तशाकदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि ३शाकानीति [प्रति-ग्रहीतृवाक्ये शाकान्येतानि]४ वनस्पतिदेवतानीति च५ विशेषः । ६[विविधानीति शाकानां नानाजातीयत्वप्रदर्शनार्थः] ।

तथा :—

गुडमिद्धुरसश्चैव लवणं व्यञ्जनानि च ।

सुरभीणि च पानानि ९दत्त्वात्यन्तं सुखी भवेत् ॥३॥

ब्राह्मण्या-९चिंतायाचिंतानि व्यञ्जनानि ७ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अत्यन्त-सुखप्राप्तिकामोऽहमेतानि व्यञ्जनानि ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा :—

तैलमामलकं १०यच्छत् पादाभ्यङ्गं तथैव च ।

नरः सुहृष्णस्तेजस्वी ११सुखवांश्चैव जायते ॥४॥

ब्राह्मण्याचिंतायाचिंतं तैलम् ७ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । सम्बर्तोक्ततैलदान फलप्राप्तिकामोऽहमेतत्तैलं ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । फलभूयस्त्वादुत्कृष्ट-तैलदानमावृत्त्या १२ वापि । १३आमलकदानवाक्ये तैलपदस्थाने आमलक-१४पदनिवेशो विशेषः ।

१५विष्णुः :—

मधुघृततैलदानेनारोग्यम् ॥५॥

ब्राह्मण्याचिंतायाचिंतं तैलम् ७ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । १६आरोग्यप्राप्तिकामोऽहमेतत्तैलं ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

- 1 I. O. स्वीकारान्तं, A omits it
- 2 A reads the bracketed portion as दक्षिणावाक्ये त्वेकवचनान्तसम्प्रदाना
- 3 A reads the following for शाकानीति प्रतिग्रहीतृवाक्ये:—शाकानि प्रतिग्रहीतृवाक्यं काम-क्त्वादि पूर्ववत्
- 4 I. O. reads the bracketed portion twice
- 5 A omits च
- 6 A reads the bracketed por-

- tion as विभिन्नानिति शाकानां नानाजातित्वप्रदर्शनाय
- 7 A ०श्चैव
- 8 A दत्त्वात्यन्तं
- 9 I. O. ०चिंतायाचिंतानि, अचिंताय
- 10 A यश्च
- 11 I. O. सुखरांश्चैव
- 12 I. O. and A ०उत्वा
- 13 I. O. and A दानमलक०
- 14 A omits पद
- 15 A विष्णुधर्मोत्तरीय
- 16 A आरोग्यल०

तथा :—

तालवृन्तचामर-^१दानेनादुःखित्वम् ॥६॥

ब्राह्मणायाचिंताय तालवृन्तमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^२अदुःखित्व-
प्राप्तिकामोऽहमेतत्तालवृन्तं ददानि । खस्व्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् । चामरदानवाक्ये
तालवृन्तपद^३-स्थाने चामरमिति विशेषः ।

यमः :—

राजोपकरणं दत्त्वा [रत्नानि विविधानि च ।

नगरञ्च तथा^४ दत्त्वा] राजा भवति भूतले ॥७॥

ब्राह्मणायाचिंताय सिंहासनकनक^५-दण्डच्छल-सौवर्णदण्डसितचामर-भृङ्गाराणामिच्छ-
यान्यतमं राजोपकरणमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । भूतलराज्य-
प्राप्तिकामोऽहमेतद्राजोपकरणं ददानि । खस्व्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् । कनकदण्डस्य
ग्रहणं भृङ्गारचामरसिंहासनानां स्पर्शः स्त्रीकारः ।

आदित्यपुराणे :—

नवं श्रद्धणं सुविपुलं ये प्रयच्छन्ति पञ्चकम् ।

आवीज्यमानो धर्मोऽपि पवनो वाति शीतलः ॥८॥

श्रद्धणं कुटिलपञ्चयुतं, सुविपुलं महत्, पञ्चकं मयूरपञ्चव्यजनम् । नव-
मुक्कलक्षणं मयूरपञ्चव्यजनमर्चितमर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
दद्यात् । आदित्यपुराणोक्त-पञ्चकदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतं पञ्चकं ददानि । खस्व्यादि-
स्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा :—

तीर्थतडागकूपादिनीकासेतुप्रदाश्च^७ ये ।

स्कन्धेन तारयेद्^८ यस्तु तृषार्तानां जलप्रदः ॥९॥

तीर्थं जलाशयावतरणवर्त्म, स्कन्धेन जलेषु दुर्बलजन्तुतारणम् ।

1 A' दाने दुःखलं

2 I. O. चदुःखलं, A चदुःखलं

3 I. O. omits पद

4 A' omits the bracketed por-
tion

5 I. O. दद्यात्

6 I. O. omits कनक

7 A' उपदाय

8 A तारयेत्

षष्टिकोटिसहस्राणि अर्बुदानाश्च वै तयम् ।

क्रीडन्ति[ति श्वेतपुरे]¹ एतद्गुह्यं द्विजोत्तम² ॥१०॥

जलाशयावतरस्वार्थमिष्टकादिभिर्यथाशक्ति तीर्थं निर्मात्र सङ्कल्पयेत् । ॐ आदित्यपुरा-
णोक्ततीर्थदानफलप्राप्तिकामोऽहं जन्तुभ्यो 'जलावतरस्वार्थमेतर्तीर्थमुत्सृजे' । सेतुदाने³
आदित्यपुराणोक्तसेतुदानफलप्राप्तिकामोऽहं जन्तुभ्यो यद्येष्ट-⁴सञ्चारार्थमेतं सेतुमुत्सृजे⁵ ।
स्कन्धेन ⁶दुर्बलजन्तुसन्तारणमनुष्ठानमात्रम् ।

तथा :—

यष्टि¹⁰ ये तु प्रयच्छन्ति ¹¹[नेत्रहीनेऽथ दुर्बले] ।

तेषान्तु विपुलः पन्थाः¹² फलमूलोपशोभितः ॥११॥

भवतीति ¹³शेषः ।

¹⁴[तथा नन्दिपुराणे] :—

यष्टि¹⁵ ¹⁶वृद्धाय यो दद्यात् पुरुषस्तु दयापरः ।

सदाश्रयो भवेन्नित्यं ¹⁷गतभीः स्वर्गमाप्नुयात् ॥१२॥

एतदुभयमप्यनुष्ठानमात्रम् ।

तथा :—

बहिवस्त्रप्रदानेन ब्रह्मलोकं प्रपद्यते ॥१३॥

बह्वर्थिने वह्निदानं सङ्कल्पयेत् । ॐ ब्रह्मलोकप्राप्तिकामोऽहं बह्वर्थिने वह्निं दास्ये ।

ततो यद्येष्टकालावधि बह्वर्थिने वह्निं ¹⁸प्रज्वाल्य दद्यात् ।

1 A तो सुतपुरे for the bracketed
portion

2 A द्विजोत्तमः

3 A omits it

4 I. O. जलावतरस्वार्थतीर्थे

5 A ०सृजेत्

6 A सेतुराधि

7 A ०सञ्चारोपयुक्तं

8 A ०सृज्ये

9 A तुजन्तु संताराण०

10 I. O. यष्टिं

11 A नेत्रहीने च दुर्बलः for the b. p.

12 I. O. पथः

13 A विशेषः

14 I. O. omits the bracketed
portion

15 I. O. यष्टिं

16 A विप्राय

17 A नतभीतः

18 A प्रज्वाल्या

नन्दिपुराणे :—

उष्णीषदायो यो मर्त्यो जायते ¹मुकुटोत्कटः ।

²विस्तीर्णो राजवंशे तु श्वेतच्छन्नः³ ⁴स लक्ष्मवान् ॥१४॥

उष्णीष' ⁵रोहितमुकुटाकृतिवासोविन्यासरूपम् । ब्राह्मणायार्चिताय उष्णीषमर्चितम्⁶ ।
ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । नन्दिपुराणोक्तोष्णीषदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदुष्णीष'
ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् । परिधानं स्त्रीकारः ।

महाभारते (अनु—५७।३८) :—

⁷स्रग् गन्धधूपान्यनुलेपनानि [ज्ञानानि माल्यानि]⁸ च मानवो यः ।

दद्याद् द्विजेभ्यः स भवेदरोगस्तथाभिरूपश्च नरेन्द्रलोके ॥१५॥

ज्ञानानि ज्ञानसाधनानि तिलामलकादीनि⁹ । सम्प्रदानबहुत्वं देयबहुत्वापेक्षम् ।
अर्चिताय ब्राह्मणाय ¹⁰ज्ञानीयद्रव्याण्यर्चितानि ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महा-
भारतोक्तज्ञानदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि ज्ञानानि ददानि । स्वस्त्यादिस्त्रीकारान्तं
पूर्ववत् ।

तथा (अनु—५७।३७क) :—

भक्ष्यान्नपानीयरसप्रदाता सर्वान् समाप्नोति रसान् ¹¹प्रकामान् ॥१६॥

रसा लवणादयः । ¹²ॐ अर्चिताय ब्राह्मणाय लवणादीनामन्य तमरस¹³-द्रव्यमर्चितम् ॐ
अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-रसदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतममुक्¹⁴ रस'
ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते रसोऽयं ¹⁵सोमदैवत इति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा :—

¹⁶पिपासया न म्रियते सोपच्छन्दश्च जायते ।

न ¹⁷प्राप्नुयात् स व्यसनं करम्भान्¹⁸ यः प्रयच्छति ।

प्रयतो ब्राह्मणोभ्यश्च श्रद्धया परया युतः ॥१७॥

1 A सूत्रयोत्कटः	10 I. O. omits ज्ञानीय
2 A विस्तीर्ण	11 A प्रकाम'
3 A श्वेतच्छन्न'	12 I. O. omits ॐ
4 A स्र	13 I. O. 'रस'
5 A परिविद्धि for रोहित	14 A •मसुक
6 A omits अर्चितम्	15 A सोमदैवतमिति
7 A सुगन्धव•	16 A पिपासाया
8 A reads the bracketed por- tion as माल्यानि ज्ञानानि	17 I. O. प्राप्नुयात्
9 I. O. तिलामलकादीनि	18 I. O. करम्भान्

करम्भा^१ दधिशक्त्वः^२ । ^३ब्राह्मणेभ्योऽर्चितेभ्यो दधिमिश्रान्^४ ^५शक्नून्चितान्
ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । महाभारतोक्त-करम्भदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतान् कर-
म्भान् ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्त^६ पूर्ववत् ।

तथा (अनु—२३।१००) :—

निवेशनानां ज्ञेयाणां वसतीनाश्च भारत^७ ।

दातारः प्रार्थितानाश्च पुरुषाः स्वर्गगामिनः ॥१८॥

येन येन द्रव्येण धान्यहिरण्यादिना ^८[यो हृद्यो भवति] ^९तत्तद्द्रव्यमर्चितम्^{१०}-र्चिताय
तस्मै ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । स्वर्गप्राप्तिकामोऽहमेतदमुक्त्वा
ददानि । प्रतिग्रहोता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते ^{११}अमुक्त्वाद्रव्यमिदमुक्त्वादेवतमिति वदेत् । काम-
स्तुत्यादि पूर्ववत् । ^{१२}[द्रव्यदेवतास्वीकारौ प्रतिग्रहविधावनुसन्धेयौ] ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३०६।६३ख-६४क) :—

^{१३}मस्तुपिण्डकिलाटादिकूर्चिकादानतस्तथा ।

गोरसानां प्रदानेन तृप्तिमाप्नोत्यनुत्तमाम्^{१४} ॥१९॥

पिण्डं पिण्डितदुग्धम्, किलाटः ^{१५}सुमृष्टदुग्धपिण्डः । ^{१६}आदिशब्दात् दुग्धविकार-
न्तरग्रहणम् । कूर्चिका ^{१७}दधिसरः, गोरसानां दधितकशिखरिण्यादीनाम्^{१८} । ब्राह्मणा-
यार्चिताय मस्त्वर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अनुत्तमर्चितामोऽहमेतत्^{१९}
मस्तु ददानि । स्वस्त्यादि पूर्ववत् । एवं पिण्डदुग्धादिदाने ^{२०}मस्तुपदस्थान एतत्पिण्ड-
दुग्धम् ^{२१}एतं किलाटम् एतां^{२२} कूर्चिकामेत^{२३} गोरसमिति^{२४} पदनिवेशो वाक्ये विशेषः ।

1 I. O. करम्भो	tion as द्रव्यदेवतास्वीकारो प्रति-
2 A adds तृप्ति after this	द्रव्यमनुसन्धेयो
3 A ब्राह्मणे for ब्राह्मणेभ्यो	13 A यस्तु.
4 A दधिमिश्रितान्	14 A 'तम'
5 I. O. शक्त्.	15 A स्वयम्भट for सुमृष्ट
6 I. O. omits स्वीकारान्त'	16 A आदिशब्दं न
7 A भारते	17 I. O. दधिसरः, A दधिसरः
8 I. O. omits the bracketed portion	18 A 'शिखरिण्यादान'
9 I. O. तन्तु द्रव्य.	19 A 'चित'
10 A omits अर्चितम्	20 A मस्तुपिण्डपदस्थाने
11 I. O. अमुक्त्वाद्रव्यमिति	21 A एता
12 A reads the bracketed por-	22 I. O. एत'
	23 A एतत्
	24 I. O. गोरस

तथा (३।३।१५।८क) :—

लेह्यदोऽप्सरसां लोकम् ।

¹[प्राप्नोतीति शेषः । यथेष्ट^१] लेहनोयं^२ पिण्डीकृतं^३ दुग्धमर्चितम् अर्चिताय ब्राह्मणाय
ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^४अप्सरोलोकप्राप्तिकामोऽहमेतल्लेह्यं^५ ददानि ।
स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

^६तथा (३।३।१५।८क) :—

वसूनामपि चोष्यदः^७ ॥२०॥

^८लोकमाप्नोतीति शेषः । 'यथेच्छं'^९ चोषणीय-^{१०}दुग्धाम्नादिकमर्चितमर्चिताय ब्राह्मणाय
ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वसुलोकप्राप्तिकामोऽहमेतच्चोष्यं ददानि । स्वस्यादि-
स्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१४।११क) :—

इक्षु-^{११}शुद्धीकयोर्दानात् परं सौभाग्यमाप्नुयात् ॥२१॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितमिक्षुम्^{१२} ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ^{१३}परम-
सौभाग्यप्राप्तिकामोऽहमेतमिक्षुं^{१४} ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।

^{१५}[तथा—(३।३।११।११क) :—

दन्तकाष्ठप्रदानेन सौभाग्यं महदाप्नुयात् ॥२२॥

ब्राह्मणायार्चिताय दन्तकाष्ठमर्चितम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अतिशयित-
सौभाग्यप्राप्तिकामोऽहमेतदन्तकाष्ठं ददानि । स्वस्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।]

तथा (३।३।४१।८०क) :—

^{१६}[जिह्वानिल्लेखनं दत्त्वा] विरोगस्त्वभिजायते ॥२३॥

- 1 A reads the bracketed por-
tion as प्राप्नोति यथेच्छं
- 2 A अप्सरसां for अप्सरो
- 3 A 'मेतं' तल्लेह्यं
- 4 I. O. omits it
- 5 A चोष्यतः
- 6 A शोकं प्राप्नोतीति
- 7 A omits it
- 8 I. O. चोषयाम
- 9 A 'दुग्धादिकं

- 10 A 'चर्चितं कयोर्दानात्
- 11 I. O. इक्षु for इक्षुम
- 12 I. O. धन for परम
- 13 I. O. इक्षु for इक्षुं
- 14 A reads the bracketed por-
tion a little below, just
before तथा :—सप्तिकायाः etc.
- 15 A जिह्वानिल्लेखनं कृत्वा and I. O.
जिह्वानिल्लेखनं कृत्वा for the
bracketed portion

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं जिह्वानिलेखनम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् ।
 1 विरोगत्वप्राप्तिकामोऽहमेतज्जिह्वानिलेखनं ददानि । स्वस्यादिस्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।

तथा (३।३।११।११ख) :—

मृत्तिकायाः प्रदानेन शुचिः सर्वत्र जायते ॥२४॥

मृत्तिका तीर्थमृत्तिका स्नानार्था शौचार्था च । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितां² मृत्तिका³
 ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तं⁴ मृत्तिकादानफलप्राप्तिकामोऽहमेतां⁵
 मृत्तिकां ददानि । स्वस्यादिस्त्रीकारान्तं⁶ पूर्ववत् । अत्र दन्तकाष्ठ-जिह्वानिलेखन-मृत्तिका-
 दानेषु ⁷अनुत्सृज्यानुष्ठानमात्रेणापि ⁸फलमुक्तम् । उत्सृज्य दाने तु⁹ दक्षिणाधिक्यथा¹⁰ ।
 फलाधिक्यम् ।

तथा (३।३।११।१४क) :—

वितानकप्रदानेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥२५॥

वितानं चन्द्रातपः । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं वितानकम्¹¹ ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा
 दद्यात् । ¹²सर्वपापक्षयकामोऽहमेतद्वितानकं ददानि । स्वस्यादिस्त्रीकारान्तं¹³ पूर्ववत् ।

¹⁴[तथा (३।३।११।२३) :—

दत्त्वा पूगफलं विप्रा सफलां विन्दते क्रियाम् ।

ताम्बुलस्य प्रदानेन सौभाग्यमपि विन्दति ॥२६॥

अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं ताम्बुलदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतताम्बूलं ददानि । [स्वस्यादि-
 स्त्रीकारान्तं पूर्ववत् ।]¹⁵

तथा (३।३।११।३०) :—

यज्ञोपवीतदानेन वस्त्रदानफलं लभेत् ।

उष्णीषदानस्य तथा फलमेतदुदाहृतम् ॥२७॥

1 A विरोग for विरोगत्व	11 A वितानकमर्चितं
2 I. O. ०र्चितं	12 A विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वितानकदानफल-प्राप्ति for सर्वपापक्षय
3 A मृत्तिकामर्चितां	13 I. O. omits स्त्रीकारान्तं
4 A विष्णुधर्मोत्तरी	14 A omits the bracketed portion
5 A एता for एतां	15 A reads the bracketed portion after the first line of the next verse
6 A omits स्त्रीकारान्तं	
7 A उत्सृज्यानुष्ठानमात्रे पि	
8 I. O. फलं युक्तं	
9 A इत्	
10 A दक्षिणायां	

अर्चिताय ब्राह्मणायोष्णीषमर्चितम्¹ ॐ² अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । ³वज्र-
दानफलप्राप्तिकामोऽहमेतदुष्णीषं ददानि । स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् । ⁴[परिधानं
स्वीकारः ।

तथा (३।३।११।२५क) :—

कङ्कतस्य प्रदानेन परां वाधां प्रमुञ्चति ॥२८॥

कङ्कतं केशप्रसाधनोचितं काङ्करीति प्रसिद्धं बोद्धव्यम् । अर्चिताय ब्राह्मणायार्चितं
कङ्कतम् ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । प्रवाधाप्रमोककामोऽहमेतत् कङ्कतं ददानि ।
स्वस्त्यादिस्वीकारान्तं पूर्ववत् ।]

तथा (३।३।१६।२२) :—

⁵बाले क्रीडनकं दत्त्वा मिष्टमन्नं⁶ तथैव च ।

फलं मनोहरञ्चापि⁷ अमिष्टोमफलं लभेत् ॥२९॥

क्रीडनकं क्रीडोचितद्रव्यं⁸ [कन्दुकादि । अर्चिताय वटवे क्रीडोचितकन्दुकमर्चितम्]
ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । अमिष्टोमफलप्राप्तिकामोऽहमेतत् क्रीडनकं ददानि ।
स्वस्त्यादि-⁹स्वीकारान्तं पूर्ववत् । ¹⁰[अनुपनीताय तु दाने] अनुष्ठानमात्मम् ।

¹¹तथा (३।३।११।२४) :—

समुद्रजानां भारुडानां शंखादीनां प्रदायकः ।

पात्रीभवति कामानां यशसश्च न संशयः ॥३०॥

भारुडानां पात्राणाम् । शंखादीनामित्यादिशब्देन शुक्तिग्रहणम् । शुक्तिशंखयोरन्य-
तरस्य पात्रत्रयमर्चितं ब्राह्मणायार्चिताय ॐ अथादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णु-
धर्मोत्तरोक्त-¹²समुद्रजभारुडदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतानि भारुडानि ददानि । प्रतिग्रहीता
स्वस्तिसावितीपाठान्ते भारुडानीमानि वरुणदैवतानीति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

1 A ब्राह्मणायार्चितं तमुष्णीषं

2 A omits it

3 A उष्णीष for वज्र

4 A omits the bracketed por-
tion

5 A वाच

6 A तोषन्नं

7 A and V, D. मनोहरं चापि

8 I. O. reads the bracketed
portion as कन्दुकाद्यार्चितं

9 I. O. and A omit स्वीकारान्तं

10 A अन्नदानं तोषदानं for the
bracketed portion

11 I. O. omits it

12 A सासुद्र for समुद्रज

तथा (३।३।११२) :—

ज्ञानानां सुखवासानां धूपानाञ्च प्रदायकाः^१ ।

लोके प्रयान्ति प्रियतां भवन्ति च सुगन्धिनः ॥३१॥

ब्राह्मणायार्चिताय ज्ञानोपयुक्तं सुगन्धितिलामलकाद्यर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । लोकप्रियत्वसहितसुगन्धित्वप्राप्तिकामोऽहमेतानि ज्ञानानि ददानि । स्वस्त्यादि स्वीकारान्तं^२ पूर्ववत् । ^३सुखवास-^४दानवाक्ये तु ज्ञानपदस्थाने सुखवासपदनिवेशो विशेषः ।

तथा (३।३।१४।१४क) :—

शक्नुदस्तृप्तिमाप्नोति ॥३२॥

ब्राह्मणायार्चिताय शक्नुमर्चितम्^५ ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । तृप्तिकामोऽहमेतान् शक्नुन् ददानि । स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते शक्नव एते प्रजापतिदेवता इति प्रतिग्रहीतृ-वाक्यम् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (३।३।०६।६२ख-६३क) :—

आरण्यपशुदानेन वायुलोके महीयते ।

एतदेव फलं प्रोक्तं प्रदानेन तु पक्षिणाम् ॥३३॥

अत्रारण्यपशुसमभिव्याहारेण^६ रण्यानामेव पक्षिणां मयूरादीनां ग्रहणम्^७ । एतदेव फलं वायुलोकप्राप्तिरित्यर्थः । अर्चिताय ब्राह्मणाय मयूरादिपक्षित्वयमर्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । वायुलोकप्राप्तिकामोऽहमेतान् पक्षिणो ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते पक्षिण एते वायुदेवता इति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् ।

तथा (३।३।१०।१०) :—

भोगमाप्नोति ताम्रदः^८ ।

लोहारकूटयो-^९[र्दानात् कुप्य]-माप्रोत्यसंशयम्^{१०} ॥३४॥

1 A प्रदायकः

2 I. O. omits स्वीकारान्तं

3 I. O. अथवा ॥ स० -

4 A ०दाने तु वाक्य

5 A शक्नुमर्चिताम्

6 A ०व्याहाराद्

7 I. O. omits ग्रहणम्

8 I. O. ताम्रदः

9 A अंताणां दीनारूप्य for the bracketed portion

10 A ०संशयः

आरकूटं पित्तलम् इतरलोहानां स्वदोपात्तत्वात् । [अत्र लोह]^१-पदं कांस्यपरम्, कुप्यं हेमरूप्येतरधनम् ।

^१अयसश्च प्रदानेन स्थैर्यं ^३सुमहदश्रुते ।

त्रपुसीसकयोर्दानाद् ^४बुद्धिवृद्धिमवाप्नुयात् ॥३५॥ (३।३।१०।१६क)

तपु रज्जम् । ^५यथेष्टपरिमाणं ताम्रमर्चितम् अर्चिताय ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्त-
मुक्त्वा दद्यात् । भोगप्राप्तिकामोऽहमेतत्ताम्रं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते
ताम्रमिदमग्निदैवतमिति वदेत् । ^६कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । कांस्यदाने कुप्यप्राप्तिकामो-
ऽहमेतल्लोह^७-मिति ^८वाक्ये विशेषः । ^९[पित्तलदाने कुप्यप्राप्तिकामोऽहमेतदारकूटमिति
विशेषः । लोहदाने सुमहास्थैर्यप्राप्तिकामोऽहमेतदय इति विशेषः । रज्जदाने ^{१०}बुद्धिवृद्धि-
प्राप्तिकामोऽहमेत्^{११} तपु इति विशेषः । सीसकदाने ^{१२}बुद्धिवृद्धिप्राप्तिकामोऽहमेतत्, सीसक-
मिति विशेषः ।]

तथा (३।३।१०।२०ख-२१क) :—

शिल्पभारुडानि यो दद्याल्लोहानि विधिवद्दिजाः ।

विद्यादानफलं तस्य कथितं नान्न संशयः ॥३६॥

शिल्पभारुडानि ^{१३}शिल्पनिर्माणोचितद्रव्यादीनि । गृहीतोदपूर्णाताम्रपाल [उदङ्मुख उप-
विष्टो]^{१४} यथेष्टं शिल्पभारुडानि कारुभ्यः शिल्पभारुडार्थिभ्यः सङ्कल्पयेत् । ॐ विष्णु-
धर्मोत्तरोक्त-शिल्पभारुडदानफलप्राप्तिकामोऽहं कारुभ्यः शिल्पभारुडानि दास्ये इति सङ्कल्प्य
[यो येनार्थो]^{१५} तस्मै शिल्पिने तद्दद्यात् । अत्र कारुभ्यो दानं [विष्णुधर्मोत्तर एव स्थानान्तरे
श्रवणात्]^{१६} ।

1 A अत्र for the bracketed portion

2 A आयसस्य

3 A समदृष्ट्वा ते

4 A वङ्कि०

5 I. O. यथेष्ट twice and ०परिमाण

6 A ताम्ररूपमादि

7 A कांस्य for लोह

8 A omits it

9 A omits the bracketed portion

10 I. O. वङ्कि०

11 I. O. एतं for एतत्

12 I. O. वङ्कि०

13 A निर्माणोचितद्रव्याणि वाखादीनि

14 I. O. उदङ्मुखोपविष्टो and A उदङ्मुख उपविष्ट for the bracketed portion

15 A omits the bracketed portion

16 A reads the bracketed portion as विष्णुधर्मोत्तरोक्तस्थानान्तरे श्रवणात्

तथा च^१ :—

येन जीवति भाण्डेन तस्य भाण्डस्य दापकः^२ ।

सर्वकामसमृद्धस्य यज्ञस्य फलमश्नुते ॥३७॥

यज्ञोपकरणद्रव्यं^३ [ब्राह्मणस्य महाफलम् ।

‘युद्धोपकरणद्रव्यं] क्षत्रिये^४ द्विजपुत्रवाः ॥३८॥ (३।३।१६।१२)

‘परयोपयोगि’ तद्वैश्ये शूद्रे^५ शिल्पोपजीवनम् ।

यस्योपयोगि यद्द्रव्यं देयं तस्यैव तद्भवेत् ॥३९॥ (३।३।१६।१३)

येन येन च भाण्डेन यस्य^६ ‘वृत्तिरुदाहता ।

तत्तत्तस्यैव दातव्यं पुरयकामेन धीमता ॥४०॥ (३।३।१६।१४)

^{१०}तथा (३।३।१०।२।१ख) :—

वर्मदाता नरो नित्यं रक्षां समधिगच्छति ।

^{११}[वर्म सन्नाहः ।] ब्राह्मणायार्चिताय वर्मार्चितम् ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तवर्मदानफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्वर्मं ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते वर्मेदं शकदैवतमिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । परिधानं स्वीकारः । एतच्च ^{१२}दानं ब्राह्मणाय ^{१३}तत्प्रकरणे पाठात् ।

तथा (३।३।१०।२।२क) :—

आयुधानां प्रदानेन रिपुनाशमवाप्नुयात् ॥४१॥

^{१४}[यथेच्छमायुधान्यर्चितानि अर्चिताय] ब्राह्मणाय ॐ अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात् । रिपुनाशकामोऽहमेतान्यायुधानि ददानि । प्रतिग्रहीता स्वस्तिसावित्रीपाठान्ते आयुधानी-
मानि शकदैवतानिति वदेत् । कामस्तुत्यादि पूर्ववत् । [ग्रहणं स्वीकारः ।]^{१५} ^{१६}[ब्राह्मण-

- 1 A omits च
- 2 A दापकः
- 3 V. D. omits the b, p.
- 4 A यज्ञोपकरणं द्रव्यं
- 5 I. O. क्षत्रियो
- 6 A युद्धो, I. O. पापयो.
- 7 A तद्वैश्ये, I. O. तद्वैश्ये
- 8 I. O. शिल्पोपजीवनं
- 9 A वृत्ति.
- 10 A omits it

- 11 A omits the bracketed portion
- 12 A omits it
- 13 A तत्प्रकरणेपि
- 14 A यथेच्छमायुधान्यर्चिताय for the bracketed portion
- 15 A omits the bracketed portion
- 16 A reads the bracketed portion as ब्राह्मणप्रकरणेपाठान्ते एतदपि

प्रकरणे पाठादेतदपि] ब्राह्मणाय दानम् । एतानि च^१ दानानि ^२विशेषतः कथितानि
अन्यान्यपि ^३[स्वेष्टद्रव्यदानानि यथेष्ट] कर्तव्यानि ।

तथा च मनुः^४ :—

यद् यदिष्टतमं किञ्चिद् ^५[यच्चास्ति दयितं गृहे] ।

तत्तद्गुणवते देयं तदेवाक्षयमिच्छति^६ ॥४२॥

तत्र च दानवाक्ये ^७मनूक्तानुक्तद्रव्यदानफलप्राप्तिकामोऽहमनुक्तद्रव्यमिति ^८विशेषः ।
^९तेषु सर्वेषु ^{१०}विष्णुदैवतेति ^{११}एतेषाञ्च ^{१२}तत्तदावर्तस्थितानां सर्वेषां दानानां विष्णुशङ्करो-
द्देशेनानुष्ठाने ^{१३}श्रुतफलानामानन्त्यं भवति ।

तथा च कूर्मपुराणे (२।२६।३४) :—

यत् ^{१४}किञ्चिद्देवमीशानमुद्दिश्य ब्राह्मणे शुचौ ।

दीयते ^{१५}विष्णवे वापि तदनन्त-^{१६}फलं स्मृतम् ॥४३॥

इति महाराजाधिराज-निःशङ्कशङ्कर-श्रीमद्ब्रह्मालसेनदेवविरचिते
श्रीदानसागरे ^{१७}विप्रकीर्णदानावर्तः ।

1 A omits च

2 A विशेषः

3 A reads the bracketed portion as स्वेष्टद्रव्यानि दानानि

4 Cf. K. P. 2/26/52 which reads य.....सं लोके यथापि.....
...मिच्छता

5 I. O. यथान्यदयितं यथै

6 I. O. •किञ्चिदेति

7 I. O. अमृतानुक्तं

8 I. O. शेषः

9 A adds च after this

10 I. O. दैवतेति

11 A एषाञ्च

12 I. O. तदावत स्थितानां

13 A दूतफलानामन्त्यम्

14 I. O. किञ्चिदेव

15 Supplied from K. P. A. विष्णुरेवार्थं and I. O. विष्णुनिवाद्य

16 K. P. •फलप्रदम्

17 A प्रकीर्णदानावर्तः

अथ सामान्यदेवतासम्प्रदानकदानावर्तः । (७२)

नन्दपुराणे :—

अलङ्कारन्तु यो दद्याद्विप्रायाथ ¹ [सुराय वा] ।

स गच्छेद्धारुणं लोकं नानाभरणभूषितः ।

जातः पृथिव्यां कालेन भवेद्दीपपतिर्नरः ॥१॥

अत्र प्रसिद्धालङ्काराणामन्यतम-[मर्चितमर्चिताय] ² यस्मै कस्मैचिद्देवाय दद्यात् ।
 ॐ ³ [अथ नन्दपुराणोक्त-सुरसम्प्रदानकालङ्कारदानफलप्राप्तिकामोऽहममुकदेवायैतमलङ्कारं
 ददानि । ततः ॐ अथ कृतैतदानप्रतिष्ठार्थममुकदेवायाहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानीति ।
 तस्मा एव देवाय दक्षिणां दद्यात् । अत्र फलोत्कर्षादुत्कृष्टालङ्कारदानं] बोद्धव्यम् ।

तथा :—

⁴यश्चोभयमुखीं दद्याद्विप्रा- [य वेद्वादिने] ⁵ ।

देवाय ⁶वाप्यभीष्टाय स कुलान्येकविंशतिम् ॥२॥

समुद्भूय ⁷नरस्तिष्ठेन्नरकाद्भ्रूणो ⁸ऽन्तिके ।

युगानि रोमतुल्यानि ⁹भक्तिश्रद्धापरो नरः ॥३॥

¹⁰प्रसूयमानां ¹¹[दृश्यमान-वत्स]-शिरश्चरणां गामर्चिता ¹²मर्चितायेष्टदेवाय ¹³ दद्यात् ।
 ॐ ¹⁴अथ नन्दपुराणोक्तोभयमुखीदानं लप्राप्तिकामोऽहममुकदेवाय एतामुभयतोमुखीं गां
 ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

1 A स्त्राय च

2 I. O. 'मर्चित' and A' मर्चिताय
for the bracketed portion

3 A reads the bracketed portion as 'नन्दपुराणोक्तफलोत्कर्षा-
दुत्कृष्टालङ्कारदानं'

4 I. O. यश्चोभय.

5 I. O. वे वेद्वादिनि for the b. p.

6 I. O. वाप्यभीष्टाय

7 A समुत्पिष्टे.

8 A ब्राह्मणो for ब्रह्मणो

9 I. O. यदि.

10 A असूयमानां

11 A व्यक्तवत् for the bracketed
portion

12 I. O. omits मर्चिताय

13 I. O. देवताय

14 A omits अथ

तथा :—

दीपं ददाति यो मर्त्यः सुरब्राह्मणवेशमनाम् ।

स दिव्येन तु यानेन^२ महाभागप्रकाशिना^३ ।

^४गच्छति स्वर्गमण्डलं वसेत्तत्र समाः शतम् ॥४॥

गृहीतोदपूर्णावाम्रपात्र उदङ्मुखो दीपदानं सङ्कल्प्य सुरवेशमसु यथेच्छकालावधि दद्यात् । ^५ॐ नन्दपुराणोक्त-^६सुरवेशम-दीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं^७ सुरवेशमसु दीपं दास्ये । अत्र फलभूयस्त्वाद् यथेष्टचिरकालदीपदानम् ।

शाम्बपुराणे :—

दीपं ददाति यो नित्यं देवतायतनेषु च ।

^७चतुष्पथेषु रथ्यासु रूपवान् सुभगो भवेत् ॥५॥

अत्राप्यनन्तरदीप-^८सङ्कल्पवत् सङ्कल्पयेत् । ^९शाम्बपुराणोक्त-दीपदानफलप्राप्तिकामो-
ऽहं [देवायतनेषु दीपं]^९ दास्ये । ततो यथेष्टचिरकालावधि दद्यात् ।

आदित्यपुराणे :—

^{१०}ये च शय्यां प्रयच्छन्ति देवेषु च^{११} गुरुष्विह ।

^{१२}ज्ञानवृद्धेषु विप्रेषु दत्त्वा नश्यति कण्टकम्^{१३} ॥६॥

देवेष्विति बहुवचनं दातृबहुत्वापेक्षम् । अर्चितायाभिमतदेवायार्चितां^{१४} शय्यां दद्यात् ।
^९अथ ^{१५}कण्टकनाशप्राप्तिकामोऽहं^{१६}-मसुक-^{१७}देवायैतां शय्यां ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा सुवर्णदानानुवृत्तौ :—

यं देवमर्चयेत्तेन यस्य चैव प्रयच्छति ।

तस्य लोके ^{१८}निवसति ^{१९}नित्यमेव ददाति यः ॥७॥

1 A वैश्वान

2 I. O. यामिन

3 A महाभागप्रकाशिना, I. O.
महाभासप्रकाशिना

4 I. O. गच्छते

5 A omits it

6 A omits सुरवेश

7 I. O. चतुःपथेषु

8 A omits सङ्कल्प

9 A reads the bracketed por-
tion as देवतने प्रदीपं

10 A येन

11 A व

12 A ज्ञानविक्षेप

13 A दुःकृतं

14 I. O. and A अर्चितं

15 A इ for कण्टक

16 A adds भगवते after अहं

17 I. O. देवतायैतां, A देवायै

18 A निरस्यति

19 A नित्यं चैव

अभिमतदेवायार्चितायार्चित¹ सुवर्णं दद्यात् । ॐ अथामुक-²देवलोकराप्तिकामोऽहम-
मुक-³देवायैतत् काञ्चनं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

छत्रं ये तु प्रयच्छन्ति गुरुविप्रसुरेषु च ।

न तेषां पतते घोरमभिवर्षं⁶ सुदारुणम् ॥८॥

अर्चितायाभिमतदेवायार्चितं छत्रं दद्यात् । ॐ आदित्यपुराणोक्तसुर-⁸सम्प्रदानक-
छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते अमुक-⁹देवायैतच्छत्रं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

शिवपुराणे :—

दीपप्रदानं यो दद्याद्¹⁰ देवेषु ब्राह्मणेषु च ।

तेन दीपप्रदानेन अक्षय्यां गतिमाप्नुयात् ॥९॥

¹¹अर्चितायाभिमतदेवायार्चितं दीपं दद्यात् । ॐ अथाक्षय्य¹² गतिप्राप्तिकामोऽहं
भगवते अमुकदेवायैतं दीपं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।२८८।४०ख-४१) :—

यानं शश्यासनं छत्रं पादुके¹³ वाप्युपानहौ ।

वाहनं गाञ्च¹⁴ धर्मज्ञान्निदशेभ्यो ददाति यः ।

एकैकस्माद्वाप्नोति बहिष्ठोमफलं नरः ॥१०॥

यानं रथं पादुके काष्ठोपानहौ वाहनं हस्त्यादि । अर्चितायाभिमतदेवायार्चितं यानं
दद्यात् । ¹⁵ॐ अथामिष्ठोमफलप्राप्तिकामोऽहममुकदेवायैतद्यानं ददानि । दक्षिणा
पूर्ववत् ।

1 A omits अर्चिताय, I. O.
omits अर्चितं

2 A •सुदेव०

3 A •देवतायैतत्

4 I. O. omits it

5 I. O. ततः

6 A •वर्ष

7 A अथादित्य०

8 A •सम्प्रदानकाम०

9 A •देवतायै एतच्छत्रं

10 I. O. देवते

11 A अर्चिताभिमत०

12 A अथानन्द०

13 I. O. वाप्युपानहौ

14 I. O. धर्मज्ञ विप्रैः शोऽपि

15 A omits ॐ, I. O. reads ॐ
अथादित्यमिष्टोम०

तथा (३।२८८।४२ख):—

निवेद्य ^१शस्यानि तथा ^२गतिमाप्रोत्यनुत्तमाम्^३ ।

^४शस्यानि ^५धान्यववादीनि अर्चितानि । ^६[अभिमतदेवाय ^७शस्यान्यर्चितानि] ^८दद्यात् ।
^९अथानुत्तमगति-^{१०}प्राप्तिकामोऽहममुक-^{११}देवायैतानि ^{१२}शस्यानि ^{१३}ददानि । दक्षिणा
पूर्ववत् ।

^{१४}तथा :—

^{१५}उपधानप्रदानेन श्रियमाप्रोत्यनुत्तमाम्^{१६} ॥११॥

^{१७}उपधानं ^{१८}ज्ञानपूजाद्युपयोगिकलसादिकम् ^{१९}अर्चितायाभिमतदेवायार्चितं कलसादीना-
मन्यतमं दद्यात् । ^{२०}अथानुत्तमश्रीप्राप्तिकामोऽहममुकदेवायैतदुपधानं^{२१} ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।२८८।२५ख, cf ३।३१०।२२ख):—

राजलिङ्गप्रदानेन ^{२२}राजैव भवति क्षितौ ।

^{२३}[राजलिङ्गं कनकद्रुडादि] । ^{२४}अर्चितायाभिमतदेवायार्चितं^{२५} राजलिङ्गं दद्यात् ।
^{२६}अथ क्षितिराज्यप्राप्तिकामोऽहममुकदेवायैतद्राजलिङ्गं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

^{२६}तथा (३।३८८।२५क):—

विभूषणप्रदानेन राजा भवति भूतले ॥१२॥

1 A अथगानि	14 A omits it
2 I. O. अथ०, A वि०	15 I. O. उपधान०
3 A ०त्तमं	16 A ०त्तमं
4 A अथगानि	17 I. O. उपधानं
5 I. O. धान्यववान्यववादीनि	18 I. O. ज्ञानं
6 I. O. अभिमतदेवं व अस्यान्यर्चि- तानि	19 I. O. अनुत्तम श्रीअर्चितान्यभिमत०
7 A अथगान्यर्चितानि	20 A omits it
8 A दद्यात्	21 I. O. ०सुपस्कारं
9 A omits it	22 A राजैव
10 A ०प्राप्तो०	23 I. O. reads the bracketed portion as राजलिङ्गं कनक- द्रुडादि
11 A ०देवतायैतानि	24 I. O. अर्चिताभिमत०
12 A अथगानि	25 I. O. ०र्चितं
13 I. O. and A दद्यात्	26 A omits it

विभूषणं मुक्ताहारकेयूरकङ्कणादि । अर्चिताय देवायार्चितं मुक्ताहारादीनामन्यतमं विभूषणं दद्यात् । ॐ अथ क्षितिराज्य^१-प्राप्तिकामोऽहं भगवते अमुकदेवाय विभूषणं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।२८८।१४) :—

प्रतिपाद्य तथा भक्त्या ध्वजं त्रिदशवेश्मनि ।

निर्दहत्याशु पापानि महापातकजान्यपि ॥१३॥

अर्चितायाभिमतदेवाय ध्वजमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ ^२पापापनोदकामोऽहम् अमुक-
देवायैतं ध्वजं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

भूमिं कृत्वा तु यः कुर्याद्देवब्राह्मणसान्द्रः ।

स्वर्गलोकमवाप्नोति पुरुषोऽतिसुदारुणः ॥१४॥

अतिसुदारुण इत्यत्रापिशब्दोऽध्याहार्यः^३ । 'तेनातिदारुणोऽपि स्वर्गं प्राप्नोतीत्यर्थः । अर्चितायाभिमतदेवायार्चितां^५ 'भूमिं दद्यात् । ^४ॐ अथ स्वर्गलोकप्राप्तिकामोऽहममुक-
^६देवायैतां प्रियदत्तां भूमिं ददानि । ^७दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।२८८।२६क) :—

^{१०}वस्त्रदानेन लोकेऽस्मिन् ^{११}भुवेशस्त्वभिजायते ।

अर्चितायाभिमतदेवायार्चितं वस्त्रं दद्यात् । अथेतल्लौकिकभुवेशस्त्वप्राप्तिकामोऽहममुक-
^{१२}देवायैतद्वस्त्रं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

फलानि दत्त्वा देवेभ्यः सफलां^{१३} विन्दति क्रियाम् ॥१५॥

[फलानि बीजपुरादीनि]^{१४} अर्चितायाभिमतदेवाय फलं बीजपुरादिफलानामन्यतमं दद्यात् । ॐ अथ^{१५} विष्णुधर्मोत्तरोक्तदेवसम्प्रदानकफलप्राप्तिकामोऽहं ^{१६}भगवतेऽमुक-
^{१७}देवायैतानि फलानि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

1 A omits राज्य

2 A' पापापनोदककामोहम्

3 A ० ब्रह्माध्याहार्यः

4 I. O. तेनाति द्वाराद्यपि, A' तेनाति
दाराद्य

5 A ० 'र्चितं, I. O. ० 'र्चिताय

6 I. O. adds सतद्रूपक्रीतां before
भूमिं

7 A omits it

8 A ० देवतायैतं

9 A दत्तवा

10 I. O. वस्त्रप्रदानेन

11 A परिसृष्टिजायते

12 A ० देवतायैतद्वस्त्रं

13 I. O. सफलां

14 I. O. omits the bracketed
portion

15 I. O. and A अथादि

16 I. O. भगवतो०

17 A ० देवतायैतानि

तथा :—

गीतवाद्यप्रदानेन सौख्यं प्राप्नोत्यनुत्तमम्¹ ॥१६॥

गीतवाद्ययोरन्यतरदुभय² 'वाऽभिमतदेवाग्ने³ 'सङ्कल्प्य कारयेत् । 'ॐ' अनुत्तम-
सौख्यप्राप्तिकामोऽहं भगवते अमुकदेवाय⁴ गीतं दास्ये । वाद्यदान⁵ उभयदाने वा वाद्यं
दास्ये इति वाक्ये विशेषः ।

तथा :—

प्रेक्षणीयप्रदानेन रूपवान् भुवि जायते ।

अौज्ज्वल्यमाप्नोति तथा यत्न यत्नाभिजायते ॥१७॥

प्रेक्षणीयं दृश्यं सङ्कल्प्याभिमतदेवताभ्यो⁶ दातव्यम् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वक्त्रात्तसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे सामान्यदेवता-⁷सम्प्रदानकदानावर्तः ।

1 I. O. 'तथा'

2 I. O. 'वाभिमतदेवाग्ने', A वाऽभि-
मतदेवाय

3 A संकल्प्य'

4 A omits it

5 I. O. omits it

6 I. O. उभयदानेव

7 I. O. दातव्यानि

8 I. O. सम्प्रदानदानावर्तः, A संप्र-
दानावर्तः

अथ सूर्यसम्प्रदानकदानावर्तः । (७३)

¹भविष्यपुराणे (१।६३।५७, ५८ख) :—

²[गावो वाथ महिष्यो वा] ³गजानश्रांश्च शोभनान् ।

यः प्रयच्छति सूर्याय तस्य पुण्यफलं ⁴लभेत् ।

सहस्रगुणितं ⁵तत्र ⁶दानमस्योपतिष्ठति ॥१॥

⁷दानमस्योपतिष्ठतीति दीयत इति दानं ⁸[गोमहिष्यादि एतदपि] ⁹सहस्रगुणमुपतिष्ठति इत्यर्थः । अत्र यजमानो ¹⁰गाः शोभना ¹¹[उपादाय अर्चिताय] भगवते सूर्याय दद्यात् । ॐ अथ भविष्यपुराणोक्तसूर्यसम्प्रदानकानियत¹²-संहय-¹³[गवीदानफलप्राप्तिकामो¹⁴[Sहं सूर्याय] गवीर्ददानि¹⁵ । दक्षिणा पूर्ववत् । महिषीदाने] ¹⁶गवीपदस्थाने महिषीपदनिवेशो विशेषः । शोभनगजदाने गजपदप्रक्षेपः¹⁷ । ¹⁸शोभनाश्वदाने अश्वपदप्रक्षेपः ।

तथा (१।६३।४८-४९) :—

गोयुक्तं¹⁹मश्वयुक्तं²⁰[वा यो ²¹दद्याद् रवये रथम् ।

काञ्चन]वापि रौप्यं वा ²²मणिरत्नान्वितं शुभम् ॥२॥

1 A भविष्ये	13 I. O. omits the bracketed portion
2 Bh. P. reads the b. p. as गा वाथ महिषीवापि	14 A omits the bracketed portion
3 I. O. गजानान्नांश्च	15 A गवीर्ददाति
4 Bh. P. गृण्	16 I. O. गवीर्ददास्थाने
5 Bh. P. तत्र	17 A •प्रक्षेपं
6 I. O. दानमस्योपतिष्ठति	18 I. O. शोभनश्वदाने. A अश्वदाने
7 I. O. दानमस्योपतिष्ठतीति	19 A and I. O. मश्वयुक्तं for मश्वयुक्तं
8 I. O. reads the bracketed portion as गोमहिष्यादिभ्यो तदपि	20 A omits the bracketed portion
9 I. O. सहस्रं for सहस्र	21 Corrected from Bh. P. I. O. ददाति रवे
10 A गां	22 Corrected from Bh. P. I. O. मणिरत्नान्वितं and A मणिरीरचितं
11 I. O. उपादायान्मश्विंताय and A उपादायो अर्चिताय for the bracketed portion	
12 I. O. नि for निवत	

स यानेनार्कवर्णेन किङ्किणीजालमालिना ।

स्वर्गलोकमितो गत्वा क्रीडते [स भवाङ्गने]¹ ॥३॥

यथेच्छं सौवर्णमारोह्यादियोग्यं रथं निर्माय मुक्तामाणिक्यालङ्कृतं कृत्वा कर्षकवृष-
युगसहितमश्वयुग-² [सहितं वार्चितमर्चिताय]सूर्याय दद्यात् । ³ अथ भविष्यपुराणोक्त-
सूर्यसम्प्रदानककःश्वनरथदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते सूर्याय 'एतं गीयुक्तं काञ्चनं मणि-
⁴रत्नखचितं रथं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । अश्वयुक्तदाने तु गोपदस्थाने अरवपदनिवेशो
विशेषः । रौप्यरथदाने तु ⁵ काञ्चनपदस्थाने रौप्यपदनिवेशो विशेषः ।

तथा (१।६३।५०) :—

यस्तु दारुमयं कुर्याद्रथं रथमनुत्तमम् ।

स यात्यर्कवर्णेन विमानेनार्कमण्डलम् ॥४॥

दारुमयं रथमर्चितम् अर्चिताय रथे दद्यात् । ⁶ अथ भविष्यपुराणोक्तसूर्यसम्प्र-
दानकदारुमयरथदानफलप्राप्तिकामोऽहं ⁷ [भगवते रथे] ⁸ 'एतं रथं ददानि । दक्षिणा
पूर्ववत् ।

तथा (१।६३।६८-७०) :—

पुस्तकं भानवे दद्याद् भारतश्च⁹ गणाधिप¹⁰ ।

सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥५॥

रामायणश्च¹¹ दत्त्वा तु पुस्तकं त्रिपुरान्तक ।

वाजपेयफलं प्राप्य गोपतेः ¹² 'पुरमात्रजेत् ॥६॥

1 I. O. ऋभवाङ्गने; and Bh. P. उभरसा सङ्घ for the bracketed portion	7 A कुशोदरि
2 I. O. सहिताय तमर्चिताय and A सहितान्मार्चिताय for the bracketed portion	8 A omits it
3 A omits it	9 I. O. रथे भगवते for the bracketed portion
4 A omits एतं	10 A तुम्ह
5 I. O. रत्नखितं, A रचितं	11 I. O. and Bh. P. भारतश्च
6 A adds वाक्यं after this	12 I. O. and A गणाधिपः
	13 I. O. and Bh. P. रामायणश्च
	14 A परमात्रजेत्

गोपतेः सूर्यस्य ।

भविष्यं शाम्बसंज्ञञ्च दत्त्वा सूर्याय पुस्तके ।

¹राजसूयाश्वमेधाभ्यां फलमाप्नोति मानवः ॥७॥

भारतपुस्तकमचिताय भानवे दद्यात् । ॐ अथ सर्वपापापगमपूर्वकसोत्कर्षविष्णुलोक-
प्राप्तिकामोऽह² भगवते सूर्याय एतद्भारतपुस्तकं ददानि । ³[दक्षिणा पूर्ववत् ।] एवं
⁴[रामायणपुस्तकदाने वाक्ये विशेषः] ⁵वाजपेयफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्रामायणपुस्तकमिति ।
भविष्यपुराण-⁶दानवाक्ये राजसूयफलप्राप्तिकामोऽहमेतद्भविष्यपुराण-⁷पुस्तकमिति । शाम्ब-
पुराण-⁸दानवाक्ये अश्वमेधफलप्राप्तिकामोऽहमेतच्छाम्बपुराणपुस्तकमिति विशेषः ।

तथा (१।६३।४४) :—

दत्त्वा वासांसि सूर्याय अलङ्कारास्तथैव च ।

⁹क्रीडतेऽण्डजलोकस्थो यावदाभूतसंज्ञवम् ॥८॥

¹⁰अलङ्कारान् ¹¹हारसुकुटकटाङ्गुरीयाकादीन् ¹²अण्डजलोकस्थ इति सूर्यलोकस्थः ।
¹³यथेच्छं वक्ष्यायचिताय सूर्याय दद्यात् । ॐ अद्याभूतसंज्ञवावधि¹⁴ सोत्कर्षसूर्यलोकावस्थान-
प्राप्तिकामोऽह¹⁵ भगवते सूर्याय एतानि वासांसि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । अलङ्कार-
दाने उक्त्वाक्ये ¹⁶वासःपदस्थाने अलङ्कारपदनिवेशो विशेषः ।

तथा (१।६३।४९-४३) :—

छलं ध्वजं वितानं वा पताका-¹⁶श्चामराणि च ।

हेमदण्डानि ¹⁷[यो दद्याद्भवेत् भक्तिमान्नरः] ॥९॥

¹⁸ध्वजश्चामरपताकान्वितचिह्नदण्डः । वितानं ¹⁹चन्द्रातपः ।

1 A वाजपेयाश्वमेधाभ्यां	11 I. O. हारसुकुटकाङ्गुरीयाकादीन् ,
2 A •कामोऽह	A सुकुटकटकाङ्गुरीयाकादीनि
3 I. O. reads the bracketed portion as पूर्ववत्दक्षिणा	12 A अलङ्कारास्तथैव
4 A reads the bracketed portion as रामायणदानवाक्ये	13 A यथेच्छं
5 I. O. राजसूय for वाजपेय	14 I. O. •संज्ञवावधि
6 I. O. दाने for दान	15 I. O. वास and A वध्न for वासः
7 A •सुस्तकमिहं	16 A •श्चामरं तथा
8 I. O. दाने for दान	17 A ये दत्त्वा तेन वै भक्तिमान्नरः, I. O. यो दद्याद्भवेत् भक्तिमान्नरः, Bh. P. वै दद्याद्भवेत् भक्तिमान्नरः
9 A क्रीडते जललोकस्थो and Bh. P. क्रीडते जन०	18 A ध्वजश्चामरपताकान्वित- रवथे चिह्नदण्डकं
10 I. O. अलङ्कार •	19 A चक्रापं

विमानेन स दिव्येन किङ्किणीजालमालिना ।

सूर्यलोकमितौ गत्वा भवस्यप्सरसां पतिः ॥१०॥

^१तत्रोष्य सुचिरं कालं स्वर्गात् ^२प्रत्यागतः पुनः ।

^३मानुष्यो जायते राजा ^४सर्वराजनमस्कृतः ॥११॥

^१रवयेऽर्चितायाचितं छत्रं दद्यात् । ^२ॐ अथ भविष्यपुराणोक्तसूर्यसम्प्रदानक-छत्रदान-
^३फलप्राप्तिकामोऽहं भगवते ^४रवये एतच्छत्रं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । ध्वजादि-
दानवाक्ये तु छत्रपदस्थाने ^५तत्तत्पदनिवेशो विशेषः ।

तथा (१।६३।६७) :—

^{१०}वाद्यकदम्बकं यस्तु दद्यात् सूर्याय भक्तिः ।

स गच्छेत् परमं स्थानं यत्र तिष्ठति भानुमान् ॥१२॥

^{११}वाद्यसमूहम्-^{१२}चित्तमर्चिताय सूर्याय भक्तिपूर्वकं दद्यात् । ^३ॐ अथ भास्कर-
परम^{१३}-लोकप्राप्तिकामोऽहं भगवते सूर्यायैत-^{१४}द्वाद्यकदम्बं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

^{१५}मेर्यादीनि च वाद्यानि शंखवेरादिकानि च ।

ये प्रयच्छन्ति सूर्याय यान्ति ते हंसमन्दिरम् ॥१३॥

वाद्यानि वाद्यभागडानि । अर्चिताय सूर्याय मेरीमर्चिता^{१६} दद्यात् । ^३ॐ अथ
भविष्यपुराणोक्तसूर्यसम्प्रदानक-मेरोदान-फलप्राप्तिकामोऽहं भगवते ^{१७}सूर्यायैतां मेरी
ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । ^{१८}शंखदानवाक्ये मेरीपदस्थाने शंखपदनिवेशो विशेषः ।

- 1 A तत्रापि
- 2 A प्रत्यागतं
- 3 A ननेषा, Bh. P. मातुष्ये
- 4 A सर्वराजानमस्कृते
- 5 I. O. नरावाचितायाचितं
- 6 A omits it
- 7 A omits क्व
- 8 I. O. omits रवये
- 9 I. O. तत्पदं, A तत्तत्पदं
- 10 I. O. and Bh. P. वैष्णवा for
वाद्य

- 11 I. O. वैष्णवा for वाद्य
- 12 I. O. चिन्तामर्चिताय, A
चिन्तायाचिताय
- 13 A पर for परम
- 14 I. O. द्वेषाकदम्बं, A हाट्टकदम्बं
- 15 I. O. मेर्यादि
- 16 I. O. and A मर्चितं
- 17 A सूर्यायैतां
- 18 I. O. शंखदाने तु वाक्ये

तथा (१।६३।५६-६०क) :—

महीं ददाति योऽर्क्य ^१कृष्यां फलवतीं ^२शुभाम् ।

स तारयति वै वंशान् दशपूर्वान् ^३दशावरान् ।

^४विमानेनार्कवर्णेन ^५[गोपुरं ^६गोमतेर्ब्रजेत् ॥१४॥

कृष्यां कृषिसमेतां गोपतेः सूर्यस्य । अर्चितार्क्य यथोक्तभूमिमर्चितां दद्यात् । ॐ अथ भविष्यपुराणोक्तार्कसम्प्रदानक-^७बहुदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवतेऽर्क्य एतां फलवतीं प्रियदत्तां महीं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (१।६३।६१) :—

ग्रामं तु दद्यात् सूर्याय यो भक्त्या मतिमान् ^१शुभम् ।

विमानेनार्कवर्णेन] स याति परमां गतिम् ॥१५॥

शुभं शोभनं वृक्षाद्यलङ्कृतमिति । ^१अर्चिताय सूर्याय यथोक्तमर्चितं ग्रामं दद्यात् । ॐ अथ भविष्यपुराणोक्तसूर्यसम्प्रदानकग्रामदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते सूर्याय ^{१०}एतं ^{११}शुभं ग्रामं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (१।६३।६२) :—

^{१२}आरामान् ये प्रयच्छन्ति पत्न्युष्णलोपगान् ^{१३} ।

भानवे भक्तियुक्ताश्च ^{१४} ते यान्ति परमां गतिम् ॥१६॥

^{१५}आरामो ग्रामसमीपस्थ-सजातीयनानातृवनानि । यथेष्टसंख्या-^{१६}रामान्निर्मायाचिंताय सूर्याय दद्यात् । ॐ अथ परमगतिप्राप्तिकामोऽहं भगवते सूर्याय ^{१७}एतानारामान् ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

धनं धान्यं हिरण्यं वा वासांसि विविधानि च ।

ये प्रयच्छन्ति सूर्याय ते यान्ति परमां गतिम् ॥१७॥

1 Bh. P. कृष्यां	9 I. O. अर्चिता, A अर्चितो
2 I. O. फलवतीं	10 I. O. एव
3 I. O. and Bh. P. दशावरान्	11 A शुभ
4 Bh. P. विमानेन च दिव्येन	12 I. O. अरोगार्थं, A आरोग्यार्थं
5 A omits the bracketed portion	13 A °फलपगन्
6 I. O. गोपते ब्रजेत्	14 A भक्तियुक्ताय, Bh. P. भक्तियुक्ताश्च
7 I. O. reads बहुदानफल twice	15 I. O. and A आराम
8 Bh. P. नरः	16 I. O. °नामात्रि०, A °रात्रि०
	17 I. O. एतानारामां

धनं ^१सुवर्णं हिरण्यं ^२रजतं विविधानि च ^३वासांसि ^४कार्पासिककौशियादीनि । भगवते सूर्यायाचितं यथेच्छपरिमाणं ^५सुवर्णं दद्यात् । ॐ ^६अथ परमगतिप्राप्तिकां सोऽहं भगवते सूर्याय एतद्धनं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । ^७धान्यदानवाक्ये इदं धान्यमिति ^८रजतदान इदं हिरण्यमिति विविधवासोदाने एतानि^९[विविधानि वासासीति] विशेषः ।

तथा (१।६३।३४-३५) :—

^{१०}सूर्याय तर्पणीं धेनुं गामेकां यः प्रयच्छति ।

^{११}कंजजामचलां प्राप्य पुनर्लेखपुरे^{१२} व्रजेत् ॥१८॥

^{१३}कंजजामचलां लक्ष्मीमत्यन्तस्थिरामित्यर्थः ।

गोशरीरे तु रोमाणि यावन्ति ^{१४}त्रिपुरान्तक ।

[तावत्यो^{१५} वर्षकोट्यस्तु]^{१६} लेखलोके महीयते ॥१९॥

तर्पणीं ^{१७}तृप्तिकारिणीम् अर्चिताय ^{१८}सूर्यायाचितां यथोक्तरूपां गां दद्यात् । ॐ अथ भविष्यपुराणोक्तसूर्यसम्प्रदानकर्तृपरिणामवी^{१९}-दानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते सूर्यायैतां गां ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (१।११८।५०ख-५२क) :—

षष्ठौ वा ^{२०}सप्तमीं वापि प्रतिपन्नन्तु^{२१} यो नरः ।

दोषं ददाति ^{२२}दत्त्वा यत् फलं तस्य निबोध मे ॥२०॥

1 A रजतं	12 Bh. P. 'पुर'
2 A मचतं	13 A कंजजामचलां, I.O. कंजजामचलां
3 I. O. and A omit it	14 I. O. 'त्रिपुरान्तिक'
4 A कार्पासिककौशियादीनि	15 I. O. भावत्यो, A तावत्यो
5 A रजतं	16 Bh. P. स तावत्सप्तमींकोट्यस्तु for the
6 A अद्यादि	b. p.
7 I. O. धान्यदाने वाक्ये	17 I. O. तृप्तितृणां
8 A सुवर्णदाने	18 A omits सूर्याय
9 A reads the bracketed portion as विधानि वासासीति	19 I. O. 'गावां
10 A च	20 A साप्तमीं
11 I. O. कंजजामचलां	21 Bh. P. 'च
	22 Bh. P. यज्ञात्

[काशूरं मणिमुक्ताढ्यं]¹ मनोज्ञमतिशोभनम् ।

²दीपमालोज्ज्वलं दिव्यं विमानमधिरोहति ॥२१॥

शुक्लकृष्णसङ्गमनश्चिन्यां³ षष्ठ्यां सप्तम्यां वा गृहीतोदपूर्णतान्नपात्र उदङ्मुखः सूर्याय दीपं सङ्कल्प्य दद्यात् । ॐ ⁴[दीपमालोज्ज्वल-मणिमुक्ताढ्याति]-शोभनदिव्यहैमविमानाधिरोह-⁵[प्राप्ति कामोऽह]-⁶मियन्तं कालं यावद् भगवते सूर्याय शुक्लकृष्णषष्ठ्यां⁷ प्रदीपं दास्ये इति सङ्कल्प्य दद्यात् । एवं सप्तम्यां ⁸दाने वाक्ये षष्ठीपदस्थाने सप्तमीपदनिवेशः ।

तथा (१।१०३।४०-४१) :—

यस्तु संबतसरं पूर्णतिलपात्र-⁹प्रदो नरः ।

ध्वजश्च भास्करे दद्यात् सममत्त फलं ¹⁰हरेत् ॥२२॥

विधुनोत्यतिवातेन ¹¹दातुरज्ञानतः कृतम् ।

पापं ¹²दातुर्गृहे भानुर्दिवारात् न संशयः ॥२३॥

अर्चिताय भास्करायार्चितं ध्वजं दद्यात् । ॐ अथ भविष्यपुराणोक्त-¹³सूर्यायतन-ध्वजदान-¹⁴फलप्राप्तिकामोऽहं भगवते भास्कराय ध्वजं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

गोशतं भानवे दत्त्वा राजसूयफलं लभेत् ।

अश्वमेधफलं तस्य यः सहस्रं प्रयच्छति ॥२४॥ (१।६३।३६)

अर्चिताय भानवे ¹⁵गोशतमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ¹⁶ राजसूयफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते भानव एताः शतं गाः¹⁷ ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । ¹⁸गोसहस्रदानवाक्ये ¹⁹त्वश्वमेधफलप्राप्तिकामोऽहमेताः²⁰ सहस्रं गा इति विशेषः ।

1 Bh. P. काशजं मणिमुक्ताद्य for the p. b.

2 I. O. दीपमालोज्ज्वल्य, Bh.P. दीप-मालाकुण्ड

3 I. O. ऽमन्वश्चिन्यां A ऽमश्चिन्यां

4 I. O. दीपमालाकुण्डमणिसुक्ताप्यति for the bracketed portion

5 A omits the bracketed portion

6 I. O. मित्तं

7 I.O. शुक्लकृष्णषष्ठीं, A शुक्लकृष्णषष्ठीं

8 A ददान

9 A ऽप्रदानतः

10 A and Bh. P. लभेत्

11 I. O. दान्तवाङ्गावतः

12 Supplied from Bh. P. A केतुर्गृहे, I. O. केतुर्गृहे

13 A' सूर्यायतनं

14 A omits फल

15 I. O. गोशतमन्य

16 A omits it

17 I. O. and A गां

18 I. O. गोसहस्रदाने वाक्ये, A' गो-सहस्रदानवाक्ये

19 A अश्वमेध०

20 A ऽमिता

विमानमतिविद्योति सर्वरत्नमयं दिवि ।

संप्राप्नोति नरो दत्त्वा दीपकं भास्करालये^१ ॥२५॥

^२[भास्करालये दीपदानं सङ्कल्प्य] दद्यात् । ^३ॐ अतिविद्योति-सर्वरत्नमयविमान-सहित^४-स्वर्गप्राप्तिकामोऽहं भास्करालये [दीपं ददानि]^५ ।

तथा :—

दीपं प्रयच्छति ^६[यो हि] भानोरायतने महत् ।

तेजसा हरिसङ्काशः सर्वयज्ञफलं लभेत् ॥२६॥

महदिति क्रियाविशेषणम् । ^७[तैलवर्तियुक्तं^८ वृक्षस्थितं महान्तं दीपं प्रयच्छ-
त्तीत्यर्थः] ।

कार्तिके तु विशेषेण ^९कौमुदे मासि दीपकम् ।

दत्त्वा फलमवाप्नोति यदन्येन न लभ्यते ॥२७॥

कार्तिके मासि कौमुदे शुक्लपक्ष इत्यर्थः । भानोरायतने ^{१०}[प्रत्यहं दीपं] सङ्कल्प्य दद्यात् ।
^३ अथ भविष्यपुराणोक्त-^{११}सूर्यायतनदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं भानोरायतने महान्तं^{१२} दीपं
दास्ये । कार्तिकशुक्लपक्षाभिमतदीपदाने तु ^३ भविष्यपुराणोक्तकार्तिककौमुदपक्ष^{१३}-विहित-
भास्करालयदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहमिति विशेषः ।

ब्रह्मपुराणे :—

छत्रं ध्वजं वितानं वा पताकाश्चामराणि च ।

श्वद्धया भानवे दत्त्वा गतिमिष्टामवाप्नुयात् ॥२८॥

अर्चिताय सूर्यायार्चितं छत्रं श्रद्धार्थकं दद्यात् । ^३ अयामुक्तगतिप्राप्तिकामोऽहं
भगवते सूर्याय एतच्छत्रं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । ध्वजादिदाने तु वाक्ये^{१४} एतं

1 A भास्करालयेत

2 A दीपं सङ्कल्प्य for the bracketed portion

3 A omits it

4 I. O. ऽसहितं

5 I. O. दीपदाने for the bracketed portion

6 A नरो for the bracketed portion

7 I. O. तेन वर्तितदीपवृक्षाद्यत्कषांभ-

हान्तं दीपं प्रयच्छन्तीत्यर्थः for the bracketed portion

8 A ऽदीपं

9 Bh. P. कौमारि

10 I. O. दीपं प्रयच्छन्तं for the bracketed portion

11 I. O. ऽसूर्यलोक्तं

12 A महती, I. O. omits it

13 I. O. omits पक्ष

14 I. O. omits it

ध्वजम् ^१एतद्वितानम् एतां पताकाम् ^२एतन्नामरमिति विशेषः । अत्र ^३यदन्यदप्यपेक्षितं द्रव्यं
तत् सूर्याय दातव्यम् ।

तथा भविष्यपुराणम् :—

^४[यद् यदिष्टतमं द्रव्यं दुर्लभं यच्च विद्यते] ।

तत्तु दत्त्वा जगद्धाले भास्कराय न सीदति ॥२६॥

तत्तद्दाने ^५चोक्तवदानवाक्यान्ग्रहणीयानि ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वज्रालसेनदेव-विरचिते

श्रीदानसागरे ^६सूर्यसम्प्रदानकदानावर्तः ।

1 A एतं वितानं

2 A एतन्नामरमिति, I. O. एतन्ना-
मरमिति

3 I. O. भान्दस्त्रापेक्षितं

4 I. O. यथापौष्टदुर्लभं for the
bracketed portion

5 I. O. चोक्तवदानो दानवाक्याद्ग्रहणी-
यानि, A चोक्तवदानवाक्यान्ग्रह-
णीयानि

6 I. O. सूर्यसम्प्रदानकदानावर्तः, 'A'
श्रीय संप्रदानकदानावर्तः

१अथ महेश्वरसम्प्रदानकदानावर्तः । (७४)

स्कन्दपुराणे^२ महेश्वरवाक्ये :—

^३[यो मे] गन्तु हिरण्यं वा दद्यादविमनाः^४ प्रिये ।

लोकान् ददाम्यहं तस्मै सर्वलोकसमर्चितान्^५ ॥१॥

^६अत्र फलप्रतिफलं श्रुतेर्दक्षिणावाहुल्यम् । तदेव यजमानः^७ समभ्यर्च्यार्चिताय [शिवाय गां हिरण्यं वा]^८ दद्यात् । ॐ अथ सर्वलोकसमर्चितलोकप्राप्तिकामोऽहं भगवते महेश्वराय एतां गां ददानि । तत ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं भगवते महेश्वरायाहं दक्षिणामेतत् काञ्चनं ददानि । ^९[हिरण्यदानवाक्ये गामिति पदस्थाने हिरण्यमिति] पदनिवेशो विशेषः ।

तथा :—

वृषभं वा प्रयच्छेत श्वेतं नीलमथापि वा ।

स कुलानामुभयतः^{१०} स्तारयेदेकविंशतिम् ॥२॥

श्वेतं वृषमर्चितमर्चिताय महेश्वराय दद्यात् । ॐ अथ स्कन्दपुराणोक्तश्वेतवृषभदान-फलप्राप्तिकामोऽहं भगवते महेश्वरायैतं वृषभं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । नील-^{११}वृषभ-^{१२}दानवाक्ये श्वेतपदस्थाने नीलपदनिवेशो विशेषः ।

तथा :—

^{१३}शालिपिष्टमयीं कृत्वा ^{१४}यो मे ^{१५}प्रतिकृतिं ^{१६}शुभाम् ।

^{१७}[सर्वगन्धरसैर्युक्तां निर्यासैश्च] ^{१८}सुसंस्कृताम् ॥३॥

- 1 A omits it
- 2 I. O. omits it
- 3 A षट् for the bracketed portion
- 4 I. O. ०विमनाः, A ०विमना
- 5 I. O. ०समर्चिताम्
- 6 I. O. अर्चिताम् before this
- 7 I. O. यजमानो
- 8 I. O. शिवैकचित्तो for the bracketed portion
- 9 I. O. धाम्ने हिरण्यमिति for the bracketed portion

- 10 I. O. ०स्यानयोदकविंशतिं, A ०स्यानयोदकविंशतिं
- 11 A ०वृष०
- 12 I. O. ०दाने०
- 13 A षालो०
- 14 I. O. या
- 15 I. O. प्रतिकृति
- 16 I. O. सुक्तां, A सुक्ताः
- 17 A सर्वगन्धैः सर्वरसैर्निर्यासेषु for the bracketed portion
- 18 A समर्चितां, I. O. सुसंस्कृतां

सर्वगन्धाः सर्वरसाः परिभाषोक्ता ¹प्राह्याः । निर्यासः सरलद्रवादिरूपः ।

²भक्ष्यभोज्यैश्च विविधैः कृष्णपक्षचतुर्दशीम् ।

पूर्वदक्षिणयोश्चाल् पश्चिमोत्तरयोस्तथा ॥४॥

कृष्णपक्षचतुर्दशीं प्राप्येति शेषः ।

पार्श्वेषु हरितालञ्च कृष्णागुरुमनःशिलाम् ।

³चन्दनञ्चैव दद्याद्द्वै यथासंख्येन ⁴पूजिताम् ॥५॥

यथासंख्येन हरितालादि दत्त्वा तां दद्यादिति सम्बन्धः ।

तस्य पुण्यफलं देवि ⁵[शृणुयान्मे तु कामिनि] ।

सर्वव्याधिविनिर्मुक्तस्तथा ⁶[निष्कल्मषः परः] ॥६॥

वर्षकोटिशतान्यष्टौ दिवि भुक्त्वा महासुखम् ।

इहलोके सुखी जातो मामेव ⁷प्रतिपद्यते ॥७॥

⁸यथेच्छकृष्णचतुर्दशीदिने प्रतिमां शालिपिष्टेन निर्माय सर्वगन्ध-⁹षड्रस-¹⁰निर्यासान्विताञ्च कृत्वा ¹¹तस्या यथोक्तदिकक्रमेण हरिताल-कृष्णागुरु-मनःशिलाचन्दनानि स्थापयित्वा ¹²मूलफलानि पार्श्वेषु निधायार्चिताय महेश्वराय स्कन्दपुराणोक्त-¹³प्रतिकृतिदानफलप्राप्तिकांमोऽहमेतां शालिपिष्टमयीं सर्वरसगन्धनिर्यासैः सुसंस्कृतां ¹⁴भक्ष्यभोज्यसहितां हरिताल-कृष्णागुरु-मनःशिला-चन्दनयुतां सुप्रतिकृतिं ददानि । दक्षिणा पूर्वेषु ।

तथा :—

छत्रं दद्याच्च यः सोऽपि क्षीप्यते ¹⁵तेजसा दिवि ॥८॥

अर्चिताय महेश्वराय छत्रमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ भगवते महेश्वराय स्कन्दपुराणोक्त-शिवसम्प्रदानक-छत्रदानफलप्राप्तिकांमोऽहमेतच्छत्रं ददानि ।

1 I. O. चाञ्चः

2 I. O. and A भक्ष्यं

3 A चन्दनञ्चैव

4 I. O. पूजितां

5 I. O. शृणुयान्मेतां कामिनि for the bracketed portion

6 A निष्कल्मषः परः, I. O. निष्कल्मष-चक्षुः

7 A प्रतिपद्यते

8 A यथेष्टं

9 A रसरस

10 I. O. निर्यासायान्विताञ्च

11 I. O. तस्मां

12 A मूलफलानि

13 A omits च

14 I. O. भक्ष्यं, A भोज्यं

15 I. O. तेजसा

तथा :—

¹रत्नावलान्तु यो दद्याद् ²ब्राह्मणः क्षत्रियोऽथ विट् ।

शूद्रः स्त्री वा ³स मे लोके 'मत्सौख्यं' ⁴प्राप्नुयात् परम् ॥६॥

अर्चिताय शिवाय यथाशक्ति ⁵मुक्तादिमालाम् ⁶अर्चितां दद्यात् । ॐ अथ भगवते महेश्वराय ⁷[शिवलोके परशिव]-सौख्यप्राप्तिकामोऽहमेतां ⁸रत्नावलीं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

दीपमालान्तु ¹⁰[यः कुर्यात्] कार्तिके मासि वै मम ।

अवसाने च दीपानां ब्राह्मणांस्तर्पयेच्छुचिः ।

¹¹गणाधिपत्यं लभते दीप्यते च रविर्यथा ॥१०॥

¹²कार्तिके यथेष्टपुरयदिने¹³ शिवाय दीपमालादानं¹⁴ सङ्कल्पयेत् । ॐ ¹⁵अथ रवि-¹⁶समप्रभत्वविशिष्ट-¹⁷गणाधिपत्यप्राप्तिकामोऽहं भगवते महेश्वराय सायंसमये दीपमालां दास्ये ¹⁸[इति सङ्कल्प्य] यथेच्छदीपमालां तद्दिने दद्यात् । दीपमालादानसमाप्तौ यथेच्छ-संख्य-¹⁹ब्राह्मणां ²⁰सुवर्णादिभिस्तर्पयेत् ।

²¹तथा :—

यस्तु क्षेत्रं प्रयच्छेत निष्पन्नं फलवन्नरः ।

स तु क्षेत्रं पुमान् भुङ्क्ता प्राजापत्यं समश्नुते ॥११॥

क्षेत्रं भुङ्क्तेत्यर्थः । निष्पन्नपक्षशस्यक्षेत्रमर्चिताय महेश्वराय दद्यात् । ॐ अथ

1 I. O. रत्नावलान्तु, A सुक्तावलान्तु

2 I. O. ब्राह्मण

3 I. O. स मे for स मे

4 I. O. मत्सौख्यं, A मत्सौख्यं

5 A प्राप्नुयात्, I. O. प्राप्नु ते

6 A सुक्तावलिं

7 I. O. अर्चितां, A अर्चितां

8 A शिवलोके परशिवरूपेण for the bracketed portion

9 A सुक्तावलिं

10 A यो दद्यात् for the bracketed portion

11 I. O. गणाधिपत्यं

12 I. O. कार्तिक

13 A तद्दिने for दिने

14 I. O. दीपमालां

15 A omits अथ

16 A समप्रभवत्वं, I. O. समप्रभवे.

17 I. O. गणाधिपत्यं.

18 A omits the bracketed portion

19 I. O. and A ब्राह्मणां

20 A सुवर्णादिभिस्तर्पयेत्

21 A तथा

महेश्वरसम्प्रदानकपकशस्यक्षेत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहं¹ भगवते महेश्वराय एतां निष्पन्नशालिनो
[प्रियदत्तां क्षेत्र]² भूमिं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

गोचर्मद्वयमानं³ वा यो मे दद्याद्ब्रह्मधराम् ।

‘[स मे]पुरं समासाद्य गणेशैः सह मोदते ॥१२॥

भूमिदानावर्तोक-गोचर्मद्वयपरिमाणां भूमिमर्चितामर्चिताय⁵ महेश्वराय दद्यात् । ॐ अथ
सगणेश-कोडीसहित-शिवपुराणप्राप्तिकामोऽहं⁶ [भगवते महेश्वरायैतां] गोचर्मद्वयपरिमाणां
प्रियदत्तां भूमिं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

शिवपुराणे :—

यस्तु छत्रं प्रयच्छेत मम ताराधिपानने ।

तेजोमण्डलसङ्काशं दिवि ब्रजति शुक्रवत् ॥१२॥

तेजोमण्डलसङ्काशं शुभ्रं प्रशस्तं छत्रमित्यर्थः । अर्चिताय¹⁰ शिवायार्चितं छत्रं
दद्यात् । ॐ अथ शिवपुराणोक्त-शिवसम्प्रदानक-छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते
¹¹[शिवायैतं छत्रं] ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

यश्च गावो हिरण्यं वा¹² [समुद्दिश्य तु मां] वदेत् ।

तस्य कामदुघां पृथ्वीं ददामि निरुपद्रवाम् ॥१४॥

अर्चिताय शिवाय [यथेच्छसंख्या गां]¹³ [अद्यादि तुभ्यमन्तमुक्त्वा दद्यात्]¹⁴ । ॐ अथ
कामदुघ¹⁵-निरुपद्रवपृथ्वीप्राप्तिकामोऽहं भगवते महेश्वरायैतां गां ददानि । दक्षिणा
पूर्ववत् । हिरण्यदानवाक्ये¹⁶ गोपदस्थाने हिरण्यपदनिवेशो विशेषः ।

1 I. O. ह for हं	11 A शिवाय एतच्छत्रं for the bracketed portion
2 A प्रियदत्ता क्षेत्रं for the bracketed portion	12 A समुद्दिश्य तु मां, I. O. सम उद्दिश्यतां for the bracketed portion
3 I. O. वासं for मानं	13 A यथेच्छसंख्यां गां, I. O. यथेच्छसंख्याणां for the bracketed portion
4 I. O. क्षेत्रं for the bracketed portion	14 I. O. omits the bracketed portion
5 A omits अर्चिताय	15 I. O. कामदुघा
6 A एतां for the bracketed portion	16 I. O. हिरण्यदाने तु वाक्य
7 I. O. ताराधिपानने, A भारविपानने	
8 A ब्रजति	
9 A दिवि	
10 A शिवायार्चितं	

वृषभं [सम्प्रयच्छेत अन्नं]¹ कृसरमेव च ।

रथेन वृषयुक्तेन न तस्य प्रलयो भवेत् ॥१५॥

रथेन ²वृषयुक्तेन स्वर्गं [यातीति शेषः]³ । न तस्य प्रलयो भवेत् [स्वर्गान्न च्यवत्] इत्यर्थः । अचिताय महेश्वरायार्चितं वृषं दद्यात् । ४ [अथ शिवपुराणोक्तं]-⁵वृषदान-फलप्राप्तिकामोऽहं भगवते महेश्वरायैतं वृषभं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३०६।३६) :—

ऋणार्थं तथा दत्त्वा ⁷[श्वेतो धेनुं शिवालये] ।

रुद्रलोकमवाप्नोति स्वर्गलोकश्च गच्छति ॥१६॥

⁸श्वेतो धेनुं ⁹बहुदुरधाम-¹⁰चिंतामर्चिताय शिवाय दद्यात् । ¹¹[ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्तं रुद्रऋणार्थं-¹²श्वेतधेनुदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते रुद्राय ऋणार्थमेतां ¹³श्वेतां धेनुं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३०६।४१ख) :—

श्वेतन्तु वृषभं दत्त्वा फलस्यानन्यमश्नुते ॥१७॥

अचिताय शिवायार्चितं श्वेतवृषभं दद्यात् ।] ॐ अथ ¹⁴विष्णुधर्मोत्तरोक्तं-शिवऋण-दानक-श्वेतवृषभं¹⁵-दानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते ¹⁶[शिवायैतं श्वेतवृषभं] ¹⁷[ददानि ।

1 A सम्प्रयच्छे अन्नं for the b, p.

2 A omits it

3 A यातीत्यर्थः for the bracketed portion

4 A स्वर्गान्न च्यवत्, I.O. स्वर्गान्न च्यवत् for the bracketed portion

5 A अथाशिवपुराणोक्तं for the bracketed portion

6 A वृषभं

7 I. O. श्वेतं बहुदुराधामे for the bracketed portion

8 I. O. and A omit it

9 I. O. बहुदुराधामे

10 I. O. अचितायार्चिताय, A अचिताय

11 A omits the bracketed portion

12 I. O. omits it

13 I. O. omits it

14 I. O. अथादि

15 A ॐ अथ

16 I. O. शिवायैतं वृषभं, A शिवायैतं वृषभं

17 I. O. omits the bracketed portion

^१यस्तु ^२खेलं वृषं दद्यात्] महादेवालये^३ नरः ।

रुद्रलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते तथा ॥१८॥ (३।३०६।४०)

‘खेलं क्रीडाशालिनम् । अर्चितं^५ खेलं वृषभं सङ्कल्प्य रुद्रालये दद्यात् । ॐ अथ
‘कुलोद्धरणपूर्वक-रुद्रलोकप्राप्तिकामोऽहं’^७ [महादेवालये एतं] वृषभं ददानि । ततो
रुद्रालये स्थापयेत् ।

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे महेश्वरसम्प्रदानकदानावर्तः ।

1 V. D. दद्यात् वृषभं वृषभं for
the first half of this line

2 A वृषं

3 A महादेवालये इत्ये

4 A खेलं

5 A खेलं

6 A _

7 A महादेवायैतं for the brack-
eted portion

अथ भगवद्वासुदेवदानावर्तः । (७५)

नरसिंहपुराणे :—

यो गां पयस्विनीं विष्णोः कपिलां संप्रयच्छति ।

स सर्वपापरहितः सर्वभूषणभूषितः¹ ।

गवां सहस्रदानेन फलं प्राप्य दिवं व्रजेत् ॥१॥

अत्र यजमानोऽर्चिताय विष्णवे कपिलां बहुक्षीरां गामर्चितां दद्यात् । ॐ अथ नर-
सिंहपुराणोक्त-विष्णुसम्प्रदानक-² [कपिलगवो]-दानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतां
कपिलां³ गां ददानि । तत ॐ अथ कृतैतद्दानप्रतिष्ठार्थं भगवते वासुदेवायाहं दक्षिणामेतत्
काञ्चनं ददानि ।

तथा :—

ध्वजश्च विष्णवे यस्तु गरुडेन समन्वितम् ।

दद्यात् सोऽपि ध्वजाकीर्णं विमानेन विराजता⁴ ।

विष्णुलोकमवाप्नोति सेव्यमानोऽस्परोगणैः ॥२॥

वक्ष्यमाण-गरुडध्वजस्यातिशयित⁵-फलश्रुते-⁶श्वामर-⁷पताकादिशालिनो यथाशक्तिनिर्मि-
तस्य ⁸प्रासादोद्धृष्ट्याप्यस्य ध्वजस्य ग्रहणम् । उक्त-⁹रूपमूद्धृष्ट्यितगरुडध्वजयष्टि-
मर्चिता¹⁰-मर्चिताय वासुदेवाय दद्यात् । ॐ अथ नरसिंहपुराणोक्त-गरुडान्वितध्वज-
दानफल-¹¹[प्राप्तिकामो]ऽहं भगवते विष्णवे एतं गरुडसमन्वितं¹² ध्वजं ददानि । दक्षिणा
पूर्ववत् ।

1 A सर्वभूषणभूषितं

2 A कपिलादागवि for the brac-
keted portion

3 I. O. कपिला

4 A विराजते

5 A अतिशय for अतिशयित

6 I. O. ०चक्रवाचन०

7 A ०पातकोदि०

8 I. O. प्रसादलोद्धृष्ट्याप्यस्य

9 I. O. ०रूपं मूद्धृष्टं०

10 A omits अर्चिताम्

11 I. O. प्राप्ते for the bracketed
portion

12 I. O. गरुडसमन्वित

वामनपुराणे (६५।४६ख) :—

दरवारामान् पुष्पफलाभ्युपेतान्^१ ^२भोगान् भुङ्क्ते कामतः श्लाघनीयान् ॥३॥

अर्चिताय ^३[वासुदेवायानेकफलप्राप्तिकामः ^४फलपुष्पाढ्यानारामानर्चितान्] दद्यात् ।

ॐ अथ ^५वामनपुराणोक्तारामदान-^६फलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतानारामान् ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

विष्णुधर्मोत्तरे :—

^७[दिने दिने] जपन्नाम केशवेति समाहितः ।

ददाति कार्तिके यस्तु विष्णवायतने^८ दीपकम् ॥४॥

समाहितः अनन्यचित्तः विष्णुयतने^९ विष्णवे दीपकं ददातीति सम्बन्धः विष्णवे दानस्यानुवृत्तेः ।

जातिस्मरत्वं प्रज्ञाञ्च ^{१०}स प्राप्नोति न संशयः ।

शेषकाले तु चक्षुष्मान् मेधावी दीपदो^{११} नरः ।

जायते ^{१२}नरकञ्चापि तमःसंज्ञ^{१३} न पश्यति ॥५॥

सौरकार्तिक-^{१४}शुक्लप्रतिपदि गृहीतोदपूर्णाताम्रपात्र उद्दङ्मुखो^{१५} विष्णोरायतने^{१६} [दीपं दातुं]^{१७} सङ्कल्पयेत् । ॐ अद्यादि यावत्कार्तिकं विष्णुधर्मोत्तरोक्त-विष्णुयतनदीपदान-फलप्राप्तिकामोऽहं ^{१८}दीपं विष्णवे दास्ये इति^{१९} सङ्कल्प्यानन्यचित्तो यथाशक्ति केशवाय नम इति जपित्वा दीपं प्रज्वाल्य दद्यात् । एवं सङ्कल्पव्यतिरेकेण प्रत्यहं दद्यात् ।

विष्णुधर्मोत्तरे (३।३४१।४८) :—

विष्णोरायतने दत्त्वा तदकथापुस्तकं नरः ।

ब्रह्मलोकमवाप्नोति बहवो वत्सरान् द्विजाः ॥६॥

1 I. O. उष्पफलाभियत्रान्, Vāmana P. अभियत्रान्	9 A विष्णुयतन, I.O. विष्णुयतनं
2 Vāmana P. भोगान् च	10 I. O. संग्राह्योति
3 I. O. वासुदेवायतनसन्निवृत्तान- नेकफलपुष्पाढ्यान् नानारामानर्चि- तान् for the bracketed por- tion	11 A दीपदा
4 A omits फल	12 A 'नरक' वापि
5 A रामाञ्च for वामन	13 I. O. तमःसंज्ञ'
6 A omits फल	14 A 'सौर'.
7 A दानदिने for the bracketed portion	15 A सङ्कल्पय्योपविष्टो
8 I. O. विष्णुवाराजस्य	16 A विष्णोरायते
	17 I. O. दातुं दीपं for the brac- keted portion
	18 I. O. omits it
	19 I. O. and A omit it

तत्कथापुस्तकं वासुदेवमाहात्म्यस्य प्रकाशकं विष्णुपुराणादि । अर्चितं तत्कथापुस्तकं सङ्कल्प्य¹ दद्यात् । ²ॐ अथ बहुवत्सरब्रह्मलोकप्राप्तिकामोऽहं विष्णोरायतने एतत्-³कथा-पुस्तकं ददानीति सङ्कल्प्य 'देवालये स्थापयेत् ।

तथा (३।३४१।४६) :—

पुस्तकांश्च तथैवान्यान् यः प्रदद्यान्नरस्तिह ।

सारस्वतमवाप्नोति लोकं कालं तथा ⁴बहुम् ॥७॥

⁵अन्यान् 'वासुदेवमाहात्म्यप्रकाशकव्यतिरिक्तान् स्कन्द-⁶पुराणादीन् इह विष्णोरायतने स्थापयेत् ।

तथा (३।३४१।५१ख-५२क) :—

सम्भूतं वाचकं ⁷कृत्वा देवागारे सदा बुधम्¹⁰ ।

¹¹विद्यादानफलं प्राप्य ब्रह्मलोके महीयते ॥८॥

यथेच्छदिने भारतपुराण-¹²रामायणानामन्यतमस्य वाचनार्थं ब्राह्मणं ¹³पुराणादि-पाठशक्तं ¹⁴[सुस्वरं बुधं] विद्वांसं सदा ¹⁵वावदुकादिगुणयुक्तं ¹⁶वर्तनोचितभूमिधनादिना सम्भूतं कृत्वा सङ्कल्प्य नियुञ्जीत । तद् यथा—¹⁷ॐ विद्यादानफलप्राप्तिपूर्वकसोत्कर्षब्रह्म-लोकप्राप्तिकामोऽहं भगवद्वाङ्मुदेवागारे अमुकग्रन्थवाचनं¹⁸ कर्तुं वाचकं ब्राह्मणं नियोक्ष्ये¹⁹ । ततःप्रभृति वाचको²⁰ भारतादिवाचनं²⁰ देवागारे कुर्यात् ।

तथा (३।३४१।५२ख-५३क) :—

विष्णोः शङ्खप्रदानेन वारुणं लोकमश्नुते ।

मानुष्यमासाद्य तथा ह्यातशब्दश्च²¹ जायते ॥९॥

1 A सङ्कल्प	11 A विद्यादौनफलं
2 A omits it	12 A रामायणानामन्यतमस्य
3 A एकग्रन्थकं वि	13 I. O. पुराणादिपाठशक्तं
4 I. O. दानालये	14 I. O. सुस्वर and A बुधं for the bracketed portion
5 I. O. बहु, A बहु:	15 I. O. वारुणादिसुखयुक्तं
6 I. O. आद्यान्	16 I. O. वर्तनोचितं, A वर्तमानोचितं
7 I. O. वासुदेवमाहात्म्यस्य प्रकाश- कान् व्यतिरिक्तान्, A वासुदेव- माहात्म्ये प्रकाशव्यतिरिक्तान्	17 Both I. O. and A वाचन
8 I. O. पुरादीन्	18 A नियोक्ष
9 I. O. कर्तुं	19 A वाचका
10 I. O. omits it	20 I. O. भारतादिपाठनं
	21 A श्वातशब्दश्च

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं शङ्खं दद्यात् । ॐ अथादि विष्णुधर्मोत्तरोक्त-विष्णु-
सम्प्रदानक-शङ्खदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते विष्णवे एतच्छङ्खं ददानि^१ ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

घण्टाप्रदानेन तथा ^३[महद्यश उपाश्रुते] ॥१०॥ (३१३४१५३ख) :—

अर्चिताय वासुदेवायार्चितां^४ घण्टां दद्यात् । ॐ अथातिशयित-^५यशःप्राप्तिकामोऽहं
भगवते विष्णवे एतां घण्टां ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

^६तथा (३१३४१५४क) :—

सौभाग्यं महदाप्नोति किङ्किणीं प्रददद्धरेः ।

किङ्किणीं घुङ्कुरेति प्रसिद्धा । ^८[अर्चिताय हरये] अर्चितां^९ किङ्किणीं दद्यात् । ॐ
अथातिशयितसौभाग्यप्राप्तिकामोऽहं भगवते एतां किङ्किणीं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३१३४१५४ख) :—

कूटागारं तथा दत्त्वा नगराधिपतिर्भवेत् ॥११॥

कूटागारं मन्त्रगृहम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं ^{१०}यथाशक्तिनिर्मितं कूटागारं दद्यात् ।
ॐ अथ [कूटागारदानफल]^{११}-प्राप्तिकामोऽहं भगवते हरये एतत् कूटागारं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३१३४१६१) :—

दत्त्वा ^{१२}[तु देव]-कर्मार्थं ^{१३}नवां वेदीं दृढां शुभाम् ।

पार्थिवत्वमवाप्नोति वेदी हि पृथिवी यतः ॥१२॥

^{१४}वासुदेवाप्रतो ^{१५}देवपूजोपकरणस्थापनार्थमुक्तरूपां वेदीमिष्टका-^{१६}दिभिर्निमाया-^{१७}[चिता-

1 I. O. •संप्रदान	11 A कूटागारदानफल for the brack-
2 A ददाति	keted portion, I.O. omits it
3 I. O. महद्यशउपाश्रुते and A	12 A तद्वेव for the bracketed
महद्यश उपाश्रुते for the brack-	portion
eted portion	13 A नवा
4 A वासुदेवायार्चितं	14 A वासुदेवायतो
5 I. O. •वयसः•	15 A देवपूजोपकरणां स्थापनार्थं सुक्तरूप,
6 A omits it	I. O. पूजोपकरणस्थापनार्थमुक्तरूपां
7 I. O. अर्चिताप्रीति, A दृशुवे	16 I. O. •दिवानिर्माया. A •दक्षि-
8 I. O. अर्चितामहदाय for the	निर्माय
bracketed portion	17 A omits the bracketed por-
9 I. O. अर्चिता, A र्चिता	tion
10 A omits it	

मर्चिताय] वासुदेवाय दद्यात् । ॐ अथ पार्थिवत्वप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतां वेदो ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।८४ख-८५क) :—

तोरणं ^१कारयेद् यस्तु ^२देवदेवालये नरः ।

लोकेषु तस्य द्वाराणि भवन्ति ^३विवृतानि तु ॥१३॥

‘[लोकेषु विष्णुप्रभृतिलोकेषु ।] अर्चिताय ^४वासुदेवायायतनप्राङ्गणे यथाशक्ति शिलादिनिमित्तं तोरणमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-तोरणदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतत्तोरणं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (Cf. ३।३४१।८६ख-८७क) :—

^५देवालयोपयोग्यानि शिल्पभारुडानि यो नरः ।

^६दद्याद्वा वाद्यभारुडानि गणेशत्वमवाप्नुयात् ॥१४॥

अर्चिताय वासुदेवाय देवालयोपयोगिशिल्पभारुडानि ^७यथाशक्त्युपात्तानि दद्यात् । ॐ अथ गणेशत्वप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतानि शिल्पभारुडानि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । ^८वाद्यभारुडाने वाक्ये शिल्पपदस्थाने वाद्यपदनिवेशो विशेषः ।

यः कुम्भं देवकर्मार्थं नरो दद्यान्नवं^{१०} शुभम् ।

वारुणं लोकमाप्नोति सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥१५॥ (Cf. ३।३४१।६२)

शुभमुत्कृष्टद्रव्यघटितं स्वरूपञ्च ^{११}देवार्चन-^{१२}जलाहरणाद्यर्थं यथाशक्ति सुवर्णादीनामन्यतमद्रव्येण घटितं नवं स्वरूपं कुम्भमर्चितमर्चिताय वासुदेवाय एतं कुम्भं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।६३) :—

चतुरः कलसान् दद्याद् यस्तु ^{१३}देवगृहे नरः ।

चतुःसमुद्रवलयो स भुङ्क्ते च वसुन्धराम् ॥१६॥

1 A काराय	7 A दद्याद्
2 A देवादेवाद्ययो	8 A omits
3 A विष्टतानिच, I. O., विष्टतानिच	9 A षाद्य०
4 A omits the bracketed portion	10 I. O. नवः
5 I. O. वासुदेवायतनप्राङ्गण	11 I. O. omits देवार्चन
6 I. O. वैष्णोपयोग्यानि	12 A जलाहरणाद्यर्थं
	13 A देवागृहे, I. O., देवगृहे

यथाशक्ति सुवर्णादीनामन्यतमेन घटितं कलसचतुष्टयमर्चिताय वासुदेवाय दद्यात् ।
ॐ अथ चतुःसमुद्रवलयवसुन्धराराज्यप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय ^१एताञ्चतुरः
कलसान् ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३१३४११६५क, Cf. ३१३६८१६ख) :—

^२[वारिधानीं तथा] दत्त्वा वारुणं लोकमाप्नुयात् ।

वारिधानीति ^३वासनेति प्रसिद्धा । यथाशक्ति सुवर्णादीनामन्यतमेन निर्मितां
वारिधानीमर्चितामर्चिताय वासुदेवाय दद्यात् । ॐ अथ वारुणलोकप्राप्तिकामोऽहं भगवते
^४वासुदेवायैतां वारिधानीं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३१३४११६५ख) :—

कमण्डलुप्रदानेन गोदानफलमाप्नुयात् ॥१०॥

अर्चिताय वासुदेवाय यथाशक्ति ^५सुवर्णादीनामन्यतमेन निर्मितमर्चितं कमण्डलुं
दद्यात् । ॐ अथ गोदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतं कमण्डलुं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

मालान्तु परिचर्यार्थं^६ निवेद्य विधिवत्तथा ।

सर्वकामसमृद्धस्य यज्ञस्य फलमश्नुते ॥१८॥ (३१३४११७२)

^७माला ^८देवोपचारसामग्री । अर्चिताय वासुदेवाय पूजाभोजनाद्युपचारसामग्रौमर्चितां
दद्यात् । ॐ अथ सर्वकामसमृद्ध-यज्ञफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय परिचर्यार्थमेतां
मालां ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३१३४११२६ख-१२७क) :—

माल्याधारन्तथा दत्त्वा धूपधारन्तथैव च ।

गन्धाधारं तथा पार्श्वं कामानां पात्रतां व्रजेत् ॥१९॥

माल्याधारः^९ उक्ते^{१०} इति प्रसिद्धः । धूपाधारी धूपकरव्याधारः^{११} । ^{१२}गन्धाधारः

1 A एतान् चतुरः

2 I. O. वारिधानीरूपा for the bracketed portion

3 A वामनीति

4 A वासुदेवा एतां

5 A सुवर्णादीना only

6 I. O. परिचर्यार्थं

7 A मालां

8 I. O. देवोपदानसामग्री, A देवोप-दानसामग्री माधार' इत्या

9 I. O. माल्याधारी

10 A उक्तेषु

11 I. O. omits इव्याधारः

12 I. O. गन्धाधारी

¹सिध्म इति प्रसिद्धः । अर्चिताय वासुदेवायार्चितंमभिमतद्रव्यविरचितं माल्याधारं दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्तवासुदेवसम्प्रदानक-माल्याधारदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतं माल्याधारं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । धूपाधारगन्धाधारयोर्वाक्ये माल्याधारपदस्थाने धूपाधारपदस्य गन्धाधारपदस्य च निवेशो विशेषः ।

तथा (३।३४१।१२५ख-१२८क) :—

समुद्रजाणि²पात्राणि दत्त्वा वै³[तैजसानि च] ।

पालं भवति कामानां विद्यानाञ्च धनस्य च ॥२०॥

समुद्रजानि शुक्तिशङ्खादीनामन्यतमानि पात्राणि दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेवसम्प्रदानक-⁵समुद्रजपात्र-⁴दानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतानि पात्राणि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । ⁷तैजसपात्रदानवाक्ये समुद्रजपदस्थाने तैजसपदनिवेशो विशेषः ।

⁸पतद्ग्रहप्रदानेन ⁹सर्वपापं व्यपोहति ।

¹⁰[पतद्ग्रहः पातग्रह] इति प्रसिद्धः । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं¹¹ ¹²पतद्ग्रहं दद्यात् ।

ॐ अथ ¹³सर्वपापक्षयकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतं ¹⁴पतद्ग्रहं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।७१क) :—

दर्पणस्य प्रदानेन ¹⁵बहुदर्पणवान् भवेत् ॥२१॥

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं दर्पणं दद्यात् । ¹⁶ॐ अद्यादि-¹⁷बहुदर्पणत्वप्राप्ति-
कामोऽहं भगवते वासुदेवायैतं दर्पणं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

1 A सिध्म	10 I. O. यतद्ग्रहः प्रतिग्रह for the bracketed portion
2 I. O. द्रव्याणि	11 I. O. and A अर्चित
3 A तैजसानि च and I. O. तैजसा- पित्र for the bracketed por- tion	12 I. O. यतद्ग्रहः
4 I. O. सुवर्णरजतनिर्मितानि	13 A omits सर्वं
5 A समुद्र for समुद्रज	14 I. O. [यतद्ग्रहः] and 'A एतत् पतद्ग्रहः' for पतद्ग्रहः
6 A दान and I. O. क्वच for दान- क्वच	15 A बहुदर्पणवा, I. O. and V. D. दर्पणानुरूपवान्
7 I. O. तैजसपात्रदाने वाक्ये, A तैजसपात्रदानवाक्ये	16 A omits it
8 I. O. यतद्ग्रहः	17 I. O. दर्पणत्वरूपत्व for बहुदर्पणत्व, A omits बहु
9 I. O. सर्वं पापं	

तथा (३।३४१।६६क) :—

उशीरकूर्चकं^१ दत्त्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ।

उशीरकूर्चकं^२ देवाङ्गमलादिशोधनार्थं वीरणमूल-^३कूर्चिकाम् ^४[अर्चिताय वासुदेवायार्चितां वारणमूलकूर्चिकां^५] दद्यात् । ॐ अथ ^६सर्वपापविमुक्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतम् उशीर-^७कूर्चिकां ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

दत्त्वा ^८गोबालकं विप्राः ^९[सर्वान् तापान्] व्यपोहति ॥२२॥ (३।३४१।६६ख)

गोबालक-^{१०}प्रकरणात् ^{११}गोबालककृतकूर्चम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं ^{१२}गोबालकं दद्यात् । ॐ अथ सर्व-^{१३}तापोपशमप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतं गोबालकं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।६७क) :—

दत्त्वा चामरजं कूर्चं श्रियमाप्त्यनुत्तमाम्^{१४} ॥२३॥

चामरजं चमरीमृगरोमभवम्^{१५} । अर्चिताय वासुदेवाय अर्चितं चमरीमृगरोमजं कूर्चं^{१६} दद्यात् । ॐ अथानुत्तमश्रीप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतच्चामरं कूर्चं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।६७ख—६८क) :—

आसनानां प्रदानेन ^{१७}[स्थानं सर्वत्र विन्दति ।

पादपीठप्रदानेन] तथैव च नरोत्तमाः ॥२४॥

नरोत्तमा इति सम्बोधनम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं^{१८} यथाशक्त्युपात्तमासनत्वं दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-विष्णुसम्प्रदानकामनदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते

1 A '०डुबु'कं, I. O. ०डूबु'कं

2 A '०कुबु'कं, I. O. डूबु'कं

3 I. O. ०कुञ्जिकां

4 A omits the bracketed portion

5 I. O. ०कुञ्जिकां

6 I. O. सर्वसुक्तिकामोऽहं

7 I. O. ०डूबु'कं

8 V. D. गोपालकाम

9 A' सर्वतापान्, I. O. सर्वान् पापान्

and V. D. सर्वपापान् for the bracketed portion

10 I. O. ०प्रकारणात्

11 I. O. गोबालककृतं कूर्चम्

12 I. O. गोबालककूर्चकं

13 A' ०तापोपशमप्राप्तिकामोऽहं

14 A ०त्तमं

15 A ०रोमजं

16 A omits the bracketed portion

17 A वासुदेवाय only

वासुदेवायैतान्यासनानि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । पादपीठप्रदाने तु वाक्ये आसनपदस्थाने पादपीठपदनिवेशो विशेषः ।

तथा (३।३४१।८५ख) :—

शयनासनदानेन स्थितिं विन्दति शाश्वतीम् ।

अर्चिताय वासुदेवाय यथाशक्ति^१[खट्वादिरूपां शय्यामासनसहितामर्चिता] दद्यात् । ॐ^२ अथ^३ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेवसम्प्रदानक-शयनासनदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायै-
तच्छयनासनं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

^३[तथा (३।३४१।८६क) :—

उत्तरच्छददानेन सर्वान् कामानवाप्नुयात् ॥२४॥

उत्तरच्छदः शय्याया आच्छादनवस्त्रम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितमुत्तरच्छदम् ॐ^४ अथामुकप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतमुत्तरच्छदं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।]

तथा (३।३४१।९) :—

नीलीरक्तं विना रक्तं शेषरक्तं द्विजोत्तमाः ।

दत्त्वा भवति धर्मात्मा सर्वव्याधि-^५विवर्जितः ॥२६॥

अर्चिताय वासुदेवाय ^६नीलीरागव्यतिरिक्त-यथेच्छरागद्रव्यरजितं वस्त्रमर्चितं दद्यात् ।
^७ॐ अथ सर्वव्याधिविवर्जितत्वप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय ^८एतद्रक्तं^९[वस्त्रं ददानि
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।९२क) :—

दुकूलप्रदानेन वह्निष्टोमफलं लभेत् ॥२७॥

अर्चिताय वासुदेवाय दुकूलवस्त्रं दद्यात् । ॐ^{१०} अथामिष्टोमफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते ।
वासुदेवाय एतद्]-दुकूलवस्त्रं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

1 A खट्वादिरूपां यथासनमर्चितं
for the bracketed portion

2 I. O. omits it

3 A omits the bracketed por-
tion

4 I. O. •विवर्जितः

5 I. O. नीलीवह्निवस्त्ररागद्रव्यव्यति-
रिक्तः

6 A omits it

7 I. O. एतद् only

8 A omits the bracketed por-
tion

तथा (३।३४१।१८२ख-१८३क) :—

कौशेयानि च वस्त्राणि सुसृद्धानि^१ लघूनि च ।

यः प्रयच्छति देवाय सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥२८।

कौशेयानि ^२कोशकारकृमितन्तुमयानि । अचिंताय वासुदेवायार्चितानि कौशेयवस्त्राणि उक्तरूपाणि दद्यात् । ॐ अथाश्वमेधफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतानि कौशेयवस्त्राणि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१८३ख-१८४क) :—

सलोमानि च वस्त्राणि यः प्रयच्छति धर्मवित् ।

कृतानि ^३वरवर्णानि ^४सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥२९।

सलोमानि ^५तूलपटीरूपाणि वरवर्णानि×× । अचिंताय वासुदेवायार्चिताः शोभनवर्णास्तूलपटीर्दद्यात् । ॐ अथाश्वमेधफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतानि वस्त्राणि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (Cf. ३।३४१।१८५ख-१८६क) :—

^६[नानाभङ्गिविचित्राणि सूच्यादिनिर्मितानि च ।

^७वीरजानि ^८सुसूत्राणि राजसूयफलं लभेत् ॥३०।]

^९[नानाभङ्गि^{१०}-विचित्राणि सूच्यादिनिर्मितानि^{११} सूच्यादिकर्मणा निमित्तानि वीरजानि वल्कलजानि ^{१२}सुसूत्राणि] [दत्तेति शेषः]^{१३} । ब्राह्मणवासोदानप्रकरणे त्रयाणामेषां पृथक्त्वेन दानश्रुतेर्नात्रापि^{१४} [स्वतः ब्राह्मणाय]^{१५} दानम् । अचिंताय वासुदेवायार्चितानि नवानि विचित्रवस्त्राणि दद्यात् । ॐ^{१६} अद्य राजसूयफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतानि वासांसि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । एवं ^{१७}वीरज-^{१८}सुसूत्रयोरपि दानवाक्यम् ।

1 A' सृद्धानि च

2 I. O. कोशकार०

3 A' वरवर्णानि

4 A 'श्रीषमेधफल'

5 A दुकूलपटीरूपाणि

6 I. O. omits the bracketed portion

7 A वीरजानि

8 A स्वसूत्राणि

9 A omits the bracketed portion

10 I. O. नानाभङ्गि०

11 I. O. omits it

12 I. O. omits it

13 I. O. omits the b. p.

14 I. O. •श्रुतेर्नात्रापि

15 I. O. reads the bracketed portion as स्वतः ब्राह्मणाय

16 A omits it

17 I. O. वाज

18 A स्वसूत्रयोरपि, I, O, दुकूलयोरपि

तथा (३।३४१।२००ख-२०१क) :—

अनुक्कान्यापि विप्रेन्द्रा^१ वासांस्याभरणानि च ।

^२दत्तैवं देवदेवाय बहिष्ठोमफलं लभेत् ॥३१॥

अनुक्कवस्त्राण्युक्क-^३[विपरीतानि नानाजातीयानि] धर्मनेत्रादीनि । अनुक्काभरणानि हारादीनि । अर्चिताय ^४वासुदेवायार्चितं ^५धर्मादीनामन्यतमं वस्त्रं दद्यात् । ^६ॐ अद्यामिष्ठोमफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय 'एतदमुकवत्' ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । आभरणदाने^७ एतदमुकाभरणमिति वाक्ये विशेषः ।

तथा (३।३४१।१८७ख, Cf. ३।३११।१०क) :—

यज्ञोपवीतदानेन ^८ब्रह्मदानफलं लभेत् ।

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं यज्ञोपवीतं दद्यात् । ॐ अद्य ब्रह्मदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतदयज्ञोपवीतं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१८८ख) :—

दत्त्वा प्रतिसरान् मुख्यान्न भूतैरभि-^{१०}भूयते ॥३२॥

प्रतिसरः ^{११}पत्रादि-विरचितं सूत्रम् । मुख्यत्वञ्च ^{१२}तस्योत्कृष्टत्वम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं नानावर्णादि-^{१३}विचित्रितम् ^{१४}प्रशस्तं प्रतिसरं दद्यात् । ॐ अद्य विष्णुधर्मोत्तरोक्क-प्रतिसरदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतं ^{१५}प्रतिसरं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१४ख) :—

रूप्यदो रूपमाप्नोति विशेषाद्भुवि दुर्लभम् ॥३३॥

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं यथेच्छपरिमाणं रजतं दद्यात् । ॐ ^{१६}अद्य दुर्लभरूप-

1 A विप्रेन्द्र	9 A ब्राह्मण for ब्रह्म
2 I. O. and A दत्तैवं	10 I. O. •दुयते
3 I. O. विपरीतजातीयानि for the bracketed portion	11 I. O. पट्टीदि०
4 A omits वासु	12 I. O. भाष्योत्कृष्टत्वं
5 I. O. खर्मादीनामन्यतमं	13 A •विरचितं
6 A omits it	14 A omits it
7 A एतदमुकवत्	15 I. O. प्रतिसरं
8 A adds वस्त्र after this	16 I. O. अद्योक्त

प्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतद्द्रुप्यं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।७५क) :—

नरः सुवर्णदानेन सुर्वान् कामानुपाश्रुते ।

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं ^१यथेच्छपरिमाणं सुवर्णं दद्यात् । ^२ॐ अथामुकप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतत् सुवर्णं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

^३तथा (Cf. ३।३४१।७५ख) :—

^४[रत्नं दत्त्वा च] लोकेषु प्रामारयमुपगच्छति ॥३४॥

प्रामारयं ^५सर्वार्चितत्वम् । ^६अर्चिताय वासुदेवाय परिभाषोक्तरत्नानामन्यतममर्चितं रत्नं दद्यात् । ^७ॐ अथ ^८लोकप्रामारयप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतद्रत्नं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

^९[तथा (३।३४१।९६६ख-२००क) :—

मुकुटस्य] प्रदानेन ^{१०}मूर्द्धन्यो भूतले भवेत् ।

चतुःसमुद्रवलयं ^{११}प्रशास्ति च वसुन्धराम् ॥३५॥

मूर्द्धन्यः सर्वमान्यः । अर्चिताय वासुदेवाय यथाशक्विघटितमर्चितं मुकुटं दद्यात् । ^{१२}ॐ अथ मूर्द्धन्यतासहित-सकलवसुन्धराधिपत्यप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतन्मुकुटं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

^{१३}[तथा (३।३४१।९६६क) :—

मूर्द्धाभरणदानेन राजसूयफलं लभेत् ।

मूर्द्धाभरणं किराटादि । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं मूर्द्धाभरणं दद्यात् । ^{१४}ॐ अथ राजसूयफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतं मूर्द्धाभरणं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।९६६क) :—

कर्णपूरप्रदानेन श्रुतिं विन्दति सर्वतः ॥३६॥

1 A यथे for यथे

2 A omits it

3 A omits it

4 A रत्नं दत्त्वा च and I. O. रत्नदानं for the bracketed portion

5 A मूर्द्धाभरणं, I. O. मूर्द्धाभरणं-रत्नं

6 A अर्चितं

7 Both I, O, and A omit it

8 A लोके

9 A reads the bracketed portion as सकटस्य

10 I. O. सूच्यन्वा

11 A प्रशस्ति, I. O. प्रशस्ति

12 A omits it

13 A omits the bracketed portion

¹श्रुतिं सर्वशास्त्रश्रवणम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं कर्णपुरं दद्यात् । ॐ अथ
²[सर्वशास्त्रश्रवण]-फलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवा-³यैतं कर्णपुरं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४।१।१६८) :—

कर्णाभरणदानेन भवेच्छ्रुतिधरो नरः⁴ ।

अश्वमेधमवाप्नोति सौभाग्यश्चैव विन्दति ॥३७॥

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं कर्णाभरणं दद्यात् । ⁵ॐ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेवसम्प्रदानक-
कर्णाभरणदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतत् कर्णाभरणं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४।१।१६६ख-१६७) :—

प्रैवेयकाणि दत्त्वा च सर्वशास्त्रार्थविद् भवेत् ।

नार्यश्च वशगास्तस्य भवन्ति द्विजपुङ्गवाः ।

श्रियमाप्नोति परमां राजसुयश्च विन्दति ॥३८॥

प्रैवेयकं कण्ठाभरणम् । अर्चिताय वासुदेवाय ⁸[कण्ठाभरणान्यर्चितानि दद्यात्] ।
ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेव सम्प्रदानक-⁹[प्रैवेयकदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते
वासुदेवायैतानि] प्रैवेयकाणि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४।१।१६६क) :—

¹⁰केयूरदानाद्भवति शत्रुपक्षक्षयङ्करः¹¹ ॥३९॥

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं यथाशक्तिनिर्मितं केयूरं दद्यात् । ॐ अथ भगवते वासुदेवाय
शत्रुपक्ष-¹²क्षयङ्करत्वप्राप्तिकामोऽहम् एतत् केयूरं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४।१।१६५क) :—

हस्ताङ्गुलीय-¹³दानेन ¹⁴परं सौभाग्यमाप्नुयात् ।

1 I. O. श्रुति

2 I. O. श्रुतिसर्वशास्त्रश्रवण and A'
राजसूय for the bracketed
portion

3 A ०यैतत्

4 A भवेत्

5 A' omits it

6 A विष्णु

7 A राजसूय

8 A reads the bracketed por-
tion as कण्ठाभरणं ददानि

9 I. O. omits the bracketed
portion

10 A केयूरदानाद्भवति

11 A ०क्षयङ्करः

12 A ०क्षयकामत्

13 A दान for दानेन

14 I. O. सर्व

हस्ताङ्गुलीयं हस्ताङ्गुलि-^१परिधानयोग्यमङ्कुरिका-^२दि । अचिंतामङ्कुरी^३ दद्यात् ।
ॐ अथ परमसौभाग्यप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतद्वस्ताङ्कुरीयकं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथैवाङ्गददानेन राजा भवति भूतले ॥४०॥ (३।३४१।१६५ख)

अचिंताय वासुदेवायाचितमङ्गदं^४ दद्यात् । ॐ^५ अथ भूतलराज्यप्राप्तिकामोऽहं
भगवते वासुदेवायैतदङ्गदं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१६४) :—

श्रोणीसूत्रप्रदानेन मही^६ सागरमेखलाम् ।

प्रशास्ति निहतामित्रो नात्र कार्या विचारणा ॥४१॥

श्रोणीसूत्रं काश्चीदाम । अचिंताय वासुदेवायार्चितं श्रोणीसूत्रं दद्यात् । ॐ^७
अथामित्रहनन-^८[पूर्वक-सागरपर्यन्तमहोशासन]-प्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय इदं
श्रोणीसूत्रं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१६३ख) :—

पादाभरणदानेन महौ सर्वत्र विन्दति ।

पादाभरणं नूपुरम् । अचिंताय वासुदेवाय यथाशक्ति नूपुरमर्चितं दद्यात् । ॐ^९
अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-नूपुरदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतदाभरणं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१६३क) :—

पादाङ्कुरीयदानेन गुह्यका-^{१०}धिपतिर्भवेत् ॥४२॥

^{१०}[पादाङ्कुरीयं विष्णुधर्मोत्तरोक्त]-चरणाङ्गुलिनिधानयोग्या-^{११}ङ्कुरिकाम् । अचिंताय
वासुदेवायार्चितं पादाङ्कुरीयं दद्यात् । ^{१२}ॐ अथ ^{१३}गुह्यकाधिपतित्वप्राप्तिकामोऽहं भगवते
वासुदेवाय एतत् पादाङ्कुरीयं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

1 I. O. •साविधान• for परिधान

2 A •सुत्रिकादि

3 A दद्यात्

4 A दद्यात्

5 A omits it

6 A omits it

7 A अथ अमित्रहनन, I. O. अश-
भिवहनन

8 A reads the bracketed por-
tion as सागरपर्यन्तं महोसागर

9 Both I. O. and A •धिपतिर्भवेत्

10 A omits the bracketed por-
tion

11 A •ङ्कुरिका

12 A omits it

13 A गुह्यकाधिपतित्व•

तथा (३।३४१।१२४) :—

उपानत्प्रदानेन विमानमधिरोहति ।

यथेष्टं तेन लोकेषु विचरत्यमरप्रभः^१ ॥४३॥

अर्चिताय वासुदेवायार्चित-^२मुपानद्युगं चर्ममयं तूलमयं वा^३ दद्यात् । ॐ विष्णु-
धर्मोत्तरोक्त-वासुदेवसम्प्रदानकोपानदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतदुपानद्युगं
ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।६८ख) :—

गोदानफल-^४माप्नोति तथा पाद्यप्रदो नरः ॥४४॥

पाद्यं पादप्रक्षालनार्थं जलम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं पाद्यं दद्यात् । ॐ अथ
गोदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय^५ एतत् पाद्यं ददानि । १[दक्षिणा पूर्ववत् ।]

तथा (३।३४१।७०क) :—

नरस्त्वाचमनीयस्य दाता भवति निर्मलः ।

अर्चिताय वासुदेवायार्चितमाचमनार्थं वारि दद्यात् । ॐ अथ निर्मलत्वप्राप्ति-
कामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतदाचमनीयं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (Cf. ३।३४१।७०ख) :—

सुखलेपप्रदानेन परं रूपमवाप्नुयात् ॥४५॥

सुखलेपः^६ सुखहेतुः^७ शीते कुङ्कुमलेपः ग्रीष्मे चन्दनलेपः । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं
सुगन्धमनु-^{१०}लेपं दद्यात् । ॐ अद्योत्कृष्टरूपप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय^{११}[एतं
सुखलेपं] ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

^{१२}तथा (३।३४१।१३१) :—

गन्धतैलानि दिव्यानि सुगन्धानि शुचीनि च ।

केशवाय नरो दत्त्वा गन्धर्वैः सह मोदते ॥४६॥

1 A ०प्रभुः

2 उपानद्युगं

3 A दक्षिणा पूर्ववत् । तथा उपानह-
प्रदानेन । for दद्यात्

4 I. O. omits it

5 A प्राप्नोति for माप्नोति

6 A एतद्युगम्

7 A omits the bracketed por-
tion

8 A सुखाद्यैः

9 A शीते

10 A ०लेपम्

11 A एतत् सुखलेपम् for the brac-
keted portion

12 A omits it

दिव्याभ्युत्कृष्टानि शुचीनि अपनीतकेशादीनि । अर्चिताय ^१वासुदेवाय उक्तरूपं सुगन्धि-^२तिलस्थानकत्रयमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ भगवते वासुदेवाय विष्णुधर्मोत्तरोक्त-सुगन्धितैलदानफलप्राप्तिकामोऽहम् एतानि ^३गन्धतैलादीनि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१२१ख-१२२क) :—

राजा भवति लोकेऽस्मिन् छत्रं दत्त्वा द्विजोत्तमाः ।

नाप्नोति ^४रिपुजं दुःखं संप्राप्ते ^५रिपुजिद्भवेत् ॥४७॥

द्विजोत्तमा इति सम्बोधनम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं छत्रं दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-^६वासुदेवसम्प्रदानक-छत्रदानफलप्राप्तिकामोऽहम् भगवते ^७वासुदेवायैतच्छत्रं ददानि । रक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१२३) :—

तथा चामरदानेन श्रीमान् भवति भूतले ।

मुच्यते च तथा पापैः स्वर्गलोकश्च गच्छति ॥४८॥

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं चामरं दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेवसम्प्रदानकचामरदानफलप्राप्तिकामोऽहम् भगवते वासुदेवायैतच्चामरं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

लोकेषु ध्वजभूतः स्याद् विष्णोर्दत्त्वा तथा ध्वजम् ।

शकलोकमवाप्नोति बहुवर्षगणान्नरः ॥४९॥ (३।३४१।६६)

ध्वजचामरदर्पणपताकाद्यन्वित उच्छ्रितो दण्डः चित्रदण्ड^८ इति प्रसिद्धः । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं यथाशक्ति ध्वजमुपकल्पितं दद्यात् । अथ प्रचुराब्दगणावच्छिन्नशक-लोकप्राप्तिकामोऽहम् भगवते वासुदेवाय एत^९ ध्वजं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।५७-५९) :—

पताकाश्च शुभा^{१०} दत्त्वा तथा केशववेशमनि ।

वायुलोकमवाप्नोति ^{११}बहून्यब्दशतानि च ॥५०॥

1 A omits it

2 A' तिलस्थानक for तिलस्थानक

3 A गन्धतैलादीनि

4 A विप्रजं

5 A विप्रजिद्

6 I. O. omits वासुदेव

7 I. O. वासुदेवाय एतत्ताच्छत्रम्

8 A omits it

9 A एत

10 A शुभं, I. O. शुभान्

11 I. O. बहून्यब्दगणानि च, A

ब्दशतानि च

दोधूयते ^१यथा सा च वायुना केशवालये ।

^२तथास्य ^३[सकलं देहात्] पापं विधूयते ^४सदा ॥५१॥

^५यथा यथा च सा शोभां करोति ^६त्रिदशालये ।

तथा तथा स ^७[यशसा महता भुवि राजते] । ५२॥

अर्चिताय वासुदेवाय यथाशक्ति नेत्रादिविचित्रा-^८[मर्चितां पताकां] दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्तपताकादानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतां पताकां ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । ततो देवालयोपरि पताकामारोपयेत् ।

तथा (३।३४१।५६) :-

पताकां ये प्रयच्छन्ति ^९कूटागारे मनोहराम् ।

सन्त्यज्य सकलं पापं वायुलोकं व्रजन्ति ते ॥५३॥

कूटागारं ^{१०}मन्त्रगृहम् । ^{११}अर्चितवासुदेवायतना-^{१२}[प्रो खगाद्यनुकृतां] मन्त्रगृहे स्थापयितुं यथाशक्ति ^{१३}स्वरूपामर्चितां पताकां दद्यात् । ^{१४}ॐ अथ भगवते ^{१५}वासुदेवाय सकलपापत्याग^{१६}-पूर्वकवायुलोकप्राप्तिकामोऽहमेतां पताकां ^{१७}ददानि । दक्षिणा ^{१८}पूर्ववत् । ततस्तां कूटागारोपरि दद्यात् ।

^{१९}युक्तं पीतपताकाभिर्निवेद्य गरुडध्वजम् ।

केशवाय द्विजश्रेष्ठाः शकलोके महीयते ॥५४॥ (३।३४१।८०ख-८१क)

1 A तथा	10 A' मन्त्रगृहं
2 I. O. तथान्व	11 Both I. O. and A' अर्चिताय
3 A सकलाहेहा for the b. p.	12 I. O. reads the bracketed portion as आप्रोक्षणात् अनुकृता
4 Both I. O. and A तथा	13 A स्वरूपमर्चितं
5 I. O. omits it	14 A omits it
6 I. O. त्रिधाद्ये	15 I. O. वासुदेवा
7 A देहस्य निःपापो भुवि जायते for the bracketed portion	16 A' ॐ
8 A' अर्चितं पताकां for the bracketed portion	17 A omits it
9 I. O. देवागारे	18 I. O. पूर्व
	19 A युक्त

अर्चिताय वासुदेवाय यथाशक्तिविरचितगरुडयुक्तं¹ विस्तीर्णपीतपताकात्रयान्वितमर्चितं ध्वजं² प्राङ्मुखस्थं दद्यात् । ॐ अथ सोत्कर्षशकलोकप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतं पीतपताकायुक्तं गरुडध्वजं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

¹तथा (३।३।४१।=१ख-८२क) :—

युक्तं नीलपताकाभिस्तालं⁴ दत्त्वा द्विजोत्तमाः ।

⁵याम्याह्नोकात् परिभ्रष्टो विरोग-⁶स्त्वभिजायते ॥५५॥

द्विजोत्तमा इति सम्बोधनम् । अर्चिताय वासुदेवाय तदप्रप्राङ्मुखे यथाशक्तिविरचितं तालवृद्धाकारं ⁸[विस्तीर्णं नीलपताका]-त्रयमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्ततालध्वजदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतं नीलपताकायुक्तं तालं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

⁹तथा (३।३।४१।=२ख-८३क) :—

¹⁰युक्तं श्वेतपताकाभिर्मकरं यः प्रयच्छति ।

राजा भवति लोकेऽस्मिन् भुङ्क्ता लोकान् प्रचेतसः ॥५६॥

¹¹ध्वजप्रकरणान्मकरयुक्तं ध्वजम् । अर्चिताय ¹²[वासुदेवाय तदप्रप्राङ्मुखे] यथाशक्तिविरचितं ¹³विस्तीर्णश्वेतपताकात्रयान्वितं मकरयुक्तं ध्वजमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्तमकरदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतं¹⁴ श्वेतपताकायुक्तं मकरददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३।४१।=३ख-८४क) :—

युक्तं ¹⁵रक्तपताकाभिर्दत्त्वा ¹⁶अध्यमनुत्तमम् ।

अलकं समवाप्नोति ¹⁷तथा पापक्षयान्नरः ॥५७॥

1 A 'ध्वजं' for 'युक्तं'	12 I. O. वासुदेवाय तवाद्याङ्मुखे and 'A वासुदेवायातनाय प्राङ्मुखे for the bracketed portion
2 A omits it	
3 A दद्यात्	
4 A 'पताका' for 'स्ताल'	13 A विस्तीर्णं श्वेतपताकात्रयान्वितं and I. O. विस्तीर्णपताकात्रयान्वितं
5 A यान्त्र	
6 A 'स्त्वभिजायते'	
7 I. O. श्वेतप्राङ्मुखे, A प्राङ्मुखे	14 A वासुदेवायैतत्
8 I. O. reads the bracketed portion as विस्तीर्णनीलपताका	15 A omits रक्त
9 A दद्यात्	16 I. O. कृत्स्नं and A कृत्स्नं for कृत्स्नं
10 I. O. युक्तं	17 A दद्यात्
11 A मकरं and I. O. मकरं for ध्वज	

^१ऋष्यो हरिणः । अर्चिताय वासुदेवाय ^२तदप्राङ्गणे यथाशक्तिविरचितं^३ हरिणयुक्त-
ध्वजं^४ रक्तपताकात्रयान्वितमर्चितं दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-^५ऋष्यदानफलप्राप्ति-
कामोऽहं भगवते ^६वासुदेवाय ^७ऋष्ययुक्त-पताकायुक्त-^८ध्वजं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

^९तथा (३।३४१।११७क) :—

शिविकं ये प्रयच्छन्ति ते प्रयान्त्यमरावतीम् ।

शिविका चतुर्दंला । अर्चिताय वासुदेवायार्चितां^{१०} शिविकां दद्यात् । ॐ अथा-
मरावतीप्राप्तिकामोऽहं भगवते ^{११}वासुदेवायैतां शिविकां ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

अश्वदाः सूर्यलोकस्था राजन्ते दिवि सूर्यवत् ॥५८॥ (३।३४१।११७ख)

अर्चिताय वासुदेवायार्चितमश्वं दद्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेवसम्प्रदानकाश्व-
दान-^{१२}फत्तप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतमश्वं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।११८) :—

करीन्द्रदाना-^{१३}च्छकस्य तथा ^{१४}लोकाच्छयुतो नरः ।

राजा भवति धर्मात्मा पृथिव्यां पृथिवीपतिः ॥५९॥

अर्चिताय वासुदेवायार्चितं गजं दद्यात् । ॐ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेवसम्प्रदानक-
करीन्द्रदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतं करीन्द्रं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।११९क) :—

गवां लोकमवाप्नोति धेनुं दत्त्वा ^{१५}पयस्विनीम् ॥६०॥

अर्चिताय वासुदेवाया^{१६}-र्चितां बहुक्षीरां धेनुं दद्यात् । ॐ अथ गोलोकप्राप्तिकामोऽहं
भगवते वासुदेवाय एतां धेनुं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

दधिक्षीरघृतार्थाय वासुदेवाय पूर्ववत् ।

दत्त्वा गां मधुपर्क्याय ^{१७}महत्फलमवाप्नुयात् ॥६१॥

1 A सखी

2 A ध्वजप्राङ्गणे

3 I. O. विरचित

4 A ०ध्वज

5 A ०सस्यदान०

6 A वासुकाय

7 A सस्ययुक्ताय

8 I. O. 'दध्या' for ध्वज'

9 A दद्यात्

19 A वासुदेवायार्चितं

11 A एतां

12 A omits फल

13 A ०च्छकस्य

14 I. O. लोकाच्छुतो

15 I. O. यस्विनीं

16 A वासुदेवाय

17 A महाफल०

¹मधुपर्कयेति मधुपर्कदानार्थमर्चिताय वासुदेवायार्चितां बहुदुग्धां गां दद्यात् । ²[ॐ अथ महाफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायार्चितां धेनुं ददानि]³ । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (Cf. ३।३४१।७६ख) :—

अनडाहं तथा दत्त्वा दशधेनुफलं लभेत् ।

भगवते वासुदेवायार्चितमनडाहं दद्यात् । ⁴(ॐ अथ दशधेनुदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतमनडाहं ददानि ।) दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

वृषदो वासुदेवाय त्वपवर्गमवाप्नुयात् ॥६२॥

भगवते वासुदेवायार्चितं वृषं दद्यात् । ⁵(ॐ अथापवर्गप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतं वृषं ददानि ।)] दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।७७) :—

अजाविमहिषोष्ट्राणां दानमश्वतरस्य च ।

सहस्रगुणितं दानं पूर्वप्रोक्तं प्रकीर्तितम् ॥६३॥

अत्र पूर्वप्रोक्तं सहस्रगुणितमिति विष्णुधर्मोत्तरीयब्राह्मणसम्प्रदानकाजाविदानेषु यत् फलं तदेव विष्णुसम्प्रदानक-⁶तत्तदुक्तपशुदाने सहस्रगुणितं भवतीति बोद्धव्यम् ।

तद्यथा (Cf. ३।३०६।६१ख-६२क) :—

वारुणं लोकमाप्नोति दत्त्वा वस्तं नरोत्तमः ।

⁷अविप्रदानेन तथा [एवं लोकं समश्नुते]⁸ ॥६४॥

⁹वस्तशब्दागः ।

A मधुपर्कयेति, I. O. adds देवा-
येति after this

I. O. reads the following
only for the bracketed por-
tion:—ॐ अथापवर्गप्राप्तिकामोऽहं
भगवते वासुदेवायार्चितं वृषं दद्यात् ।
ॐ अथ...ददानि (the bracketed
portion with the numeral 4)

A omits the bracketed por-
tion here but reads it wi-
thout ॐ below in lieu of
the bracketed portion with
the numeral 4

A omits the bracketed por-
tion here but reads it wi-
thout वस्त below in lieu of
the bracketed portion with
the numeral 5

A omits the bracketed por-
tion

6 A तदुक्तं

7 Both I. O. and A वस्तं

8 A अविदानेन

9 A reads the bracketed por-
tion as तथैव लोकमाप्नुयात्

10 A omits it

तथा (३।३०६।६१क) :—

महिषस्य प्रदानेन याम्यलोके महीयते ॥६५॥

तथा (३।३१२।५ख-६क) :—

उष्ट्रं वा ^१[गर्दभं वापि] खरं वा ^२यः प्रयच्छति ।

अलकायां समासाद्य यत्तन्द्रैः सह मोदते ॥६६॥

खरोऽधतरः । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं छागं दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-
वासुदेवसम्प्रदानकाजदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतमजं ददानि । दक्षिणा
पूर्ववत् । ^३अद्यादिदानवाक्ये अजपदस्थाने तत्तत्पदनिवेशो विशेषः ।

तथा (३।३४१।७न) :—

आरण्यमृगजातीनां तथा ^४[दानाच्च पक्षिणाम्] ।

अग्निश्रोममवाप्नोति सुभगश्च तथा भवेत् ॥६७॥

अर्चिताय वासुदेवाय हरिणशूकर-^५[शशकादीन् यथेच्छं] दद्यात् । ^६ॐ ^७अथ
विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेवसम्प्रदानकारणमृगदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय
एतानारण्यमृगान् ददानि^८ । दक्षिणा पूर्ववत् । ^९पक्षिदानवाक्ये आरण्य-^{१०}मृगपदस्थाने
पक्षिपदनिवेशो विशेषः ।

तथा (३।३४१।११६) :—

दासं दत्त्वा ^{११}सुखी लोके नाकभ्रष्टो हि जायते ।

दासीं दत्त्वा तथा ^{१२}विप्रा नाल कार्या विचारणा ॥६८॥

अर्चितं ^{१३}दासं दद्यात् । ॐ ^{१४}अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्तवासुदेवसम्प्रदानकदासदान^{१५}-
फलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय दासं ^{१६}ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । दासीदाने तु
वाक्ये दासपदस्थाने दासीपदनिवेशो विशेषः ।

1 A गर्धवमवापि for the bracketed portion	8 A दद्यात्
2 A य	9 I. O. पक्षिदाने वाक्ये
3 I. O. अद्यादिदाने वाक्ये	10 I. O. omits मृग
4 A देवाच्च पक्षिणां and I. O. दानास्तु पक्षिणा	11 I. O. सुखे
5 A reads the bracketed portion as अद्याकादीना यत्तन्द्रैः सह	12 A विप्रान्नाल
6 A omits it	13 A दानं
7 Both I.O. and A अद्यादि for अथ	14 A अद्यादि
	15 I. O. omits दान
	16 A दद्यात्

तथा (३।३४१।१२०) :—

गणिकां ये प्रयच्छन्ति नृत्यगीतविशारदाम् ।

सर्वदुःखविनिर्मुक्तास्ते ^१प्रयान्त्यमरावतीम् ॥६६॥

अचिताय वासुदेवाय नृत्यगीतकुशलामचिता^२ वेश्यां दद्यात् । ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-
[वासुदेव-^३सम्प्रदानक-गणिकादानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते]^४ वासुदेवाय एतां गणिकां
ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।२१ख) :—

^५नृत्यं दत्त्वा तथाप्रोति ^६रुद्रलोकमसंशयम् ।

^७नृत्यं सङ्कल्प्य ^८वासुदेवाग्रे कारयेत् । ^९ॐ रुद्रलोकप्राप्तिकामोऽहं भगवते
वासुदेवाय ^{१०}नृत्यं दास्ये ।

तथा (३।३४१।२२ख) :—

प्रेक्षणीयप्रदानेन शक्रलोके महीयते ॥७०॥

प्रेक्षणीयं ^{११}स्त्रीलास्यम् । वासुदेवाग्रे प्रेक्षणीयं सङ्कल्प्य कारयेत् । ॐ [सोत्कर्ष-
शक्रलोक]^{१२}-प्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय प्रेक्षणीयं दास्ये ।

तथा (३।३४१।१९ख) :—

दत्त्वा च गीतं धर्मज्ञा गन्धर्वैः सह ^{१३}मोदते ।

गीतं सङ्कल्प्य यथाशक्ति वासुदेवाग्रे कारयेत् । ॐ ^{१४}अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्तवासुदेव-
सम्प्रदानक-गीतदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय गीतं दास्ये ।

तथा :—

प्रेक्षणीयोपयोग्यानि दत्त्वात्यन्तं सुखी भवेत् ॥७१॥

1 Corrected from V. D. I. O.	8 A वासुदेवाय
यान्मरावतीं, A: प्रयच्छन्ति मरावतीं	9 A omits it
2 A 'चिता'	10 Both I. O. and A अर्थ
3 I. O. सम्प्रदानफल for सम्प्रदानया	11 A स्त्रीलास्य'
4 A omits the bracketed portion	12 I. O. सोत्कर्षशक्रलोक and A अशक्रलोक for the bracketed portion
5 Both I. O. and A अर्थ	13 A वेदने
6 A अशक्रलोक' न संशयः	14 Both I. O. and A omit it
7 A अर्थ', I. O. अर्थ	

प्रेक्षणीयोपयोग्यानि मृदङ्ग-कांस्यताल-¹घर्घरोकश्रकादीनि । ²अर्चिताय वासुदेवाया-
चितानि ³प्रेक्षणीयोपयोग्यद्रव्याणि दद्यात् । ⁴[ॐ अद्यात्यन्त]-सुखप्राप्तिकामोऽहं
भगवते वासुदेवाय एतानि ⁵प्रेक्षणीयोपयोग्यानि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

⁶तथा (३।३४१।१६ख, २०ख) :—

वाद्यं दत्त्वा तथा विप्राः शक्रलोके महीयते ।

वाद्यानामपि देवस्य तन्त्रोवाद्यं सदा प्रियम् ॥७२॥

वाद्यं सङ्कल्प्य वासुदेवाग्रे कारयेत् । ॐ सोत्कर्षशक्रलोकप्राप्तिकामोऽहं भगवते
वासुदेवाय वाद्यं दास्ये । तन्त्रीवाद्यदाने तु ⁷ ⁸फलाधिक्यम् ।

⁹तथा (३।३४१।१२१क) :—

दुन्दुभिं ये प्रयच्छन्ति कीर्तिमन्तो भवन्ति ते ॥७३॥

¹⁰दुन्दुभिः भेरीति प्रसिद्धं वाद्यभारडम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं दुन्दुभिं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३४१।१८ख-८६क) :—

दत्त्वा धान्यानि बीजानि शस्यानि विविधानि च ।

रूपकाणि च तान्येव प्राप्नोत्ययुतशः पुनः ॥७४॥

धान्यानि कलमादीनि बीजानि शाककलमादीनि¹¹ शस्यानि धान्येतराणि यवादीनि ।
¹²शस्यानां पृथग्ग्रहणं फलभूयस्त्वार्थम् । रूपकाणि चक्रम्वा इति प्रसिद्धानि पश्चिमदेशे ।
अर्चिताय वासुदेवायार्चितानि धान्यानि दद्यात् । ॐ अद्य विष्णुधर्मोत्तरोक्त-वासुदेव-
सम्प्रदानक-धान्यदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय शतानि धान्यानि ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् । बीजादिदानवाक्ये तु धान्यपदस्थाने तत्तत्पदनिवेशो विशेषः ।

1 A घनादीनि

2 A अर्चिता

3 A प्रेक्षणीयोपयोग्यद्रव्याणि

4 I. O. ॐ अद्यात्यन्त and A
आद्यात्यन्त for the b. p.

5 A प्रक्षणीयो

6 I. O. omits it

7 Both I. O. and A वाक्ये after
this

8 A फलवाक्यं

9 A omits it

10 A दुन्दुभिं

11 I. O. शाककलमादीनां

12 I. O. omits it

तथा (३।३।४१।८६ख-६०क) :—

दत्त्वा शाकानि रम्याणि विशोकस्तृभिजायते ।

दत्त्वा च व्यञ्जनार्थीय तथोपकरणानि च ॥७५॥

रम्याणि शाकानि कोटादि-^१विरहितानि स्वादूनि वा । व्यञ्जनोपकरणानि घृतशर्करा-
सैन्धवादीनि । अर्चिताय वासुदेवायार्चितानि शाकानि दद्यात् । ॐ अथ विशोकत्व-
प्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवायैतानि रम्याणि शाकानि ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।
व्यञ्जनोपकरणदाने तु एतानि व्यञ्जनोपकरणानीति विशेषः ।

तथा (३।३।४१।६०ख) :—

पुष्पवृक्षं तथा दत्त्वा ग्रामस्याधिपतिर्भवेत् ॥७६॥

^२अर्चिताय वासुदेवायार्चितं पुष्पवृक्षं दद्यात् । ॐ अथ ग्रामाभिपत्यप्राप्तिकामोऽहं
भगवते वासुदेवायैतं पुष्पवृक्षं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३।४१।९८ख, Cf. ३।३।१।२५क) :—

^३कङ्कतस्य प्रदानेन विरोगस्तृभिजायते ।

^४कङ्कतः काङ्करीति प्रसिद्धः । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं ^५कङ्कतं दद्यात् । ॐ अथ
विष्णुधर्मोत्तरोक्त-^६कङ्कतदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतं कङ्कतं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा (३।३।४१।९८क) :—

[कूर्चप्रसाधनं दत्त्वा सुखमत्यन्तमश्नुते ॥७७॥]^८

कूर्चप्रसाधनं^९ ^{१०}श्मश्रुप्रसाधनार्थं द्रव्यम् । अर्चिताय वासुदेवायार्चितं कूर्चप्रसाधनं
दद्यात् । ॐ अद्यात्यन्तसुखप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतत् कूर्चप्रसाधनं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

1 I. O. चैव for वि

2 I. O. अद्य पुष्पवृक्षं just before
this

3 I. O. कङ्कतस्य

4 I. O. omits it

5 I. O. कङ्कतं

6 I. O. कङ्कत

7 I. O. एषं

8 Supplied from V. D. I. O.
omits it.

9 I. O. कूर्चप्रसाधन

10 I. O. शुभ्र, •

तथा :—

विचित्रणीयं यत्किञ्चिद्दत्त्वात्यन्तं सुखी भवेत् ।

अर्चिताय वासुदेवायार्चितमाश्चर्यकरं किञ्चित् प्रतिमादिशिल्पं दद्यात् । ॐ
अद्यात्यन्तसुखप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतदाश्चर्यकरं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

दीपवृत्तं ततो दत्त्वा शत्रुभिर्नाभि-¹भूयते । ७८ ॥

अर्चिताय वासुदेवायप्रतो यथेच्छमिष्टकादिभिर्दीपवृत्तं कृत्वा दद्यात् । ॐ अथ
विष्णुधर्मोत्तरोक्त-केशवायतन-दीपवृत्तदानफलप्राप्तिकामोऽहं केशवाय दीपवृत्तं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

दीपमालां प्रयच्छन्ति ये नराः शार्ङ्गिणो गृहे ।

भवन्ति ते चन्द्रसमाः स्वर्गमासाद्य मानवाः ॥ ७९ ॥

शार्ङ्गिणो गृहे ²[वासुदेवायतने । अर्चिताय विष्णवेऽर्चितां दीपमालां यथाशक्त्या
दद्यात् ।] ॐ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-शार्ङ्गिगृह-दीपमालादानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते
वासुदेवाय दीपमालां ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

दीपागारं³ नरः कृत्वा कूटागारनिभं⁴ शुभम् ।

केशवालयासाद्य [नाके भवति]⁵ शकवत् ॥ ८० ॥

दीपागारं वंशादिघटितम् ।

देवकुलाद्यायतनं⁶ दीपयुक्तं यथोज्ज्वलम्⁷ ।

⁸तथा नित्योज्ज्वले लोके नाकभ्रष्टो हि जायते ॥ ८१ ॥

सदीपे तु यथादेशे चर्तुषि फलवन्ति च ।

तथा दीपस्य दातारो भवन्ति सफलेक्षणाः ॥ ८२ ॥

1 I. O. ० दूयते

2 I. O. reads the bracketed portion in a topsy-turvy manner as follows :—विष्णवे दीपमालां यथाशक्त्या दीपान् । अर्चिताय विष्णवेऽर्चितां दीपमालां वासुदेवायतने दद्यात् ।

3 I. O. दीपागारे

4 I. O. कूटागारनिभं

5 I. O. नाके भवति च for the bracketed portion

6 I. O. देवकुलाद्याकारं

7 I. O. यथोज्ज्वलम्

8 I. O. सदा दीपदातापि पादत just before this

दीपागारं सङ्कल्प्य केशवायतने दद्यात् । ॐ ^१अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-^२केशवालय-
दीपागारदानफलप्राप्तिकामोऽहं केशवालये दीपागारं दास्ये । दक्षिणा पूर्ववत् ।

एकादशीं द्वादशीञ्च प्रतिपन्नन्तु यो नरः ।

दीपं ददाति कृष्णाय तस्य पुण्यफलं शृणु ॥८३॥

सुवर्णमणियुक्ताब्धं मनोज्ञमतिशोभनम् ।

^३दीपमालोज्ज्वलं दिव्यं विमानमधिरोहति ॥८४॥

[प्रतिपन्नं पन्नं पन्नं^४ कृष्णपक्षे शुक्लपक्षे चेत्यर्थः । शुक्लैकादशीद्वादशीषु समस्ता-
मेकादशी^५ समस्ताश्च द्वादशी^६ व्याप्य कृष्णायचित्तं दीपं दद्यात् ।] ^७ ॐ अथ विष्णु-
धर्मोत्तरोक्त-प्रतिपन्नैकादशीविहित-दीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते कृष्णाय दीपं ददानि ।
दक्षिणा पूर्ववत् । एवं द्वादश्यां दानवाक्ये एकादशीपदस्थाने द्वादशोपदनिवेशो विशेषः ।

तथा :—

प्रज्वाल्य देवदेवस्य कर्पूरेण प्रदीपकम् ।

अश्वमेधमवाप्नोति कुलञ्चैव समुद्धरेत् ॥८५॥

देवदेवस्य विष्णोः प्रकरणात् । अर्चिताय विष्णवे कर्पूरेण दीपमर्चितं दद्यात् । अथ
विष्णुधर्मोत्तरोक्त-कर्पूरदीपदानफलप्राप्तिकामोऽहं भगवते वासुदेवाय एतं कर्पूरकं दीपं
ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

तथा :—

पट्सूत्रोद्भवां वर्ति^८ गन्धतैलेन दीपकम् ।

विरोगो^९ सुभगश्चैव दत्त्वा भवति मानवः ॥८६॥

देवदेवस्य सम्बन्धते । अर्चिताय वासुदेवाय पट्सूत्रोद्भवां वर्तिमर्चितां दद्यात् ।
^७ अथ विष्णुधर्मोत्तरोक्त-पट्सूत्रोद्भवां वर्तिं भगवते वासुदेवायैतं ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् ।

1 I. O. omits it

2 I. O. केशवालयदीपागारि०

3 I. O. दीपमाणावत्

4 I. O. प्रति after this

5 I. O. षष्ठी

6 I. O. द्वादशी

7 I. O. reads the first sen-
tence of the bracketed por-
tion viz. प्रतिपन्नं...चेत्यर्थः after

पुण्यफलं शृणु (v. 83 above)

and also reads almost the
second sentence of the brac-
keted portion viz. शुक्लै...दद्यात्
just after it, besides read-
ing the latter here.

8 I. O. वर्ति

9 I. O. विरोग

तथा :—

महावर्तिः सदा देया भूमिपाल महाफला¹ ।
 कृष्णपक्षे विशेषेण तत्रापि च विशेषतः ।
 अमावास्या च निर्दिष्टा द्वादशी च महाफला² ॥८७॥
 आश्वयुज्यामतीतायां कृष्णपक्षस्तु यो भवेत् ।
 अमावास्या तदा पुण्या द्वादशी वा विशेषतः ॥८८॥
 देवस्य दक्षिणे देशे देया तैलतुला³ सदा ॥८९॥
 'पलाष्टक्युता राजन् 'वर्ति' तत्र तु दापयेत् ।
 'महारजनरक्तेन समग्रेण तु वाससा ॥९०॥

'पलाष्टक्युता तैलतुला⁸ अष्टोत्तरशतं तैलपलानीत्यर्थः ।⁹ समग्रेणाखण्डितेन ।
 वामपाश्वे च देवस्य देया घृततुला नृपः ।
 पलाष्टक्युता शुक्लां¹⁰ [वर्ति' तत्र तु] दापयेत् ।
 वाससा तु समग्रेण सोपवासो जितेन्द्रियः ॥९१॥
 महावर्तिद्वयमिदं सकृदत्त्वा महामते ।
 स्वर्गलोकं चिरं भुक्त्वा जायते भूतले यदा ।
 तदा भवति लक्ष्मीवान् रूपद्रविणसंयुतः ॥९२॥
 राष्ट्रं च जायते यस्मिन् देशे वा नगरे तथा ।
 कुले च राजशार्दूल तत्र स्याद्दीपवत्¹¹ प्रभो ॥९३॥
 अत्युज्ज्वलश्च भवति युद्धेषु कलहेषु च ।
 ख्यातिर्याति यथालोके सज्जनानाश्च सद्गुरौः ॥९४॥
 एकामप्यथ यो दद्यादभीष्टामनयोर्द्वयोः ।
 मानुष्ये सर्वमाप्नोति स्वर्गलोकश्च गच्छति ।
 स्वर्गे तथात्वमाप्नोति भोगकालश्च यादव¹² ॥९५॥

1 I. O. महाफलाः

2 I. O. महाफलं

3 I. O. तिलमलमत्

4 I. O. फलाष्टक्युतां

5 I. O. वर्ति

6 I. O. महाराजनरक्तेन

7 I. O. फलाष्टक्युता

8 I. O. अष्टोत्तर' शत'

9 I. O. समग्रेणाखण्डितेन

10 I. O. reads the bracketed portion as वर्ति' तत्र तत्र

11 I. O. स्याद्दीपवत्

12 I. O. यादवा

सामान्यस्य तु दीपस्य राजन् दानं महाफलम् ।

किं पुनर्महतो यस्य फलस्यान्तं न विद्यते ॥६६॥

दीपदानं परं ^१पुण्यमन्यदेवेष्वपि ध्रुवम् ।

किं पुनर्देवदेवस्य अनन्तस्य महात्मनः ॥६७॥

^१[अश्वयुक्-पौर्णमास्यां तु अतीतायां] कार्तिककृष्णद्वादश्यामावास्यायोरन्यतरदिनात् पूर्व-
तरदिने प्रातः कृतनिल्यो घटिकाधिकप्रहरत्रये हविष्यं भुक्त्वाऽऽचम्य शुचौ देश उपविश्य पादौ
प्रक्षाल्याचम्य उदङ्मुखो प्राङ्मुखो वा कृताञ्जलिः ॐ सूर्यसोमयमकालपञ्चमहाभूतानि विष्णु-
धर्मोत्तरोक्तदानकर्म कर्तुं शो मयोपवासः कर्तव्य इति निवेद्य सङ्कल्पं कुर्यात् । विष्णुधर्मोत्तरोक्त-
महावर्तिदानं^३ कर्तुं श्वोऽहसुपवासं करिष्ये । ततो नियमेन सुप्त्वा परदिन ङपोष्यापरदिने
कृतन्नानादिः विष्णुधर्मोत्तरोक्त-महावर्तिदानादिकर्माहं^४ करिष्ये इति सङ्कल्प्य वासुदेवप्रतिमाया
दक्षिणया दिशा^५ अष्टोत्तरपलशततैलपूर्णपालमखण्डिताहतमहारजन^५-रक्तवस्त्रवर्तियुत-^६[सुक-
प्रतिमाया वामया दिशा चा]-^७ष्टोत्तरपलशतघृतपूर्णपालं शुक्लसमवासोवर्तियुतमेतन्महावर्तिद्वयं
ददानि । दक्षिणा पूर्ववत् । अत्र ^८धान्याद्यपेक्षितं द्रव्यं विष्णवे देयम् ।

तथा च विष्णवे दानानुवृत्तौ विष्णुधर्मोत्तरे :—

यत् किञ्चिद्देवदेवाय दद्याद् भक्तिसमन्वितः ।

तदेवाक्षयमाप्नोति विष्णुलोकश्च गच्छति ॥६८॥

इति महाराजाधिराज-निःशङ्क-शङ्कर-श्रीमद्वल्लालसेनदेवविरचिते

श्रीदानसागरे वासुदेवसम्प्रदानकदानावर्तः ।

धर्मस्याभ्युदयाय नास्तिकपदोच्छेदाय जातः कलौ ।

श्रीकान्तोऽपि सरस्वतीपरिवृढः प्रत्यक्षनारायणः ॥६९॥

पादाम्भोजनिषण्णविश्ववसुधासाम्राज्यलक्ष्मीयुतः ।

श्रीवल्लालनरेश्वरो विजयते सद्रत्नचिन्तामणिः ॥१००॥

1 I. O. पुण्यं अन्यदेशेष्वपि

2 I. O. पौर्णमास्ये तु for the
bracketed portion

3 I. O. दान

4 I. O. omits it

5 I. O. राजनव० for महारजन०

6 I. O. omits the bracketed
portion

7 I. O. तैलाष्टोत्तरपलगतं for अष्टो-
त्तरपलगत

8 I. O. धान्याद्यपेक्षितं

ब्रह्मपुराण—वराहपुराण—अग्निपुराण—भविष्यपुराण—मत्स्यपुराण—वामनपुराण—
वायुपुराण—मार्कण्डेयपुराण—विष्णुपुराण—शिवपुराण—स्कन्दपुराण—पद्मपुराण—
कूर्मपुराण—शाम्बपुराण—कालीपुराण—देवीपुराण—नन्दपुराण—आदित्यपुराण—
नरसिंहपुराण—लिङ्गपुराण—महाभारत—श्रीभागवत—श्रीरामायण—विष्णुधर्मोत्तर—
छन्दोगपरिशिष्ट—तृषुहारीत—बौधायन—शाठ्यायन—मनु—याज्ञवल्क्य—देवस—पेठी-
नसि—काल्यायन—शातातप—दानव्यास—दक्ष—वशिष्ठ—बृहस्पति—यम—हारीत
—पुलस्त्य—जाबाल—अङ्गिरस—आपस्तम्ब—महाव्यास—लघुव्यासाः । एतेषां ग्रन्थानां
मतमालोच्य श्रीवृष्णलसेनदेवेन दानमागरः कृतः ।

इति दानसागरः समाप्तः ।

अथ बङ्गदेशीयराज्यमनुक्रमेण नामानि । अथ प्रथमं हेमन्तसेनः ततो विजयसेनः ततो बल्लालसेनः तेन दानसागरः कृत इति । अस्य गुरुः अनिरुद्धः । अत्र सम्बत्सरादिसमयविशेषपरिचयाय दानसागरनिर्माणवर्षस्यैव सम्बत्सस्तत्प्रतिपादनमय लिख्यते । निखिलभूपत्रकतिलक-श्रीमद्बल्लालसेनदेवेन पूर्णेशास्त्रिनवदशमित्त-(१०९१)-शकवर्षे दानसागरो रचितः । श्रीहरिः ।

